TARİH VAKFI SİNEMA-FOTOĞRAF SİNAN ARŞİVİ-5

DOĞU ANADOLU VE CUMHURİYET BÜROKRASİSİ

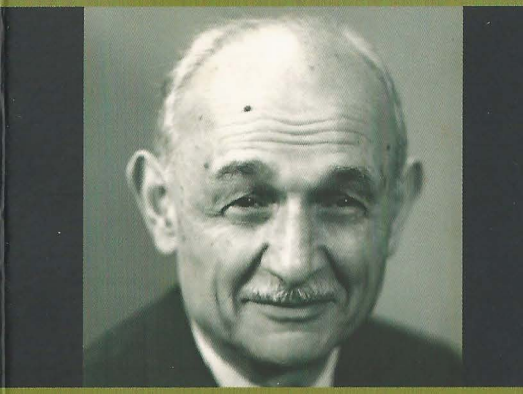
(1939-1951)

Derleyenler
TUBA AKEKMEKÇİ
MUAZZEZ PERVAN

TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

DOĞU ANADOLU VE CUMHURİYET BÜROKRASİSİ (1939-1951)

NECMEDDİN SAHİR SILAN (1896-1992)

Meslek hayatına 1910'da *Tercüman-ı Hakikat*'te başlar. Meclis-i Mebusan ve Ayan Meclisi'nde zabıt kâtipliği, Sait Halim ve Talat Paşa kabineleriyle ilgili Divan-ı Âli Tahkikat Heyeti kâtipliğini yapar. Mustafa Kemal'in önerisiyle BMM'de evrak ve tahrirat müdürü olarak çalışır. TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile onurlandırılır. Ali Fethi Okyar ve İsmet İnönü'nün başbakanlıkları döneminde Başbakanlık Özel Kalem müdürü olur. 1939'da Bingöl, 1943 ve 1946'da Tunceli mebusluğu; 1950-1954 yılları arasında Erzincan, Tunceli ve Bingöl'deki DP teşkilatlarının parti müfettişliğini yapar. Bazı kurumlarda çeşitli üst düzey görevlerde bulunur. Sılan, 1960'lı yılların sonlarında aktif siyasi yaşamdan çekilir.

DOĞU ANADOLU VE CUMHURİYET BÜROKRASİSİ

(1939-1951)

TARİH VAKFI

Zindankapı, Değirmen Sokak, No:15, 34134 Eminönü/İstanbul
Tel: (0212) 522 02 02 - Faks: (0212) 513 54 00
www.tarihvakfi.org.tr - yayin@tarihvakfi.org.tr

© Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011

Kapak Resmi
Necmeddin Sahir Sılan Arşivi

Yayına Hazırlayan
Tuba Akekmekçi
Muazzez Pervan

Düzelti
Eyüp Yıldırım

Dizgi
Gülcem Mırık

Kitap Tasarımı ve
Tasarım Danışmanı
Haluk Tuncay

Dizi Kapak Tasarımı
Rauf Kösemen

Kapak Uygulama
Harun Yılmaz (MYRA)

Kitap Uygulama
Tarkan Toğo

Baskı
G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş.
(0212) 629 00 24

Birinci Basım: Kasım 2011

ISBN 978-975-333-270-5

DOĞU ANADOLU VE CUMHURİYET BÜROKRASİSİ (1939-1951)

DERLEYENLER
TUBA AKEKMEKÇİ, MUAZZEZ PERVAN

TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

DERLEYENLERİN NOTU

Bu kitap, Necmettin Sahir Sılan Fonu'nda bulunan ve Doğu Raporları (03) serisi altında tasniflenen Tunceli dışında, başta Erzincan ve Elazığ olmak üzere bazı doğu vilayetleri ile kazalarına ilişkin bürokratik yazışmaları, bürokraside yer alan kişilerin raporlarını, görüşlerini ve hazırladıkları çeşitli listeleri içermektedir.

Başlıkların tümü ve yazan bölümü tarafımızca düzenlendi. Her başlıkta, belgenin arşiv bilgileri dipnot olarak verildi. Metinlerde mümkün olduğunca yazım kurallarına uygun düzelti yapıldı. Bazı yazım hataları olduğu gibi bırakıldı. Yer ve aşiret adlarında yazım hataları mümkün olduğunca düzeltildi. Burada da çözülemeyenler aynen bırakıldı.

Birbiriyle ilişkili belgelerde ilk yazılan belgenin tarihi ve "yazan" olarak da bu belgeyi üreten kişinin adı esas alındı. Belgeler gün / ay / yıl olarak sıralandı. Tarihi olmayan belgeler ise en sona, belge numarasına göre yer aldı.

Tuba Akekmekçi
Muazzez Pervan

Kısaltmalar
(...) : Atlanan veya okunamayan kelimeler.
(d.n.) : Derleyenlerin notu.

İÇİNDEKİLER

Derleyenlerin Notu v
Tuba Akekmekçi
Muazzez Pervan
Sunuş ix
Zafer Toprak
Genç Kazasına Dair Bazı Görüşler (1939) 1
Bingöl Vilâyeti Genel Durum Raporu (1939) 5
Bingöl'ün Maarif Durumu (1940) 16
Bingöl'ün 2. Yıllık Raporuna Dair Görüşler (1941) 25
Çapakçur Kazasına Dairbazı Görüşler (1941) 44
Bingöl'e Dair Bazı Görüşler (1942) 47
Solhanlılar'a Dair Bazı Görüşler (1943) 52
Solhan Kazasının Hububat Meselesi (1943) 55
Elazığ Vilâyetinde Yoksulluk (1943) 59
Solhan'a Dair Bazı Görüşler ve Kaymakamın Dilekleri (1943) 61
Genç'e Dair Bazı Görüşler (1943) 63
Pütürgelilerin Yaprak Toplama Meselesi (1946) 68
Ağın Bucağına Dairbazı Görüşler (1946) 70
Erzincan Vilâyeti'nde Köy Öğretmenlerine Hitaben Yapılacak Konuşma (1947) 73
IV. Genel Müfettişlik Bölge Valileri Toplantısı (1947) 84
Batıdan Geri Dönenlerin Erzincan'a İskânı (1947) 107
Erzincan'a Geri Dönenler ve Kamulaştırılmış Toprakları Meselesi (1947) 119
Erzurum Belediye Başkanının Hizmetlere İlişkin İlânı (1947) 125
Kemah Kazasının Tarihçesi ve Tarihi Eserleri (1947) 134

Geri Dönenlerin Kars ve Diğer Doğu Vilâyetlerindeki İskânı ile Tapu ve Kadastro Meseleleri (1947) 137
Geri Dönenlere Evlerini Yapabilmeleri İçin Verilecek Malzemeler (1947) 146
Ağrı Vilâyetine Dair Bazı Görüşler (1948) 148
Doğunun Elektriklendirilmesi (1948) 150
Ağrı'da Tarım ve Hayvancılık (1948) 156
Van Vilâyetinde Siyasi Partiler (1948) 160
Diyadin Kazasına Dair Bazı Görüşler (1948) 161
Erciş Kazasına Dair Bazı Görüşler (1948) 167
Ağrı'ya Dair Bazı Görüşler (1948) 172
Aşağı Pasin Bucağına Dair Bazı Görüşler (1949) 174
Doğuya Dair Bazı Görüşler (1949) 176
Doğu'ya Dair Chp'ye Sunulan Bazı Görüşler (1949) 179
Bingöl ve Kazalarında Nüfus Sayımı, Mezhepler ve Aşiretler (1950) 186
Kemaliye-Bağıştaş Vekemaliye-Çaltı Yolu (1950) 196
Hakkâri Vilâyetinde Sağ ve Sol Cereyanlar! (1951) 200
Erzincan ve Kazalarının Arazi Kayıtları (?) 204
Erzincan Genel Durum Raporu (?) 209
Tapu, Kadastro ve Toprak İşleri Genel Müdürlüğü Projesinin Esasları (?) 220
Erzincan'da Okul Durumu (?) 228
Erzincan'ın Tarihi ve 1939 Depremi (?) 229
Hakkâri'de Aşiretler (?) 232
DİZİN 242

SUNUŞ

CUMHURİYET BÜROKRASİSİ VE DOĞU'NUN MAKUS TALİHİ

ZAFER TOPRAK

Necmeddin Sahir Sılan dizisinin bu beşinci kitabı günümüze ulaşan arşiv değeri yüksek Cumhuriyet bürokrasisinin belgelerinden oluşuyor. Necmeddin Sahir Sılan, milletvekilliği sırasında Doğu'nun engebeli coğrafyasında, çoğunluğu Kürt kökenli halkın yaşadığı bir bölgede, ilgili vali ve jandarma komutanlarından, halkevi yöneticilerinden, maarif müdürlerinden yörenin coğrafi, sosyo-ekonomik ve beşeri durumu ile ilgili ayrıntılı raporlar istemiştir.

Sılan'a sunulan raporlarda vilayet hududu, mülki taksimatı, doğal koşulları, dağları, ormanları, nehir, dere ve benzeri su kaynakları kaydediliyordu. Ardından ulaşım araçları, vilayetin yolları, tarımın ve ticaretin durumu, maden zenginlikleri, pazar ve panayır olanakları, hayvancılığın düzeyi, halk sağlığı, sağlık örgütü, iletişim, eğitim, köy işleri, Köy Kanunu'nun uygulanıp uygulanmadığı, özel idarenin bütçesi ve son olarak da halkın siyasal eğilimleri, toplumsal ve kültürel değerleri yer alıyordu. Yöre bürokrasisinden alınan bu bilgileri Sılan, Ankara'ya iletiyor ve bakanlıkların bu konuda yöreye sağlayabileceği kolaylıkları sorguluyordu. Bakanlıklar ve ilgili birimlerden Necmeddin Sahir Sılan'a verilen cevaplar da arşivde yer alıyor.

Birinci el kaynaklara yer verilen bu kitapta, Cumhuriyet'in ilk on yıllarında ülkenin beşeri sermayesinin coğrafi bölünmüşlüğü, farklı düzeyleri, eğitim ve sağlık başta olmak üzere Doğu'nun ne denli derin sorunlarla karşı karşıya olduğu görülüyor. Kitap Kürt sorunu ile Doğu sorununun iç içe geçmişliğinin somut bir kanıtı. Doğu Anadolu'ya ulaşamayan Osmanlı, uzun yıllar bu coğrafyanın doğal yapısına ilişememiş, var olan yapıyı kabul-

lenerek yörede kendi içine dönük düzenle uzun süre birlikte yaşamıştı. Oysa Cumhuriyet kendini yoktan var etmiş ve dönüştürücü olmayı hedeflemişti. Bu dönüştürücülük iki dünya savaşı arası birçok ülkede ilke edinilmiş, bu nedenle ideolojiler çağı ortaya çıkmıştı.

Cumhuriyet dönüştürücülüğünün temelleri üç öğeden oluşuyordu. Bunlar "hâkimiyet-i milliyye", "vahdet-i kuvâ" ve "halkçılık"tı. On yıllık uzun bir savaştan çıkan Cumhuriyet'i en derinden ürküten olgu "çok unsurlu" bir yapıydı. Bu nedenle "tefrik-i kuvâ" yani kuvvetler ayrılığına karşı çıkıyor, Osmanlı'nın çöküşünü bugün güçler ayrımı diye bilinen, yani yasama, yürütme ve yargının ayrımı anlayışına bağlıyordu. Güçler birliği ya da "vahdet-i kuvâ" iktidarı üniter bir yapıya bağlıyordu. Bu "hâkimiyet-i milliyye"nin bir gereğiydi. Halk nezdinde de benzer bir "vahdet" söz konusuydu. Her türlü farklılığı yok farz eden bir anlayışla yola çıkılıyor, soyut bir halk anlayışı benimseniyordu.

Farkların törpülendiği ve "irade-i milliyye" adı altında tüm görüşlerin tekdüze bir yapıyı gündeme getirdiği, büyük ölçüde Rousseau'dan esinlenen "halk egemenliği" anlayışı Cumhuriyet için öncelik arz ediyordu. Somut birey geri planda yer alıyor, soyut yurttaşlardan oluşan bir ulusal egemenlik anlayışı benimseniyordu. Yurttaş olmayan birey Cumhuriyet için potansiyel bir tehdit unsuru oluşturuyordu. Bu anlayış giderek "dış düşman"ın yanı sıra "iç düşman"a dönüşüyordu. Bu amaçla devlet tüm bireyleri yurttaşa dönüştürmeliydi. Devletin ulaşamadığı bir coğrafya olmamalıydı.

Doğu sorununda Kürt etnik unsurunun da yurttaşa dönüştürülmesi ulusal egemenliğin gereğiydi. "Vahdet" ya da "tevhid" giderek her türlü türdeşliği zorunlu kılıyordu. Bu türdeşliğin omurgası ise dildi. Ulus inşasında dilin ayrı bir önemi vardı. Cumhuriyet türdeş bir dil oluşturmadıkça kendini güvence altında görmüyordu. Kürtçe bu açıdan "irade-i milliyye"ye ters düşen, dil bütünlüğünü parçalayan bir öğe olarak görülüyordu.

Ancak, ulus-devlet Batı'da belirli bir gelişmişliğin simgesiydi. Maddi olanaklar olmaksızın ulus-devleti inşa etmek olanaksızdı. İşte Cumhuriyet yönetiminin temel ikilemi burada yatıyordu. Kürt sorununu "Doğu sorunu" olarak görüyordu; ancak, Ankara "Doğu sorunu"na çözüm getirebilecek bir birikimden yoksundu. Son derece engebeli bu coğrafyaya ulaşabilmek için ne bir yol vardı, ne yeteri donanıma sahip insan sermayesi... Bürokrasi her türlü iyi niyetine rağmen maddi olanaksızlıklarla boğuşmak zorundaydı. Pazar ilişkilerinin ilkel evrede olduğu, büyük ölçüde geçimlik ekonominin

sürgit devam ettiği bir bölgeyi kalkındırmak, devletin olanaklarının yanı sıra yöre halkının da katılımını gerektiriyordu. Oysa geleneksel bir yapının çözülmesi büyük ölçüde yöre dışından gelecek güdülerle olanaklı kılınabilecekti. Oysa iki dünya savaşı arası kaotik bir dünyada Ankara'nın temel kaygıları dış dünyaya yönelikti. Bu nedenle savunma giderleri bütçeden aslan payını alıyordu.

Raporlara bakıldığında yörenin sorunları ayan beyan ortaya çıkıyordu. Birçok kazada doğru dürüst tekerlekli araç yoktu. At, merkep ve ester temel ulaşımda kullanılan hayvan gücüydü. Çoğu yerde kağnı bile lüks sayılıyordu. Kazaların sanat ve ticaret hayatı ancak yerel ilkel ihtiyaçları karşılayabilecek düzeydeydi. Köylü kendi giyeceğini dokuyordu. Tarım dışı üretim neredeyse küp ve testi üretimiyle sınırlıydı. Birçok kazada pazar ve panayır yoktu. Geçim kaynağı hayvancılıktı. Hayvancılıkla yaşam sürdürülüyordu. Koyun, keçi, sığır, manda ve az miktarda at ve merkep doğal ekonominin belkemiğiydi. Az çok yetiştirilen hayvan ve bunlardan elde edilen sınırlı ölçüde, yağ ve yün civar vilayetlerden gelen gezginci tacirlere satılıyordu.

Sağlık her zaman yöre yöneticilerinin temel sorunları arasında yer alıyordu. Bulaşıcı hastalıklar, sıtma, zaman zaman göz hastalıkları yörede sık sık görülüyordu. Çoğu kazada ne dispanser vardı ne doktor. Gezici bir sıhhat memuru dört bir yana koşuşturuyordu. Kiğı bu açıdan şanslı bir kazaydı. Bir hükûmet doktoru ve bir muayene evi bulunuyordu. Diğer kazaların doktoru yoktu. Özel idareler hemen hemen beş parasızdı.

Kazalardaki eğitime yönelik ilkokul sınırlı sayıda karma sınıflardan oluşuyordu. Kız çocuklarının çoğunluğu okul yüzü görmüyordu. Yöre yöneticileri "şekavet" olmadıkça, rejimi güvencede görüyorlardı. Çoğu başkaldırı "şekavet" kapsamında değerlendiriliyordu. Halkın Cumhuriyet Hükûmeti'ne "tamamen bağlı ve rejimden son derece memnun" olduğu raporlarda sık sık gündeme geliyordu.

Bingöl vilayeti raporunun da en önemli kesimi "halkın siyasî ve içtimaî temayülleri" idi. Raporda şu satırlar yer alıyordu: "Bu temayüller birkaç sene evveliyle bu seneler arasında büyük farklar gösterir. Büyük hükûmet teşkilâtının kendilerine yaklaşmış ve her suretle samimiyet göstermiş olması çok görgüsüz olan eski ve ürkek fikirler ve temayüllèr üzerinde çok iyi tesirler yapmıştır. Eğer hükûmet geçim vasıtaları ile kültür inkişafi üzerinde de fedakârlık yaparsa daha çok ve çabuk müspet neticeler elde edilir. Ve birkaç sene içinde bir Anadolu parçasından farkı kalmaz. Bunun için ziraat

ve hayvancılık işini takviye etmek ve Elazığ şimendiferine behemehal kış ve yaz kapanmayan bir yol yapmak ve çok fakir olan hususî idare bütçesine hükûmetçe birkaç sene için devamlı yardım yapmak zarureti vardır. Camia hâlinde bu vilayet kadar yoksulluk ve fakirlik çeken bir halk kütlesi olamaz. Buna maddi ve radikal şekilde acımak mevkiindeyiz." Vilayetin genel durumu bu şekilde ifade edildikten sonra merkez Çapakçur kazasıyla Kiğı, Solhan ve Genç kazaları değerlendiriliyordu. Tüm kazalarda Türkçe bilinmediği ve çok fakir oldukları için Köy Kanunu uygulanamıyordu.

Yörede yer alan sınırlı sayıda halkevi göstermelikti. Çapakçur'da 1936 yılında açılmış olan bir halkevinde 1939 yılında gösteri, spor, okuma ve köycülük olmak üzere dört şube faaliyetteydi. Gösteri kolunda 11, spor kolunda 19, okuma kolunda 16 ve köycülük kolunda da 69 üye olmak üzere toplam 115 erkek üyesi vardı. Gösteri şubesi, Parti tarafından yollanan piyeslerden Yarım Osman, İstiklâl, Mavi Yıldırım ve Kanun Adamı adlarındaki piyesler temsil edilmişti. Halkevi olarak kiralanan yerin tek odası vardı ve halk dershaneleri için olanak yoktu. Bu ihtiyaç ilkokullarda açılan Ulus Dershaneleri tarafından sağlanmaya çalışılıyordu. Köycülük kolu köylü ile şehirli arasında "karşılıklı sevgi ve dayanışma duyguları"nın güçlenmesine çalışıyordu. Yakın köylerin halkı olanaklar ölçüsünde halkevinin genel müsamere ve konferanslarına çağrılıyor ve bu sayede "karşılıklı sevişme ve anlaşma araçları" sağlanmış oluyordu.

Halkevinde ayrıca Ankara'nın talimatıyla konferanslar düzenlenmişti. Tapu müdüründen, vilayet jandarma komutanına, veterinerinden hükûmet doktoruna yörenin önde gelen şahsiyetleri bu konferanslara bilfiil konuşmacı olarak katılıyorlardı. Artırma ve yerli mallar haftası, tapu mevzuatı, dil ve benliğimiz, jandarmanın tarihi ve tekâmülü, hayvanlardan insanlara geçebilen hastalıklar ve bunlardan korunma, zehirli gazlar ve bunlardan korunma çareleri, çocuk terbiyesi, okuma yazma ve öğrenmenin temin ettiği faydalar, fuhuş ve emrazı zühreviye verilen konferanslar arasında yer alıyordu.

Bu konferanslardan en ilginçleri İlçe Jandarma Komutanı Şerif Timür'ün vermiş olduğu "Japonlar Nasıl Yükselmiştir" konuşmasıyla, Vilayet Jandarma Komutanı Cevdet Ergenekon'un "Finlandiya'nın Yükselişi" olmalıydı. Kasabanın bir kilometre ötesine gitmemiş köylüye Japonya ve Finlandiya'dan söz etmek bürokrasinin yöreye ne denli yabancılaşmış olduğunu kanıtlıyordu. Bütün bu konferanslara 3.000 erkek ve kadın dinleyici iştirak etmişti. Halkevinin kütüphanesinde 772 adet kitap bulunuyordu. Ayrıca Cumhuri-

yet, Yeni Sabah ve Ulus gazeteleriyle bazı mesleki ve terbiyevi dergiler de halkevine geliyordu. Kiğı'da da bir halkevi vardı. Halk dershaneleri, spor ve kitapsaray [kütüphane] bu halkevinin üç şubesiydi.

1940 yılında hazırlanan Bingöl Halkevi Raporu üye sayısının bir yıl önceye göre 40 kişi arttığını ve böylece mevcudun 194'e çıktığını kaydediyordu. Yine bu yörede halkevinin açılış tarihinden beri tek bir kadın üyesi yokken, 1940 yılında dört kadının halkevine üye olduğu belirtiliyordu. 3.400 kişinin izlediği on iki konferansta ulusal ekonomi, tapu mevzuatı, zehirli gazlar, Türklerin Orta Asya'da kurdukları devletler, Müslüman Türk devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükselişi, Osmanlı Türklerinin medeniyeti, Atatürk inkılabında Türk köylüsü gibi konuların yanı sıra sular hakkında genel bilgi, et ve hayvanî mahsullerden insanlara zarar verici hastalıklar ve bunlardan korunma çareleri ele alınmıştı.

Savaş travması Bingöl'ü de etkilemişti. Nitekim konferanslar arasında "bozguncu ve fesatçı unsurlar"ın önlenmesine yönelik bilgilendirme toplantıları da yapılıyordu. Kağnı arabasının bile bir yenilik sayıldığı bir ortamda "düşman tarafından muhtelif maksatlarla paraşütçü indirmesi vuku bulduğu takdirde buna karşı halkın ne yapacağı, paraşütün ne olduğu ve ne için kullanıldığı" konusunda köylünün aydınlatılması amacıyla halkevi tarafından seçilmiş hatipler tarafından köylerde köy halkı toplattırılarak bilgi verilmişti. 1940 yılında Bingöl için hazırlanan 1935-1940 arası Maarif Raporu durumun vahametini ilk satırlarında şu cümlelerle ifade ediyordu: "Uzun asırlar milli kültürün ışığından muhtelif amillerle mahrum kalmış ve tam manasıyla karanlık içinde bulunmuş yurt parçası olan bu sahanın arz ettiği derin yoksulluğu elemle görmemek kabil değildir." Rapor, yerel bütçe olanaklarıyla yörenin kalkınamayacağını, devlet yardımı konusunda vilayet makamının senelik raporlarında sürekli talep olduğu halde bu konuda yol kat edilemediği belirtiliyordu. 1936 yılında dokuz okul ve 15 öğretmenden ibaret olan maarif kadrosu 1940 yılına gelindiğinde 13 okul ve 26 öğretmene çıkarılabilmişti. Ancak 1940 yılında okullara 285'i kız, 714'ü erkek olmak üzere toplam 999 çocuk devam ediyordu. Oysa vilayetin okutmak zorunda olduğu çocuk sayısı 15.934'tü. Yörede böylece zorunlu eğitimin ancak % 6'sı gerçekleştirilmiş oluyordu.

Yöre için eğitmen bulmak son derece zordu. Maarif Vekilliği eğitmen kurslarından yetişenler arasında Bingöl'e talip bulunup bulunmadığı sorulması üzerine verilen ilana ancak üç kişi başvurmuştu. Gönüllülük esası

üzerine Bingöl'ün eğitim sorununa çözüm bulmak olanaksızdı. Bu konuda vilayet bütçesine Vekâlet'ten katkıda bulunulması ve diğer vilayetlere oranla daha fazla ücret verilerek eğitmenlerin özendirilmesi gerekiyordu. Vilayet okuma yazma bilmiyordu. Nüfusun yüzde 80'i Türkçe konuşmuyordu. Okul açılması Türkçenin de yaygınlaşmasını sağlayacaktı. Bingöl'e eğitmen yetiştirmek üzere Malatya-Akçadağ'da açılan Köy Enstitüsü için Bingöl'den öğrenci gönderilmişti. Bu arada Bingöl'de de bir enstitünün açılması söz konusuydu. Bu amaçla Kadımadrak köyü uygun görülmüştü. Bu köyün arazisi sulaktı; birçok civar köyleri vardı; yapılmakta olan tren hattına da yakındı.

1940 yılında Maarif Vekâleti'nin muvafakati ve Dördüncü Umum Müfettişliğin emirleriyle Bingöl dahilinde biri merkeze bağlı Karapınar köyünde ve ikisi Kiğı'ya bağlı Hoğas ve Simhaç köylerinde, yaz aylarında üç millet mektebi açılmış ve 400 kişi kaydedilmişti. Bu millet mekteplerinin görevi, büyük, küçük hudutları dahilindeki bütün vatandaşlara okuma yazma öğretmekti.

CHP Genel Sekreterliği, Necmeddin Sahir Sılan'ın Bingöl vilayetinde yaptığı incelemelerden düzenlediği raporu Mili Müdafaa, Adliye, Maliye, Dahiliye, Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Maarif, Ziraat, Nafia, Ticaret, Münakalât ve Gümrük ve İnhisarlar vekâletlerine ilgili kısımlar çıkarılarak göndermiş ve vekâletlerden aldığı cevapları Necmeddin Sahir Sılan'a iletmiştir. Bu kitapta, verilen cevaplar da yer alıyor. Bu cevaplardan en ilginçlerinden biri Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilininkiydi. Bakanlık, tıp ve ebe talebe yurtları açarak buralarda yetiştirilen tabip ve ebelere mecburi hizmet getirmişti. Bu arada Şark vilayetlerinin rağbet görmemesi göz önünde bulundurularak buralarda görev alacaklara bir aralık zamlı maaş uygulanmıştı. Ancak, savaş yıllarında ülkenin kısmî seferberlik durumunda oluşu nedeniyle birçok tabibin terhisi ertelenmişti. Bu nedenle yöreye tabip gönderilemiyordu. Diğer önemli bir sorun kazalardaki halkın evlenme muayeneleriydi. Sıhhat memurları bu konuda yetkili değildi. Çözüm olarak hükûmet tabiplerinin kazalara belirli zamanlarda gönderilmesi ve yöre halkının vakitlice haberdar edilmesi uygun görülüyordu.

Cumhuriyet Hükûmeti Kürt sorunu ile bütünleşmiş Doğu sorununa en elverişsiz koşulların hüküm sürdüğü bir evrede yakalanmıştı. Savaş travması 30'lu yıllarda devletin olanaklarının büyük bir kesimini savunmaya yönlendirmesini gerektirmişti. Kırklı yılların savaş ortamı ise bir buçuk milyon kişinin orduya çağrılmasıyla sonuçlanmış, devletin savunma giderlerinin bir kat

daha artmasına neden olmuştu. Bu koşullar altında sosyal içerikli harcamalar uzun süre geri planda kalmış, Köy Enstitüleri ile yerel kaynaklara öncelik verilmesine çalışılmıştı.

Doğu'nun makus talihi ancak, Marshall Planı ertesi kırılabilmiş, 50'li yıllardan itibaren karayolları sayesinde Anadolu coğrafyası bütünlenebilmişti. Bu nedenle kısa bir süre Doğu sorunu rafa kalkmış, 1960'lı yıllara kadar durgun bir dönem yaşanmıştı. 1960'ların "az gelişmişlik" sorunsalıyla ve solun etkin konum elde etmesiyle Doğu sorununu ve beraberinde Kürt sorununu bir kez daha gündeme taşınmıştı. Siyasette ön plana çıkışında ise 1961'den itibaren Türkiye İşçi Partisi'nin katkısı büyüktü. Nitekim 12 Mart ertesi Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılış nedenini oluşturacaktı.

GENÇ KAZASINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1939)*

Yazan: Rıfat Ayaydın
Genç Kaza J.K.Öyzb.

10.08.1939

1. Genç Kazası

Bingöl vilâyetinin dört kazasından birisini teşkil eder. Kaza merkezi Darahini kasabasıdır.

2. Hududu

Şimalen Murat Nehri ara hattı olmak üzere Çapakçur. Cenuben, Lice kazası. Şarken, Solhan ve Kulp kazaları. Garben, Akdağ silsilesi ara hattı olmak üzere Palo kazası.

3. Mesahai Sathiyesi

2.145 kilometre murabbaıdır.

4. Nüfusu

5.965 erkek, 6.567 kadın olmak üzere 12.523 ve hane adedi 1.925'dir. Kaza merkezi olan Darahini, Kupar mahallelerinin nüfusu 291 erkek, 257 kadın olmak üzere 548'dir.

5. Mülki Taksimat

Kazanın Valir, Yayla, Sivan olmak üzere üç nahiyesi vardır ve heyeti umumiyi teşkil etmek üzere de 57 muhtarlık ve bu muhtarlıklara bağlı 79 mezra mevcuttur.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 6, Belge No: 42.

6. Kazanın Ahvali Tabi'iyesi

Başlıca Kürük, Süplüs, Şatos, Miri İsmailan ve Akdağ dağları meşhur olup bu dağların rakımları sırasile: 2.320, 3.000, 2.280, 2.940, 2.453 metredir. Ve şarktan garba doğru uzanmakta olup bunlardan yalnız Akdağ, şimalden cenuba doğru imtidad etmektedir.

A) Dağ geçitleri: Kürnel, Kani Kizik, Halistan, Sepkür, Molla İsmailan adında beş mevkidedir.

B) Meşhur tepeleri: Vartak, Ziyaret, Kürnel, Baban, Kelkürük, Kelküran, (Demirci) Geldan, Halistan olmak üzere yedi tepeden ibarettir. Rakımları 1.500 ile 2.000 arasında değişmektedir.

Bir de Sivan nahiyesi mıntıkasında Sosin Kalesi adile anılan meşhur bir tepe mevcut olup rakımı 1.500'dür.

C) Ormanları: Kaza mıntıkasında yalnız Sivan nahiyesinde orman mevcuttur. Bu orman mıntıkasının genişliği şarktan garba doğru 15 kilometre ve şimalden garba doğru 5 kilometre devam eder. Orman cinsi umumiyetle meşedir ve azami irtifa yedi metreyi geçmez.

D) Suları: Murat Nehri ile Vahkin, Şembekân, Kürnel, Rızvan, Harabe, Vüşküçür ve Haylan sularıdır. Yaz ve kış mevsimlerinde geçit verirler. Ve bunların hepsi Murat Suyu'nun kollarını teşkil ederler. Murat Nehri ise mart, nisan, mayıs ve haziran aylarında hiçbir tarafından geçit vermez: Ancak, muayyen yerlerinde (Kalan, Villik mevkilerinde salla; Paymerk ve Yoldaşan mevkilerinde sal, Paymerk ve Yoldaşan geçitlerinde kelek, Darahini'de kayıkla) geçilir. Bunlar üzerinde köprü yoktur. Murat Nehri'nin tuğyanı hâlinde mecrasının sağ ve sol sahillerinde birer kilometreden fazla araziyi su altına alır.

Murat Nehri'nin başlıca yaya geçitleri: Eskiköy, Dik, Muradan, Sağan, Diyarbük, Darahini, Kupar, Yoldaşan, Paymerk, Daran mevkileridir.

7. Nakil Vasıtaları

Kaza dahilinde tekerlekli vesait yoktur. Ancak, at, ester ve merkep nakil vasıtasıdır.

8. Yollar

Darahini'den Lice'ye doğru vaktile bir toprak tesviyesi yapılmış ise de zamanla bu yol bozulmuş ve bugün tekerlekli vesaitlerin geçemeyeceği bir hâle gelmiştir. Ancak, bu yolun esaslı bir şekilde tamiri ve bazı ahşap köprü ve menfezlerin yeniden yapılması hâlinde Lice ile Daralıini arasında teker-

lekli vesait işleyebilir. Bu yol üzerinde yalnız, Kürnel mevkiinde içilir bir su mevcuttur. Kazanın diğer mıntıkalarında yalnız mekkari yolu mevcuttur. Bu yollar, nahiyeleri kazaya ve köyleri nahiyelere ve yekdiğerine bağlamaktadır. Yalnız, Murat Nehri'nden kayıkla nakledilmek suretile Darahini ile Çapakçur arasındaki 22 kilometre mesafe dahilinde otomobil işleyebilir. Dekovil ve demiryolu yoktur.

9. Zirai Vaziyet

Ziraat ibtidai vesaitle yapılır. Bununla beraber, ihracata müsait değildir. Başlıca mahsulatı: buğday, arpa, darı, nohut ve az miktarda pamuktur.

10. Ticaret ve Sanat

Kaza mıntıkasında sanat ve ticaret hayatı yoktur. Ancak mahalli ihtiyacı karşılayabilen iptidai küp ve desti yapılmaktadır.

11. Madenler

Sivan nahiyesi mıntıkasında Diri köyünde altın ve bakırı havi olduğu söylenilen mekşuf bir maden varsa da bu madenin verimi az görüldüğünden işletilmesinden sarfı nazar edilmiştir.

12. Pazar ve Panayır

Yoktur.

13. Hayvancılık

Mıntıkada, koyun, keçi, sığır, manda ve az miktarda at ve merkep hayvanı mevcuttur.

14. Sıhhi Durum

Mıntıka sıtmalıdır. Bundan başka pek nadir görülen göz hastalığı mevcuttur. Fakat, trahom değildir.

15. Muhabere Vasıtası

Kaza dahilinde 96 kilometrelik telefon hattile Çapakçur, Lice merkezlerine bağlı telgraf hattı mevcuttur. Telgraf hattı her iki tarafa çift olarak tesis edilmiştir. Telefon hattı ise, Çapakçur ve Palo kazalarına bağlıdır. Bu meyanda nahiye merkezlerile de irtibat mevcuttur.

16. Maarif

Kaza merkezinde yalnız üç sınıflı bir ilk mektep vardır. Bu mektep, şahsa ait icarlı bir bina dahilindedir. Esaslı bir mektep binasının inşası mukarrerdir.

17. Sağlık Teşkilâtı

Kazada dispanser yoktur. Bununla beraber doktor da mevcut değildir. Yalnız, seyyar bir sıhhat memuru vardır.

18. Köy İşleri

Kaza dahilinde Köy Kanunu tatbik edilmemektedir. Yalnız, merkeze bir buçuk kilometre mesafede yeni bir numune bahçesi meydana getirilmiş olup, bu seneden beri matlup verimi temin etmektedir.

19. Halkın İçtimai, Dini ve Siyasi Temayülatı

Halk Cumhuriyet Hükûmeti'ne tamamen bağlı ve rejimden son derece memnundur. Bunun haricinde siyasi bir temayül mevzubahis dahi değildir. Muhit, ibtidai olmakla beraber, menfi bir taassup yoktur. Ancak, tabi'i bir hâlde dini akidelerine bağlıdırlar. Asayiş normaldir. Şakavet yoktur. Ve bu işe heveslenen ve yeltenen dahi görülmemektedir.

Genç Kaza J.K. Öyzb.
Rıfat Ayaydın

BİNGÖL VİLÂYETİ GENEL DURUM RAPORU (1939)*

Yazan: Saip Okay
Bingöl Valisi

26.08.1939

Sayın Mebusumuz Bay Necmeddin Sahir,

Emrettiğiniz notları iki nüsha olarak sunuyorum. Birer nüshasının Bay Feridun Fikri'ye verilmesini rica ederim. Şereflendiğimiz mahdut günlerin tadı damağımızda ve hatırası samim kalbimizdedir. İkinize de derin saygılarımı sunarım.

Ev adreslerini bilmediğim için ayrıca Bay Feridun Fikri'ye yazamadığımdan vasıtanızla afivler dilerim.

Bingöl Valisi
Saip Okay

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 6, Belge No: 43.

1. Vilâyet İtibariyle Umumi Not

1) Vilâyet hududu: Şimalden Erzurum, Erzincan, şarken Muş, cenuben Diyarbakır, garben Elazığ ve Tunceli vilâyetleriyle çevrilir.

2) Mülki taksimat: Vilâyet merkezi olan Çapakçur kazasiyle Kiğı, Karlıova, Solhan ve Genç adlı beş kazadan ve Sancak, Fahran, Cönek, Hösnek, Arduşin, Canıt, Gönük, Valir, Yayla ve Sivan adlı 10 nahiyeden ve 333 muhtarlıktan mürekkeptir. Sathi mesahası 8.400 kilometre murabbaıdır.

3) Tabii ahvali: Vilâyet mıntıkası 1.000 ile 2.500 metre arasında denizden yüksek yayladır. Dağlıktır, ovası azdır, her türlü mahsulât yetiştirmeye salih arazisi Çapakçur Ovası ile Murat Vadisi'dir. Karlıova merkezi yüksektir. Yanındaki ova ancak hububat yetiştirebilir. Vilâyetin bütün diğer aksamı keresteye salih olmıyan kısa meşe ağaçlariyle kaplanmış dağlardan ve muhtelif suların açtığı dar vadilerden mürekkeptir.

4) Meşhur dağları Şerafettin, Bingöl, Çötele, Süplüs ve Şeytan dağlarıdır. Meşhur geçit olarak Solhan'la Muş arasında Girvaz Geçidi vardır.

5) Vilâyette orman olarak yalnız Solhan kazasının Arduşin nahiyesinde bir miktar meşe ve kavak ormanı vardır. Üst tarafı odun ve kömüre yarayan kısa meşeliklerden ibarettir.

6) Vilâyet içinde başlıca iki büyük su vardır. Biri cenupta Murat Suyu diğeri şimalde Büyüksu adı verilen sudur. Bunların mühim geçitleri; Murat Suyu'nda Genç kaza merkezi yanındadır. Büyüksu'yun iki geçidinden biri Kiğı'ya 10 kilometre mesafede ve Hurs köyü yanında adi geçittir.

7) Nakil vasıtaları umumiyetle hayvandır; kağnı dahi pek mahduttur.

8) Yollar: Vilâyetin esaslı yolları.

a) Çapakçur-Elazığ (yazın otomobil işler).

b) Çapakçur-Solhan-Muş (yazın otomobil işler).

c) Çapakçur-Genç (yazın otomobil işler).

d) Çapakçur-Karlıova (hayvan işler, yalnız 40 km. kısmı otomobil geçmeye müsaittir).

e) Çapakçur-Kiğı (hayvan işler, otomobil işlemesi için üzerinde çalışılmaktadır).

9) Ziraati çok iptidaidir. Buğday, arpa ve kumdarıdan başka bir şey ekilmez; o da kendine yetecek miktarda değildir.

10) Ticaret: Vilâyetin teşekkülünden beri yeni yeni uyanmaya başlamıştır. San'at yoktur. Yalnız bazı köylerde kendi giyeceklerini dokurlar.

11) Maden: Yapılmış bir etüd yoktur. Görünen eserlere bakılırsa; Kiğı'da eski devirlerde işlemiş demir vardır.

12) Pazar ve panayır: Yoktur.

13) Hayvancılık: Vilâyet halkının tek işi ve geçim vasıtası hayvancılık olmakla beraber o da zayıftır. Az çok yetiştirdikleri hayvanları ve bunların birer parça yağ, yün gibi mahsulâtını civar vilâyetlerden gelen gezginci tacirlere satarlar. Vilâyetin büyük, küçük bütün hayvan mecmuu 300.000'den ibaret olduğuna göre bunun canlı ve cansız mahsulâtı ile 70.000 nüfusun az çok insanca geçinemeyeceği tabiidir.

14) Halkın sıhhi durumu: Umumi şartların kötülüğüne, meskenlerin çok iptidailiğine bakılırsa yine iyidir. Müstevli bir hastalık yoktur.

15) Muhabere: Vilâyet merkezi kaza ve nahiyelere telefonla bağlıdır.

16) Maarif: Vilâyetin iki beş dershaneli ve 11 üçer dershaneli ilk mektebi vardır. Bu mekteplerde 206 kız ve 558 erkek olarak 764 çocuk okur.

17) Sağlık teşkilâtı: Vilâyet merkezinde sıhhat müdürü ile bir hükûmet doktoru ve bir muayene evi ve Kiğı'da bir hükûmet doktoru ve bir muayene evi vardır. Diğer kazalara henüz doktor gelmek nasip olmamıştır. Yalnız her kazada birer seyyar sıhhat memuru vardır.

18) Köy işleri: Köy Kanunu tatbik edilmemektedir. Çünkü köyler hem küçük, hem fakir, hem de Türkçeye bilgisizdir. Yalnız her kazanın birer köyünde gösterme ve alıştırma kabilinden tatbik edilmektedir.

19) Bütçe işi: Hususi idare bütçesi 142.947 liradır. Bu bütçe içinde dönen nakit miktarı 80.000 liradır. Nüfus başına 1 lira isabet eden varidatla hususi idare ihtiyacı dönmez. Varidat bizzat az olduğu gibi vilâyet dahi hiç yoktan yeni teşkil edilmiş bulunduğu için maziden müdevver en küçük bir varlıktan dahi mahrumdur. Hâlbuki her şeyi yeniden yapmak ve kurmak mevkiinde bulunduğu hâlde hükûmetten henüz maddi hiçbir yardım görmemiştir.

20) Halkın siyasi ve içtimai temayülleri: Bu temayüller birkaç sene evveliyle bu seneler arasında büyük farklar gösterir. Büyük hükûmet teşkilâtının kendilerine yaklaşmış ve her suretle samimiyet göstermiş olması çok görgüsüz olan eski ve ürkek fikirler ve temayüller üzerinde çok iyi tesirler yapmıştır. Eğer hükûmet geçim vasıtaları ile kültür inkişafi üzerinde de fedakârlık yaparsa daha çok ve çabuk müsbet neticeler elde edilir. Ve birkaç sene içinde bir Anadolu parçasından farkı kalmaz. Bunun için ziraat ve hayvancılık işini takviye etmek ve Elazığ şimendiferine behemehal kış ve yaz kapanmıyan bir yol yapmak ve çok fakir olan hususi idare bütçesine hükûmetçe birkaç sene için devamlı yardım yapmak zarureti vardır. Camia hâlinde bu vilâyet kadar

yoksulluk ve fakirlik çeken bir halk kütlesi olamaz. Buna maddi ve radikal şekillerde acımak mevkiindeyiz.

21) Vilâyet haritasının fen memurundan alındığı anlaşılmıştır.

2. Merkez (Çapakçur)

1) Kaza hududu: Solhan, Genç, Palu, Karakoçan ve Kiğı kazaları hudutlariyle çevrelenir.

2) Mülki taksimat: İki nahiyesi ve 101 muhtarlığı vardır.

3) Mesahai sathiyesi: 1.588 metre murabbaıdır.

4) Nüfusu: 7.233 kadın ve 7.623 erkek olmak üzere 14.856'dır.

5) Ahvali tabiiye: İklimi yayladır. Deniz seviyesinden 1.250 metre irtifadadır. Arazinin mühim kısmı arızalıdır. Şimalinde Körboğa ve Karababa, garbinde Kuruca ve Karagöl dağları vardır. Karababa'nın Ağmezar, Körboğa'nın Kuşhane, Kuruca Dağı'nın Kumik geçitleri vardır. Meşhur tepe Mergemir Tepesi'dir.

6) Ormanlar: Orman yoktur. Fakat her tarafından odun ve kömüre yarayacak meşelik vardır.

7) Nehirler: Murat, Gönük ve Gayit sularıdır. Başlıca geçitleri; Simsor, Garip ve Gayit geçitleridir.

8) Nakil vasıtaları: Hayvan ve kağnıdır.

9) Yollar: Çapakçur-Elazığ, Çapakçur-Muş, Çapakçur-Genç'tir. Hepsi tekerlekli vesaitin işlemesine müsaittir.

10) Zirai vaziyet: Yalnız buğday ve arpa yetiştirilmektedir.

11) Ticaret ve san'at: Ticaret merkezde birkaç dükkâncıya münhasırdır.

12) Madenler: Yoktur.

13) Pazar ve panayır: Yoktur.

14) Hayvancılık: Dışardan gelenlere hayvan maddeleri satmak suretiyle hayvancılık vardır. Mühim bir kıymet ifade etmemekle beraber esas maişeti bu teşkil eder.

15) Sıhhi durum: İyidir.

16) Muhabere vasıtaları: Telgraf ve nahiyelerle merkez arasında telefondan ibarettir.

17) Maarif: Merkezde beş sınıflı, Sancak ve Fahran nahiye merkezleriyle Kadımadrak ve Musyan köylerinde üçer sınıflı birer ilkokul vardır.

18) Sağlık teşkilâtı: Bir tedavi evi vardır. Ayrıca 20 yataklı bir hastane yapılmış ve malzemesi ihzar edilmişse de mütehassıs doktor olmadığından açılmamıştır.

19) Köy işleri: Dahiliye Vekâleti'nin muvafakatiyle yalnız Kadımadrak köyünde numune olarak Köy Kanunu tatbik edilmekte ve diğer köylerde tatbik edilmemektedir.

3. Kiğı Kazası

1) Kaza hududu: Karlıova, Solhan, Çapakçur, Karakoçan, Nazımiye, Pülümür, Tercan kazalariyle çevrelenir.

2) Mülki taksimat: İki nahiye, 102 muhtarlıktan ibarettir.

3) Mesahai sathiyesi: 2.623 kilometre murabbaıdır.

4) Nüfus: 14.697 kadın, 14.961 erkek olmak üzere 29.658'dir.

5) Ahvali tabiiye: Yayladır. İrtifaı deniz seviyesinden 1.739 metredir. Şimalinde Koşan ve Şeytan, garbinde Sülbüs, cenubunda Kâhırbaba ve Karababa dağları vardır.

Tepeler: Zermek Dağı, Yoncalı Dağı, Seyit Kasım'dır.

6) Ormanlar: Orman yoktur. Fakat kazanın her tarafında fundalık hâlinde meşe vardır.

7) Nehirler: Peri, Hupus ve Horhor sularıdır. Perisuyu'nun başlıca geçitleri Çemizeyni, Hergep, Hurs, Abuzut geçitleridir. Hupus ve Horhor sularının belli başlı geçiti yoktur.

8) Nakil vasıtaları: Çerme mıntıkasında kağnı arabası, diğer mıntıkalarda nakil vasıtaları hayvandır.

9) Yollar: Birisi Elazığ istikametinde ve diğeri Erzincan-Erzurum yolu olmak üzere iki yolu vardır. Bu yollardan yalnız Elazığ yolu tekerlekli vesaitin geçmesine müsaittir.

10) Zirai vaziyet: Arpa ve buğday yetiştirilir.

11) Ticaret ve san'at: San'at yoktur. Ticaret kasabada birkaç dükkâncıya münhasırdır.

12) Madenler: Eski devirlerde işlenmiş demir madeni vardır.

13) Pazar ve panayır: Yoktur.

14) Hayvancılık: Dışardan gelenlere hayvan maddeleri satmak suretiyle hayvancılık vardır. Mühim bir kıymet ifade etmemekle beraber esas maişeti bu teşkil eder.

15) Sıhhi durum: İyidir.

16) Muhabere vasıtası: Telgraf ve nahiyelerle kaza ve kaza ile vilâyet merkezi arasındaki telefonlardır.

17) Maarif: Kaza merkezinde beş sınıflı ve Holhol, Azapert, Çerme köylerinde de üçer sınıflı birer ilkokul vardır.

18) Sağlık teşkilâtı: Hükûmet doktoru ve iki küçük sıhhat memuru ile bir tedavi evi vardır.

19) Köy işleri: Ekseriyetle Türkçe bilmediklerinden ve çok fakir olduklarından Dahiliye Vekâleti'nin muvafakatiyle numune olarak yalnız Temüran köyünde Köy Kanunu tatbik edilmekte ve diğer köylerde tatbik edilmemektedir.

4. Solhan Kazası

1) Kaza hududu: Muş, Varto, Karlıova, Çapakçur ve Genç kazaları hudutlariyle çevrelenir.

2) Mülki taksimat: Üç nahiyesi ve 38 muhtarlık köyden ibarettir.

3) Mesahai sathiyesi: 1.225 kilometre murabbaıdır.

4) Nüfus: 4.464 kadın ve 4.489 erkek olmak üzere 8.953'dür.

5) Ahvali tabiiye: İklimi yayladır. Deniz seviyesinden 1.600 metre irtifadadır. Şarkında Çanlı Manastırı, şimalinde Şerafettin, cenubunda Tavus Dağı vardır. Dağ geçitleri; Şerafettin'de Mergemir, Kertagameş, Tavus Dağı'nda Tutel'dir. Meşhur tepeleri; Keçel Dağı, Girvas Gediği ve Berho'dur.

6) Ormanlar: Hovit ormanıdır.

7) Nehirler: Murat Nehri'dir. Başlıca geçitleri; Genç ve Nurik köyleri geçitleridir.

8) Nakil vasıtaları: Hayvandır.

9) Yollar: Muş-Çapakçur yoludur. Tekerlekli vesaitin işlemesine müsaittir (kurak mevsimde).

10) Zirai vaziyet: Yalnız arpa ve çavdar yetiştirilir.

11) Ticaret ve sanât: Sanât yoktur. Ticaret kaza merkezindeki iki dükkâncıya münhasırdır.

12) Madenler: Yoktur.

13) Pazar, panayır: Yoktur.

14) Hayvancılık: Mühim miktarda değilse de halkın başlıca iştigali ve geçim vasıtası hayvancılıktır.

15) Sıhhi durum: İyidir.

16) Muhabere vasıtaları: Telgraf ve nahiyelerle kaza merkezini vilâyet merkezine bağlayan telefondan ibarettir.

17) Maarif: Biri kaza merkezinde ve diğeri Arduşin nahiyesinde olmak üzere üçer sınıflı iki ilkokul vardır.

18) Sağlık teşkilâtı: Hükûmet doktorluğu münhaldir. Tedavi evi kadrosu vardır. Açık değildir. Sağlık işlerine bakan bir küçük sıhhat memuru vardır.

19) Köy işleri: Türkçe bilmediklerinden ve çok fakir olduklarından Köy Kanunu tatbik edilmemektedir. Yalnız numune olarak Kirvaz köyünde tatbik edilmektedir.

5. Genç Kazası

1) Kaza hududu: Kulp, Lice, Palu, Solhan ve Çapakçur kazaları hudutlariyle çevrelenir.

2) Mülki taksimat: Üç nahiyesi ve 60 muhtarlık köyü vardır.

3) Mesahai sathiyesi: 1.795 kilometre murabbaıdır.

4) Nüfus: 6.576 kadın, 5.956 erkek olmak üzere 12.523'dür.

5) Ahvali tabiiye: Yayladır. Deniz seviyesinden 1.200 metre irtifadadır. Cenubunda Çötele ve Süplüsbaba dağları vardır. Dağ geçitleri; Kürnel, Kanikızık ve Girnos geçitleridir. Meşhur tepeleri Kürnel ve Ülya tepeleridir.

6) Ormanlar: Orman yoktur. Fakat kazanın her tarafında odun ve kömüre yarayacak meşelik vardır.

7) Nehirler: Murat Nehri'dir. Geçitleri; Garip, Dik, Kürik ve Yoldaşan geçitleridir.

8) Nakil vasıtaları: Hayvandır.

9) Yollar: Genç-Çapakçur ve Genç-Diyarbakır yollarıdır. Yalnız Genç-Çapakçur yolunda kurak mevsimde tekerlekli vesait işleyebilir.

10) Zirai vaziyet: Buğday ve arpa yetiştirilir.

11) Ticaret ve sanât: Sanât yoktur. Ticaret kaza merkezindeki üç dükkâncıya münhasırdır.

12) Madenler: Yoktur.

13) Pazar ve panayır: Yoktur.

14) Hayvancılık: Dışardan gelenlere az miktarda hayvan ve hayvan maddeleri satabilecek kadar hayvancılık vardır.

15) Sıhhi durum: İyidir.

16) Muhabere vasıtaları: Telgraf, nahiyelerle kaza ve kaza ile vilâyet merkezi arasındaki telefondan ibarettir.

17) Maarif: Yalnız kaza merkezinde üç sınıflı bir ilkokul vardır.

18) Sağlık teşkilâtı: Hükûmet doktorluğu münhaldir. Sağlık işlerine bakan bir küçük sıhhat memuru vardır.

19) Köy işleri: Türkçe bilmediklerinden ve çok fakir olduklarından Köy Kanunu tatbik edilmemektedir. Yalnız numune olarak Diyarbük köyünde tatbik edilmektedir.

6. Karlıova Kazası

1) Kaza hududu: Varto, Hınıs, Aşkale, Kiğı ve Solhan kazaları hudutlariyle çevrelenir.

2) Mülki taksimat: 32 muhtarlık köyü vardır. Nahiyesi yoktur.

3) Mesahai sathiyesi: 1.170 kilometre murabbaıdır.

4) Nüfus: 3.000'i kadın, 3.063'ü erkek olmak üzere 6.063'dür.

5) Ahvali tabiiye: İklimi soğuktur. Deniz seviyesinden 1.950 metre irtifadadır. Arazisi çok arızalı değildir.

Şarkında Bingöl, garbında Çavereşi ve Kartallık, şimalinde Hırdal, cenubunda Şerefettin dağları vardır.

Dağ geçitleri Selakân, Kaz, Kulink, Boyahane Deresi, Ceban Deresi, Hamzan ve Kaşıkçı geçitleridir.

Tepeler: Cilligöl, Yassıtepe ve Çengiyan tepeleridir.

6) Ormanlar: Yoktur.

7) Nehirler: Gönük ve Liçik sularile Hasanova ile Selakân köylerinden akan derelerin teşkil ettiği Çatak Suyu vardır. Bu su Çatak Köyü önünde 20 metre irtifaında bir şelâle teşkil ettikten sonra Varto hududuna girer ve Çarbuhur Suyu adını alır. Geçitleri yalnız Liçik Suyu'nun Çatak Geçidi'dir. Diğer sular her yerden ve her mevsimde geçilebilir.

8) Nakil vasıtaları: Kaza bölgesinin her tarafında kağnı arabası ve birkaç köyde de hayvandır.

9) Yollar: Karlıova-Varto-Muş ve Karlıova-Erzurum yollarıdır. Varto-Muş yolunda motorlu vesait, Erzurum yolunda kağnı işler.

10) Zirai vaziyet: Arpa ve çavdar yetiştirilir.

11) Ticaret ve sanàt: Yoktur.

12) Madenler: Yoktur.

13) Pazar ve panayır: Yoktur.

14) Hayvancılık: Mühim miktarda olmamakla beraber başlıca geçim vasıtasıdır. Hariçten gelenlere hayvan ve hayvan maddeleri satarlar.

15) Sıhhi durum: İyidir.

16) Muhabere vasıtaları: Telgraf ve kaza merkezi ile vilâyet merkezi arasındaki telefon tesisatından ibarettir.

17) Maarif: Yalnız kaza merkezinde üç sınıflı bir ilkokul vardır.

18) Sağlık teşkilâtı: Hükûmet doktorluğu münhaldir. Tedavi evi yoktur. Sağlık işlerine bakan bir küçük sıhhat memuru vardır.

19) Köy işleri: Türkçe bilmediklerinden ve çok fakir olduklarından Köy Kanunu tatbik edilmemektedir.

7. Çapakçur Halkevi'nin Faaliyetine Ait Not

1) İlimiz Halkevi 1936 yılında kurulmuştur. Halen gösteri, spor, okuma ve köycülük olmak üzere dört şubesi faaliyette bulunmaktadır. Gösteri kolunda 11, spor kolunda 19, okuma kolunda 16 ve köycülük kolunda da 69 üye olmak üzere ceman 115 erkek üyesi bulunmaktadır.

2) Şubelerin faaliyeti:

a) Gösteri şubesi: Partice yollanan piyeslerden Yarım Osman, İstiklâl, Mavi Yıldırım ve Kanun Adamı namlarındaki piyesler temsil edilmiştir.

b) Spor şubesi: Bütçemizin müsaadesi nisbetinde icap eden malzeme tedarikine gidilmiştir. Zemin ve zamana göre muhtelif spor hareketleri de yapılmıştır.

c) Halkevi olarak icar edilen binanın tek salondan ibaret olması ve başka bir elverişli binanın muhitte tedarikinin imkânsızlığı, bir odadan ibaret yerden halk dershaneleri için imkân bulunamamıştır. Bu ihtiyacın ilkokullarda açılan Ulus Dershaneleri tarafından teminine alaka gösterilmiştir.

d) Köycülük kolu: Köylülerin sağlık, sosyal ve bedii inkişaflarına köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve dayanışma duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktadır. Yakın köylerin halkı imkân olduğu kadar Halkevi'nin genel müsamere ve konferanslarına çağrılmakta ve bu sayede karşılıklı sevişme ve anlaşma araçları temine dikkat olunmuştur.

Genel hey'etin kararıyle de bilhassa kış mevsiminde halkın istifade edebileceği mevzular üzerine konferanslar tertip edilmiştir. Bu yıl aşağıda yazılı konfranslar verilmiştir:

12.12.1938 tarihinde Başöğretmen İbrahim Bilgeç tarafından artırma ve yerli mallar haftası, 19.12.1938 tarihinde Tapu Müdürü Fehmi Baykal tarafından tapu mevzuatı, 26.12.1938 tarihinde Vilâyet Jandarma Komutanı Cevat Ergenekon tarafından Dil ve Benliğimiz, 02.01.1939 tarihinde Vilâyet J.K.M. Tevfik Erdeniz tarafından Jandarmanın Tarihi ve Tekâmülü, 09.01.1939 tarihinde İlçe J.K.K. Şerif Timür tarafından Japonlar Nasıl Yükselmiştir, 16.01.1939 tarihinde Hâkim Cevdet Nühat tarafından veraset, 23.01.1939 tarihinde Veteriner Direktörü Selim Ergin tarafından Hayvanlardan İnsanlara Geçebilen Hastalıklar ve Bunlardan Korunma, 31.01.1939 tarihinde Vilayet J.K. Cevdet Ergenekon tarafından Finlandiya'nın Yükselişi, 06.02.1939 tarihinde Hükûmet Doktoru Fahri Simav tarafından Zehirli Gazlar ve Bunlardan Korunma Çareleri, 13.02.1939 tarihinde Öğretmen Mukaddes tarafından Çocuk Terbiyesi, 27.02.1939 tarihinde Öğretmen

Şükrü tarafından Okuma Yazma ve Öğrenmenin Temin Ettiği Faydalar ve 06.03.1939 tarihinde Sıhhat ve İ.M.M. Doktor Cemal Başer tarafından Fuhuş ve Emrazı Zühreviye hakkında konferanslar verilmiştir.

Bütün bu konferanslara 3.000 erkek ve kadın dinleyici iştirak etmişlerdir.

3) Kütüphanede mevcut bulunan kitaplar:

772 adedi bulan kitaplardan her vesile ile vatandaşların istifadesine arzı kendine iş edinmiştir. Memlekette yalnız Halkevi'nin kütüphanesi bulunması, mevcut kitapların asgari birkaç defa okunmasını mümkün kılmaktadır. Evimiz aynı zamanda Cumhuriyet, Yeni Sabah, Ulus gazeteleriyle bazı mesleki ve terbiyevi mecmualara da abonedir. Bu suretle ve gerekse radyo neşriyatiyle halkın gündelik havadislerle yakından ilgileri temin edilmektedir.

4) Bütçe: 1939 yılı varidat bütçemiz hususi muhasebeden yardım 1.250 lira, çeşitli gelirler 600 lira ve verid geliri 50 lira olmak üzere üç fasıldan ceman 1.900 liradır.

Masraf: Sekreter ücreti 120 lira, hademe ücreti 120 lira ve 1.760 lira da diğer masraflar olmak üzere sarfiyatı da 1.900 liradır.

Evimizin başkanı: Bahri Tekiner'in nakli memuriyeti üzerine Sıhhat ve İ.M.M. Doktor Cemal Başer tarafından idare edilmiş ve 08.06.1939 tarihinden itibaren de Maarif Müdürü Arif Doğan Genç tarafından vekâleten idare edilmektedir.

Kültür kaynağımız olan evimizin bütün işlerinde faal mevcut yukarda bildirilen dört komitenin mesailerini planlaştırmak. Buna göre bütün işlerin imkânı nisbetinde noksansız ve daha verimli yürütülmesine, eksikliklerin de ikmali için hassasiyetle çalışılmasına önem verilmektedir.

8. Kiğı Halkevi'nin Faaliyetine Ait Not[1]

Kazamız Halkevi'nin üç şubesi olup, halk dershaneleri, spor ve kitapsaraydır.

1) 1939 yılının ilk aylarında ve kış devresinde haftada bir olmak üzere öğretmenler, kaza J.K., parti başkanı ve tayyare muhasibi taraflarından yedi defa muhtelif mevzularla konferans verilmiş ise de:

İdare müdürü Suad Sökme'nin ayrılması ve eski başkanın da bu devrede verilen konferansların suretleri alınmadığı, dosyasında saklanmadığı gibi, tarihi ve günleri de kayıt edilmediği dosyaların tetkikinden anlaşılmış olduğu,

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

2) Spor şubesi tam manasile faaliyette olup kaza dahilinde mütemadi ekzersisler yaptıkları ve bu devre içinde başka yerlerle maç yapmadıkları,

3) Kitapsaray komite başkanlığına intihap edilen Merkez P.T.T. şefi arkadaşımız seçilmiş ise de, mumaileyhin resmi vazifesinin fazlalığı dolayısile kuyudatı üzerinde çalışılmadığı ve fakat genel kitaplar halkevi tarafından hıfzedilmekte olduğu,

4) Evimizin faal olan şubeleri komite azalarının birçokları memuriyetlerinin tahvili sebebile başka yerlere gitmelerinden açık kalan azalıklara yenilerinin seçileceği ve bugünlerde bütün şubelerin faaliyete geçeceğini arz ederim.

Halkevi Başkanı

BİNGÖL'ÜN MAARİF DURUMU (1940)*

Yazan: Arif Doğan Genç
Bingöl Maarif Müdürü

02.09.1940
Bingöl

Sayın Necmeddin Sahir,

Bundan önce Halkevi'ne ait raporu sunmuştum. Bu defa da maarif hakkındaki kuşbakışı raporumu ilişik olarak takdim ediyorum.

Bu vesile ile de sonsuz hürmetlerimi gönderiyorum.

Bingöl Maarif Müdürü
Arif Doğan Genç

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 6, Belge No: 51.

1. Bingöl vilâyetinin 1935 tarihinden 1940 tarihine kadar kültür alanına bir bakış:

Uzun asırlar milli kültürün ışığından muhtelif amillerle mahrum kalmış ve tam manasiyle karanlık içinde bulunmuş yurt parçası olan bu sahanın arzettiği derin yoksulluğu elemle görmemek kabil değildir. Şimdiki görgü imkânının bile ancak vilâyet teşkiliyle başlamış olduğuna kaniim.

Bu derece yoksul bir bölgenin o nisbette fakir olması tabii bulunan mahalli varidat ile her cepheden kalkınabilmesine imkân olamıyacağının tabiiliği aşikârdır. Bu sebeple mahalli bütçeye bir müddet için devlet yardımının lüzumunu vilâyet makamı senelik raporlarında ve her fırsat düşürdüğünde lâzım gelen makama yazmış bulunduğunu tetkikten anladım. Buna rağmen ve bütçe varidatı hiç artmamış olduğu hâlde 1936 senesinden 1940 senesine kadar vilâyetin maarif hareketi üzerinde kaydedilen ilerleme derecesini anlatacak listeyi bağlı olarak sunuyorum.

Bu liste tetkik edilecek olursa 1936 senesinde dokuz okul ve 15 öğretmenden ibaret bulunan maarif kadrosu tedricen arttırılmak suretiyle 1940 senesinde 13 okul ve 26 öğretmene çıkarılmış bulunulduğu öğrenilecektir. 1936 bütçesindeki 13.494 lira adi ve 4.500 lira fevkalade ki 17.994 lira maarif tahsisatı varken, gene seneden seneye arttırılarak 1940 bütçesinde vaziyet hazıraya rağmen 27.994 liraya yükselmiş bulunuyor ki nakit geliri 100.000 liradan ibaret bulunan hususi idare bütçesinin hemen hemen % 30'unu teşkil etmektedir. Şu kadar ki bütçenin maarif cephesinden yükselme kudreti artık sona ermiş ve üst tarafı kat'i olarak devlet yardımına muhtaç bir vaziyete gelmiş oluyor. Bu tahsisata mukabil okutmak mecburiyetinde bulunan çocuk sayısı 15.934'dür. Hâlen okula devam edenin sayısı 285 kız, 714 erkek olmak üzere 999 çocuktan ibarettir. Şu duruma göre de mecburi tahsil nisbetinin ancak % 6 derecesinde tatbik edildiği öğrenilecektir.

Ayrıca millet mektebi dershanelerinde de dört sene içerisinde 984 yurttaşa okuyup yazma öğretilmiştir. Yukardaki izahatımla vilâyetin maarif sahasında elinden geleni yapmış bulunduğunu ve yapmakta olduğunu tebarüz ettirdiğimi sanmaktayım. Bu işlenmemiş muhitte daha çok durulmanın lâzım geldiği ve üst tarafının yüksek himmet ve takdirlere bağlı bulunduğu hakkında bir fikir edindirdiğimi sanıyorum. Bununla beraber 1936 yılından 1940 yılına kadar Bingöl maarifi hakkında daha etraflı malûmat edindirebilmek emeliyle dört adet grafiği ekli olarak takdim ediyorum.

2. Maarif vekilliği yüksek katından eğitmen kurslarına vilâyetimizden talip bulunup bulunmadığı sorulması üzerine vilâyette eğitmenlik için ilân

suretiyle talip aramış isek de ancak üç tane bulabildik. Bu neticeye ve Bingöl vilâyetinin her cihetten olduğu gibi kültür bakımından da içinde bulunduğu derin mahrumiyetlere göre eğitmen meselesinin bu vilâyet için ayrı bir şekilde halledilmesinde zaruret bulunduğunu anlatıyor. Vilâyet halkı hemen umumiyet itibariyle okuyup yazmaktan ve % 80 denebilecek nisbette Türk anadili konuşmaktan mahrum bulunuyor. Vilâyet içinde ilkokul varlığı ve halk arasında yavaş yavaş Türk diliyle konuşma hareketi ancak dört seneyi bulan vilâyet teşkilâtıyla başlamıştır. Vilâyet köylerinde verimli bir eğitmen teşkilâtı bu bakımdan da ilkokul lüzumunun fevkindedir. Bu teşkilâtın en büyük edindireceği fayda halk arasında Türkçe konuşmayı yaymak olacaktır. Vilâyet hususi bütçesinin zayıflığı bu ihtiyacı önleyememektedir. Umumi seviye dahi vilâyet köylerinin pek çoğunda ilkokuldan ziyade eğitmen okullarına müsait bir hâl arzediyor.

Bu eğitmenlerin eldeki talimatname hükümleri dairesinde teminine de imkân yoktur. Bu imkânın daha fazla ücret verilmek suretiyle başka vilâyetlerden temini ve ücretlerinin de vilâyet bütçesine yardım olarak vekâletten verilmesiyle kabil görülmektedir. Vilâyetimiz dahilinde köylerimizin nüfus ve adedleri düşünülerek nerelerde eğitmen teşkilâtının yapılabileceği hakkında da bir malûmat edindirmek için merkezi köylerinin adlarını tesbit ve ilişik bir liste ile arz ediyorum.

3. Malatya-Akçadağ'da açılan köy enstitüsü için vilâyetimize isabet eden 10 talebenin mezkûr okula sevk ve kayıtları yapılmıştır.

4. Vilâyetimizde açılması mutasavver olan enstitünün irtifa itibariyle daha engin ve ova olduğu gibi sulak araziye malik ve birçok civar köyleri olmak dolayısiyle merkez olmaya elyak görülen, tren hattı yapıldığında da civar olması dolayisiyle Kadımadrak köyü tensip edilmiştir.

5. Bu seneye mahsus olmak üzere Maarif Vekâleti'nin muvafakati ve Dördüncü Umumi Müfettişliğin emirleriyle vilâyetimiz dahilinde biri merkeze bağlı Karapınar köyünde ve ikisi Kiğı'ya bağlı Hoğas ve Simhaç merkezi köylerinde olmak üzere ve tedris müddeti büyük tatil müddeti içinde olmak şartiyle üç millet mektebi açılmış ve hâlen faaliyette bulunmaktadırlar. Bu millet mekteplerinin vazifesi büyük, küçük hudutları dahilindeki bütün vatandaşları okutmaktır. Ve hâlen 400 vatandaşın bu suretle okutturulmakta olduğunu şükranla arzedebilirim. Bundan başka bu öğretmenler milli mefküreyi yükseltmek için konferanslar vermektedirler. Kültürümüzün bu suretle yayılmasından başka etnolojik araştırmalarında da azami faaliyet gösterilmekte bulunduğunu arzeder, derin saygılarımı sunarım.

A) Muş ve Erzincan'dan Devir Olunan Okullar ve Kadro (1935)

13 Öğretmen
9 Okul

B) Bingöl Vilâyeti Maarif Hareketi (1936-1940)

1) 1936:
15 Öğretmen

	Maarif bütçesi	
9 Okul	Lira	Bütçe
	13.494	Adi bütçe
	4.500	Fevkalade
	17.994	Yekûnu

Okullara devam eden talebe sayısı

Kız	Erkek
135	375

2) 1937:
21 Öğretmen (6 öğretmen ilâve edilmiştir)

	Maarif Bütçesi	
13 Okul	Lira	Bütçe
	18.707	Adi bütçe
	3.100	Fevkalade
	21.807	Yekûnu

Okullara devam eden talebe sayısı

Kız	Erkek
116	381

3) 1938:
23 Öğretmen (biri münhala, ikisi yeniden kabul edilmiştir)

	Maarif bütçesi	
13 Okul	Lira	Bütçe
	22.198	Adı bütçe
	3.500	Fevkalade
	25.698	Yekûnu

Okullara devam eden talebe sayısı

Kız	Erkek
193	486

4) 1939:

25 Öğretmen (biri münhala, ikisi yeniden kabul edilmiştir)

	Maarif bütçesi	
13 Okul	Lira	Bütçe
	24.559	Adi bütçe
	5.000	Fevkalade
	29.559	Yekûnu

Okullara devam eden talebe sayısı

Kız	Erkek
212	562

5) 1940:

26 Öğretmen	Maarif bütçesi	
13 Okul	Lira	Bütçe
	27.994	Adi bütçe
	-	Fevkalade
	27.994	Yekûnu

Okullara devam eden talebe sayısı

Kız	Erkek
285	714

C) Bingöl'ün Ayrıntılı Maarif Hareketi

1) 1. Bölge Çapakçur - Bingöl

Merkez köyleri: Aşağıda yazılan köyler merkezi köyler olup bunların her birine nüfus mikdarına göre üç veya dört köy bağlıdır

Sıra no	Köy adı
1	Teyrek
2	Gevran
3	Vilvare
4	Aluzan
5	Sini
6	Aşağı Kemalan
7	Lotan
8	Çolek
9	Yukarı az
10	Garip

2) 2. Bölge

Sıra no	Köy adı
1	Yukarı Perhangök
2	Dik
3	Aşağı Perhangök
4	Almalu
5	Alikrak
6	Terbastmörik
7	Simsor
8	Kös
9	İskenderin
10	Körtedev

3) 3. Bölge

Sıra no	Köy adı
1	Şaban
2	Merkez Karavelyan
3	Şarge
4	Armutak
5	Sirin
6	Kür
7	Aşağıköy
8	Merkez Geylân
9	Ortaköy
10	Buban

4) 4. Bölge

Sıra no	Köy adı
1	Şirnan
2	Karapınar
3	Kemah
4	Mecraacık
5	Şuğ
6	S.Simsor
7	Lek
8	Büyük Başköy

Not: Arz olunan bu liste yalnız merkez kazasına aittir. Diğer kazaların da aynı bu miktarlarda bölgeleri taksimatı dairemizde mevcuttur.

BİNGÖL HALKEVİ RAPORU (1940)*

Yazan: Arif Doğan Genç
Halkevi Başkanı

Bingöl Halkevi'nin 1939-1940 Raporu:

Hâlen evimizin işgalinde bulunan binanın harici vaziyeti hakkında velev ki basit olsa dahi bir fikir edindirmeye yardım edecek olan fotoğrafını[1] ilişik olarak sunuyorum.

Tabii olarak azami 200 kişiyi istiap edebilecek vusatte bulunan bu ufacık bina da belediyeye ait. Senelik icarı 300 liradır. Bir odadan ibaret teşkilâtlıdır. Evimizin müsait olmıyan binasızlığı onu birçok hamlelerinde kısmen önleyecek bir engeli olmaktadır. Teşkilâtının bile sığmadığı bu binaya sığınmak mecburiyetinde kalan bir halkevinin 1.250 lira gibi çok dar bir bütçe ile nasıl bir mahrumiyete katlanmış olduğunu takdir edebilmek için ufacık bir mülahazanın kâfi geleceği kanaatindeyim.

Halkı her hususta geri olan bu muhitte bilhassa yukariki amillerin birçok tasavvurları icra ve tatbike imkân bırakmayışı üzerinde fazlaca durulmayı icabettiren bir keyfiyet olduğunu sanmaktayım.

Yapmak istediğimiz işleri yapamadığımızdan mütevellit acıyı ifade edebilecek kuvvette kelime bulmaktan aczimizi itiraf ediyoruz.

İkinci derecede mühim nokta da 1939 senesinde sahip olduğu sandalye ve buna benzer eşyaların bu yoksulluk ve eskiliği içinde kıvrandığından oturmak için evimize gelen halkı tatmin edebilecek durumda değildi. Bunun için bu hâl idare heyetimizin nazarı dikkatini çekmiş bulunduğundan bunun üzerinde ısrarla durmuş ve verdiği bir kararla İstanbul'dan yeknesak ve

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 6, Belge No: 50.

1 Sözü edilen fotoğraf arşivde mevcut değildir. -d.n.

halkevlerinin sakafile mütenasip vasıflı olmak üzere 100 adet sandalye, bir adet duvar saati, pencereler için muşamba perde getirtmek ve cevizden olmak suretiyle de mahallinden yedi adet masa yaptırmak, üzerlerine de örtülerini temin eylemek suretiyle eşya durumunu halkevinin ismile mütenasip denebilecek seviyeye getirmiştir.

Evimizde köycülük, spor, okuma ve gösteri kolu olmak üzere dört şube faaliyette bulunuyor.

1939 senesinde 154 erkek üyesi varken, bu yıl 40 üye daha yeniden kayıt eylediğinden 1940 yılı üye mevcudunu 194'e çıkarmıştır. Ve yine bu muhitte halkevinin açım tarihinden bu seneye kadar üyesine bir tek bayan dahi ilâve edememiş olduğu halde 1940 yılında evimizin üyesine dört bayan ilave eylemek suretiyle bir adım atmış bulunuyor.

Evimizin 1940 yılı içinde idare heyeti 10, spor üç, köycülük dört, okuma iki ve gösteri kolu da üç defa olmak üzere toplantı yapmıştır. Her kol kendi branşında icabeden faaliyeti göstermiş bulunuyor.

Evimiz kış ayları içinde ulusal ekonomi, tapu mevzuatı hakkında umumi konuşma, zehirli gazlar ve umumi malumât, okumak ihtiyacı, Türklerin Orta Asya'da kurdukları devletler, medeniyet ve umumi muhaceret, Müslüman Türk devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükselişi, Osmanlı Türklerinin medeniyeti, imparatorluğun tevakkufu ve sona ermesi, propaganda fayda ve vasıtaları, zabıtanın ve halkın vazifesi, Atatürk inkılabında Türk köylüsü, ulusal duygu, sular hakkında umumi malumât, et ve hayvani mahsullerden insanlara zarar verici hastalık ve bunlardan korunma çareleri gibi muhtelif mevzular dahilinde olmak üzere 12 defa konferans verilmiştir. Bu konferanslara 3.400 vatandaş iştirak ederek istifade ettirildikten mada bugünkü fevkalade ahval karşısında esasen mevcut olan millet birliğinin daha fazla olmasını, araya girebilecek bozguncu ve fesatçı unsurların önlenmesine ve herhangi bir düşman tarafından muhtelif maksatlarla paraşütçü indirmesi vuku bulduğu takdirde buna karşı halkın ne yapacağına, paraşütün ne olduğuna ve ne için kullanıldığına dair kasaba ve köylü halkımızın aydınlatılması için de merkezde ve gerekse köylerinde halkevimiz tarafından seçilen hatipler tarafından yedi merkezi köyde köy halkı toplattırılarak binlerce vatandaşı kış toplantılarına gelen yekûne ilave edecek olursak halkevimizin 1940 yılında halkı tenvir ve irşadı hususunda azami gayret ve faaliyetini ve muhitine verdiği ehemmiyeti tebarüz ettirmiş olduğumu sanıyorum.

Daima yüksek partimizce zenginleştirilen evimiz kütüphanesi, abone olduğumuz Yedi Gün, Akbaba, Uyanış gibi haftalık ve Ulus, Sonposta, Cum-

huriyet, Karagöz ve halkevlerinden gelen dergilerin de bütün muhitimiz halkının tamamen istifade yuvası hâline getirildiği göz önüne alınacak olunursa ve buna bütün halkın günlük Ankara Radyosu'nun neşriyatını evimizdeki radyodan temin ettirmek keyfiyetini de ilâve olarak söyleyecek olursak evimizin bu yılki çalışmasında, yukarıda arz edilen iki önemli mahrumiyetine rağmen ne dereceye kadar muhitine nafi olabildiğini tebaruz ettirmiş olacağım. Buna ulusal bayramların da muhitte geçen yıllara nazaran daha hareketli ve canlı olmasını temin için faaliyette bigane kalmadığı ve daha canlı geçirilmesine amil olduğunu işaretleyecek olursam faaliyetinin bu alandaki ilgisini de bildirmiş bulunacağım.

Okullara kabul edilip de fakru hâlleri dolayısiyle gidemiyen üç talebeye sosyal kolundan imkânın elverdiği nisbette yardımda bulunduğu da işaretlenecek faaliyetindendir.

Her yıl biraz daha hızlı gayesine yaklaşmak üzre ülkü yuvası olarak ödevinin yukarıdaki satırlarla faaliyetini mücmelen tesbit eyledim.

Manevi randımanının maddi vasıta ve imkânsızlıklarına tefevvuk edecek mahiyette olduğu hakkında bir fikir edindireceğimi umduğum bu yazımı yüksek huzurlarınıza sonsuz saygılarımla arzediyorum.

Halkevi Başkanı
Arif Doğan Genç

BİNGÖL'ÜN 2. YILLIK RAPORUNA DAİR GÖRÜŞLER (1941)*

Yazan: Halil Türkmen
C.H.P. Genel Sekreter Vekili
Zonguldak Mebusu

29.07.1941
Ankara

Sayın Necmeddin Sahir
Bingöl Mebusu

İntihab daireniz olan Bingöl vilâyetinde yaptığınız tetkiklere ait raporunuz[1] tetkik edilerek Milli Müdafaa, Adliye, Maliye, Dahiliye, Sıhhat ve İçtimai Muavenet, Maarif, Ziraat, Nafia, Ticaret, Münakalât ve Gümrük ve İnhisarlar vekâletlerine ait kısımlar çıkarılarak bu vekâletlere yazılmıştı.

Bu defa mezkür vekâletlerden alınan cevab suretleri ilişik olarak takdim kılınmıştır.

Saygılarımı sunarım.

C.H.P. Genel Sekreter Vekili
Zonguldak Mebusu
H. Türkmen

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 6, Belge No: 49.

1 Tarih Vakfı Necmeddin Sahir Sılan Arşivi 1-*Doğu Sorunu Necmeddin Sahir Sılan Raporları (1939-1953)* kitabında bulunan "Bingöl Vilâyeti İşlerine Dair Görüşler ve Düşünceler (1940)" (s: 43-79) başlıklı rapora karşılık yazılan yazılardır. –d.n.

***

Sayın Dr. Ahmet Fikri Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri

25.01.1941 tarih ve 2/31539 sayılı yazıları karşılığıdır:

Bingöl mebusu Necmeddin Sahir'in intihap dairesinde yaptığı tetkikat üzerine vermiş olduğu rapordan vekilliğimizi alâkadar eden kısımlar incelenmiş ve gereğinin yapılması için Bingöl valiliğine yazılmıştı. Gelen cevapta şöyle denmektedir:

Vilâyet merkezinde bir okul binası yapılmış ve etrafına muntazam bir duvar çektirilerek geniş bir bahçe vücuda getirilmiştir. 1938 yılında Solhan kaza merkezinde bir okul yapıldığı gibi, aynı kazaya bağlı Ardüşin ve Kiğı'ya bağlı Azakpert nahiye merkezlerinde iki okul binasına başlanmıştır. 1939 yılında bütçeye konan tahsisat ile Genç kaza merkezinde bir okul binası yaptırılması için üç defa münakasa açılmış ise de talip bulunmadığından yaptırılamamıştır.

1940 bütçesine de yine Genç ve Karlıova kazaları merkezinde birer okul binası yapılması için 7.161 lira tahsisat konulmuş fakat vaziyeti hazıra dolayısile heyeti vekilece tay edilmiştir. Vaziyetin devamı dolayısile 1941 bütçesine tahsisat konulmamış, ancak vilâyet merkezine bağlı dört köyde okul binalarını yaptırabilmek için köy okullarına yardım faslına 1.000 lira tahsisat ayrılmış ve Bingöl yeni teşekkül eden bir vilâyet olduğu için okul binasından fazla öğretmen adedinin arttırılmasına çalışılmıştır.

Yeniden açılacak ortaokullar hakkında Maarif Şurası'nca tertip edilen serilerin listesi 52256/246 sayı ve 05.01.1940 tarihli yazı ile takdim edilmiştir.

Tunceli vilâyetindeki Pülümür kazası "K" serisine dahil olduğundan şimdilik bu kazada bir ortaokul açılmasına imkân bulunamamıştır.

Derin saygılarımı sunarım.

Maarif Vekili
H. A. Yücel

***

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne,

25.01.1941 tarih ve 2/31531 sayılı yazıları karşılığıdır:

Bingöl vilâyeti mebusu Necmeddin Sahir'in intihap dairesindeki tetkik seyahatine ait rapordan vekilliğimizi ilgilendiren tuza ait kısım tetkik edildi.

Bingöl vilâyetinin tuz ihtiyacı valiliğin işarı üzerine tetkik edilmiş, Kiğı'da ihtiyaca yeter tuz bulunduğu anlaşılmış, Çapakçur'daki tuz yokluğunun buradaki ambara tahsis edilen bir senelik stokun üç ayda bitirilmesile bir ihtikâra dayandığı anlaşılmış ve mamafih buraya da ihtiyaca kâfi tuz sevk edilmiş ve normal şartlarla buraya getirilen tuzların fiyatile satışı yapılmaktadır.

Genç ve Solhan kazaları halkı tuz ihtiyaçlarını öteden beri kendi vasıtalarile Tuzla ve İnhisarlar İdaresi ambarlarından tedarik etmektedirler. Bu sene tuzlalarımızda geçen seneye nazaran daha fazla tuz istihsal edildiğine göre bu kazalar tuz ihtiyaçlarının bu istihsalle mütenasip olarak temin edilmiş olması lâzım geleceği mütalâa olunmaktadır.

Vilâyet merkezi Çapakçur'da tuz ambarı ittihazına elverişli bina olmadığından İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nce burada üç yüz tonluk bir ambarın inşası düşünülmüş ve programa da ithal edilmişse de bugünkü vaziyet bunun ilk imkân veren zamana terkine mecburiyet hasıl etmiştir.

Nakil güçlüklerinden dolayı her yerde ambar açmak kabil olmadığı gibi, Solhan kazasında da inhisarlar teşkilâtı olmadığından burada da bir ambar açılması imkânsız görülmektedir.

Ambarlarımızda ihtiyaç nisbetinde vaki olacak müracaatlar için satış tahdit edilmiş değildir.

Solhan kazası halkının da Muş'tan her zaman ihtiyaçlarını temin etmeleri mümkündür.

Saygılarımla arzederim.

Gümrük ve İnhisarlar Vekili

***

C.H.P. Genel Sekreterliğine,

25.01.941 tarih ve 2/31538 sayılı tezkereleri cevabıdır:

Bingöl vilâyeti mebusu Necmeddin Sahir'in intihap dairesini gezdiği sırada tesbit etmiş olduğu dilek ve temennilere ait raporundan vekâletimizi alakadar eden maddelerin gönderilen sureti ehemmiyetle tetkik edildi.

Bingöl vilâyeti sıhhi teşkilâtında bugün maatteessüf bazı boşluklar mevcut bulunmuştur. Fakat vekâletimiz bu mahalleri doldurmak için lâzım gelen tedbiri nazarı dikkate almamış değildir. Yüksek makamlarınca takdir edilmektedir ki vekâletimiz teşekkülü anından itibaren Cumhuriyet Hükûmeti'nin halka göstereceği alâkanın ve yapacağı yardımın başında sıhhat işleri olduğunu nazarı dikkate alarak her türlü tedbire başvurmuş tıp ve ebe talebe yurtları açmış, buralarda yetiştirilen tabip ve ebelere mecburi hizmet tahmil eden ahkâm vazetmiş ve bilhassa hususi hayat şartları dolayısile meslek erbabınca rağbet görmemekte olan şark mıntıkası için rağbeti celp zımmında maaşlara zam gibi bazı hususatı âmir havanini mahsusa ısdarına gayret etmiştir.

Ancak, bu istisnai ahkâm sonradan kabul edilen kanunlarla birer birer kaldırılmış ve bugün şark mıntıkasındaki boşlukların ancak mecburi hizmetlilerle doldurulması mümkün bulunmuştur. Bu vaziyet karşısında tıp talebe yurdunun tevsii ve mecburi hizmete tabi etibbanın adedinin tezyidi suretile ihtiyacın karşılanması düşünülmüş ve bugün askerde müddetlerini doldurmuş oldukları hâlde terhis edilmemiş olan 142 ve önümüzdeki teşrinievvel nihayetinde terhisleri icabeden 120 ki ceman 262 mecburi hizmetli tabibin mevcudiyetine mukabil münhal olan hükûmet tababeti adedinin 60'ı geçmemesile öteden beri arzu edilen gayeye vusul imkânı temin edilmiştir.

Ne çare ki meydana çıkan dünya siyasi vaziyetinin memleketimizdeki akisleri dolayısile mevzubahis etibbanın terhislerine imkân görülememiş ve bittabi tabip kadrosunun itmamı da kabil olamamıştır. Yoksa hükûmet ve mücadele tabipliklerinden maada belediye tabipliklerinin de bugün doldurulmuş olacağı meydandadır.

Binaenaleyh Bingöl vilâyetindeki bazı kazalarda hükûmet tabibi bulunmaması bu esbaba müstenittir. Mezkûr vilâyet merkezindeki 20 yataklı hastaneye ahiren Ruhi adlı bir operatör tayin ve emri vilâyete de tebliğ kılınmış

ise de mumaileyh daha memuriyetinin tebliğine imkân kalmadan askere alındığı haber alınmış ve maatteessüf bu tayin de hükümsüz kalmıştır.

Fakat memleket müdafaası her şeyden üstün tutulmakta olduğundan vekâletimizce bu bapta bir muamele ve teşebbüs yapılmasına mahal görülmemiş, mümkün olduğu takdirde Çapakçur'a başka bir operatör tayini nazarı dikkate alınmıştır.

Bugün meriyette bulunan kanunlar ahkâmına ve öteden beri tatbik edilen sıhhi siyasetimize nazaran umumi hıfzıssıhha mesailini alakadar eden kadro ve teşkilâtın umumi bütçeden ve eczahane açmak ve ebe istihdam etmek için mahalli sıhhat işlerine ait hususatının da mahalli bütçelerden temini nazarı dikkate alınmış ve bu itibarla eczahane açmak ve belediye ebesi istihdam etmek mahalli bütçelere bırakılmıştır.

Ancak mali istitaatı ebe istihdamına müsait olmıyan bazı belediyelere umumi muvazeneden yardım yapılması veya ebedinin umumi bütçeden tayini düşünülebilirse de bu yardımın bütçe imkânlarına bağlı olduğu ve bu imkân elde edilince bu hususun teminine çalışılacağı tabii bulunmuştur.

Hususi idare ve belediyelerce açılacak eczahanelere eczacı yetiştirmek cihetini teminen mecburi hizmete tabi eczacı tedariki zımmında bir kanun lâyihası hazırlanmış ve Yüksek Meclis'e derdesti takdim bulunmuştur.

Bundan başka halkın ilaç ihtiyacını karşılamak üzere açılan muayene ve tedavi evlerinde muhtacına meccanen ve halivakti yerinde olanlara da esmanı mukabilinde ilaç verilmekte bulunmuştur.

Sayın mebusun mahallinde tesbit ettikleri veçhile hakikaten manevi bakımdan çok değerli bir iş olduğuna şüphe bulunmıyan Çapakçur ve civarına seyyar talip ve bir ambulans gönderilmek suretile halka yapılan sıhhi yardım ve gösterilen alâka vekâletimizin karar ve tebliğile yapılmış fakat bu işe memur edilen tabibin askere alınması suretile bu da neticesiz kalmıştır.

İmkân bulunduğu takdirde bu gibi teşebbüslerin daima göz önünde bulundurulacağı şüphesizdir.

Tabipsiz bulunan kazalardaki halkın evlenme muayenelerinde çektikleri müşkülâtı sayın mebusla beraber vekâletimiz de takdir etmekte ve buna muvafık bir çare taharrisile daima meşgul olmaktadır.

Ancak yetişme tarzları ve fenni malûmatları evlenme muayenelerini yapmaya gayri müsait bulunan küçük sıhhat memurlarının her ne suretle olursa olsun bu işe memur edilmeleri vekâletimizce hiç de şayanı arzu değildir. Ve bu takdirde evlenme muayenesinin yapılmasile yapılmaması arasında hiçbir

fark kalmıyacak ve prensip noktasından da büyük mahzurları davet edecektir.

Buna karşı ve evlenme muayenelerini teshil etmek üzre bu sene muvakkat memuriyet harcırahına bir miktar zam yapılmak suretile ve vilâyet dahilindeki hükûmet etibbasının tabip bulunmıyan kazalara muayyen zamanlarda sevkile ve keyfiyetin evvelce mahallerine tebliğ edilerek halkın haberdar edilmesi suretile muayene işinin temini düşünülmektedir.

Yukarıda arzolunduğu veçhile ahval müsait olur da askerde bulunan tabiplerimiz terhis edilirse her kazaya bir tabip tayini imkânı hasıl olacağı ve o zamana kadar çarenin mevcut güçlükleri bir dereceye kadar ortadan kaldırmaya yarıyacağını arzeder ve bu iş için muktazi tahsisat bakımından yüksek müzaheretlerinin bidriğ buyurulmasını arzederim.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili
Dr. H. Alatas

***

Sayın Dr. A.F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

25.01.1941 gün ve 2/31534 sayılı yazıları karşılığıdır:

Büyük Millet Meclisi'nin yaz tatili devresinde intihap dairelerinde tetkikat yapan Bingöl mebusu Necmeddin Sahir'in yüksek makamlarına takdim ettikleri rapordan, vekâletimizi alâkadar eden kısmını tetkik ettirdim.

Çapakçur adliye dairesinden mefruşat talebine dair vekâlette bir muhabere kaydı olmamakla beraber, 1940 yılı bütçesine mevzu mefruşat tahsisat evvelce ihtiyaçları tesbit olunan adliye dairelerine tevzi edilmiş bulunmaktadır. Bununla beraber 1941 yılı bütçesile alınacak tahsisattan temin edilmek üzere zaruri mefruşat ihtiyaçları mahallinden sorulmuştur.

Elde mevcut tahsisat ve kadro vaziyeti müsait olmamakla beraber senelik varidesi 597'den ibaret olan Çapakçur adli işlerini, kadrosunda mevcut bir başkâtiple bir kâtip tedvir edebilir. Bu itibarla ve emsali göz önünde tutularak Çapakçur kâtip kadrosuna ilâve yapılmasına lüzum görülmemektedir.

Genç kazasında ahiren sulh hâkimliği teşkilâtı yapılarak tayin edilen hâkim 26.11.1940 tarihinde işe başlamış bulunmaktadır.

Elde mevcut tahsisat ve eleman vaziyeti ile tetkik edilen iş miktarı, Bingöl vilâyetinde bir ağır ceza teşkilâtı yapılmasına müsait değilse de, 1941 bütçe yılında şark muhitinin hususi vaziyeti göz önünde tutularak 3119 numaralı kanuna istinaden şarkın bazı yerlerinde mürettep mahkemelerin teşkiline çalışılacaktır.

Çapakçur Cezaevi için masarifi idareden geçen sene 212, bu sene 212 liralık tahsisat gönderilmiş ve bunlarla erkek ve kadın cezaevleri kira bedellerinin kâmilen ödenmesi mahalline bildirilmiş, alınan cevapta, bu tahsisatlarla 1939 kira bedelleri kâmilen ödendiği ve kadın cezaevinin 1940 kirasının da verildiği bildirilmektedir. Erkek cezaevinin 1940 kira bedelinin ödenmemesi sebebi sorulmuş olmakla beraber mezkûr cezaevi kirasına karşılık olmak üzere 132 liralık tediye emri mahalli maliyesine gönderilmiştir.

Raporda bahsedilen gayrimenkullere ait dileklere gelince; bu hususiaki ihtiyaçları karşılamak üzere "tapulama" namile bir kanun projesi hazırlanmasına çalışılmaktadır.

Keyfiyeti derin saygılarımla arz ederim.

Adliye Vekili

***

Sayın Dr. A.F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

25.01.1941-2/31535 sayılı yazıya cevap:

Yukarıda tarih ve sayısı yazılı tezkerelerine ilişik olarak alınan Bingöl mebusu Necmeddin Sahir'in raporu T.C. Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü'ne tetkik ettirilmiştir.

Mezkûr Banka Umum Müdürlüğü'nden alınan cevaptan:

1. Tohumluk koşum hayvanı ve ziraat alet ve vasıtalarına ihtiyacı olan çiftçilere müracaatları hâlinde banka mevzuatı dairesinde çevirme ve donatma kredisi verilmek suretile ihtiyaçlarının giderilmesinin tekrar mahalli ajansa yazıldığı;

2. 3202 sayılı T.C. Ziraat Bankası Kanunu verilecek kredilere karşı alınacak teminat nevilerini 11. maddesinde tadat etmiş bulunduğu ve bu maddede sayılan teminat nevilerinden çiftçiler için en elverişli ve suhuletli olan müteselsil kefalet teminatı olduğu ve bankanın diğer şube ve ajansları mıntı-

kalarında çiftçilerin bilhassa son zamanlarda üçer kişilik gruplarla da ikrazat yapılması hakkında verilmiş olan kolaylık ve salâhiyetin tatbikine başlanması üzerine bu nevi ikraz sistemine daha fazla rağbet göstermekte oldukları hâlde Çapakçur mıntıkasında bu nevi muamelelerden şikâyet edilmesi sebebinin anlaşılamadığı ve bu hususta banka mahalî ajansından izahat talep ettiği gibi üzerlerinde gayrimenkul bulunmamasından dolayı ipotek gösteremeyen ve müteselsil kefaletten de kaçınan çiftçilere kanunun 11. maddesinin 5 ve 8. fıkralarında yazılı hayvan ve zirai mahsuller karşılığı ile de ikrazat yapılması mümkün görüldüğü;

Hayvan kredisi hususunda vaki olan dileklerin yerine getirilmesi için Medeni Kanun'un 854. maddesinin tatbiki ile alakadar hayvan sicillerinin tesisi imkânları tetkik edilmekte olduğu, tetkik neticesinde yeni bir kanun tedvir edildiği takdirde bahsi geçen dileklerin matlup olan vüsatte karşılanabileceği tabii bulunduğu,

3. Kiğı kazasında bir ajans açılması bugünkü şartlar muvacehesinde mümkün olmadığından bu mevzu ileride ahval ve vaziyetin müsait bir safhaya girmesi hâlinde tetkik olunmak üzere not edildiği.

Keyfiyetin en derin saygılarımla arzederim.

Ticaret Vekili

***

Sayın Dr. A.F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

Ankara

2/31533 No. ve 25.01.1941 T.Y.K:

Bingöl vilâyeti mebusu Necmeddin Sahir'in raporunda mevzubahis Çapakçur-Solhan arasına 65 ve Kiğı-Çapakçur arasına da 80 kilometre uzunluğunda birer hattın inşası hususu, şebeke bakımından daha evvel P.T.T. İdaresi'nce düşünülmüş ve muktazi direkleri de 1939 senesinde tedarik ve tesellüm edilmiş işde vaziyeti hazıranın tahaddüs etmesi yüzünden ciheti askeriyece tercihan ve müstacelen yapılmasına lüzum gösterilen bazı hatların, inşa ve temdidatı dolayısile esasen mikdarları mahdut, celp ve tedarikleri

müşkül bulunduğu malûmu âlileri olan hat malzemesinin mühim bir kısmı, mezkûr hatların inşa ve temdidatında sarf edilmiş ve bu sebeplere binaen, pek fazla malzeme ile yapılması icap eden maruz hatların inşası bizzarure muktazi malzemenin tedarikine talik olunmuştur.

Keyfiyeti ve malzeme tedarik edilince muktazasının ifa olunacağını saygılarımla arzeylerim.

Münakalât Vekili
C.K. İncedayı

***

Nafia Vekâleti'nin cevap sureti:

Elazığ-Çapakçur yolunun gerek Bingöl ve gerekse Elazığ vilâyetleri dahilindeki kısımlarının vekâletimizce tasdik edilmiş dördüncü üç senelik mesai programına göre mükellef amele ile her sene ıslâh ve tamiri yapılmaktadır. Bu tamirin daha fazla tavili umumi programı ihlâl edeceğinden şimdilik müşkül bulunmaktadır.

Bu yol üzerinde bulunan Sekrat Köprüsü'ne gelince: Geçen sene Dördüncü Umumi Müfettişlik'çe yaptırılmış olduğu bildirilen etüt ve keşiflerin şimdiye kadar vekâletimize geldiği gibi müfettişlikçe bu hususta hiçbir talep ve malûmat bildirilmemiştir. Keyfiyet mahallinden istizah edilmiştir.

Çapakçur kazası medhalindeki Mendo Köprüsü ile Kayıt ve Gönik suları üzerinde inşası mutasavver diğer köprülerin tahsisatının mevcut olmamasından programa ithaline imkân olmamıştır.

Mevzubahis Kayıt ve Gönik sularının Simsor Ovası'nda husule getirdiği tahribatı men için yataklarının ıslahına gelince: Bu işin 3132 numaralı kanunla tesbit edilen faaliyet sahası haricinde kalması dolayısile vekâletimizce bir karara bağlanması mümkün görülmemektedir.

Çapakçur-Kiğı münakalâtı için Peri Suyu üzerinde köprü inşasının lüzumu vekâletçe de takdir edilmiş bulunmaktadır.

Ancak mevcut güzergâhın Peri Suyu'na inen kısımları fazla meyilli ve küçük nısıf kuturlu olduğundan güzergâhın tadili zaruri bulunmakta ve güzergâhın kati olarak tesbitinden sonra köprü yerinin tayini mümkün görülmektedir. Mamafih böyle bir köprüye ihtiyaç vekâletimize ilk def'a bildirilmekte olup şimdiye kadar mahalli idarelerince bu hususta hiçbir talep serdedilmemiştir.

Kiğı-Fam yolunun ehemmiyeti vekâletimizce evvelden beri malûm bulunmakta ise de vekâletimiz tahsisatından icap eden miktarın bu hususta tefrikine imkân bulunamamaktadır.

Gelecek sene tahsisat vaziyeti müsait olduğu takdirde bu husus için Bingöl vilâyetine yardım edilecektir.

Bu yol üzerinde tamirine zaruret görülen Hacıhalil Köprüsü hakkında mahalli idarece vekâletimize şimdiye kadar hiçbir teklif ve iş'ar vaki olmamıştır.

Tamirinde zaruret görülen Selenk Köprüsü hakkında yapılmış olan keşiflerin tetkiki neticesinde yapılacak tamirat ile de köprünün yıkılmaktan kurtulması vekâletimizce şüpheli görüldüğünden ilk fırsatta bu köprü yerine yeni bir köprünün yapılmasına karar verilmiş olduğundan tamiri cihetine gidilmemiştir.

Çapakçur-Genç yolunda Murat Nehri üzerinde inşaası lüzumu gösterilen köprüler hakkında Dördüncü Umumî Müfettişlik'le yapılan muhabere neticesinde bu köprünün mübrem ihtiyaçlar sırasında bulunmadığına karar verilerek umumi müfettişliğe bildirilmiş ve vekâletimizce bu hususta henüz bir muamele ifasına imkân olmamıştır.

Esaslı surette tamiri lüzumu bildirilen Darahini-Lice yolu 1933 senesinde Bingöl ve Diyarbakır vilâyetlerinin müşterek mesaisile açılmış ve toprak tesviyesi ile basit şekilde sınai imalâtın bir kısmı yapılmış idi. Bu yol Diyarbakır'a kısa tulde bir irtibat temin ettiğinden ehemmiyeti derkâr olmakla beraber müstacelen yapılmasına imkân görülemediğinden mükellef amele ile ıslâhına gayret edilmesi Diyarbakır ve Bingöl valiliklerine yazılacaktır.

Karlıova-Çapakçur yoluna gelince: Bu yol vilâyetçe ve mesai programı hudutları içinde yapılmakta ve sınai imalâtı da yavaş yavaş tamamlanmaktadır. Ancak nafia kadrosunda bir fen adamının bulunmaması hasebile işlerin sekteye uğramaması keyfiyeti vekâletimizce de nazarı dikkati celbetmiş ve Bingöl vilâyeti nafiasının bütün işlerile yakından alâkadar olunması ve icabettikçe fen memuru gönderilmesi Dördüncü Umumi Müfettişliğe yazılmış ve nafia müşaviri de bu işlerle tavzif edilmiştir. Raporda zikredildiği üzere Dördüncü Umumi Müfettişlik tahsisatından bu hususlara tefrik edilecek mebaliğ ile yapılacak mahalli nafia işleri hakkında Dördüncü Umumi Müfettişlik'çe yapılacak tekliflerin vekâletimizce memnuniyetle tetkik edileceği ve intacına çalışılacağı şüphesizdir.

Raporun heyeti umumiyesinde mevzubahis olan teknik eleman fiktani vekâletimiz kadrosundaki esasen az mühendis ve fen memurlarından büyük

bir kısmının askeri hizmetlerini ifa etmekte bulunmasından ileri gelmektedir. Mamafih vekâletimizce bu noksanı telâfi için mümkün mertebe sür'atle teknik eleman yetiştirmek maksadile kurslar açılmış, mayıs ayından itibaren de bu kursları bitiren teknik memurlar ile tedricen kadro boşluklarının doldurulması derpiş edilmiştir.

Raporda bahsedilen demiryolları hakkındaki mütalaalar meyanında 24 kilometre uzunluğunda Yolçatı-Elazığ hattı raylarının cer mukavemeti itibarile zayıf olması neticesinde nakliyatın müşkülâta duçar olması hususuna gelince; bu yol 1936 senesinden beri işletmeye devredilmiş bulunmaktadır.

Vekâletimizce bu noksanın ıslâhı Elazığ-Van-İran hududu demiryolu kanununda ayrıca tahsisat mevcut bulunmadığından vekâletimizin bugünkü faaliyet sahası haricinde kalmaktadır. Mamafih Demiryolları İşletme Umum Müdürlüğü bu şube hattı zayıf raylarının devlet tipi raylarla değiştirilmesine teşebbüs ettiği istihbat kılınmıştır.

Elektrik ve su tesisleri: Çapakçur vilâyet merkezine ve Mirzan Suyu'nun getirilmesi keyfiyeti Dahiliye Vekâleti'ni alâkadar etmektedir.

Çapakçur kasabasının elektrikle tenvirine gelince: Bu hususta vekâletimize hiçbir müracaat vaki olmadığı anlaşılmış ve müracaat vukuunda vekâletimizce icap eden tetkikin yapılacağı tabii bulunmuştur.

Ancak şu cihet arzolunur ki mali vaziyetleri müsait olmadığı beyan edilen Çapakçur belediye ve hususi idaresine Dördüncü Umumi Müfettişlik tarafından 20-25 bin lira tefriki ile bu talebin temini şüpheli görülmektedir.

Zira ufak hidroelektrik santralların umumiyetle istihsal maliyetlerinin yüksekliği ve az nüfuslu ve sanayi hareketi bulunmayan istihlâk merkezlerinde elektrik istihsalinin rantabilite güçlüğü göz önünde tutulursa, yalnız tesis için sermaye değil, fakat işletme masraflarını karşılamak için de devamlı bir gelir düşünmek lâzım geleceği tabiidir.

***

Maliye Vekâleti'nin Cevap Sureti:

Çapakçur'da, yeni bir hükûmet konağı inşaası için bu yıl bütçesinden muktazi tediye emri gönderilmiştir.

Bilâhare idari bazı sebebler dolayısile Bingöl merkezinin başka bir mahale nakledileceği hususu Dahiliye Vekâleti'nden iş'ar kılınması üzerine verilen tahsisat tenkis olunmuştur.

Gerek Çapakçur'da ve gerekse Genç kazasında yeni bir hükûmet konağı yaptırılması hususu inşaat programına alınmıştır.

Avrupa vaziyetinin doğurduğu malzeme buhranının zail olmasını müteakip bütçenin bahşedeceği imkân nisbetinde inşaata başlanılacaktır.

Kiğı hükûmet konağı inşaatına emaneten devam olunmaktadır. Tahsisatın tamamı verilmiştir. Bu yıl sonunda inşaatın ikmaline çalışılmaktadır.

Şark bölgesindeki vilâyet ve kazalarda çalışan memurların mesken ihtiyacı tanzim kılınacak bir program dairesinde ve mali imkânların bahşedeceği imkân dahilinde karşılanacaktır.

Cumhuriyet Hükûmeti'nin umdelerinden en başta geleni; nüfusumuzun ekseriyetini teşkil eden köylü ve çiftçi vatandaşların vergi yükünü azami derecede hafifletmektir. Bu maksada vasıl olmak için bütçe imkânlarının müsaade ettiği fırsatlardan istifade edilmiş ve 1839 numaralı kanunla bu vergide geniş muafiyetler ihdas edildiği gibi, vergi mikdarlarında da tenziller yapılmış ve 2897 numaralı kanunla bu tenziller biraz daha genişletilmiş, 3343 numaralı kanunla ise at, eşek ve katır tamamen vergiden muaf tutulduğu gibi, sığır ve tiftik keçi vergileri de ehemmiyetli nisbette hafifletilmiştir.

Köylü lehine yapılması mümkün olan kolaylıklardan hiçbiri ihmal edilmemiştir. Ancak, bulunduğumuz beynelmilel şartlar içinde yeni varidat membalarının araştırılmakta olduğu ve hayvanlar vergisine de bir miktar zam yapılması düşünüldüğü bir sırada bu vergiden herhangi bir suretle tenzilât yapılması veya yeni muafiyetler verilmesi mümkün görülememiştir.

***

Bingöl vilâyeti mebuslarının raporuna ziraatı alakadar eden mevzuların cevapları:[2]

1. Öküz ve tohum talebi: Bu hususta Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü'ne yazılan yazıya alınan cevapta: Tohumluk, koşum hayvanı ve ziraat alet vasıtalarına ihtiyacı olan çiftçilere müracaatları hâlinde mevzuatları dairesinde çevirme ve donatma kredisi verilmek suretile ihtiyaçlarının giderilmesi hususu tekrar ehemmiyetle mahalli ajanslarına yazıldığı bildirilmiştir.

2. Toprak tevzii: Devlete ait arazinin, arazisi olmayan çiftçilere dağıttırılması hakkında bir tevzii arazi talimatnamesi mevcuttur. Arazi talebinde bulunan köylü ve çiftçilerin taleplerinin bu talimatname hükümlerine tetkik ve ifası lâzım gelmektedir. Bu talimatnameye göre arazi tevziatının ancak çiftçilikle iştigal edenlere yapılması icap ettiğine göre, başka işlerle uğraşanlara arazi tevziine imkân görülememektedir.

---

2 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

3. Köylüye arazi tevzii: Yukarıda da arzedildiği üzere devlete ait arazinin çiftçiye tevziine ait hükümleri ihtiva eden bir tevzi arazi talimatnamesi mevcuttur. Bu hususta müracaatta bulunan çiftçilerin taleplerinin mezkûr talimatname hükümlerine tevfikan tevsii 08.02.1941 tarih ve 189/515 sayılı yazı ile Bingöl vilâyetine yazılmıştı. Alınan cevapta toprak, tevzi işinin mevsimin kış olması ve etrafın da karla kapalı bulunması dolayısile bu işe ancak nisan ayında başlanabileceği bildirilmiştir.

4. Tohumların kontrolü: Sebze ve meyveciliğin inkişafi için tohumları hastalıkla haşere bakımından tetkiki bugünkü mücadele işlerinde ameli netice vermiştir. Tohumlar fidanlık ve müesseselerden ve emin yetiştiricilerden tedarik edildiği takdirde bu mahzurun önlenmesi mümkündür.

5. Sebzeciliğin inkişafi: Yurdumuzda sebze ziraatinin inkişafi için bütçenin verdiği imkân nisbetinde çalışılmaktadır. Bingöl vilâyetinde sebzecilik vaziyeti ziraat idaresince tetkik ettirilecek ve alınacak neticeye göre çaresine bakılacaktır.

6. Kavunlarda ziyan yapan sinekler: Kavunlara ârız olan sinekler hakkında gerekli tedbirlerin mahalline bildirilmesi Seyhan Mücadele İstasyonu'na yazılmıştır.

7. Tütün ekimine müsaade edilmesi: Bu hususda 08.02.1941 ve 191/5034 sayılı yazı ile İnhisarlar Vekâleti'ne yazılmıştı. Alınan cevapda, vilâyet halkının tütün yetiştirmekteki ilgisizliği dolayısile ceriyata müsaade edilmeyeceği bildirilmiştir.

8. Emlâk metrûkeye ait arazinin halka tevzii: Emlâk metrûkeye ait arazinin tevzii işinin yukarıda da arzolunduğu veçhile arazi tevzi talimatnamesi hükümlerine tevfikan vilâyetçe yapılması lâzımdır: Vilâyete yazılan tezkereye alınan cevapta bu işe nisanda başlanacağı bildirilmiştir.

9. Kefaleti müteselsile ve gayrimenkul karşılığı Ziraat Bankası kredisinden halk istifade edemediğinden bu usullerin değiştirilmesi: Keyfiyet Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü'ne yazılmıştı. Alınan cevapta;

3202 sayılı Banka Kanunu verilecek kredilere karşı çiftçilerden alınacak teminat nevilerini II. maddesinde tadat etmiş olduğu ve bu maddede yazılı teminat nevilerinden çiftçiler için en elverişli ve suhuletle olan müteselsil kefalet teminatı olduğu diğer şube ve ajanlar mıntıkalarından çiftçilerin ve bilhassa son zamanlarda üçer kişilik gruplarla da ikrazat yapılması hakkında verilmiş olan kolaylık ve salahiyetin tatbikine başlanması üzerine bu nevi ikraz sisteminde daha fazla rağbet göstermekte olmalarından anlaşıldığı ve buna rağmen Çapakçur mıntıkasında bu nevi muamelelerden şikâyet edilme-

si sebebi anlaşılamadığından bu hususta mahalli ajanslarından izahat istenildiğine ve bununla beraber üzerlerinde müseccel gayrimenkul bulunmamasından dolayı ipotek gösteremeyen ve müteselsil kefaletten de kaçınan çiftçilere ancak kanunlarının 15. maddesinin 5 ve 8. bentlerinde yazılı hayvan ve zirai mahsuller karşılığı ile de ikrazat icrası mümkün olduğu ve ancak eline çift ve irat hayvanları mukabilinde borç verilebilmesi için evvelemirde hayvan sicilleri tesisinin lâzım geldiği ve bu husus için Medeni Kanun'un 854. maddesi hükmünün tatbik şekillerini tavzif etmek üzere bir kanun projesi hazırlandığı bildirilmiştir.

10. Kiğı'da Ziraat Bankası şubesi açılmıştır: Bu hususta Ziraat Bankası Umum Müdürlüğü'ne yazılan yazıya alınan cevapta; mezkûr kazada bir ajan açılması bugünkü şartlar muvacehesinde mümkün olamadığından bu mevzu ileride ahval ve vaziyetin müsait bir safhaya girmesi hâlinde tetkik edilmek üzere ehemmiyetle not edildiği bildirilmiştir.

11. Meyveciliğin, bağcılığın ve böcekçiliğin inkişafi için tedbirler alınması: Vilâyet bölgesi dahilinde bağcılığın ve meyveciliğin inkişaf etmeye başladığı, bu hususta lüzumlu teşvikatın yapılmakta olduğu mahalli tetkiklere müstenit raporlardan anlaşılmaktadır. Bingöl vilâyetinde bu kerre bir ziraat müdürlüğü teşkilâtı ihdas olunmuştur. Vilâyet ziraat işlerinin inkişafi için ziraat müdürlüğü lâzım gelen tedbirleri alacak ve icap eden teşvikler de bulunacaktır. Bu hususta mesai neticesinden vekâletin de muntazaman haberdar edilmesi Bingöl vilâyetine yazılmıştır. Vilâyetten ipekböcekçiliğin durumu hakkında malumat istenmiştir. Gelecek cevaba göre bu hususta icap eden tedbirler alınacaktır.

12. Halkımıza ziraat için çalışmak ve ziraat işlerinde çalıştırılmak mecburiyeti tahmil edilmelidir: Halkın mevcut arazisinde çalıştırılması hususunda bir mevzuat bulunmamaktadır. Ancak ziraat müdürü ve muallimleri bu hususta halkı daima tenvir ve teşvik etmektedirler.

13. Keçi sürülerinin mezruata yaptığı zararlar hakkında: Bu hususta alakadar vekâletçe hazırlanan zirai asayiş kanun lâyihası hâlen Büyük Millet Meclisi'nde olup mer'iyet mevkiine girince bu mahzurlar ortadan kalkacaktır.

14. Ot ve yem tedarikindeki müşkülât: Bingöl vilâyetine sun'i çayırlıklar sahasının arttırılması suretile hayvan yemi yokluğunun giderilmesi için bu vilâyete geçen sene 225 kilo yonca tohumu tahsis edilmiş olduğu gibi, önümüzdeki ekim yılı içinde de aynı yardımlarda bulunulması maksadile gerekli hazırlıklar yapılmıştır.

Elde mevcut makinelerin faaliyet sahaları tesbit edilmiş ve işleri planlaştırılmış bulunmaktadır. Bingöl vilâyeti faaliyet sahalarımız dahilinde değildir. Yeni mübayaa edilen makinelerle nerelerde teşkilât kurulacağı etüt edilmektedir.

Bingöl vilâyeti at ve katır yetiştiriciliği bakımından son derece mühim bir bölgede bulunmaktadır. Vilâyet bu ciheti takdir ederek bir aygır deposu tesis etmiş ve depo seneden seneye şayanı memnuniyet faaliyet ve neticeler almaya başlamıştır. Vekâletimiz vilâyetin bu yerinde olan faaliyetine haralarda yetişen en iyi ve pahalı damızlıkları diğer vilâyetlere tercihan ve ucuz denecek bir bedelle satmış ve depo kadrosunun yıldan yıla takviyesine sarf ve gayret etmiştir. Bu şekildeki yardımlarımız daima artacak ve deponun daha faideli bir teşekkül olmasına çalışılacaktır. Ancak depo damızlıklarından doğan tayların iyi bakım ve tağdiyeye tabi tutulması ve doğum nisbetinin tesbiti veteriner kadrosunun genişliğine bağlı olduğundan, bugünkü dar kadro ile bu işin temini imkânsız görülmektedir. Fakat imkân hasıl oldukça veteriner kadrosu arttırılacak olan bölgelerin murakabe ve kontrol işi zamanla temin edilmiş bulunacaktır.

Bingöl mıntıkasında keçilerin fındalıklara bırakılmadıklarından halkın, mer'asızlıktan müşkülât çektiklerinden bahisle fındalıklardan istifade ettirilmesi Orman Umum Müdürlüğü'ne 13.02.1941 tarihinde yazılmıştır. Ayrıca koyun yetiştirilmesinin tamim edilmesi ve mer'a vaziyetinin müsait olup olmadığı Bingöl Veteriner Müdürlüğü'nden sorulmuş, alınan 25.02.1941 tarih ve 69 sayılı yazıda:

Vilâyet bölgesinin hemen yarısı meşeliktir. Fakat bu meşelik mıntıkadaki köyler hayvanatının kısmı azamisini keçiler teşkil etmekte olduğundan her yıl gelişi güzel budamak yüzünden tahrip edilen meşe ağaçları kereste olmak üzere işlemeye gayri müsait ve bodur bir şekil almışlardır. Ormanlık mıntıkadaki köylerin tabii çayırları pek az olduğu gibi yonca ve korunga gibi hayvan yiyecekleri de pek mahduttur. Bu sebepten hayvanlarını ilkbahardan kışın başına yayla ve merada geçindiren halk ithar edebildiği otu pek sürekli devam eden kış mevsiminde içeri aldığı hayvanatına yetiştiremediğinden, keçileri sırf meşe dallarını budamak suretile yaprakla bahara çıkarmaktadır.

Vilâyet saylavlarının tetkiklerinde mevzubahis olan Beritanlı Hasan Demirbağ'ın 15 keçiye mukabil 600 koyun kış mevsimini vilâyet dahilinde değil, hiçbir külfet ihtiyar edilmeden Viranşehir mıntıkasında geçiren yetiştiricilerdendir.

Vilâyet bazı aksamında koyun mevcudunun keçi adedine nazaran iki üç misli olmamasının ve halkın beslemeye olan heves ve arzularını teşvik et-

meyen amil kışlık kuru ot itharına müsait çayır ve mer'alara malik olmamalarındandır. Halk koyunun keçiye nazaran ne kadar kârlı olduğunu takdir etmekte ise de yukarıda arzedildiği üzere hâlen bulundukları mevkilerin birçoğunda yiyecek vaziyetinin gayri müsait olmasından keçiyi koyuna tercih etmekte oldukları bildirilmiştir.

***

Sayın Bay Dr. A. F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

Ankara

15.03.1941 tarih ve H.51-1 sayılı yazımıza ektir:

Bingöl vilâyetinin merkezi olan Çapakçur halkının temennilerinden T.C. Ziraat Bankası'nı alâkadar eden kısım hakkında mezkûr banka umum müdürlüğünden bu kerre alınan 27.06.1941 tarih ve 821 sayılı yazıda:

"Bingöl vilâyeti mebuslarının vilâyet dahilindeki tetkiklerine dair parti genel sekreterliğine takdim ettikleri raporda mevzubahis hususlar hakkında mahalli ajansımıza gereken tebligatın yapıldığını 19.02.1941 tarih ve 211 sayılı mektubumuzla arzetmiştik.

Mevzu hakkında ajanstan aldığımız malûmata nazaran teşekkülümüzün bu mıntıkada ikrazat yapamamasının başlıca sebebi ikrazın müteselsil kefaletli veya ipotekli olmasından değil, ekserisinin basit düşünce ve akidelerle faizle para almak istememelerinden ileri geldiği, hatta bu mevzu 1940 senesinde bu ajansı teftiş eden müfettişimiz tarafından da idaremize tevdi olunan raporda bahis mevzuu edildiği anlaşılmaktadır. Mamafih ajans memurlarımız her vesile ile çiftçilerle sık sık temaslar temin ederek kendilerini tenvir ve irşat etmek suretile zirai ihtiyaçlarının müessesemizden temine alıştırmaya gayret edilmektedir."

denilmektedir.

Keyfiyeti en derin saygılarımla arzeylerim.

Ticaret Vekili
M. Ökmen

***

Sayın A.F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

19.03.1941 tarih ve 2/33073 sayılı yazıları karşılığıdır:

Yukarıda tarih ve numarası zikredilen yazıları ile cevaplarının tesrii istenilen 07.01.1941 tarih ve 30953 sayılı yazılarına 6/3/941 tarih ve 161/9408 sayılı tezkere ile cevap verildiğini ve Bingöl vilâyeti mebuslarının dileklerini muhtevi 25.01.1941 tarih ve 2/31541 sayılı yazılarına, Bingöl ormanlarının halen karla örtülü bulunması vaki dilekler üzerine gereken tetkikatın yapılmasına mani olduğu cihetle cevap teehhur etmiş olduğunu, orman meselelerine ait cevaplar bilahare arzedilmek üzere diğerlerinin ilişik olarak sunulduğunu derin saygılarımla arzederim.

Ziraat Vekili
Muhlis Erkmen

***

Sayın Dr. A.F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

23.03.1941 ve 195 sayılı yazıya ek:

Bingöl vilâyeti mebuslarının intihap dairelerinde yapmış oldukları tetkikat neticesinde vermiş oldukları raporlardan Genç kazasında ipekböcekçiliğinin inkişaf ettirilmesi temennisinde bulunulmuş olduğundan böcekçiliğin bu kazadaki durumu hakkında vilâyetten alınan malûmat üzerine bu kazadaki ipekböcekçiliğinin inkişafi için önümüzdeki seneden itibaren ihtiyaçları nisbetinde muhtaç müstahsillere ipekböceği tohumu tevzi edileceği gibi, dut tohumu gönderilmek suretile de dut yetiştirilmesi temin edileceğini derin saygılarımla arz ederim.

Ziraat Vekili
Muhlis Erkmen

***

Dahiliye Vekâleti'nin Cevap Sureti:

C.H.P. Genel Sekreterliği'ne yazılan 02.05.1941 gün ve 3 sayılı tezkerenin ilişiğidir.

1. Teşkilât İşleri

Bingöl vilâyetinin Çapakçur'dan Genç'e naklinin mühim inşaata, büyük mikdarda paraya ve demiryolu inşaatının ilerlemesine arzı ihtiyaç ettiği vaki muhabereye cevaben Dördüncü Umumi Müfettişlik'ten bildirilmiştir. Hâlihazır vaziyet dolayısile şimdilik buna imkân bulunamamıştır. Müsait zamanen hululünde Çapakçur'un müstakbel durumu tekrar teemmül edilecektir.

Diğer teşkilât talepleri hali tetkikte olup neticesi ayrıca arzedilecektir.

2. Diğer İşler

Çapakçur'un otel ve Solhan'ın ekmek ve un işlerile Bingöl muhasebei hususiyesine muvazenei umumiyeden yapılmasına lüzum gösterilen yardım hakkında Bingöl vilâyetinin malûmat ve mutalaası sorulmuştur. Cevabı gelince neticesi ayrıca arzedilecektir.

Bingöl ve havalisi halkının kılık ve kıyafetlerine temas eden hususat hakkında bu kerre vilâyetinden alınan cevapta, bu mevzuu hallini derpiş eden tedbirlerin alındığı bildirilmiştir.

3. Nüfus İşleri

Nüfus sayımı hakkında tanzim kılınan talimatname hükümleri dairesinde vali, kaymakam ve nahiye müdürlerini ilgilendiren vazifenin eksiksiz yapılması lüzumu evvelce vilâyetlere tebliğ olunmuş ve bu hususta yanlış veya eksik bir iş yapıldığına dair bir işarda bulunulmuştur.

Ölüm ve nakilhane muamelelerini zamanında bildirmeyen alâkadarlarla silah altına vaki davete icabet etmeyen erler hakkında kanunun tayin ettiği cezalar tatbik edilmektedir.

Bugünkü mevzuata göre vali, kaymakam ve nahiye müdürleri bulundukları mahallerde devletin ve her vekâletin mümessili ve bütün idari şubelerin

âmiri bulunmaları hasebile kanun ve talimatnamelerin kendilerine tevdi ettiği vazifeleri ifa ile mükellef olduklarına nazaran nüfus ve askerlik işlerini dahi tedvirle tavzif edildiklerinden görecekleri aksaklıkları islâh, takip ve temin edecekleri tabiidir.

***

Sayın Dr. A.F. Tuzer
C.H.P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu

16.06.1941 tarih ve 960 sayılı yazımıza ektir:

Bingöl vilâyeti mebuslarının intihap dairelerinde yapmış oldukları tetkikat neticesinde verdikleri raporda:

Çiftçilere müracaatları hâlinde Ziraat Bankası'nca yardım yapılması dilceği üzerine keyfiyet Ziraat Bankası'na bildirilmiş ve alınan cevapta: Bu mevzu hakkında mahalli ajanlarından aldıkları malûmata göre banka teşekkülünün bu mıntıkada ikrazat yapamamasının başlıca sebebi ikrazın müteselsil kefaletli ve ipotekli olmasından değil, mahalli halkının ekserisinin basit düşünce ve akidelerle faizle para almak istememelerinden ileri geldiği, mamafih ajans memurlarının her vesile ile çiftçilerle sık sık temaslar temin ederek kendilerini tenvir ve irşat etmek suretile zirai ihtiyaçlarını banka müesseselerinden temine alıştırmaya gayret edilmektedir.

Keyfiyeti derin saygılarımla arzederim.

Ziraat Vekili

ÇAPAKÇUR KAZASINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1941)*

Yazan: Sadullah Koloğlu
Bingöl Valisi

03.11.1941

Hususi

Bay Necmeddin Sahir,
Sayın Mebusumuz

Çapakçur deresinden su kuvvetile hidroelektrik kudretinin istihsaline ait su mühendisi Saip Sayılgan raporu ve proje ve keşifleri doğruca Nafia Vekâleti'ne sunulmuş olmasından vilâyeten yüksek Nafia Vekâleti'ne sunulan ariza ile bu mühim ve medeni işin ihtiyacı hakkında vilâyetin düşüncelerini gösteren 02.11.1941 tarih ve (...) sayılı ariza ile bazı istirhamatta bulundum.

A. Çapakçur Deresi'nden turpin ile elektrik kudretinin istihsali keşif mucibince 23.026 liradır.

B. Bu elektrik işinde yüksek Nafia Vekâleti'nin ne yardımda bulunacağı istirham kılınmış olduğu,

C. Hususi idare bütçesile ileride bu işin başarılması beş-altı sene içinde her sene yapılacak bir tasarrufla meydana gelebileceğini,

D. Bu elektrik kudretinin yapılması için vekâletten direktif istenilmiştir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 12, Belge No: 403.

E. Muhitin hayat ve medeniyet ışığı olan elektrik ile tenviri yolunda bu mühim teşebbüsün meydana gelmesine halkın arzusu ve vilâyet merkezindeki bütün mahrumiyetlere karşı bir inkişaf ve inşirah ışığı olarak gelecek sene için hususi idare bütçesile memurin evlerinin inşaatının ancak bu sene hususi idare bütçesi buna yetişeceği cihetle bu ihtiyacın Nafia Vekâleti'nce temin yolunda müessir ve her zaman muvaffakiyetli olan teşebbüsünüzü dilerim.

Bu vesile ile saygı ve meveddetlerimi sunarım efendim.

2885 sayılı kanunla kurulan Bingöl vilâyetinin merkezi Çapakçur kasabası bu tarihten önce kaza ve nahiye ve köyleri muhtelif vilâyet merkezlerine bağlı ve evvelce Genç Sancağı namı ve bunun lağviyle Muş, Bitlis ve bilahare Elazığ vilâyetine bağlanmış bir kaza idi.

Bu mıntıkanın coğrafi durumu Elazığ, Tunceli, Diyarbakır, Bitlis vilâyetleri arasında durumu mühim bir emniyet ve asayiş mıntıkası ve 8.402 kilometre murabbaındaki bir sahanın tam bir cüzi idaresi olarak vilâyet hâlinde kurulmuştur. Bu vilâyetin, merkezi Çapakçur hâlen küçük bir kasabadır. Kasabanın resmi ve hususi binaları ve mahallat ve sairesini mübeyyin bir listesi ile kasabanın ileride alacağı inkişaf ve terakki itibarile bir izahatlı muhtıra bağlıdır.

Vilâyet merkezi Çapakçur kasabası, idari teşkilâtımızda vilâyet merkezi değişse bile mutlaka bir kaza merkezi olarak kalacaktır. Bu itibarla:

1) Kasaba içinden akan Çapakçur Deresi'nin hidroelektrik tesisat projesi ve raporu Su İşleri 19. Şube Müdürü tarafından tanzim ve tasdik için Yüksek Nafia Vekâleti'ne sunulmuştur.

2) Projenin tatbikatı ve gereldi hazırlıklar için şimdiden teşebbüsatta bulunulmak üzere yüksek Nafia Vekâleti'nce projenin ve evrakı keşfiyenin tasdik buyurulması ve bu işin en müsait şartlar altında başarılması için vilâyete bir talimat gönderilmelidir.

3) Anavatanın batı kısmında kazalarımızda ve hatta nahiye merkezlerinde bile elektrik tenviratı yapılmak suretile medeni hayatın en mühim ihtiyaçlarından birini teşkil eden ışık maddesini petrol lambalarile tenvirindeki külfet ve masraflar ve bu yüzden dışa giden milli servetin hesaplandığı takdirde su turpini ile istihsal olunacak hidroelektrik kuvvetinin faydaları aşikârdır. Ve bir vilâyet merkezinin terakki ve imarında en başta gelen bir esas telakki olunabilir.

4) Vilâyetimiz mühim işi başarmak azmindedir. Ancak hususi idarenin çok dar olan bütçesi, gelirinin azlığı hasebile bu medeni ışık işini ancak birkaç sene için programlaştırılacak bir tasarruf usulile, belki de beş senede

ancak başarabilir. Doğu vilâyetlerimizin orta kısmında Elazığ-Van şimendiferinin Bingöl istasyonunca ancak 22 kilometre mesafede duran (vilâyet merkezi Çapakçur) elektrik tenviratile terakki ve medeniyet ışığına kavuşacak ve ilerleyecektir.

Bunun için; yüksek Cumhuriyetimizin bayındırlık sahasında her muhitin tabii mevki ve icaplarının gösterdiği istidatla inkişafına ve imarına öteden beri yardım esasile ihtimam eden hükûmetimizin hidroelektrik projesine göre Nafia Vekâleti'nce yapılacak yardım miktarının takarrur ettirilmesine ve hususi muhasebe 1941 mali yılı bütçesinin 2. fasıl, 1. maddesine mevzu tahsisatla bu bütçe esbabı mucibesile yapılacak tasarrufata göre ve vilâyet elektirik işi mesaisini tanzim için direktif verilmesine yüksek emirlerini arz ve istirham eylerim.

5) Nafia Vekâleti'ne arz ve hususi muhasebeye taalluku itibarile Dâhiliye Vekâleti'ne bilgi olmak üzere sunulmuştur.

BİNGÖL'E DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1942)*

Yazan: Danış Yurdakul
Bingöl Valisi

21.04.1942

Sayın Saylavım,

1. 18.03.1942 günlü mektubunuzu hürmetle aldım. Genç Nüfus Memurluğu'ndan vekâlet emrine alınmış olan Sıddık Öner'in durumu ile meşgul oldum. Bu zat kayda muhalif olarak nüfus cüzdanı vermiş olmaktan dolayı üç aya mahkûm olmuş, fakat cezası tecil edilmiştir. Ayrıca bir şahsın doğum tarihini yanlış çıkarmış olduğundan ötürü bir ay evvel vilâyet idare heyetine gelen tahkikat evrakında delâil kâfi görülmediğinden men'i muhakemesine karar verildi. Hâlâ başka bir ilişiği olmaması ve mahkûmiyetinin istihdamına mani bir mahiyette bulunmaması sebebile münasip bir vazifeye tayinini düşünüyorum. Genç kaymakamının bu zat hakkındaki kanaati menfidir. Ancak maiyette istihdamı caiz olabilir demektedir. Bununla beraber emektar bir memurdur. Çoluk çocuk sahibidir. İlk fırsatta münasip bir işe tayinine çalışacağım. Mektubunu[1] yine size sunuyorum.

2. Nafia Vekâleti tarafından yakın ve hayırlı alâkalarınızla yaptırılması takarrür eden Çapakçur ve Mendo köprüleri müteahhidine ihale edilmiştir. İnşaata bu mevsimde başlanacaktır. Bu sene Kiğı yolu üzerindeki Hacı Halil Köprüsü'nün yine Nafia Vekâleti'nin lütufları ile yaptırılması hakkında muhabere cereyan etmektedir. Şose ve köprüler reisi Ali Talip Güran'la görüş-

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 398.

1 Sözü edilen mektup arşivde mevcut değildir. –d.n.

mek lütfunda bulunarak bu sene mezkûr köprünün de vekâlet tahsisatile yaptırılması temin buyrulursa minnetlerimiz artacaktır. Bu köprü Kiğı kazası ve vilâyet merkezi arasındaki irtibat ve münakale bakımlarından büyük bir ehemmiyete haizdir.

3. Vilâyetimiz merkezinin su ile temin edilecek elektrik tesisatına ait planın yapılmış olduğu ve halen Sular Umum Müdürlüğü'nde tetkik edilmekte bulunduğu zatıâlinizce de malûmdur. Elektrik tesisatına ve şebekeye ait planın yapılması için de Ankara elektrik şirketi fen müdürü Saim Bey'den aldığım vaat üzerine esas olacak malûmatı göndermiştim. İkmal etmiş olduğunu umuyorum. Telefonla Saim'i sıkıştırırsanız, tamamlanacak olan plan ve projenin tahakkuku için Ali Fuat Paşa hazretlerinin esasen size mev'ud olan lütuflarının tahakkukunu temin etmek kalıyor. Eğer buna da imkân hâsıl olursa Bingöl sizi hiç unutmayacaktır.

4. Günün en mühim mevzuları üzerinde vilâyetimiz çevresi itibarile zatıâlinize biraz da havadis vereyim:

A) İaşe işleri: Malûm olduğu üzere iaşe bakımından vilâyetimiz istihsali istihlâkine terk edilen, bu itibarla müstehlik addedilen vilâyetlerdendir. Bingöl, umumi istihsal kapasitesi itibarile değilse de hububat istihsali bakımından istihlâkini karşılayamayan bir vilâyet olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple koordinasyon kararnamelerinde vilâyetimiz hububata el koyma mecburiyeti dışında bırakılmışken, bu sene 180 sayılı kararla bu mecburiyete tabi tutulmuştur. İaşe bakımından vaktile lâzım gelen tedbirlerin alınmamış olması, 180 sayılı kararname ile (yine mahalli iaşe için) emredilen el koymanın ve diğer kışlık havayıcı zaruriyenin idhari işlerinin iyi tanzim edilmemesi neticesi, zamanında temini pek kolay kışlık iaşe ihtiyatından mahrum bırakılmış ve çok şiddetli gelen kış aylarının tesirinin inzimamile bir hayli sıkıntı geçirmemize sebep olmuştur. Bu vaziyet bilhassa ekmeklik için beni bazı fevkalade tedbirlere mecbur etmişti.

Vilâyet merkezinde ve bazı kazalarda Ticaret Vekâleti'nden belediyeler emrine gönderilmiş olan mütedavil sermayelerle hasat zamanında temin olunmuş küçük buğday stokları vardı. Fakat bu küçük stoklar tedariksiz birçok müstehlik ailenin ihtiyacı karşısında bir şey ifade etmiyordu. Ayrıca değirmen su yollarının donması sebebile bu küçük buğday stokunun una tahvili de imkânsızlaşmıştı. Bu şerait dahilinde fırınlarda kanunusanide un bittiği vakit açlık tehlikesi sezilmişti. Kış ortasında gelir gelmez muhiti bilmeden ve tanımadan iaşe işlerinin arz ettiği bu müşkülle uğraşmaya mecbur olmuştum.

Ekmek istihlâkinin tahdidi, kışlık unlarını güzden temin eden müstahsil halktan, her gün biraz tasarruf edilince yokluğu hissedemeyecekleri miktarlarda un mübayaası, ücretli mükellefiyet yoliyle bunların insan sırtında merkeze nakil gibi tedbirlerle bu tehlike önlenmiştir. Hele Genç, Kiğı ve Solhan kazaları kendilerinin muhakkak açlık tehlikesine maruz bulunduklarını ileri sürüyorlardı. Bu kazalardan alınan raporlar can sıkıcı idi. Yapacakları işler hakkında direktiflerle tenvir edilen bu kazalar, nihayet gıda maddelerinin hakiki mevcutları hakkında tam bir kanaate varmak imkânını bulunca hamdolsun ki yeni mahsule kadar kendilerini idare edebileceklerini rapor hâlinde bana bildirmişlerdi. Gerçi pek iyi bir hâlde değilsek de bizzarur devam ettirmekte olduğumuz tedbirlerimizle Bingöl vilâyetinin, her şeyden evvel iaşe bakımından yeni mahsule kadar kendisini idare edebileceğini ve esasen bize yardım yapmasına imkân bulunmadığını sezdiğim Toprak Mahsulleri Ofisi'ne yük olmayacağını umuyorum.

B) Burada bu sene, en yaşlı yerlilerin dahi şimdiye kadar görmemiş olduklarını söyledikleri çok şiddetli bir kış olmuştur. Münhat yerler hariç olmak üzere hâlen dahi buralarda her taraf bembeyazdır. Bu hâl, hayvan telefatını mucip olmaktadır. Bu hususta elden gelen ve mümkün olabilen her türlü tedbirlere başvuruldu. Maalesef civar vilâyetlerden hayvan yemi almamıza ve nakil ettirebilmemize de imkân yoktu. Telefat günden güne azalmaktadır.

C) Hâlen elimizde en mühim işlerimizden birisi de zirai istihsaldir. Vilâyetimizde çeşitli, tohum ziraatı maalesef kâfi derecede görenek hâline gelmemiştir. Bu kabil ziraata ehemmiyet vererek bunların görenek olabilmesi tedbirleri üzerinde çalışmaktayım. Bol sebze ve meyve yetiştirmek çarelerine de mevcut imkân nisbetinde hararetle tevessül etmiş bulunuyoruz.

Hububat ekimi iyidir. Geçen seneye nazaran fazladır. Yalnız bir kısım güzlükler kıştan müteessir olmuşlardır. Mahallen temin edebildiğim tohumları çiftçiye aynen veriyorum. Tohum veremediğimize de avans yardımı yapıyorum. Vilâyetimizde ilkbahar ziraatı bugünlerde başlamıştır.

D) İaşe ve zirai istihsal işleri kadar fiyat murakabe işleri de burada esasından ve yeniden ele alınmıştır.

Tüccarlarımızın bağlı olduğumuz Elazığ ve Diyarbakır piyasalarından mal tedarikinde çok güçlük çektikleri malumdur. Ticaret Vekâleti'nce alınan güzel tedbirlerden ithalatçı birlikleri merkezlerinden, Sümerbank tevziatından programlı bir şekilde istifade esaslarını hazırladık. Bilhassa muhitin manifatura eşyasından çektiği sıkıntıyı iyi bir tevzi esası da kurarak önlemeye çalışacağız.

5. Umumi meclis içtimaını bitirmiştir. Yeni bütçemizi 151.618 lira ile bağladık. 40.019 lira 94 kuruş hususi muhasebe, 27.655 lira 52 kuruş yol, köprü ve nafia, 38.488 lira 84 kuruş maarif, 9.031 lira 88 kuruş ziraat ve veteriner, 10.602 lira 48 kuruş sıhhat, 25.819 lira 34 kuruş muhtelif ve müşterek masraflara tahsis ettik.

Malum olan takyidat sebebiyle inşaata taalluk eden mesaiye imkân bulamıyacağız. Mesaimizin esasını yol ve ziraat işleri teşkil etmektedir. Muhtelif yerlerde fidanlıklar tesisi ve köylere boğa tevzii suretiyle kazalara kadar dağılmış olan ziraat ve veteriner işlerinin merkezde teksifi ve onların ihtiyacının da buradan teminini daha muvafik buluyorum. Kadroları ve bütçesi çok mahdut olan vilâyetimizin dağınık mesaide ve onun kontrolünde imkânsızlıklar karşısında kalacağı muhakkaktır. Nitekim vilâyet bütçesinden yüzlerce lira sarfile mübayaa edilen boğaların köylere tevzi edildiğini ve bakımsızlık, takipsizlik yüzünden bunların altısının öldüğünü gördüm. Onları da aygırlar gibi merkeze alıp elimizin, gözümüzün önünde bakıp hakkiyle istifade temini ihtiyaca ve icaba daha uygun düşecektir.

6. Karlıova ve Kiğı kaymakamlıkları hâlen münhaldır. Yolların açılması sebebiyle umuluyor ki vekâletimiz bugünlerde kaymakamlarımızı gönderecek. Esasen birisi tayin edilmiştir. Fakat raporludur.

Kasabada memurlar ve halk arasında iyi bir dirlik ve düzen vardır. Herkes işi ve gücü ile meşguldür.

Halkevini çalışmaya sevk ettik. Başkan, idare heyeti ve komiteler teşkilâtını yeniledik. Çalışabileceklerden seçtik. Çok güzel çalışılıyor. Halk ve memurlar daima orada kütüphanesindeki yüzlerce cilt kitabı tasnif ve herkesin istifadesine arz ettik.

Umumi vaziyet hoşa gidecek bir hâldedir. Yalnız, ancak vilâyetin yaptığı yardımla yaşayan bu eve genel sekreterlikten bir miktar yardım teminine de delâlet buyurmanızı rica edeceğim. Muvaffakiyet hâsıl olursa çok yerinde ve mahalline masruf olacaktır.

Çobantaşı için vekâletin bu sene de lütuf edeceği tahsisatı mahalline sarf için şimdiden icab eden tedbirleri alıyoruz.

Akaratı hususiyenin bu beyanda vilâyet binası, hastane, vali evinin mümkün olduğu kadar tamir ve ıslahına çalışacağım.

Bilhassa son kanunla maaşata yapılan zamdan tediyeye mecbur olduğumuz miktar bütçemize tahammül edilmez külfet tahmil etmiştir. Bu seneki dört aylık zamımı bütçede karşılığı olmadığı halde memurları tayin edilmeyen hastaneye ait masraflardan yaptığımız tasarrufla temin ettik ise de yeni

sene bütçesinde esasen kadroları çok mahdut olan masraflardan tasarruf mümkün görülmediğinden tutarını bütçeye koyarak karşılığını vekâletin yardımına arz ettik. Rükneddin Bey'le görüştüğünüz zaman bunun aynen kabulü ve vilâyetimize karşı yerinde ve hayırlı bir lütuf göstermelerine tavassut buyurursanız zannederim muvafakat edecektir. Masarifin bugünkü ihtiyaca tekabül etmediği muhakkaktır. Fakat bu seneki bütçe durumumuz yeni mektepler açmaya müsait olmadığından, esasen mektep vasfını haiz olmayan mevcut bina ve malzemenin ıslah ve ikmali ile maaş ve istihkaklarının muntazaman tediyesi yolunu tutmaya mecbur kaldım.

Bir hayli uzayan tesdiatımla kıymetli vakitlerinizi aldım. Feridun Fikri Beyefendi'ye de arzı hürmet ederim.

Yaz aylarında görüşmek temennisiyle mektubuma nihayet veririm. Pek değerli saylavımız.

Bingöl Valisi
Danış Yurdakul

SOLHANLILAR'A DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1943)*

Yazan: Sıtkı Tugal
Solhan Kaymakamı

28.02.1943

1. Solhanlıların menşei, bu havaliye geldikleri tarih, adları ve dilleri:

Solhanlılar, bu havali Diyarbakır eyaletine bağlı iken senede bir kere Diyarbakır'dan buralara vergi alınaya gelen bir âmirin refakatinde buraları gezerek beğenen ve bunun üzerine bu havalide yerleşip kalan Solak adındaki zatın ahfadıdırlar.

Hâlen Şerefmeydanı denilen mevkide sakin Faki İbrahim adındaki zat altıncı babada Solağa müntehi olmaktadır.

Faki İbrahim, büyükdedeleri olan Solak Ağa'nın Konyalı olduğunu ve Konya'dan memuriyetle Diyarbakır'a geldiğini söylemektedir.

Takriben 300 sene evvel hâlen küçük mezra denilen mevkide ilk evinin temelini atan Solak Ağa'nın ahfadı çoğalınca bunlara (Solakan=Solaklar) denilmiş ve Solakan adı son çeyrek asır zarfında Solhan tarzında söylenmeye başlanmıştır.

Solak, Türkçe konuşurmuş. Uzun müddet evlât ve ahfadı da Türkçe konuşmakta devam etmişlerdir. Nihayet daha sonraları bu kabileye mensup aileler arasında muhitin sinsi tesirile Zazaca yayılmaya başlamıştır ki hâlen bu ailelerde maalesef anadil Zazacadır.

Bununla beraber, Solhanlılar, civardaki halka nazaran daha iyi nisbette Türkçe bilirler.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 163.

2. Solhanlıların meskûn oldukları sahalar, nüfusları, geçim yolları, aşiret zihniyetleri ve hükûmete bağlılıkları derecesi:

Solhanlılar, hâlen, Çapakçur'la Solhan kazası arasında Şerefmeydanı denilen bir yaylanın şark ve cenubunda 22 mevkide sakindirler. Bunların hepsi bir muhtarlıktır. Bu mevkilere mezra denilmektedir. Bu mezraların başlıcaları şunlardır: Şerefmeydanı, Seydan komu, Eskiköy, Küçük mezra, Kört, Cemalan, Efendi Deresi, Derviş mezrası, Bin Ziyar, Gözir, Çirivangan, Kaçir, Haşikler, Dijnik, Lincinek. Solhan ailesinin büyük küçük bütün nüfusları 350 kadardır.

Solhanlılar, çiftçi ve hayvancıdırlar. Bu iki türlü vasıtadan geçimlerini temin etmektedirler. Meskûn bulundukları sahalar yayla olduğundan buralarda hava, su güzeldir. Bu sebeple de bu kalabalık aile efradının sıhhi durumlarında bir vahamet yoktur.

Bunlarda, diğer aşiret mensubu ferdler gibi bir aşiret zihniyeti ve meskûn oldukları sahada civar yerlerde sakin halk ile bir husumetleri yoktur. Daha ziyade bir aile bağlılığı zihniyeti mevcuttur.

Hükûmete muti ve merbutturlar. Eskiden beri askerliklerini Hamidiye Alayları'nda değil, Nizamiye kıtalarında yapmışlardır. Büyük harpte bir milis bölüğü teşkil eden Solhanlılar, kendi yurdları civarında cereyan eden muharebelerde Ruslara karşı ordumuza mühim hizmet görmüşlerdir. Bu aileye mensup Faki İbrahim ve Mehmet Ali milis mülâzımıdırlar.

3. Solhanlılarda gelenek ve görenek, mezhep, ahlâk telakkileri ile el ve ev sanatları:

Solhan ailesinde bütün gelenek unsurları muhite uymuş bir hâlde olmakla beraber asli şeciyesini muhafaza etmektedir. Ev ve yapı tarzları, ev eşyaları, düğün ve dernek âdetleri muhite uygundur. Bununla beraber bunların benliklerinde asılları ve karakterleri hakkında yaşayan telakkiler civar halka nisbetle daha canlı ve zengindir.

Civar halka nazaran, Solhan ailesi mensupları, şekavetten, hetki ırzdan, yalandan daha ziyade çekinirler. Misafirperverdirler.

Mütedeyyindirler, namaz kılarlar, oruç tutar, zekâtlarını verirler. Mezhepleri Şafidir. Hocaları yoktur. Ölülerini civardan muvakkaten getirdikleri hocalara yıkatırlar. Çiftçilik ve hayvancılıkta olduğu gibi, din işleri de muhit seviyesinde bir göreneğe tabidir.

Solhan'a mensup aileler arasında, kıldan ve yünden palas ve cecim dokuma âdetleri vardır. El ve ev san'atı hâlinde yapılan bu işlerin genişletilmesi ve geliştirilmesi mümkündür.

Netice: Solhanlılar, yukarda arzedilen ahval ve şerait altında masum bir bilgisizlik ve iptidailik içindedirler. Muhtarlık merkezi Eskiköy mezrasıdır. Mezralar birbirlerine çok uzak değildirler. Bunların muhtarlık merkezinde bir mektep inşası ve bunlara öğretmen verilmesi ve aynı zamanda burada bir de cami inşası yerinde olacaktır. Solhanlıların Eskiköy'de teksif edilmeleri tedricen belki de mümkündür.

SOLHAN KAZASININ HUBUBAT MESELESİ (1943)*

Yazan: Sıtkı Tugal
Solhan Kaymakamı

T.C.
Solhan Kazası
Kaymakamlığı
Sayı: 81/26

28.02.1943

Bingöl Vilâyetine,

C: 25.02.1943 gün ve hususi kalem III sayılı emre:

1. 1940 ve 1941 senelerinde hububata el koyma ve hububat tahsili bakımlarından tatbik edilen beyanname usulünün ve 1942 senesinde ittihaz ve tatbik olunan tahmin esasına müstenit borçlandırma kararlarının neticeleri meydandadır. Bu usullerden birinin veya diğerinin tadilen tatbikinde de ben asla faide memûl etmiyorum.

2. Hububat mes'elelerinde beyanname ve borçlandırma usullerinden sonra geriye kalan usuller:

A) Eskisi gibi toprak mahsullerinde serbest piyasa usulü,

B) Hükûmet piyasası usulü,

C) Ordu ve müstehlik halkın hububat ihtiyacının hesaplanarak son üç

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 166.

senelik istihsal vasıtası üzerinden beşte birini tecavüz etmemek üzre müstahsil köylere ve ailelere tevzi etmek suretile tekâlif şeklinde hububat almak usulü,

D) Eski aşar sistemine benzer bir usul de, çıkan mahsullerin küçük müstahsillerden beşte veya altıda birini, büyüklerden daha fazlasını almak usulünden ibaret olabilir. Ve bunlardan başka bir usul zaten düşünülemez.

3. İkinci maddenin (A) fıkrasında yazılan serbest hububat piyasası usulüne, içinde bulunduğumuz fevkalâde hâllerin pek de müsait olabileceğini zannetmiyorum. Gerçi, toprak mahsulleri piyasasını münasip bir fiyat üzerinden tesbit ve bu piyasalardan hükûmet mutemedi tacirler marifetile ordu ve müesseseler ihtiyacını temin etmek yolu düşünülebilirse de bu hâlin karaborsalar ve gizli fiyatlara mani olamayacağına göre eskisi gibi kayıtsız şartsız bir piyasa serbestisinin de birçok sebeplerle fiyatları yükselterek netice itibarile diğer eşya ve maddeler piyasasını da arzu edilen seviyede bırakmaması ihtimali kuvvetle mevcuttur. (B) fıkrasında sözü geçen hükûmet piyasası usulü, satılacak hububat ve her nevi toprak mahsullerinin hükûmet alım teşkilâtına satılması mecburiyeti ve hükûmetten başka yerlere hububat ve toprak mahsulleri satışının ağır ceza müeyyidelerile men'i esasına dayanacaktır.

Fakat bu usul de, gizli satışın takibi için hükûmetin ayrıca meşgul olması lâzım gelecektir. Hükûmet, müstahsilin ihtiyacından fazla görerek satacağı mahsulleri hem alacak hem de müstehlike ihtiyacı olan hububatı da satacaktır. Ancak zahiresini satmak istemiyen müstahsile karşı bir müeyyide konduğu takdirde işler yine bir çıkmaza sokulacak ve böyle bir tedbir esasen bu usulün bünyesine de uymayacaktır. Müeyyide konulmadığı takdirde birçok müstahsillerin zahirelerini gizli gizli ve yüksek fiyatlarla satmak arzusile hükûmetin alım teşkilâtına getirmemesi mahzurları nasıl önlenebilecektir? Bu da mühim bir mes'eledir.

İkinci maddenin (C) fıkrasında arzedilen tevzi usulünün, ziraat gibi her sene birbirini tutmayan ve ortalama hesaplara pek az elverişli olan bir konu üzerinde tatbiki yer yer haksızlıklara ve bir kısım halkın fazla külfet altına girmesine yol açabilir ki bu da mühim ve büyük bir mahzurdur. Eğer ziraatimizde, ortalama hesapların % 80 nisbetinde olsun isabeti ihtimal dahilinde olsaydı hükûmet için bu usul masrafsız, sade ve kolay bir iş olurdu.

Yine ikinci maddenin (D) fıkrasile arzedilen, aşara benzer bir sisteme gelince:

Bu usul, yukarda incelenen usuller için varit olan bütün mahzurların hemen hepsinden beridir. Fazla olarak halkın haletiruhiyesine ve eski görenek-

lerine uygunluğu bakımından bazı kolaylıkları da vardır. Binaenaleyh 1943 senesi toprak mahsullerine tatbik edilecek en iyi usul, fikrimce bu olabilir. Şu kadar ki, bu usulde iki mes'elenin halli mühimdir:

A) Acaba hangi mahsullerin kaçta kaçı alınmalıdır?

B) Köylerde alım teşkilâtı ne şekilde olmalıdır?

Bu iki noktanın, memleketimizin gerçekliklerine uygun bir şekilde çizilmesi bu sistemi en iyi bir yol hâline getirecektir.

4. Benim bu son sistemin teessüs ve tatbikatı hakkındaki fikrim şudur:

A) İkinci maddenin (C) fikrasındaki tevzi usulünün kolaylığından istifade ederek ordu ve müstahlik halkın hububat ihtiyacının hükûmetçe zaruri görülecek harp ve iaşe ihtiyatile birlikte hesaplanarak bulunacak rakamın aşağısına düşmemek üzere (küçük müstahsiller de hububatta beşte birini geçmemek, büyük müstahsillerde ise % 50'ye kadar çıkmak suretile) her mahsulün verim kabiliyetine göre bir alım nisbetinin kurulması.

B) Bugün olduğu gibi her kazada bir toprak mahsulleri ofisi ajansı ve ambarı bulundurulması, bunların serbest fiyatla da alım yapmaları,

C) Her muhtarlık köye bir memur ve birkaç kolcu tayin edilerek bunların kontrolü altında, toprak mahsulleri hasat edildikçe, muayyen nisbetlerdeki hükûmet hisselerinin tahsil edilmesi ve bunların köylü vesaitile kaza merkezlerindeki ambarlara gönderilmesi,

D) Halk iaşesine yarayan kumdarı ve bakliyat dahil (aile bahçeleri mahsullerile kavun, karpuz ve yaş sebzeler hariç) olmak üzere bütün toprak mahsullerinden verim hadlerine göre kurulacak nisbetler dahilinde devlet hissesi alınması,

E) Bilhassa, aşarın emaneten cibayet edildiği eski senelerde hatırlarda kalmış olan suiistimalların önüne kat'i surette geçebilmek için:

1) Köy devlet hissesi memuruna verilecek kolcuların mümkünse askerden olmaları,

2) Bu maksadla 1943 mahsul ayları için her kazaya bir bölük asker verilerek kaza merkezinde bulunacak subayların köylerdeki eratı zaman zaman kontrol etmeleri ve fakat bunları hububat işinde bizzat istihdam edemeyip istihdamlarının sivil memurlara ait bulunması.

3) Mahsullerini devlet hisselerinden kaçıranların ve bu hususta asker, sivil kim olursa olsun vazifelerini ihmal ve suiistimal edenlerin Milli Korunma Kanunu'na göre ehemmiyetli surette cezalandırılmak üzre derhal mevkufen mahkemeye verilmeleri gibi tedbirlerin de alınmasına lüzum vardır.

4) Kazalarda, bölüklerin iaşeleri ofis ambarında kolaylıkla temin olunur. Bunlann talim ve terbiyeleri en çok bir hasat mevsimi olan üç ay için durabilir. Asker muhafizlann sivil memurlara itaatleri temin edilmek şartile çok faideli iş görebilecekleri ve bu iki unsurun suiistimal üzerinde kolayca anlaşamıyacakları, tatbikatta müşahede edilmiş bir hakikattır. Memur ve kolcular hep sivil veya hep asker olurlarsa anlaşma ve suiistimal meydana gelebilir. Bu iki unsuru birbirlerile murakabe ettirmekte birçok faide vardır.

5) Mahsulattan alınacak devlet hisselerinin küçük çiftçilerde beşte birini geçmemesi yolundaki ısrarımın sebebi şudur:

Memleketimizde hububat veriminin ortalama bire beş olarak hesaplanması en doğrıı bir işdir. Tarladan kaldırılan beş kilo veya ölçeğin biri tohum, ikisi müstahsilin kendi iaşesidir. Hakikate uyan hesap budur. Kalan ikisinin, birisi devletin olur da diğeri müstahsile kalırsa bundan hiç kimsenin çekineceğini ben tahmin etmiyorum.

Lâkin bu nisbetler yukarda da işaret edilmiş olduğu üzere küçük çiftçilere mahsus ve yalınız buğday, arpa ve çavdar içindir. Büyük çiftçilerle darı, kumdarı, mısır, patates, fasulya ve saire gibi verim nisbetleri yüksek mahsuller için yarıya kadar bir nisbet tesisi elbette mümkün ve lâzımdır.

Mutalâamın hulâseten bundan ibaret olduğunu arzeylerim.

Kaymakam
Sıtkı Tugal

ELAZIĞ VİLÂYETİNDE YOKSULLUK (1943)*

Yazan: Y. Vehbi Gözcü
Elazığ Emniyet Müdür Vekili

29.03.1943

Elazığ

Pek Değerli Mebusum,

22.03.1943 günlü buyruğunuzu ancak bugün postadan alabildim. Hemen gereken incelemeyi yaptım. Şöyle ki:

Sokaklarda açlıktan ve giyimsizlikten titreşen ve hastalanarak ölen Tuncelili çocukların sayısı her gün artmaktadır. Bunlar arasında Elazığ köylerinden gelenler de az değildir. Şimdiye kadar tespit edilen Tuncelililerin sayısı 1.000'i ve Elazığ köylerinden gelenlerin sayısı da 300'ü bulmuştur. Mahalle aralarında el ve avuç açmaksızın aç yatanların sayısı bu yekûndan hariçtir. Sokaklarda dilenen çocuklarla sakatlara ekmek ve çorba dağıtımı, maksadı temin etmemektedir. Bunları barındıracak ve giyindirip karınlarını doyuracak ve temizliklerini koruyacak kapalı bir yere çok ihtiyaç vardır.

Elazığ'da mevcut hanlardan birinin tamir ve ıslahı suretile bu işe tahsisi pek yerinde bir tedbir olur. Bu gibi dilencilerden sıra ile çorba ve ekmek alanları dilenmekten men etmek imkânsızdır. Bu hususta umumi müfettişlik ve vilâyet, faaliyete geçmiş ve halktan yardım temin edilmeye başlanmıştır. Fakat bu yardımların devamlı olacağını temin etmek güçtür. Hükûmetin bu

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 112, Belge No: 404.

işe el koyması ve para yardımı yapması gereklidir. Bu fakir çocuklardan bir kısmının yatı mekteplerine ve Köy Enstitülerine ve sanat okullarına sevki suretile de memlekete faydalı unsur yetiştirilmesi imkânlarını aramak ve temin etmek lâzım gelir.

Bu önemli işin hemen tatbik sahasına konması şayanı arzudur.

Halk efkârının, bu yardımlardan fevkalade mütehassıs olacakları şüphe götürmez bir hakikattir. Halk, yüksek ilgilerinden ve yardım temini hususundaki verimli çalışmalarınızdan ötürü sarsılmaz bağlılıklarını açığa vurmakta ve Hükûmeti Cumhuriyetimize karşı da minnettarlıklarını arz etmekte gecikmeyeceklerdir.

Bu yöndeki ihtisaslarımı şimdilik böylece arz etmekten kendimi alamadım. Sonsuz saygı ve sevgilerimi sunarken, yüksek şahsınıza da şükranlarımı bildirir ve her işinizde candan başarılar temenni eylerim. Vatansever arkadaşımız ve ağabeyimiz Hacı Kaya da bu yüksek hislerinizden ötürü arzı minnettar eylemektedir. Sayın üstadım ve mebusum.

Elazığ Emniyet Müdürü V.
Y. Vehbi Gözcü

SOLHAN'A DAİR BAZI GÖRÜŞLER VE KAYMAKAMIN DİLEKLERİ (1943)*

Yazan: Sıtkı Tugal
Solhan Kaymakam V.
Mektupçu

28.04.1943

Muhterem Beyefendi,

Tahmin buyurduğunuz gibi mektupların pek geç gidip gelmesi yolların kapalı ve postaların adam sırtında taşıtılmakta olmasından ileri geliyordu. Bu sene yine kış fazla oldu ve çok kış yapan geçen seneye nisbeten bahar daha yavaş açılıyor. Postalarımız hâlâ bu gecikmeden kurtulamamışlardır. Nitekim 01.04.1943 günlü mektubunuz buraya 24.04.1943'de gelmiştir.

1. Solhanlılara dair incelemelerin biraz daha derinleştirilmesi hakkındaki arzularınıza uyarak işi yeni baştan gözden geçirdim. Ve Solhanlıların menşeleri, tarihleri, bugünkü durumlarında ahlâk, gelenek, toprak ve yaşama şartları bakımlarından bunlar için ele alınabilecek konuların, hulâsa hâlinde size evvelce zaten arz ettiğimi ve ehemmiyeti olmıyan bazı teferruattan başka bunlar hakkında esaslı olarak söylenecek bir şey kalmamış olduğunu görünce şaşırdım. Bu suretle bir şey yapamayacağımı anlayınca aczimi hatırladım. Bu itibarla kusura bakmayarak bunlar hakkında istediğiniz cihetlerin hiç olmazsa bana bir şemasını lütfediniz ki ona göre çalışayım.

2. Beritanlılar için teşebbüs ettiğim tetkikleri ileri götüremedim. Buradakilerin bu aşiret hakkındaki bilgileri pek basit ve umumi. Hele Solhanlılar

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 400.

için daha derin tetkiklere ihtiyaç olduğu anlaşılınca Beritanlılar hakkındaki incelemeleri de kendilerinin buraya gelmelerine bırakmaya mecbur oldum. Şimdi bunları bekliyorum.

3. Şarkta kalmamın faydalı olacağı yolundaki fikrinize hürmet ederim. Yalnız evvelce de arz etmiş olduğum gibi ben şarkta bedbaht oldum. Bunun sebeblerinden bir kısmını izah etmiştim. Buralarda vali olarak korkusuzca, itimatla, muvaffakiyetle çalışabilirim. Hayata ve hakikate pek yakın ve fakat o nisbette salâhiyetsiz olan kaymakamlığın doğuda benim için hâlâ tehlikeli olduğunu görüyorum. Gayretkeşliğim kısmen olsun hâlâ üzerimde. Bu sebeple sizden şu ciheti bilhassa istirham edeceğim.

Bizim vekâlette yeni bir teşkilât var. 70 liralık şube müdürlükleri ihdas ediliyor. Kıdem ve maaş durumum müsaittir. İşte Fuat Beyefendi ile konuşarak beni Ankara'ya aldırırsanız zannediyorum ki mesele kendiliğinden halledilmiş olacaktır. Çünkü, istikbalimde yurt için bir fayda bulunup bulunmadığı daha yakından ve isabetle kati surette anlaşılacaktır.

Şu ciheti de arz etmeliyim ki, ben Ankara'yı hiçbir zaman arzulamam. Oradaki hayat şartları hele şu senelerde benim için elverişli değildir. Bilhassa büro hayatı orada beni sıkacaktır. Fakat bütün bunlara rağmen ben bu sıkıntılara, gayem uğrunda katlanacağım. 15 seneden beri mülhakatta gördüğüm tecrübeler ve malik olduğum dokümanlar sebebiyle vilâyetler idaresinde yahut diğer kısımlarda emniyetle çalışabileceğimi sanıyorum.

4. Solhan'da, pek zaruri olmasına binaen bir hükûmet konağı yapılmasını ve Solhan-Çapakçur arasında bir telgraf hattının tesisini teklif ettim.

Solhan hükûmet dairelerinin çalışmakta oldukları belediye binası yıkılmaya yüz tutmuştur. Artık içinde çalışılamaz bir hâle geliyor. Sonra Çapakçur'la-Solhan arasında doğrudan telgraf hattı yoktur. Tellerimiz Lice'den, Muş'tan dolaşarak yazılır ve hemen hepsi hatalı ve geç olarak gider. Hâlbuki bu hattın direk ve sair malzemesi de hazırdır.

Bu teklifler alâkalı vekâletlere yazılmıştır. Münasip olursa bu işlerin Maliye ve Münakalât vekâletlerinde gerçekleşmesine himmet buyrulmasını vatanseverliğinizden rica ederim. En temiz ve samimi saygılarımı sunarım muhterem beyefendi.

Solhan Kaymakam V.
Mektupçu
Sıtkı Tugal

GENÇ'E DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1943)*

Yazan: Tevfik Karademir
Genç Kaymakamı

26.05.1943

11.08.1942 günlü yanımda saklı iltifatnamelerinde şu emirlerini okuyorum:

(Şimdiye kadar dolaştığınız ve uğradığınız köyler [Genç Bölgesi] ile Tavsalai riz hakkındaki duygularınızı müsait bir zamanınızda yazmanız ve posta ile bana göndermeniz... Bu arada Sivan'daki demir madeni ile Murat kenarındaki eski devirlere ait köprüye dair işittiklerinizi de ayrıca not etmenizi rica ederim.)

Bu emirlerine bu kadar uzun zaman geçmesine rağmen cevap verememiş olmaktan duyduğum derin mahcubiyet içinde ancak şimdi cevap yazarken gecikmemin beni üzen ve sıkan ve kısmen zatı devletlerince de malûm olan sebeplerden doğduğunu nazarı dikkate alarak beni afiv lütfunda bulunacağınızı ümit ediyorum.

02.09.1940 Pazartesi günü Bingöl vilâyetinin Genç kazasında işe başladım. O tarihten bugüne kadar şu köyleri gezdim:

Merkez nahiyesinin: Çimehini, Tarpaçur, Ulya, Arakil, Diyarıbük.

Valir nahiyesinin: Hut, Şembegân, Cansor, Aşkasor, Hacan, Şin, Girnos, Şemsan.

Yayla nahiyesinin: Rotucan ve Varamerik köyleri ile Dereidizdan ve Karaçiyan mezraları.

Sivan nahiyesinin: Gaz, Harabe, Halveliyan, Tinik, Servi, Rızvan, Alaettin, Hünyan, Diri, Dirinan, Şelli Haydan, Melekân, Zimak.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 164.

Bu köyleri dolaşırken yollar üzerindeki küçük mezraları da gördüm.

Mıntıka köylerinin dikkati çeken müşterek vasıfları: Köylerin en ziyade dikkati çeken tarafı garp vilâyetleri köylerimizde olduğu gibi hiç olmazsa 25, 30, 50 hane gibi toplulukları ihtiva etmemesidir. Diğer taraftan halk ziraatten ziyade keçi hayvanatı beslemeye alışık olduğundan köyler umumiyetle çok arızalı ve meşeliklerle kaplı sahaların hattı içtimalarında, akarsular kenarlarında kurulmuş. En büyükleri 10-12 haneden ibaret. Köy evleri taş duvarlı, pencereden mahrum. Duvarlar kalın ve içleri loş ve karanlık. Sureti umumiyede pis.

Köy evlerinin yapılışında merkantilizm devrinden kalma bir tertip eseri göze çarpar. İç içe birbirinden karanlık, basık ve pis kokulu dehlizler hâlinde. Ziyaretçi kesif ve koyu sıcak bir gübre kokusunun yüzüne çarptığını hisseder. Canlı mallar, tavuk, keçi, sığır, merkep ve insanlar hepsi bir kapıdan girerler ve her mahluk kendi dehlizine çekilir.

Evlerin yapılışında kıbleye karşı cephe almasına itina edilmiştir. Evlerde yekdiğerine karşı bir tertip, bir tenazır yok, gelişi güzel istikametlerde yapılmışlardır. Köylerin sokakları pis, gübre dolu. En çok keçi gübresi ve en az tavuk gübresi sokaklarda göze çarpar. Tavuk köylerde daha az, keçi daha çok olmasından.

Nüfus vaziyeti: Evlerde ekseriyetle bir hanenin 8-12 nüfusu vardır. Kadınlar çok doğururlar. Erkekler tabir caizse demiri gitmiş, çeliği kalmış. Sırım gibi, tığ gibi, çelik kemikli, tilki gözlü tipler. (Tilki gözlü tabirini yüksek dikkat ve tecessüs dolu, parlak, pek zeki ve cevval gözler yerine kullanıyorum.) Kadınlar sağlam bünyeli. Yüksek derecede tenasüp ve güzellik arzedenleri pek az. Renk, erkeklerde koyu tunç rengi ve kadınlarda ekseriyetle tatlı ve açık buğday.

Çocuk bakımı mechulâttandır. Çocuklar ana ve babanın bahanesi ile kaderin cihane sevkettiği sefalet ve pislik numuneleri hâlinde. Solucanlar gibi sokaklarda, bakımsız ve alakasız, kendi hâllerine, hüdayı nabit büyürler.

Erkek, kadın ve çocuklar arasında şişman, tombul olanlar hemen yok denecek kadar az.

Tegaddi pek iptidai. Yemek mefhumunun bu köylüler arasına girmediğini kayt etmek mübalağalı olmaz. Hemen çoğunluk Krut dedikleri bir parça ayran kurusunu katık yaparak darı ekmeği ile yerler. Buğday unu tahsildar, jandarma, utanılacak misafir için saklanır.

Genç kazası Sivan, Yayla, Vair ve merkez nahiyeleri ile 1.548 kilometrekare genişliğindedir. Beher kilometrekare için yalnız altı nüfus isabet eder.

Köylerde Türkçe konuşanlar orduda yetişenlerdir. Askerlik etmemiş olanlar Türkçe konuşmasını bilmezler. Zazaca konuşurlar ve biz Zazayız derler. Uzun etekli entari giyerler. Entarisini biraz kısa yaptıranlara tayip ve takbih makamında Türk'e benzediğini söylerler. Giyim sureti umumiyede pek iptidai ve basittir.

Halen mer'i Köy Kanunumuz nüfusu 150'den yukarı köylerde kanunun tatbikini amirdir. Resmi iş'arlarımızda, nüfus sicillâtımızda nüfusu 150'den yukarı köylerimiz vardır. Acı hakikat ise şöyledir: Misal olarak Sivan nahiyesinin Gaz köyünü alıyorum. Bu köy nüfus kayıtlarına göre 400 kadar nüfusludur. Hakikatte Gaz köy, altı hanede 45 kadar nüfusu muhtarın oturduğu bir mezra etrafına, meşelikler içerisine serpilmiş ve yekdiğerine 3, 5, 7 ve hatta 10 ve daha fazla kilometre mesafede, müteaddit, dolambaçlı dağlar ve tepelerle ayrılmış, bir yabancının bulması müşkül, hatta imkânsız yayılmış 10 mezradan ibarettir. Yekdiğerinden bu kadar uzun mesafeler, tabii arızalar, tehlikeli uçurumlarla ayrılmış, yoldan değil. Bütün meşelikler içerisine gelişi güzel serpilmiş bu basit ve küçük toplulukların heyeti mecmuası Gaz köy namı altındadır ve 400 küsur nüfusludur. Bu şartlar altında köyün müşterek amme hizmeti mefhumunu müdafaa etmek biraz müşkül oluyor. Diğer taraftan 12 veya sekiz haneli bir mezranın bulunduğu mahalle diğer mezraları toplamak imkânı da yok. Çünkü esasen bunları böyle ihtiyaç ve zaruret serpmiştir. Keçiyi beslemek. Bir parça da darı ekmek lâzımdır. Kabili ziraat kâfi arazi yok. Keçi sürüleri çoğalırsa kâfi su yok. Bu böyle olunca 7 kilometre mesafede oturan bir köylü muhtarın oturduğu yerde yapılacak okul ile alakalanmaz. Çünki okulların çalışma sıralarında kar ve tipilerden çocuklar değil, büyük insanların bile günlerce evlerinden bir mezraya gitmeye imkân bulamadıklarını herkes bilir. O hâlde yapılacak okuldan ammenin istifadesi mümkün değil. Ferde bir nimet mukabili olmaksızın külfet tahmili ise hukuk prensipleri ile te'lif olunması müşkül bir mesele.

Genç mıntıkanın köyleri arasında pek azı muayyen bir ünite manzarası arzederler. En büyük topluluk arzeden köy, nefis ve fakat kabili ziraat arazisi az, kesif dut ağaçlarının gölgesine yaslanmış bir yamaçta Alaettin köyüdür. Burada halkın çoğu pamuktan kaba bez dokurlar. Keçi besleyen veya ziraatçi olan az. Sivan'ın bu büyük köyünün hiç mezrası yok. Köy üç mahalleli ve 400 kadar nüfuslu. Ne yazık ki nahiye merkezine 15 kilometre mesafede, işin kötüsü yoldan mahrum. Yolun yapılması mahalli imkânlarla da zor. Çünkü azgın bir dere köyü nahiye merkezine bağlıyan izi her sene bozar, berbat eder.

Muayyen bir vahdet arzeden ikinci bir köy de Valir nahiyesinin Modan köyüdür. Murat Suyu'nun cenup kıyısında, 35 hane kadar Elazığ-Van hattı üzerinde bir köy. Bunun yalnız bir mezrası var.

Demiryolu faaliyeti ile ahenktar olarak bu köylerin değil, bütün bu mıntıkanın şenlendirilmesi, buralarının devlet için emniyetsizlik ve huzursuzluk kaynağı olmaktan çıkıp cesur, pek zeki ve kıymetli Türk çocuklarının şen ve neşeli kaynakları hâline sokulmasının ilk ve esaslı şartı kanaatimce şu esaslı noktaların halline bağlıdır:

1) Murat Suyu'nun cenup kıyısındaki düz ve oldukça mümbit sahalarda ferdi, küçük mülkiyetler te'sis olunmalıdır.

2) Bu feyyaz sahalara hiç olmazsa 250 hane muhacir getirilip yerleştirilmelidir.

3) Kaza merkezinde, nahiye merkezlerinde asla vakit geçirilmeksizin yatılı ve zengin öğretmen kadrolu ilkokullar faaliyete geçirilmelidir.

4) Hemen üç-dört köy için münasip bir mevkide eğitmenli okullar açılmalıdır.

5) Genç'te, şimdiki numune bahçesi yerinde bir köy enstitüsü yükselmelidir.

Hemen ilk bakışta akla gelebilen bu acil ihtiyaçları vilâyet bütçesinden karşılamak asla düşünülemez. Mahalli imkândan bahsetmek kendi kendimizi kandırmak olur. Zira mahalli imkânlardan değil, yalnız mahalli imkânsızlıklardan bahsolunabilir.

Mühim bir nokta da kazada devlet teşkilâtı pek noksandır. Bunu tamamlamak lâzım. Bu mıntıkanın çiftçi olmasına rağmen bir ziraat muallimi, bir tabip, bir ormancı, bir veteriner yok.

Elazığ-Van hattının şimdiki altıncı kısım merkezine 20 kilometre kadar mesafede Harabe-Halveliyan ve Gaz-Harabe köyleri arasında, yol üzerinde en yüksek sesle bana selam veren demir cevherleri gördüm. Hemen bunlardan bir numune alarak Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'ne sundum. Cevap aldım. Meğer daha evvel burasını kıymetli müessesemizin selahiyettar ilim adamları görmüşler ve demir cevherini tesbit, ilk etüdlerini yapmışlar. Enstitü ilgimden dolayı bana teşekkür etti. Harabe köyüne 3 kilometre mesafede Avnik köyünde de geçen genel savaştan sonra bir müddet işletildiği rivayet edilen bir simli kurşun madeninin ocak harabeleri var. Valir mıntıkası köylerini dolaşırken bu mıntıkanın zımpara madenleri ve demir cevherleri bakımından tetkike şayan olduğu intibaını edindim.

Yayla mıntıkasının ova olan kısmı hemen pek az. Daha ziyade Şatos, Bülükân, Tavsalai riz mıntıkaları fevkalâde denebilecek kadar tabii arızalarla kaplı... Tavsalai riz başlıbaşına bir âlem. Yirmi kadar mezrası olan Tavsalai riz mıntıkasının bu mıntıkadan ilgisinin çözülüp Kulp veya Lice kazalarına bağlanması lâzım. Senenin hemen sekiz ayında bu mıntıka ile muvasala kesilir. Yol değil, izler dahi yok. Tehlikeli uçurumlar, korkunç dereler ve tepeler kesif meşeliklerle kaplı. İlk ve son baharda buraların zevkini çıkaran avcı arayan ayı sürüleri, hemen her sene bu mıntıkada bir iki çığ kopması vakası olur. Kâh 70-80 mevcutlu bir keçi sürüsünü komda bastırır ve üç dört genç çoban kızını ve erkeğini öldürür. Kâh keçi sürüsü için sonbaharda hazırladığı meşe yaprakları kömesine gitmek isteyen karı ve kocayı kucaklar adem diyarına götürür, mumyalaşmış cesetler aylarca sonra meydana çıkar.

Tavsalai riz muhtarlığında muhtarın oturduğu mezra civarındaki dağlar üzerinde eski devirlerden kalma eserler ve bu arada birçok yazılı taşlar, çifte boynuzlu insan heykelleri bulunduğu rivayet ediliyor. Söylenilenlere bakılırsa çifte boynuzlu heykel (Alexandre a deux Cornes) İskenderi Zülkarneyn'e ait imiş. Geçen umumi harpten sonra bazı Alman eski eserler uzmanları buralarda tetkiklerde bulunmuşlar. Muhakkak olan bir şey varsa herhâlde buraları ilim adamlarımız tarafından zengin bir araştırma mevzuudur.

En temiz tazim duygularımla.

Genç Kaymakamı
Tevfik Karademir

PÜTÜRGELİLERİN YAPRAK TOPLAMA MESELESİ (1946)*

Yazan: Ord. Prof. Mazhar Diker
Orman Genel Müdürü V.

10.09.1946

Orman İşletmesi
Pütürge

1. Maka muhtarı Hüseyin Yalçın ile 11 köy muhtarının Yüksek Başbakanlığa çektikleri telde keçi ve diğer hayvanlarının meşelerden alınacak yaprağa bağlı olduğu ve yaprak yığını yapılmasına müsaade edilmesi istenilmektedir.

2. Köylülere zati ihtiyaç için işletmenizce usulüne uygun olarak verilecek odunlardan artan yaprakların köylüler tarafından toplanarak hayvanlara verilmek üzere yığın yapılmasının uygun görüldüğünün Pütürge 879 mahreç sayılı telde adları yazılı köy muhtarlarına tebliğ edilmesi.

(20001-19-1) Sayılıdır.

Orman Genel Müdürü V.
Ord. Prof. Mazhar Diker

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 9, Belge No: 73.

***

Şikâyet Bürosu
20001-19-1

Devlet Orman İşletmesi Müdürlüğü'ne
Pütürge

26.10.1946

Keçilerin meşe yaprağı ihtiyacı hk.

18.09.1946 Tarih ve 20001-19-1 sayılı tele ek:

Pütürge köylerinde keçilerin geçiminin kışın bilhassa meşe yaprağına bağlı bulunduğu ve bu ihtiyacın karşılanması konusunda yapılan müracaatlar üzerine, köylünün, usulü dairesinde yapacak ve yakacak ihtiyacı için yaptığı kesimden hasıl olan dal ve yaprakların kendileri tarafından bu maksatla toplamaları uygun görülerek gereği müdürlüğünüze bildirilmişti.

Bununla beraber, evvelce, 24.08.1946 tarih 51021 sayılı genelgenin 2. maddesinde de açıklandığı üzere fındalık, çalılık ve ormanlara zararsız sahalar davar ihtiyaçları için tefrik ve tahsis edilmiş olduğuna göre, köylülerin keçilerine yedirmek maksadı ile bu nevi yerler içindeki meşe ağaçları yapraklarını toplamalarında mahzur olmayacağı tabiidir.

Herhangi bir tereddüde mahal vermemek üzere keyfiyet hakkında bilginizi ve gereğinin ona göre yapılmasını rica ederim.

Orman Genel Müdürü

AĞIN BUCAĞINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER[1] (1946)*

	Sayım Nüfus				Sicil Nüfus			
	Hane	Kadın	Erkek	Yekûn	Hane	Kadın	Erkek	Yekûn
Genel nüfus	1.803	3.720	3.344	7.064	1.800	4.447	4.003	8.450
Ağın merkez nüfusu	461	330	436	1.066	461	970	810	1.780
Melhuz belediye nüfusu	712	970	1.682	605	1.231	1.062	2.293	
Milliyet genel nüfus	1.800							
Türk		4.102	3.704	7.806				
Kürt		328	292	520				
Gayrimüslim		17	7	24				
Toplam	1.800	4.447	4.003	8.450				
Gizli doğum evlenme								
1946 gizli evlenme				105				
Gizli doğum		153	185	338				

Milli eğitim	Tahsil çağında			Okullardan mezun			Tahsil çağından yukarı okur yazar		
	Kız	Oğlan	Yekûn	Kız	Oğlan	Yekûn	Kız	Oğlan	Yekûn
1945 çocuk sayımı	557	791	1.347	26	111	137	127	453	580

1944'de inşa ve ikmal edilen	Okul (18)	Öğretmen evi (32)	İşlik (17)

Kolluk	Hırsızlık	Zehirlenme	Yaralama	Kumar	Soymak	Boğulmak
(8) Aylık vukuat	5	1	10	1	2	1

Sanat	Hükûmet tezgâhı	Otomatik tezgâhı	Yerli tezgâh	Palaz dokuma
Dokuma	15	7	470	100

El işi	Yemenici	Kunduracı	Terzi	Koşker	Demirci	Dabağ
Ağın	5	1	1	1	1	-
Andiri	3	-	-	1	1	1

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 109, Belge No: 380.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

Bunlardan başka üç tüccariye, iki ettar, bir manav, bir kuyumcu, bir tesviyeci dükkânları da vardır. Ağın merkezinde bir de kahve vardır.

Tarım İşleri	Çiftçi	Mezru toprak	Mezrua elverişli toprak	Daha ihtiyaçlı toprak
		Dönüm	Dönüm	Dönüm
	1.378	6.830	17.800	10.000

1946 yılında çıkan hasılat	Buğday Ton	Arpa Ton	Darı Ton	Patates Ton	Fasulye Ton	Mercimek Ton	Nohut Ton
	200	69	1	1	1	0,5	10

Bucağımız 21 muhtarlıktır. Bunlardan dört muhtarlığın birer ikişer mezraları vardır.

Bucak teşkilâtı tahrirat kâtibi, nüfus memuru, karakol gibi üç bürodan müteşekkil tam teşkilâtlı bir müdürlüktür.

Bucakta darulmuallimin mezunu üç, enstitü mezunu başöğretmen gezici bir, enstitü mezunu öğretmen 21, enstitüde kurs görmüş 19 eğitmen vardır.

Bucağın cenubunda Karasu namı diğeri Fırat Nehri geçer. Bucağı ikiye bölen Miran, Arapkir Çayı vardır ki Arapkir Çayı Arapkir'den gelir, Pağnik köyünün altında Fırat'a karışır. Bu su üzerinde köhnelçmiş köprü vardır ki su tuğyanlarında Keban ile Ağın muvasalasını temin eder. Miran Çayı da Aşutka bucağından çıkar, Hünü köyünün altında Fırat'a karışır. Bu suyun da üzerinde ahşap köprü vardır. Kemaliye ile Ağın muvasalasını temin eder.

Bucağımız dağları yıpranmış dağlardır, arızalıdır.

Bucağımız köylerinin başlıca iştigali rençberlik ve bağcılıktır ve kısmen de kozacılıktır. Ağın'da ve Pağnik'te birer tohumcu atölyesi vardır. Hozakpur'un leblebisi meşhurdur. Ağın'ın da nan meşhurdur.

Bucağımızda Ağın'da sekiz, Bahadin'de iki, Andiri'de iki, Hastek'de iki, Yabanlı'da bir, Nodanlı'da bir, Paşikli'de bir değirmen mevcut olup vasati olarak saatte 60 kilo un çıkarır. Bağnik'te, Vahşen'de, Acüzü'de kavak yetiştirilir. Bunlardan başka Pağnik, Vahşen, Zabulbar, Paşikli, Saracık köylerinde devlet ormanları da vardır.

Ağın ve su kenarında olan köyler balık avcılığına çok meraklıdırlar.

Mıntıkamızın İnayik, Kohpinik ve Çamkıran köylerinde göçebeler otturur. Yazın Kemaliye ve Divriği yaylalarına giderler ve kısmen de köylerinde ziraatle iştigal ederler.

Bucağımız köylerinin evleri kısmı azamisi iki kattır ve kısmı azamisi dağ yamaçlarında inşa edilmiştir.

Köy yolları: Köyler birbirine Saracık, Dingidar hariç olmak üzere tekerlekli vesait geçecek şeklinde bağlıdırlar. Ancak Miran Çayı ile Arapkir Çayı bu muvasalayı senenin kısmı azamı ihlâl eder.

Bucağımızda evvelde dört, bu sene de yeniden dört halk odası açılmıştır, ceman sekiz halk odamız vardır.

Muhtarlık ve mezralar dahil olduğu hâlde Saracık'la Çamkıran ağaçsız ve çıplaktır. Diğer köyler ağaçlıktır. Her köy buğdaydan başka üzümle idaresini temin eder, üzüm satarak buğday alırlar. Bunların içinde yeşilliği çok olan merkez bucağı olan Ağın köyüdür.

Müdür

ERZİNCAN VİLÂYETİ'NDE KÖY ÖĞRETMENLERİNE HİTABEN YAPILACAK KONUŞMA[1] (1947)*

06.05.1947

1914-1918 I. Cihan Savaşı'nın acı mağlubiyetini müteakip bütün geri ve köhne müesseseleriyle, bütün dar ve insicamsız telâkkileriyle tasfiye edilen Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine kurulan Cumhuriyet Türkiyesi, toprak çokluğunu, köyün bütünlüğünde, milli varlığı köyün birliğinde bularak ilk günden beri köyün geliştirilmesi yolunda ve bu maksatla şenlenmesine hiç tereddüt göstermeden gayret etmiş bulunuyor.

Fakat her yönüne el atmak, her yaraya bizzat yetmek gücü bu işteki gelişmeyi geciktirse de unutturmamıştı. Bunu sayın cumhurbaşkanımızın işaret buyurdukları şu cümlelerle ifade etmek bu hususlaki kaygıyı ve isteği belirtmek için daha yerinde olur. "Her sahada olduğu gibi Türk kültür hareketlerinde de köy ve ilköğretimi yurt konusu olarak yüzbaşılığımdan beri ele alınması gereken en büyük bir işlem saydım." 1945 yılındaki Eskişehir ve Akşehir tetkik gezilerinde yine "hayatımın sonuna kadar köy eğitimini takip edeceğim. Tahakkuk etmiş görürsem gözlerim arkamda kalmıyacak" buyurmuşlardı. Bu yolda vazife almış bizler en büyüğümüzün yukarda belirttiğim veciz ve kıymetli direktifleri yanında güvenerek, görerek ve bilerek bu davanın muvaffakiyetine katılmış bulunuyoruz. Biz köyün bugünkü yaşama şartlarındaki gerilikle, çiftçilik ve işçilik alanındaki iptidai denecek du-

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 251.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

rumda olan vaziyeti onların içinde ve onlarla yaşamaktayız. Biz köylerimizin acı günlerindeki tasa, felâketli çağlardaki yeisi her gün onlarla paylaşıyoruz. Yoksulluğu eş, çalışmayı iş edinmiş köylülerimizin yılmıyan fedakârlığını, sönmeyen azmini, onun dönmeyen yüzünde daima müşahede etmekteyiz. Bu itibarladır ki, davada üzerimize aldığımız vazifenin memleket çapındaki ehemmiyetini ve mücadelesindeki zorluklarla, icaplarını biliyoruz. Bu bilgimizin tesiriyledir ki 3803 ve 4274 sayılı kanunlarla kurulan ve işletilen Köy Enstitüleri'ni bizim kendi malımız, bize en uygun gelen müesseselerimiz olarak kucaklamışız. Hâlbuki köyün içtimai, zirai, sıhhi şartlarını yaşamaya, onları öğrendikten sonra giderilmesi yolunda gereldi tedbirleri almaya sorumlu olduğumuzu, köyden şikâyetlenirken hatırlamıyoruz.

Köylü bizim kendisi için olduğumuzu sözlerimizle değil, hareketlerimizle yaşatmayı bekliyor. Biz de, her köye giden gibi "Niçin gübrelerinizi kaldırmamışsınız? Abdesthaneniz yok, ayıp değil mi? Neden birbirinizle geçinmiyorsunuz?" şeklinde söylemekle vazifelerimizi yapmış sayılmak yolunda köylünün kalkınmasını inkâr etmiş olmuyor muyuz? Darıldığımız zaman asaletinin icabı gülerek cezalandırdığımız zaman, ne yapalım deyip boynunu büken bütün tavsiyelerimize haklısınız diyen köylüye karşı bizim insafımızın, idrakimizin çok geniş ve sarsılmaz olması gerekmiyor mu? Eğer evvelki gibi biz de görevimizi yalnız okulun duvarları içerisinde alır, köyün sınıfı içerisinde ve onun acıları ile sızlanıp, şenliğiyle keyiflenmezsek neye yarar?

Bizler köyü Türk milletinin bütünü, köy davasını da onun atisi olarak kabul etmiş ve buna söz vermiş olmakla güveniyoruz. Bu bakımdan köydeki bataklığın, köydeki geçimsizliğin ve verimsizliğin sorumlusu bir kelime ile münevver daha açıkçası öğretmendir diyoruz.

Cumhuriyet ve kanunun ne olduğunu bilenlerin başında beğenmediğimiz köylünün geldiğini hesaba katarak, onlardan olmanın şerefini, onlar için hizmet etmenin milli bir vazife olduğunu daha iyi açıklamış olurum. Şu hâlde köylü ile bir olmak, onun ihtiyaçlarını kendi ihtiyacımız, onun derdini kendi derdimiz olarak yaşarsak, araziden, binadan, salmayı almamaktan, köy işlerindeki çağrışımıza gelememesinden şikâyetlenmemiz doğru olmaz. Zira bu yolda yapılacak cezri tedbirin davamızla ilgisi yoktur. Köy davasının Türk inkılâpları yanında nasıl bir değer taşıdığını her Türk vatandaşı gibi, bizler de daha ileri bir duyuşla idrak etmiş bulunuyoruz.

Bu idrakdır ki kendi yerleşmemiz için dahi olsa ufak bir sızıltıyı şikâyet olarak değerlendirmek gücümüzü kırması bakımından bizleri teessüre sevk ediyor. Buna hemen ilâve edeyim ki, Erzincan'da sizleri duyuşlarımız gibi

köye, istediğimiz gibi yerleştirmeye muvaffak olmuş değiliz. Sizin imanınızı tahakkuk ettirmekte size karşı bizlerin sorumluluğu hakikaten fazladır. Sizi kanunun ve duyuşlarımızın icabı olarak yerleştiremedik; fakat bunun yetersizlikten veya isteksizlikten olduğunu değil, her inkılabın, her gelişmenin bir mücadeleyi, zorluğu ve tahakkuku istenilen işin köy bünyesinde yepyeni bir varlık teşkil etmesindeki önemi gözetilirse, sebebini daha iyi açıklamış olurum.

Demek istiyorum ki, güç veya geçte olsa yerleşeceğiz; ve fakat köyü ve köylünün durumunu şikâyet kaygısı yapmıyacağız.

Birbirimizle olmada fikirlerimizde en ufak bir anlaşmamazlık olursa onu gidermenin ve yapacaklarımızı programlaştırmanın amacı ile yaptığımız bu toplantıyı değerlendirirsek, bu hususta bizim de sizlere hizmetli olmadaki niyetimizi belirtmiş olurum.

Arkadaşlarım; köyümüzün ve köylümüzün müsbet tesirlere ihtiyacı vardır. Bu özellikleri siz öğretmenler köy çocuğu ve köylü olarak daha içinden izlemiş ve görmüş bulunuyorsunuz. Bu itibarla köyün ve köylünün kalkınma lüzumu üzerinde uzun boylu durmayı zait ve vaktinizi alması bakımından yersiz buluyorum. Ancak bu konuda ben köyün ve köylünün kalkınması tedbirleri sayılacak işlerle bu kalkınmanın en kuvvetli gönüllüleri olan siz öğretmen arkadaşlarımın görevlerini anlatacağım.

1. Sağlık ve İmar İşleri

1) Sağlık işleri; yapılan tetkiklere göre köyün gübreliklerini münasip yerlere kaldırmak suretiyle sokak ve ev içlerindeki pisliklerin giderilmesi mahalle ve taksimata göre gübreliklerin çevriltilmesi.

2) Köy evlerinde "kullanmak üzre" abdesthaneler yaptırılması ve bu lüzumun duyurulması maksadiyle köye iki umumi abdesthanenin elbirliğiyle inşası.

3) Su hendekleri ve göllerle, mevcut bataklıkların ve diğer su birikintilerinin ve müzahrafatın kurutulması, yakılması vesair suretlerle temizlenmesi; sabahları ev önlerinin süpürülmesi suretiyle sokak temizliğinin temini.

4) Suyollarında, çeşmede, harklarda köylü kadınların çamaşır ve sair şeyleri yıkamalarının önlenmesi ve bu maksatla köyün münasip bir yerinde kapalı ve basit bir çamaşırlık yaptırılması.

5) Köy mezarlığı etrafının iğde çeliği ve ağaçlarla çitlenmesi.

6) Köy meydanı ve köyün diğer münasip kısımlarının ağaçlandırılması

için ziraat, orman müdürlükleri ile yakın temasın icrasiyle, mevsim ve zamanında bu işin tahakkuk ettirilmesi.

7) Yeni yaptırılan köy evlerinde ahır odaları yerine kayim olmak üzere ihtiyaç ve taksimatı karşılıyacak şekilde basit tip ev planları temini ve tevzi suretiyle bu işin önlenmesi.

8) Mevcut köy odalarında lüzum ve icabına göre kullanılmak üzere zaruri ilaç ve sıhhi malzemeyi havi bir ecza dolabı tahsisi.

9) Sıtma, trahom gibi muhitte çok görülen hastalıkların halk evi sosyal yardım şubesi faaliyetine mal ettirilmek üzere muayene ve ilaçlarının temini ve tedavileri hususunda memleket hastanesince gereği için takibatta bulunulması.

10) Sıhhat koruyucularının kanun icaplarına uygun olarak tayin ve çalıştırılmaları hususunda ilgili makamlarla işbirliği yapılması, sıhhat memurlarının köyde faydalı olabilmeleri yönünden faaliyetlerinin izlenmesi ve gereği için sıhhat müdürlüğü nezdinde teşebbüslerde bulunulması.

2. Köyde Sosyal İşler

1) Köy Kanunu ve mahalli muhit ihtiyacı gereğince bir köy odası yaptırılması hususunda fiili tedbirlerin alınması.

2) Köyde "köy meydanı" adile bir yerin tespit edilmesi ve bu yerin tertip ve tanzimi.

3) Köyde geçimsizliğin takibi ve mevcut ihtilâfların komşuluk, kanun ve icapları dairesinde giderilmek suretiyle gerekli uzlaşmanın temini.

4) Köylünün hususi ve resmi işleri yakinen izlenerek; devairdeki mevzuatın sühuletle intacına önem verilmesi.

5) Yiyecek, giyecek ve yakacak hususunda alınan muayyen maddelerin zamanında ve tam olarak elde edinilmesiyle ilgilenilmesi.

6) Köyde yoksul, fakir, kimsesiz ve asker ailelerinin maddeten ve manen kayrılma ve korunmaları hususunda gerekli yardımların mahallen veya teşekküller ve müesseseler tarafından temini.

7) Doğum, ölüm, evlenme işlerinin vakit ve zamanıyle işlenmesi, mektum, kayıtsız cüzdansız kimselerin bu türlü noksanlarının ikmali.

8) Giyim tarzları, milli ve medeni kıyafet şekilleri üzerinde durulması.

9) Arazi ve ihtiyaç gözetilerek münasip tezgâh ve çuhalıklar tesisi.

10) Köyde ortak mal teminine uğraşılmak suretiyle köyün gerekli ihtiyaçlarının karşılanmasında faydalanılması.

3. Köyde Kültürel İşler

1) Köylerde eğitmenli veya öğretmenli okullar inşaası için teşebbüslerde bulunulması, eğitmen ve öğretmen temini.

2) Köylüyü okutmak, yurt, kanun, sağlık ve sair yönlerden bilgilerinin sağlanması.

3) Ziraat, sıhhat, ticaret ve kültür mevzularından gerekli görülenlerin mütehassisler veya münasip görülenler tarafından konferans, hasbıhâl şeklinde anlatılmak suretiyle geliştirilmelerinin temini.

4) Köylünün mektup, istida ve diğer yazı ihtiyaçlarının temini hususunda haftada bir iki gün öğretmen, talebe ve münasipleri vasıtasıyle bu işin takip ve intaç edilmesi.

5) Vilâyet ve Milli Eğitim Müdürlüğü makamları vasıtasiyle tesbit edilen köy ve bölgelerde demircilik, marangozluk ve kadın kursları açılmasının temini.

6) Köye günlük bir gazetenin posta günlerince muntazaman gönderilmesi, yurt gazete ve mecmualarının köylere sağlamca ulaştırılması, köy ve köylü ihtiyaç ve seviyesine uygun yayınlardan faydalandırılması.

7) Köyde kır bayramları ve eğlencelerinin köy veya bölgece yaşattırılması bu münasebetle şehirli ile sevişme ve tanışma temini.

8) Cirit, güreş, koşu vesair mahalli ve gerekli müsabakalar ve oyunlar tertip edilmesi, mevsim ve zaman şartlarına göre kış eğlenceleri, milli oyun ve rakslar yaptırılmak suretiyle köylünün şenlendirilmesi.

9) Halkevi temsil kolu yardımiyle bölge ve köylerde münasip piyes, temsil, karagöz oynatılması.

10) Köy ve köylü için halkevinde müsamereler tertip ettirilmek suretiyle yakın köylerin halkevine davet olunarak faydalandırılması yolunda teşebbüslere girişilmesi.

4. Ziraat İşleri (ziraat müdürü tarafından açıklanacaktır)

Yukarda zikrolunan esaslar gereğince bulunulan kesimde bir örnek köy tesbiti için gerekli tetkik ve incelemelerden sonra bu köyün tipi ve enerjinin buradan harekete geçerek muhite ve civarına aksettirilmesi bu suretle müşterek bir faaliyetin gerekli görülen köylere harcanmasının esas kabul edilmesi.

Faaliyetlerinde köye ve köylüye yük olmayı ve yapılacak iş, onarma ve diğer yönlerde bilfiil teşebbüs ve çalışmak ile işin kendilerine aidiyetlerini yakinen duyurmak, karşılıklı münasebetlerde içten arzu ve ihtiyacı esas olarak

gözetmek köyün ve köylünün duygu ve düşünüş, davranış ve genel durumunu çok samimi bir hava içinde teneffüs etmek, onun hususiyet âlemine içten bir ilgi ile nüfuz etmek suretiyle ödevini başarmayı gaye ittihaz etmek suretiyle, bu kanunu hazırlıyan Büyük Millet Meclisi'ne bir vatandaş olarak, aynı zamanda bu işte vazifeli bulunarak ne kadar bağlansak, şükran duysak yeridir. Bizim şükran duygularımız bize verilen vazifenin değerine inanışımız ve bu inana dayanan muvaffakıyetimiz olsun.

Arkadaşlar! Yetiştiğiniz okullarda –köy ve öğretmenin– ne demek olduğunu ne türlü bir hizmete çağrıldığınızı biliyorsunuz. Ben bu bilgilerinize şunu katayım ki; bugünkü manasiyle köy –öğretmen– demektir. Bunu öğretmenin nasıl bir yetişkinliğin sahibi ve ne türlü bir davranışa ve işleyişe yetkili olması ifadesi olarak alıyorum. Bu maksatla öğretmenin vasıflarına geçmeden öğretmenin yetişme yuvası ve gayesi üzerinde durmayı faydalı buluyorum. Öğretmenin yetişme sahası Köy Enstitüsü, köy davasının tahakkuku yolunda görevlenmiş müesseselerimiz olarak tanınmakta ve bilinmektedir. 3803 sayılı kanunla 10 yıl içinde Türk yurdunun çehresi, yurttaşlarına yaşayış şartlarını değiştirmek ve geliştirmek gayesiyle kurulmuş ve planlandırılmış olan Köy Enstitüleri övünülecek ve güvenilecek kültür yuvalarımızın en değerlisini teşkil etmektedir.

Bu ifademi söz olarak değil, istiyenlerin yaşama tesirlerini sağlamak niyetiyle bilgi edinmeleri için enstitüleri görmelerini ve oradaki çalışma hayatını ve köy temelinin kurucularını tanımalarını tavsiye etmekle kanaatimi açıklarım.

Köy Enstitüleri Türk gücünün kuvvetlenme, Türk kültürünün yayılma ve Türk köylüsünün değerinin verilmesi inanını ve bu inanın metodlu bir çalışma ve birliğini muhitlerine aksettirmektedir. İkinci Cihan Savaşı'nın ve yayılışının yarın ne şekilde inkişaf edeceğini kestirememenin ifade etiği bu nazik zamanda bu müesseselerimizle yurt müdafaasını destekliyor ve milli eğitimi günün konusu olarak hassasiyetle izlerken, bunu günümüzün mukadderatı sayıyoruz. Köy Enstitüleri ve kanunu sayesinde realitenin engellerinden korkmadan müşküllerinden yılmadan ileriye, doğruya, yetişmeye doğru yollanmış bulunuyoruz. Bu duyuşun yolcuları olan ve köyü kalkındırmada emsalsiz değer taşıyan sizler enstitülerin kuruluşlarına kattığınız alınteri, işçiliğine verdiğiniz emekler dolayısiyle ayrı bir kıymet taşıyorsunuz.

Arkadaşlar! Enstitüler yurdumuzda yapılıp bozulan, başka yerden alınan bir düşünüşün mahsulu değil, bize göreliğin ifadesidir. Bu itibarla bize benziyor ve onu Türk kültür tarihinin dönüm noktası sayıyoruz. Üç yıldan beri

meyvesi olan Köy Enstitüleri'nin verimi saydığımız siz öğretmen arkadaşlarım biraz evvel açıkladığım keyfiyeti gözeterek umduğunuzu ve yeterliğinizi kâfi görmüyorsanız, sizden beklenen ve arzu edilen kadar değilse, bu karşılıklı anlaşmanın, birleşmenin ve yerleşmenin aksettirdiği zorlukları yenmekte müşterek tedbirlere girişelim. Zorluğu yenmede, hizmeti başarmada iyi niyeti amaç edinmiş olalım. Bu, hepimiz için en önemli esastır.

Türk yurdunun bozkırlarında, deniz kıyılarında, uzak ve yakın köşelerinde yeni bir inkişafın topyekûn vasıtası olan sizlerle köyün maşeri hayatı, köylünün dirlik ve düzenini müjdelemiş bulunuyoruz. Biz bu müjdeyi köydeki bağın, bahçenin harmanın, ambarın, toy ve düğünün yurt manzarasındaki varlık ve canlanmasına amil biliyor, bu bilgimize güveniyoruz. Bu güvenimizi bu davaya emeğini katanların ve katacakların bahtiyarlığıyle övünüyoruz. Bu şekilde ve içten gelen inanışımla gayesini belirtmek istediğim Köy Enstitüleri'nden yetişen sizlerin muvaffakıyet sırrınız olan davranış özelliğini belirtmiş oluyor ve sözü içtenliğinize naklediyorum.

Arkadaşlar! Köyde kalkınma vasıtası öğretmendir. Şehirde çalışan öğretmenin çalışma sahası okuldur. Köydeki öğretmenin çalışma sahası okul, aile, köy ve yaşıyanlarındır. Köy öğretmenlerinden istenen şey, yalnız çocuk okutmak değildir. Köy çocuğunu her bakımdan muhitinde iş yapacak duruma getirmek ve köyü bugünkü gerilikten kurtarmasıdır. Köyde her yönden örnek olmak, köy öğretmenlerinden beklenen işlerin başında gelir. Köyün sıhhi, sosyal durumu göz önünde tutulmadan bilgi vermeye kalkışılırsa, kalkınma işi yoluyla yapılmış olmaz. Bu özellikleri gözönünde tutarak işleri programlaştırmak ve programdan fedakârlık yapmadan tatbik etmek muvaffakıyetimizi her gün çoğaltmak olur. Bu itibarladır ki vazifemizin dörtte üçünü köyün sosyal, sıhhi, zirai sahada kalkınmasına hasredeceğimiz emek teşkil etmektedir.

Arkadaşlarım! Köy kalkınmasının en kuvvetli elemanı öğretmen olunca, öğretmenin de köylünün ve köy ruhunun fatihi olması gerekiyor. Bunu biraz daha açıklayalım: Birçok hususiyetler ve mahalli icaplar arz eden köylümüzün ve köyümüzün bünyesine uymak onu tanımakla, onu yaşamakla ve ihtiyaçları üzerinde kati bir inana geniş bir bilgiye dönmez bir mücadele hazırlığına kendimizi vermekle mümkündür. İnsanlar tabiata uyarak onun olaylarını yakından tanıyarak ve bilerek ve ona uygun hareket ederek tabiatı kendilerine ve işlemeye hazır kılabilirler. Yoksa tabiatı zorlayarak ondan fert ve topluluk için faydalanmak imkânsızdır. Bu kaideyi bu davamıza naklederse tesir ve nüfuz etmek istediğimiz köy ve köylünün tabiatlarını ve karak-

terlerini tanımanın ve onu geliştirmek için ona ayak uydurma lüzumunun ve bilgili olma ihtiyacının değerini sağlamış oluruz. Köylüye kaba, geri derken onun asaletini, onun mertliğini, onun misafirseverliğini, onun kanuna gerektiği şekilde uymasını, bir kelime ile memleket çapındaki hizmet ve değerini unutmuş olmuyor muyuz?

Köylü söz değil hareketi, nasihatı değil işi bekliyor. Bu itibarla öğretmen köy hayatından korkmadığını, köylünün sefaletinden çekinmediğini, köyden köylüden tiksinmediğini her hâli ve yaşamasıyle aksettirmelidir. Onlarla evlerinde, elemli ve zevkli günlerinde beraber bulunmayı ve nihayet şahsen yardım istiyorlarsa, kamu hizmetinde öğretmene ihtiyaçlı bulunuyorlarsa bu lüzumu fiilen karşılamak zaruridir. Öğretmenin, köylünün sevdiği kimselerle iyi münasebetler tesis ederek köy kurulunun işlerini onların görüşlerinden harekete geçerek, köyün fakirlerine yardım edenlerin içine katılarak, köy şahsiyeti maneviyesinin korunmasında bizzat vazifelenerek, kendini köye vermesi elbetteki hayırlı sonuçların, gerekli muvaffakıyetlerinin garantisi olur. Bu cümleden olmak üzere köylünün namus ve iffetine hürmet, kanuni ve hususi davranışlarımızda adalet ve müsavat, içki ve kumardan çekinmek, köylünün manevi akıdelerine saygı, geleneklerini gözetmek gibi daha birçok hususatı gözetmemiz, köy yolundaki amacımızın tezelden tahakkukuna hizmet sayılacaktır. Köyde bilgisizlik ve verimsizliği bir bütün kabul edersek, bizim günlük ve ömürlük işlerimizde yapacaklarımızı da o bütünden her gün koparılan ve yerine en uygun ve mükemmelini koymak işimizin programı, gücümüzün değeri olur. Genel olarak temas ettiğim öğretmenlik vasıflarını daha iyi kavramak ve işlemek için o vasıfları aşağıda açıklandığı üzre sıralamayı faydalı buldum.

1) Öğretmenin köyü sevmesi, köylüden hoşlanması ve içten duyacağı bu sevgi ile her türlü müşkülü yeneceğine kanaat getirmesi.

2) Köyde çalışmalarımızda şahsi menfaati umumun menfaatinden sona, hatır ve hususiyeti kanunun icapları içerisinden gözetmek en ufak bir dargınlık ve kızgınlığın işimize ve gücümüze tesir etmemesine özenmek.

3) Bilgiyi yapılabilen iş hâline sokmak, işten zevk, başarıdan haz almak muvaffakıyetsizlik veya engellerden yılmamak için bu millileşmiş davanın önemine uygun bir ruh ve iş yeteneğine sahip olmak.

4) Köyde dirliksizliğin görevimiz, güvensizliğin gücümüzü yıkacağını bilmek.

5) Evimizde, okul ve diğer teşkilâtımızda temin edeceğimiz sade, temiz ve düzenli olmanın köylüye yapacağı müsbet tesiri, köyün ev ve diğer kurumlarındaki bu yolda çekeceğimiz emeğe esas yapmak.

6) Sabır, tahammül öğretmenliğin ve hayat mücadelesinin en kuvvetli muvaffakıyet vasıtasıdır. Buna göre isteklerimizin tahakkukunda alınganlıkta kızmak, küsmek, adam sende demek gibi müsbet tesiri körleten hislerden kendimizi ısrarla esirgemek.

7) Tevazu ve güler yüzlülük şahsi karakter ve meslek otoritemizin esasıdır. En sıkışık veya karışık durumlarda bile bu hasletlerden uzak kalınmamak.

8) Yapacaklarımızın köyün ihtiyaçlarına, ihtiyaçların da zaman ve ehemmiyet derecelerine göre tayini ve başarılması maksadıyle gerek okul ve gerek işlik ve gerekse köy işlerinde programlı bir çalışmaya titizlikle yer verilmesi gerekir. Geç de olsa güçlüğü; iyi düşünülmüş ve hazırlanmış bir programla yenmek mümkündür. Bu itibarla öğretmenin yıllık işlerini aylara göre aşağıdaki esaslara uyulma suretiyle düzenlemesini faydalı buluyorum.

Çalışma ve İş Cetveli

Ay	Hafta	Eğitim ve öğretim	Devam	İşlik Uygulama faaliyeti	Köy işleri
	I				
	II				
	III				
	IV				

9) Okula aldığımız çocuğun ruhen ve bedenen inkişaf ihtiyacında bulunan bir körpe olduğunu, binaenaleyh terbiyede çocuktan harekete geçerek ona söz, iş hareket serbestisi imkânlarını vermek, sınıf ve okul hayatının işleyişinde yerine göre onu sorumlu tutmak ve okul işleyişinde vazifelendirmek suretiyle gerek köyün, gerekse muasır terbiyenin icaplarını gözetmek lâzım geliyor. Çocuk terbiyesini, emirle tedrisi yalnız takrirle değil, beraber öğrenmek, birbiriyle çalışmak ve birbirini sevmek ve saymak şeklindeki davranışı esas bilerek okul topluluğunu hayata ve şuurlu bir iş beraberliğine yöneltmek gerekiyor. Bu hususta okul faaliyetlerimizin okul çevresine yapacağı şahsi terbiyesi ve muhite intibakıle ölçüleceğini bilmek lâzımdır.

Bu saydığımız kıymetlerin herhangi bir eşya alınır gibi satın alınması veya anlamadan ezberlemesine imkân olmadığını ve binaenaleyh bunların ceht ve gayret sarf ederek benimsemeye ve ona imkân hazırlamaya ihtiyaç vardır. Yaşayan ve hayat için yetiştirilen köylü çocuklarımızda bu mecburiyeti sağlamak için okulun iş ve hayat okulu şekline girmesi lâzım gelir. Okulun

sağlamak istediği bilgi ve maharetle reel hayatın gerektirdiği bilgi ve maharet arasındaki büyük farkları ve uyumsuzluğu da bu suretle ortadan kaldırmış olacağız. Misal olarak tahrir derslerinde öğrettiğimiz dilekçenin ve hayattaki lüzumu takdirinde herhangi bir müesseseye başvurulması icap ettiği sırada, yazılacak dilekçeyi çocuğumuzun hatta öğretmenlerimizin bile istidacılara para vermek, onların çeşitli fikir ve imlâ hatalarını kabul etmek mecburiyetinde bulunanlar için dilekçe yazmak hususundaki bilgi ve tesirin zaafına hepimiz rastlamışızdır. Bunun gibi bir iskemlenin tamiri, dökük bir sıvanın yamanması, herhangi bir ağaca aşı vurulması gibi iş ve edindiğimiz bilginin yerine ve lüzumuna göre karşılanmamasından haklı olarak şikâyetlenmekte ve üzülmekteyiz.

Köy okullarında verilen bilginin % 70'inin kısa bir zaman sonra silindiği keyfiyetini de hesaba katarsak, kendi kendini terbiye ve iş okulunu, öğretimde hayatiliğin önemini belirtmiş oluruz. Elimizi ve kafamızı birlikte kullanabilmek gerek fikir ve gerekse beden inkişafımızdan kendimizi ve yetiştirdiklerimizi zayıflıktan kurtarmak zorundayız.

10) Okul ve köy işlerinde yukarıki maddede açıkladığımız fikre iş terbiyesinin daha kolay ve emniyetle temini için, yapacağımız iş ve tesirin istekle, gönül hoşluğuyla yaşanması lâzımdır. Gönülsüz ve isteksiz yapılan işlerin programı ve şekli ne olursa olsun, hiçbir terbiyevi kıymet taşımadıklarındandır ki başarısızlığın amili sayılırlar.

11) Yapıcı ve yaratıcı olmanın faaliyetlerimizdeki değerlerini becerikliliğimizle elde edebiliriz. İş ve tesiri, faaliyetimizin sonunda bir eser meydana getirmek suretiyle gözetmek icap eder.

12) Çocuklarımıza ve köylüye gereken milli günler, gerek fırsat bulduğumuz zamanlarda bu mevzular vesilesiyle tarihi misaller, yaşanmış menkıbeler, canlı vakaları belirtmekle milli terbiyenin icaplarını, yurttaşlık kültürünü yaşamış ve yaşattırmış oluruz. Bunun ihmal edilmeden yapılması.

13) Bütün bu sayılanlar bilerek, görerek işlemekle olur. Bilmek, görmek ve işlemek bilgiyle; bilgi okumak, çok okumakla elde edilir. Noksanlarınızı gidermek, müşküllerinizi yenmek için okuyun. Bilen ve bilgisine güvenen, her şey yapabilir. Ömrünüz boyunca okumak ve bilgi edinmek ihtiyacında olduğumuzun unutulmaması.

Müfettiş arkadaşlarımın ve benim bizzat köyünüzde, okullarınızda izlediğim durum övünücü olmasa da ümit vericidir. Sizler grup ve köme olarak enstitülerde nasıl müsbet vakalar yaşadınızsa, bugünkü yalnızlığını sezdiğiniz köyde her gün, her yıl işle adam ve adamla işi sağlamaya özeniniz, komşu

köylerdeki arkadaşlarınızla ve köylülerle devamlı ve bilhassa yardımlaşma, eğlence, tedkik yapma gibi konularda buluşun ve birleşin. Bu takdirde yalnızlığınız bütünlüğe, üzüntünüz şenliğe kalbolur. Yalnız muhit, okul, aile hayatınızdaki basit ve hissi esintilerden kendinizi çok koruyun. Zira bu engellerle yurt ve ulus uğrunda ve bilhassa köy yolunda yüklendiğimiz önemli iş terbiyeviliğini, insan yetiştirme kaygısını kaybetmiş oluruz. Bunu gözden ve gönülden ırak tutmayın, çalışın, çalışın, durmadan kötü tesirlere kapılmadan çalışın.

Muvaffakıyet çalışanın, gayret işini ve yurdunu sevenindir.

IV. GENEL MÜFETTİŞLİK BÖLGE VALİLERİ TOPLANTISI[1] (1947)*

18-25.07.1947

IV. Genel Müfettişlik Bölge Valileri Toplantısı

Bölge valileri toplantısında bulunanlar:
Başkan: IV. Genel Müfettiş Korg. Ekrem Baydar.
Elazığ Valisi: Raşit Demirtaş
Erzincan Valisi: Recai Türeli
Tunceli Valisi: Edip Yavuz
Bingöl Vali Vekili: Nihat Danışman
Başmüşavir: Dilaver Argun
Emniyet Müşaviri: Mehmet Ali Aydıncı
Askeri Müşavir: Kur. Bnb. Avni Okyay ve Yb. Veysi Şenol
Bayındırlık Müşaviri: Arif Pelit
Sağlık Müşaviri: Mahir Önbilgin
Milli Eğitim Müşaviri: Naşit Sarıca
Veteriner Müşavir Vekili: Elazığ Veteriner Müdürü Osman Onat
Tarım Müşavir Vekili: Elazığ Tarım Müdürü Lütfu Ergüven
Bölge Orman İşletme Müdürü: Celan Noyan

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 4, Belge No: 35.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

1. İçişleri Bakanlığı'nı İlgilendiren Konular

Toplantı günü: 24.07.1947

1) Karakoçan ilçesine bağlı köylerden ne kadarı Elazığ'a bırakılacak, ne kadarı Bingöl iline ilhak olunacaktır?

1945 yılı valiler toplantısında Elazığ ve Bingöl illerinin, yapacakları inceleme sonucuna göre işlem yapılması takarrür ettirilmiş olduğundan 1947 yılı toplantı gündemine alınan bu mevzu etrafında Elazığ valisi:

Karakoçan ilçesine bağlı Çan bucağından alınarak Bingöl ilinin Kiğı ilçesine ilhakı istenilen yedi köyün, Kiğı'ya ilhakları hâlinde arada mevcut su üzerinde köprü bulunmadığından bu köylerin Kiğı ile muvasala ve irtibatlarının mümkün olamıyacağı ve esasen Kiğı ilçesinin pazar yerinin Elazığ olduğunu belirterek Çan bucağının dokuz köyünün alınmasının muvafık olmayacağını,

Bingöl valisi: Muvasala meselesinin, hâlen Bingöl ilince yaptırılmakta olan köprü ile halli cihetine gidilmekte olduğundan Kiğı ilçe merkezine ortalama 20 kilometre mesafede bulunmaları dolayısiyle bu köylerin daha yakın bulundukları Kiğı ilçesine ilhaklarının halkın işlerini daha kolaylıkla görmeleri bakımından uygun olacağını beyan ve ifade eylemişlerdir. Tartışma sonunda, bahse konu teşkil eden köyler halkının bir defa da temayüllerinin ve isteklerinin her iki ilçenin müştereken tesbitinden sonra alınacak neticeye göre gerekli işleme tevessül olunmasının muvafık olacağı takarrür ettirildi.

2) Palu ilçesinin Gökdere bucağına bağlı bir kısım köylerin Bingöl merkez ilçesine ve Mazgirt ilçesinin Peri Suyu güneyindeki köylerin de Palu ilçesine verilmesi konusu:

Gökdere bucağına bağlı yedi köyün mezralarıyla birlikte Bingöl merkez ilçesine verilmesi keyfiyetinin esasen Elazığ valiliğince takarrür ettirilmiş ve İçişleri Bakanlığı'na da arzedilmiş olduğu ve Mazgirt ilçesinin Peri Suyu güneyinde bulunan köylerin Elazığ iline bağlı Palu ilçesine ilhaklarının mümkün olup olamıyacağı da Tunceli valiliğince incelenerek bu köylerin Mazgirt ilçesinin Çarsancak bucağına bağlı kalmalarının daha faideli olacağı sonucuna varılmış bulunduğu tesbit edildi.

3) Vaktiyle Genç ilçesine bağlı iken Diyarbakır'a bağlanmış bulunan köylerin tekrar Genç ilçesine ilhakı ve Çerme mıntıkasında merkezi Hinşor olmak üzere 22 köyden mürekkep yeni bir ilçenin kurulması:

1945 valiler toplantısında incelenmelerine karar verilen bu konu etrafındaki işler tetkik olundu. Vaktiyle Genç ilçesine bağlı iken Diyarbakır iline

ilhak edilmiş olan köylerin tekrar Genç ilçesine bağlanmalarında lüzum ve faide mülahaza edilmediği, Bingöl valisi tarafından beyan ve ifade edilmiş ve bu durumda muahharen İçişleri Bakanlığı'ndan alınan ve yeni ilçeler teşkil suretini gösteren genelgeye uygun görülmüş olduğundan bu konu üzerinde başkaca bir muameleye tevessül edilmesine lüzum kalmadığı;

Bingöl ili dahilinde Çerme mıntıkasında merkezi Hinsor olmak üzere 22 köyden mürekkep yeni bir ilçe kurulması hakkında 1945 yılı valiler toplantısı kararının, İçişleri Bakanlığı'nın yeni ilçelerin sureti teşkiline dair olan son genelgesinde işaret buyurulan hususlar dikkate alınmak ve bunun yeniden Bingöl valiliğince incelemeye tabi tutulmak ve vasıl olunacak sonuçtan Genel Müfettişliğe bilgi verilmek kaydiyle Bingöl valiliğine tevdii kararlaştırıldı.

4) Divriği ilçesinden alınarak Ilıç ilçesine bağlanacak Pingan ve Şedere köylerinin, Zara ilçesinden alınarak Ilıç ilçesine bağlanacak 16 köyün ve Arapkir'den alınarak Kemaliye'nin Aşutka bucağına bağlanacak yedi köyün ilhak işleri:

Bu konuya 1945 yılı valiler toplantısında temas edilmiştir. Bu açıklamaya göre Pingan köyü ile bu köye bağlı Hilmige mezrasının Ilıç merkez bucağına bağlanması Bakanlar Kurulu'nun kararına iktiran etmiş ve İçişleri Bakanlığı'nın 04.04.1947 gün ve 22102/36-3259 sayılı yazısı ile keyfiyetin Erzincan valiliğine bildirilmiş olduğu ve Zara ilçesinden alınarak Ilıç ilçesine bağlanması istenen 16 köyün, İmraniye'de kurulması mukarrer yeni ilçeye düşünüldüğünden bu köylerin Ilıç'a bağlanmasının bakanlıkça tasvip edilmediği anlaşılmıştır.

Arapkir ilçesinden alınarak Kemaliye ilçesinin Aşutka bucağına bağlanması, 1945 valiler toplantısında düşünülmüş olan yedi köyün Aşutka bucağına ilhakı İçişleri Bakanlığı'nca uygun görülmüş ve Erzincan valisinin verdiği izahata göre bu köylerin esasen Aşutka ile Arapkir arasında tabii hudut teşkil eden derenin güneyinde kaldıkları anlaşılmış olduğundan bu köyler için başkaca bir işlem yapılmasına lüzum ve imkân kalmadığı müşahede olunmuştur.

5) Sivas ilinin Divriği ilçesi merkez bucağına bağlı Gembo, Arage, Ortaköy, Dizdekar, Aşağınorçinge, Yukarınorçinge, Deregen köylerinin Erzincan ilinin Kemaliye ilçesine bağlanmaları:

Yukarıda adları yazılı köylerin Kemaliye merkez bucağına bağlanmaları hakkında Erzincan valiliğinden İçişleri Bakanlığı'na 19.06.1945 gün ve 391/2891 sayılı yazı ile teklif yapılmış ve tekide rağmen bakanlıktan cevap alınamamış olduğu Erzincan valisi tarafından ifade olunmuştur. Bu konu

ile ilgili olarak dosyada mevcut Sivas valiliğinin mütalaasında bu köylerin Kemaliye'ye bağlanmasının muvasala ve mesafe bakımlarından uygun olmayacağı belirtilmiştir. İçişleri Bakanlığı 13.01.1947 gün ve V. İ. 60-22103/499 sayılı yazı ile bu konuda Genel Müfettişliğin görüşünün bildirilmesini istemiştir. Yapılan tartışma sonucunda: Bu köylerin bugünkü durumları bakımından istasyonlarının Çaltı istasyonu bulunmasına, muvasala ve mesafe bakımlarından daha kolay olmasına nazaran Sivas valiliğinin 20.07.1946 gün ve 814 sayılı mütalaasının yerinde olduğu müşahede edilmiş ve köylerin Divriği ilçesine bağlı kalması uygun görülmüş ve İçişleri Bakanlığı'na bu yolda karşılık verilmesi kararlaştırılmıştır.

6) Mazgirt ilçe merkezinin Çarsancak bucak merkezine nakli işi:

Bu konu Çarsancak halkına izafeten Başbakanlığa ve İçişleri Bakanlığı'na yapılan müracaat üzerine Genel Müfettişliğe intikal ettirilmiş bulunmaktadır.

Tunceli valisi: Merkezi Çarsancak olmak üzere, Pertek ilçesine bağlı Vasgirt bucağı'nı köyleri ile birlikte Pertek'ten alarak münasebetleri bakımından Çarsancak'a bağlamak ve Palu ilçesinin Karaçor bucağından Çarsancak'la münasebetleri bulunan bir kısım köyleri de Çarsancak'a ilhak eylemek suretiyle yeni bir ilçe kurulması zaruri olduğunu, fakat Mazgirt ilçesinin kaldırılarak Mazgirt ilçe merkezinin Çarsancak'a naklinin asla muvafık olmadığını belirtmiştir. Bu itibarla İçişleri Bakanlığı'nın (...) gün ve (...) sayılı genelgeleri dikkate alınarak keyfiyetin bir defa daha Tunceli valiliğince incelendikten sonra sonucunun Genel Müfettişliğe bildirilmesi ve müteakiben gerekli işleme tevessül olunması muvafik görülmüştür.

7) Keban ilçesine bağlı Ağın bucağının ilçe hâline getirilmesi:

Keban'ın mühim bir güzergâh üzerinde bulunuşu: İşlenmeye açılmak üzere olan kurşun madeninin bu bölgede mevcudiyeti ve Keban'ın eskiden beri ilçe olarak idari teşkilâtta yer almış oluşu dikkate alınarak Ağın bucağının hâlen bağlı bulunduğu Keban ilçesinin kaldırılarak ilçe merkezinin Ağın'a naklinin doğru olmayacağı hususunda Genel Müfettişlik'le Elazığ valiliğinin görüşbirlikleri kayıt ve tesbit olunduktan sonra:

Yeniden ilçe hâlinde kurulması kararlaştırıldığı ve bu münasebetle Ağın'a yakınlığı ve münasebetleri bakımlarından bir kısım köylerin ilhakı düşünüldüğü takdirde:

A) Kemaliye ilçesine bağlı Aşutka bucağının bir kısım köylerinin Ağın'a bağlanmasının bu köylerin Murat Çayı ile ayrılmış olmalarından;

B) Çemişgezek'e bağlı bir kısım köylerin Ağın'a ilhaklarının arada Fırat Nehri'nin bulunmasından dolayı mümkün olmayacağı, ancak Arapkir ilçesine bağlı olup Arapkir Deresi'nin takiben Arapkir ilçe merkezine giden fakat Ağın bölgesi dahilinde kalan yol üzerinde ve Ağın'a mücavir bulunan Gözne, Mucuzlu, Aşağıyabanlı, Hestek, Ebüşme, Kemuhi, Akdonat, Başkili, Niketir, Hacımetimet Konağı, Şeyhler köylerinin Ağın'a bağlanabilecekleri ve bu suretle Ağın bucağının ilçe hâline getirilebileceği mütalaa edilmiş ve keyfiyetin bu karar dahilinde İçişleri Bakanlığı'na arzı ve Elazığ valiliğine tebliği uygun görülmüştür.

8) Refahiye ilçesinin Koçgiri bölgesinde bir bucak kurulması:

Erzincan valisi: Ilıç ilçesine bağlı Kozkışla bucağının mevcut 18 köyünden Koçgiri ile Kozkışla arasındaki 2.406 Sarıtepe, 2.107 Çaldağı, 1.960 Çatalkaya hattı balasının güneyinde kalan beş köyün Kuruçay bucağına, hattı balanın kuzeybatısındaki 13 köyün de münasebetleri ve coğrafi durumları dolayısiyle teşkili düşünülen Koçgiri bucağına ilhakları suretleriyle Kozkışla bucağının kaldırılarak Koçgiri bucağının kurulmasının uygun olduğunu ve bu konu üzerinde hâlen Ilıç ve Refahiye kaymakamlarının incelemeler yapmakta olduğunu ve sonucundan Genel Müfettişliğe bilgi verileceğini açıklamış olduğundan İçişleri Bakanlığı'nın sorularına bu yolda karşılık verilmesi muvafik görülmüştür.

9) Tercan ilçesine bağlı Elmalı ve Koçanlar köylerinin yakınlıkları dolayısiyle Erzincan merkez ilçesinin Selepür bucağına ilhakları:

Bu konu, Erzincan ili 1946 yılı C.H.Partisi il kongresinde görüşülmüş ve bu yolda temennide bulunulmuştur. Yapılan incelemede bu iki köyün mesafe bakımından Tercan ilçesinden ziyade Selepür'e yakın bulundukları tesbit edilmiş olduğundan dilek mucibince bu köylerin Tercan ilçesinden alınarak Selepür bucağına bağlanmaları için gerekli işlemin Erzincan valiliğince yapılması tesbit edilmiştir.

10) Çemişgezek ilçesi dâhilinde yapılması ileri sürülen idari değişiklikler hakkında İçişleri Bakanlığı'ndan alınmış olan 03.06.1947 gün ve V.İ. 5-57/22102-6692 sayılı yazı okundu:

Haritada Paşa mezrasının takriben 2 kilometre doğusunda Sinsor diye yazılı bir köy yoktur. Sinsor köyü, Vasguvan bucak merkezinin 5 kilometre kuzeydoğusundaki haritada köy işareti konulmuş fakat ismi yazılmamış olan yerdir. Binaenaleyh Paşa mezrasının Eşkünizimyan köyüne mesafesi Çemişgezek kaymakamlığının yazısında belirttiği gibi 1.200 metre ise, bu köye bağlanmasının uygun olacağı kararlaştırıldı.

11) Elazığ merkez ilçesine bağlı Sarını bucağının kaldırılarak yerine bu ilçe dahilinde yeniden Poyraz bucağının kurulması:

İçişleri Bakanlığı'nın 13.12.1946 gün ve V.İ. 21-22102/1461 sayılı yazılariyle Elazığ valiliğinin 20.01.1947 gün ve yönetim kurulu 55 sayılı kararnamesi okundu. Gereği düşünülerek incelendi ve Elazığ valiliğinin yeni bir kadroyu iltizam etmiyen coğrafi durumları dolayısiyle Sarını bucağının kaldırılmasiyle kararnamede belirtilmiş mucip sebeplerle yeniden Poyraz bucağının kurulmasını istihdaf eyleyen yönetim kurulu kararı bu değişikliğin zaruretini kâfi derecede açıklamış bulunduğundan valiliğin mütalaasına uyularak merkezi Poyraz köyünde olmak üzere yeni bir bucak kurulmasına ve Sarını bucağının kaldırılarak İçişleri Bakanlığı'na bu yolda karşılık verilmesine karar verildi.

12) Bölge dahilindeki yoklama kaçakları ve bakaya işleri:

Bu önemli konunun illetleri ve sebepleri üzerinde valilerin mütalaaları ve askeri müşavirliğin açıklaması ve ortaya koyduğu ihsai bilgiler dinlendi. Tartışma sonunda: Yoklama kaçakları ile bakayanın cetvellerde adeden fazla gösterilmesini intac eden sebeplerin üç kategori dahilinde mütalaa edilmesi lâzım geleceği hususunda görüş birliği kayıt edildi.

A) Askerlik şubelerinin mütehassıs elemanlar elinde bulunmayarak mesleki mahsus hâlinde mütalaa ve teşkil edilmemiş olmaları. Yazı işlerinin mes'uliyete muhatap olacak memurlarda değil, erlerin elinde bırakılmış bulunması. Askerlik şubelerinin yurt dahilinde birbiriyle muhabere ve temaslarının düzeninde yürütülmemekte olması.

B) Zabıtanın ancak bulunduğu ve vazife gördüğü bölge dahilinde kendisini mes'ul ve zimmetdar addederek diğer illerden gelen muameleleri benimsememesi.

C) Nüfus mevzuatımıza göre nakli mekân vukuatının aile reisinin ihtiyarına bırakılmış ve mecburi kılınmamış olması. Askerlik şubelerinin terhis edilenleri nüfus idarelerine bildirmeleri gibi belli başlı sebeplerin yoklama kaçağı ve bakaya vukuatının cetvellerde fazla yer almasını mucip olmaktadır. Bundan başka:

Mecburi tutulan ihtiyad yoklamalarına icabet etmiyenler bugünkü askerlik şubeleri kadroları kâfi gelmediğinden aranamamakta ve kanunen bu gibilerden alınması gereken cezalar vaktinde cetvelleri mahalli hükûmete verilmediğinden altı ay sonunda takip, müruru zamana uğramaktadır. Bunu önlemek için ihtiyad yoklaması hitamında şubelerin ademi icabet cetvellerinin sür'atle mahalli hükûmete vermeleri lâzım geldiği gibi yoklama yaptır-

mıyanlar için konulmuş olan cezai müeyyidenin bu işin önemi ile mütenasip şekilde artırılması zaruri görülmüş ve yukarıda belirtilen hususların İçişleri ve Milli Savunma bakanlıklarına arzedilmesi takarrür ettirilmiştir.

D) Bu defa 2510 sayılı İskân Kanunu'nu değiştiren ve bu kanuna bazı hükümler ekleyen 5098 sayılı kanunla garptan mürettep oldukları yerlerden eski yerlerine ve bu meyanda bir kısmı mühiminin bölgemize gelecekleri muhakkak ve gelmeye başladıkları da sabit bulunan, bölgemiz halkının askerlik muamelelerini sıhhatle takip edebilmek için evvelce garba nakledildikleri sırada nüfus kayıtları otomatik olarak nasıl mürettep oldukları yerlere gönderilmişse bu defa da nakli mekân vukuatı ihtiyarlarına bırakılmayarak mürettep oldukları yerlerden eski yerlerine dönerken yine otomatik olarak nüfus kayıtlarının da mürettep oldukları mahal nüfus idarelerince gönderilmesinin lüzumlu ve faideli olduğu mütalaa edilmiş ve bu mütalaanın İçişleri Bakanlığı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na arz ve teklifi uygun görülmüştür.

13) Seferberlik işleri ve müşahede olunan aksaklıklar:

Bölge illerinde seferberlik takvim ve muhtıralarının mevzuata uygun olarak tanzim edilmemesinde ve yurt savunması ile ilgili bu hususların layıkiyle düzenlenmemesinde teşkilâtın mühim bir rolü bulunduğu müşahede edilmiştir. İl seferberlik işleri için 3649 sayılı kanunla yapılan teşkilâtta yalnız il merkezlerine bir seferberlik müdürü veya memur tayin edilmiş fakat ilçeler bu teşkilâttan mahrum bırakılmıştır. İl merkezlerindeki müdür ve memurlarının da liyakatli ellerde bulunmadığı kanaatine varılmış ve bu suretle mümkünse askeri şahıslara mensup elemanların bu vazifelere tayininin daha münasip olacağı mütalaa edilmiştir. İlçelere gelince seferberlik işlerinin tanziminde kaymakamların bizzat ve fasılasız bu vazife ile meşgul olmaları gerekli olduğundan kaymakamların dikkat nazarlarının çekilmesi uygun görülmüş ve bu konuda tatbikat bakımından görülecek noksanların ve aksaklıkların 1948 yılı valiler toplantısında tekrar ele alınarak gözden geçirilmesi karar altına alınmıştır.

Pasif korunma işlerinde de genelgelere ve mevzuata uygun olmayan tatbikatın önlenmesi ve valiliklerin özel idare ve belediyeler bütçelerine bu maksatla ödenek koymaları lüzumu üzerinde durulmuş ve illerde lüzumlu ve lüzumsuz pasif korunma malzemesi mübayaasının faideli olmayacağı düşünülerek alınması gerekli malzemenin ve miktarlarının Genel Müfettişlikçe tesbit olunarak illere bildirilmesine valilerin de çalışmalarını buna göre tertiplemesine karar verilmiştir.

14) Emniyet işleri ve bölge dahilindeki hayvan hırsızlıkları:

A) 1945 yılı valiler toplantısında Elazığ iline bağlı Maden Hapishanesi'nde inzibatın temini için Maden'de, ayrıca Ebutahir ve Mansure köylerinde birer karakol açılması işinin valilikçe incelenmesine karar verilmiş olduğu görülmüştür.

Maden Hapishanesi, idare ve inzibat işlerinde hususi sisteme tabi bir müessese olmak bakımından hapishanenin jandarma ile muhafazası bu babdaki mevzuata uygun olmadığından bu konunun incelenmesine lüzum görülmemiştir. Kezalik adli, idari ve inzibati bakımlardan bugün için Ebutahir ve Mansure köylerinde karakol açılmasını zaruri kılan sebepler olmadığından 1945 yılı toplantısında gündeme alınarak bahis konusu edilmiş olan bu iki köyde karakol tesisinde bir zaruret bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

B) Hayvan hırsızlıkları: 1329 [1913] tarihinde tedvin edilmiş olan Hayvan Sirkatinin Men'i Hakkındaki Kanun'un tam uygulanması hâlinde yeniden mevzuata ihtiyaç göstermeyecek kadar etraflı hükümleri ihtiva ettiği kanaati belirtilmiş olmakla beraber:

1) Hayvan hırsızlığının men'i için halkın, muhtarların ve jandarmaların layıkiyle tenvir edilmesine ihtiyaç bulunduğu;

2) Pazar yerlerinde satılan hayvanların menşe şahadetnamelerinin sıkı bir murakabeye tabi tutulması ve ilgililerin her hafta mahalli idare amirlerine bu bakımdan elde ettikleri neticeleri bildirmelerinin faideli olacağı müşahede edilmiş ve ayrıca kanunda bazı ufak değişikliklerin yapılması hâlinde hayvan hırsızlığının önüne geçilecek müeyyidelerin artırılmış olacağı düşünülmüştür. Şöyle ki;

a) Kanunun 2. maddesi, hayvanı çalınan kimsenin alakalı mercilere haber verme işini bir müddete bağlamıştır. Tatbikatta, ekseriyetle müşahede olunduğu gibi, izlerin gaip olmasından sonra hayvan sahibi karakola başvurmakta ve bittabi müsbet netice almak bu yüzden zorlaşmaktadır. 2311 sayılı Gayrimenkule Müdahalenin Men'i Hakkındaki Kanun'da olduğu gibi, hayvanı çalınan kimsenin, izlerin gaip olmamasını sağlayacak biçimde ve çok kısa bir müddet içinde ilgili makamlara başvurmasının sağlanması kesin olarak zaruri görülmüştür. Bu maksatla bu maddede değişiklik yapılması faideli olur.

b) Kanunun 12. maddesi, hayvanların başıboş bırakılmasını men etmiş, aksine hareket edenlerden pek hafif para cezası alınacağı esasını kabul etmiştir. Bu ceza çok az olduğundan hayvan sahiplerine bu mecburiyeti ifâ edecek şekilde cezanın artırılması lüzumu üzerinde ittifak olunmuştur.

c) Filvaki hayvan hırsızlığını itiyad edenlerin sürgün edileceği hükmü tesis edilmiş bulunmakta ise de tatbikatı cezaiye bakımından hayvan hırsızlığından dolayı bir defa dahi hüküm giyenlerinin cezalarını bulundukları yerlerde değil, başka yerlerde çekmeleri lüzumu da kanun değişiklikleri arasında yer almalıdır.

Yukarıda belirtilen hususların İçişleri Bakanlığı'nın 10.04.1947 gün ve V.İ. Gn. Md. 21146-1/5712 sayılı genelgelerine karşılık olarak arz ve teklif edilmesi ittifakla kararlaştırılmıştır.

2. Tarım Bakanlığı'nı İlgilendiren Konular

A) Tarım

Toplantı günü: 25.07.1947

1) 1945 yılı valiler toplantısında bölge illerinde kavaklıklar tesisine karar verilmiş ve bu karara muvazi olarak alınan tedbirlerden Erzincan, Tunceli ve Bingöl illerinden bilgi alındığı, Elazığ ilinin yaptığı teşebbüsten bilgi alınamadığı tesbit olunmuş ve Elazığ valisinin bu konu üzerindeki açıklaması dinlenmiştir.

Elazığ Orman İşletmesi'nin Malatya yolu üzerindeki arazisine bitişik yerde Elazığ Özel İdaresi'nce yapılacak istimlâktan sonra kavaklık tesis edilmesinin ve bakımının orman işletmesine bırakılmasının hâlen valilik ile orman işletmesi arasında bir görüşme mevzuu olduğu anlaşılmış ve bu işin bir plana bağlanarak tahakkuk ettirilmesi lüzumu üzerinde valilik ile işletme idaresinin çalışmalara devam etmeleri ve sonucundan müfettişliğe bilgi vermeleri takarrür ettirilmiştir.

2) Arıcılık, tavukçuluk:

A) Arıcılık: Bölge halkı iptidai arı kovanları kullanarak eski itiyadları muhafaza etmektedirler. Bu itiyadları kaldırmak ve halkı fenni arı kovanları kullanmaya sevk etmek lâzımdır. İllerin özel idare bütçelerinin durumları bugün arzettiği şartlar ve imkânlar göz önünde bulundurularak, şimdilik illerin yaptıracakları etüdler sonunda bölgelerinin hangi kısmında fenni arıcılığın inkişaf edebileceğini tesbit etmeleri ve arıcılık sahası olarak kabul edilecek yerlerdeki meraklı köylülere teşvik mahiyetinde olmak üzere birer fenni kovan yaptırarak vermeleri maksadiyle bütçelerine birer miktar ödenek koymaları ve bal alına mevsiminde bu köyde halkı toplatarak gösteri ve sergi şeklinde mukayeseli izahlar yaptırmaları ve köylüye fenni kovanları faidelerini bilfiil

göstermeleri 1948 çalışma yılının programı olarak kabul edilmiş ve 1948 yılı çalışmalarından sonra elde edilecek tecrübe sonuçlarının gelecek yıl valiler toplantısında tekrar gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

B) Tavukçuluk: Bölge illerinin yardımıyla Elazığ'da kurulmuş olan tavukçuluk istasyonu nüvesinin inkişaf ettirilmesine çalışmak faideli olacaktır. Bu nüvenin devam ve istasyon haline inkılab ettirilebilmesi için bölge illerinin 1948 yılı özel idareleri bütçelerine yeter miktarda ödenek koymaları ve genel meclislerce kabul edilecek ödenek miktarlarını, müfettişliğin bu maksatla yapacağı çalışmalara esas olmak üzere müfettişliğe bildirmeleri hususunda ittifak edilmiş ve ayrıca doğu illerini ihtiva etmek üzere Elazığ'da küçük ehli hayvanlar istasyonu kurulması için Tarım Bakanlığı nezdinde müfettişlikçe teşebbüslerde bulunulmasına karar verilmiştir.

3) İpekböceği, kozacılık, ipek sanayii:

Bölge illerinde dut ağacı yetiştirenlere, kozacılıkla uğraşanlara dut fidanı dağıtmak esastır. Bölge dâhilinde ise yalnız Elazığ'da dut fidanı yetiştiren Orman ve Ziraat Fidanlığı vardır. Bu müessese ancak 1949 yılında dut fidanı dağıtmaya başlayacaktır. Bunu dikkate alarak bölge illerinin 1948 yılı ihtiyacının başka fidanlıklardan karşılanması gerekmektedir. Bu maksatla Tarım Bakanlığı'na Genel Müfettişlikçe teklifte bulunulması için illerin, kozacılıkla meşgul olanlara ne miktar dut fidanı dağıtabileceklerini 1947 Eylül ayı iptidasına kadar müfettişliğe bildirmeleri zarureti müşahede olunmuştur.

Kezalik geçen yıldan beri halkın böcek tohumuna karşı ciddi bir alaka göstermeye başladığı ve kozacılıkla uğraşanlarda bu isteğin arttığı memnunlukla tesbit edilmiştir. Bu durum karşısında böcek tohumu dağıtım miktarının artılması işi belli başlı bir konu hâlinde kendini hissettirmiş bulunuyor. İllerin besleme miktarları göz önünde bulundurularak ihtiyaçlarını vaktinde Genel Müfettişliğe bildirmeleri uygun olacaktır. Bu konu etrafında yapılan görüşmelerde Elazığ'ın istihsal bakımından diğer bölge illerinin çok üstünde bulunduğu görülmüş ve bu itibarla Elazığ'da koza yetiştirenlerle temasa geçilerek bunları birlik kurmaya sevk edecek tedbirlere başvurmak Elazığ valiliğinin önemle meşgul olması gereken konulardan biri olarak tesbit edilmiştir. Bu arada valilik, Ziraat Bankası'ndan kredi temin etmek ve bankanın kooperatif teşkilinde yardımını sağlamak çarelerini de araştıracaktır.

4) Bölge tütün ziraatine önem vermek:

A) Elazığ ili bakımından: Baskil ilçesinde tütün yetiştirilmesi için müfettişliğin Tekel nezdinde yaptığı teşebbüse, bakanlık 15.01.1947 gün ve 453 sayılı karşılık yazısında doğu illerinde istihsal olunan tütünün ihraç metaı ol-

maması ve dâhilde istihlâk edilen miktarın da fazlasiyle sağlanması dolayısiyle tütün ekim sahalarının genişletilmesi hâlinde durumun müstahsiller aleyhine netice vereceğini belirtmiş olduğundan bu konu üzerinde Elazığ ili için yeniden bir teşebbüste bulunulmasının faideli olmayacağı mülahaza edilmiştir.

B) Erzincan ili bakımından: Bu il dahilinde yapılacak etüdlerle hakikaten iyi kalitede elverişli tütün yetiştirilip yetiştirilemeyeceğinin tesbit edilmesi için Erzincan valisinin izhar ettiği arzuya uyularak Tekel Bakanlığı nezdinde müfettişlikçe teşebbüse geçilmesi uygun görülmüştür.

5) Keçilerin otlatılması bakımından ormanların korunması, boş sahaların ağaçlandırılması:

Halkın keçilerini otlatabilmesi için halk lehine tedbirler alındığı, yerler tesbit ve tahdid ettirilerek gösterildiği hâlde birçok yerlerde köylünün keçilerini otlatamadıklarından şikâyetçi bulunmalarının halkta öteden beri yerleşmiş bir itiyaddan ve hatta bu şikâyetlerle orman teşkilâtını ormanlardan uzaklaştırmak gayesini takip etmekten başka bir şey olmadığı kanaati bölge valilerince ittifakla belirtilmiştir. Bununla beraber mevzuatın halk lehine alınması gerekli kıldığı tedbirleri halka iyice anlatmak ve öğretmek de bir vazifc olarak ele alınmalıdır.

Kanun, ağaçsız olan yerlerde en aşağı beş hektar yerin ağaçlandırılması hükümlerini tesis eylemiştir. Ağaçlandırmak için lüzumlu fidanlar devlet fidanlıklarından temin edilmektedir. Ancak bu fidanların dikildiği yerlerde % 50 nisbetinde kuruduğu müşahede edilmektedir ki bu konuda alınması gereldi belli başlı tedbir dikilen ağaçların bakımını temin etmekten ibarettir. İllerin bu hususta dikkatli ve tedbirli bulunmasında kesin zaruret vardır.

6) Bağcılık, meyvecilik:

A) Bağcılık: Genel müfettişin verdiği izahattan, Elazığ'da bağcılık konusunun Tekel Bakanlığı'nca ele alınmış bulunduğu, Tekel bakanının Elazığ'ı bu defa teşriflerinde bağcılarla toplantı yapıldığı, şarap fabrikasının genişletilmesinin ve Elazığ'ın bir şarap istihsali şehri hâline getirilmesinin ve bu maksatla az olan halk bilgisini artırmak için Elazığ'da bir numune bağı tesis edilmesinin kararlaştırıldığı anlaşılmıştır.

B) Meyvecilik: Yapılan görüşmeler ve ileriye sürülen mütalaalar sonunda; fidanlıklardan verilecek meyve fidanlarının meyveciliğin inkişaf hâlinde bulunduğu Elazığ ve Erzincan illerinde münhasıran meyvecilik kültürü yapan şahıslara dağıtılmasının, henüz meyvecilik hevesi inkişaf etmemiş bulunan Tunceli ve Bingöl illerinde teşvik mahiyetinde üçer beşer fidan dağıtılmak suretiyle meyveciliğin bu illerde tutunup inkişaf ettirilmesine ça-

lışılmasının muvafik olacağı ve bu maksada varabilmek için, Erzincan'daki Hali Fidanlığı'nın yetiştirdiği fidanların hiç olmazsa iki yıl müddetle müfettişlik bölgesine hasr ve tahsis edilmesi lüzumunun müfettişlikçe Tarım Bakanlığı'na teklif edilmesinin yerinde olacağı mütalaa edilmiştir.

7) Yabani silahlarla mücadeleye tahsis olunan silahların dağıtımı, bakım ve muhafazası usulleri:

Bu konuda takip edilen maksat mücadele silahlarına hâkim olmak, silahların şunun bunun elinde gayri mazbut bir hâlde bulunmasına meydan vermemek ve bakımlarına itina göstermektir. Tartışmalar sonunda mücadele silahlarından kullanılmaz hâlde bulunanlarının ayrılarak bir depoya konulmasını sağladıktan sonra geriye kalan ve kullanılabilir bir hâlde olanlarını mutlaka jandarmanın önceden tesbit ve emniyet edeceği avcılara jandarmanın bilgisi altında vermek suretiyle mücadeleyi sevk ve idare etmek, idare amirleri tarafından devir ve teftiş gezilerinde jandarmanın elindeki cetvellerin kontrolünü sağlamak ve bilhassa bucak müdürleri vasıtasıyla bucak dahilinde mücadele silahlarını hamil olması lâzım gelenleri zaman zaman bilfiil kontrol ettirerek silahların hakikaten jandarmanın tevzi ettiği kimselerde bulunup bulunmadığını tesbit ettirmek, tüfenk başına en çok 10 mermi verilerek mücadeleyi en fazla zarar veren bölgelere tahsis ettirmek ve bu tatbikatın vereceği sonuçlar üzerinde durmak zarureti belirtilmiş ve mücadelenin bu tertip dahilinde düzenlenmesi muvafık görülmüştür.

B) Veterinerlik

Toplantı günü: 21.07.1947

1) Bölgemizde at ve sığır neslinin ıslahı için yapılması gerekli işler ve alınması icab eden tedbirler:

İllerde hâlen mevcut damızlıkların muhafaza ve idamesi esastır. Ancak il özel idarelerinin 1948 yılı bütçesiyle imkân sağlanabildiği takdirde damızlık miktarlarının artırılması ve bilhassa bölgenin arazi teşekkülatı dikkate alınarak illerin kendi depoları için merkez aygırı tedarikine lüzum ve kıymet vermeleri yerinde olacaktır. Bu maksatla illerin yapacakları teşebbüslerden ve elde edecekleri sonuçlardan yıl içinde Genel Müfettişliğe faaliyet raporları verecektir. Ayrıca bölgeye şamil ve müşterek bir merkep aygırı deposunun yeniden tesisi faideli ve lüzumlu telakki olunduğundan Elazığ, Bingöl, Erzincan ve Tunceli illeri 1948 yılı özel idareleri bütçelerine merkep aygırı mübayaasına ve bunların müşterek iaşelerine muktezi ödenek koymaları ve

müşterek deponun Tunceli il merkezi olan Kalan'daki mevcut ahırlardan faydalanarak Kalan'da tesisi uygun görülmüş ve bu müşterek depoya Tarım Bakanlığı'nın da yardımını sağlamak için Genel Müfettişlikçe bakanlık nezdinde teşebbüste bulunulmasına karar verilmiştir.

Hayvan cinslerinin ıslahı ve teksiri bakımlarından iller, sergiler açmak ve yarışlar tertip etmek maksadiyle özel idareler bütçelerine gerekli ödenekleri koyacaklar ve bu teşebbüs ve icraattan zaman zaman Genel Müfettişliğe bilgi vereceklerdir.

Sığır cinsinin ıslahı maksadiyle köy bütçelerine konulan ödeneklerle alınan damızlık boğaların damızlık evsafını gaip ettikleri müştereken müşahede ve tesbit edilmiş bulunduğundan, boğaların eskisi gibi yaz mevsimlerinde köylere dağıtılmasına devam edilmesi muvafik görülmüşse de kış mevsimlerinde bunların ilçeler veya bucaklar merkezlerinde tesis edilecek duraklarda bakımlarının sağlanması uygun görülmüştür.

2) Hayvan mahsullerinin istihsalatının fenni şekilde yapılması için gereken işler:

Kış mevsimini cenupta Viranşehir bölgesinde geçiren Beritanlı aşiretine mensup sürü sahipleri yaz mevsiminde sürüleriyle birlikte bölgenin Bingöl ili dahilindeki yaylalara intikal eylemektedir. Bu aşiretin hayvan miktarı 200.000'i mütecavizdir. Ayrıca Tunceli ilinin Pertek ve Çemişgezek ilçeleri içinde kışlayan yaz mevsiminde Munzur silsileleri üzerindeki yaylalara intikal eden Şavak aşiretine mensup sürü sahiplerinin 100.000'den fazla koyunları vardır. Şavak aşireti yaz ve kış Tunceli ili dahilinde bulunduğundan bu aşirete mensup sürü sahiplerinin hayvan mahsullerini fenni şekilde istihsal eylemeleri ve randımanlarını artırabilmeleri bakımından başlıca vazifenin Tunceli valiliğine tereddüp etmekte olduğu müşahede edilmiştir. Beritanlı aşiretine mensup sürü sahipleri de yalnız yaz mevsimlerinde Bingöl ili dahilindeki yaylalara intikal eylediğinden bu mevsimde bu konuda Bingöl valiliğinin ilgilenmesi gerekli görülmüştür. Yapılan basit bir hesapla yalnız Beritanlı aşireti sürü sahiplerinin sütlerden layıkiyle istifade edememeleri ve fenni istihsali usullerini bilememeleri yüzünden yılda 100-150 ton miktarında yağın ziyan olduğu tesbit edilmiştir. Milli servetimizi heder olmaktan korumak ve fenni şekilde randımanını artırarak istismar edebilmek için bu konuda ciddiyetle ve önemle durmak zarureti üzerinde ittifak edilmişti. Ancak illerin bugünkü şartlar dahilinde yapacakları teşebbüs ve gayretlerle veyahut hususi teşebbüsler ve sermayelerle bu maksadı istihsal eylemek mümkün görülemediğinden önemli miktarlara baliğ olan hayvan mahsullerinin kıymetlendirilmesi işinin

evvel emirde Tarım Bakanlığı'na arzedilmek suretiyle şimdilik Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu tarafından Bingöl ve Munzur yaylalarında birer istihsal tecrübe istasyonları kurmaları lüzumunun sağlanması cihetine gidilmesi uygun görülmüştür.

3) Mevcut ağılların ıslahı ve köylünün kış aylarında hayvanlarına yem vermesi için alınması gerekli tedbirler:

A) Ağıllar işi: 1945 yılı valiler toplantısında bahis konusu edilen ağılların ıslahı işi gözden geçirildi. 1929 tarihinde yürürlüğe giren 1423 sayılı kanunun 1. maddesinin son defa 22.11.1941 tarihinde 4146 sayılı kanunla beş sene müddetle uzatıldığı ve ağıl inşası müddetinin bu suretle 22.11.1946'da sona erdiği görüldü.

Tarım Bakanlığı'nın 25.02.1947 gün ve 11273 sayılı genelgelerinde buna işaret edilmekle beraber ağıl inşaatının 1423 sayılı kanunun 2. maddesinin tarifi dahilinde devam edebilmesi maksadiyle ilgililere bir kere daha önemle tebligat yapılması belirtilmektedir. Bu duruma göre bölge dahilinde geçimi ve geliri hayvancılıktan ibaret olan sürü sahiplerine ağıl inşa ettirilmesi işini durmadan takibi ve cezalı da olsa bu işin peşinin bırakılmaması lüzum ve zarureti üzerinde ittifak edildi. Ancak sürü denilecek kıymet ve mahiyette olmayan miktarlar için hayvanların barındıkları yerlerin sıhhi olmadıkları takdirde bu yerlerin ıslah ettirilmesine devam olunması lüzumu belirtildi. Yukarıda işaret olunan esaslar dahilinde yapılmış olan icraatın miktar ve mahiyetiyle bundan böyle alınacak tedbirler ve teşebbüslerden sık sık Genel Müfettişliğe bilgi verilmesi kararlaştırıldı.

B) Köylümüz kış mevsiminde hayvanlarını beslemek için ayrıca hayvan yem nebatı yetiştirmek itiyadında değildir. Bu mevzuun önemi aşikâr olmakla beraber bugüne kadar geniş mikyasta bir teşebbüs yapılmamış olması bu konunun kısa zamanda başarılmasına maddeten imkân müşahede edilmemiştir. Hayvan yem nebatlarını bölge dahilinde taammüm ettirmek başlıca faaliyet mevzularımızdan biri olarak mütalaa edilmek lâzımdır. Bu maksada varabilmek için önümüzdeki yıldan itibaren özel idarelerin bütçelerine koyacakları yeter miktardaki ödeneklerle hayvan yem tohumları mübayaa etmeleri ve bunları teşvik mahiyetinde dağıtarak nezaret altında ve köylüye öğreterek ektirmeleri aynı zamanda neticelerini ciddiyetle takip eylemeleri ve alınacak sonuçlardan Genel Müfettişliğe bilgi vermeleri ve bu suretle zamanla hayvan yem işinin bölge dahilindeki köylerde itiyad hâline getirilinceye kadar çalışmaları takarrür ettirilmiştir.

3. Ekonomi Bakanlığı'nı İlgilendiren Konular

Toplantı günü: 18.07.1947

1) Dağıtım konusu üzerinde:

A) İllerce tayin edilen mutemetlerin getirdikleri mensucatın satış yerleri bugüne kadar devam ettirildiği şekilde illerde valilerce tayin ve tesbit olunması, ancak satışın birkaç kişiye inhisar ettirildiği zihniyetini ortadan kaldırmak için zaman ve imkân dahilinde satış yerlerinin artırılması mevzuu üzerinde önemle durulması oy birliğiyle uygun görülmüştür.

B) Mensucatın dağıtımında dikkate alınması gerekli hususları derpiş eden Ekonomi Bakanlığı'nın 08.03.1947 gün ve Sanayi İşleri 1750/4 sayılı genelgeleriyle valiler toplantısında konuşulması bakanlıkça 20.03.1947 gün ve 2089/4 sayılı yazı ile istenilen mevzu okunarak görüşüldü: Bölge dahilindeki illerde dağıtımın merkezin tedbirlerine muvazi olarak nüfus miktarına ve adedine göre yapıldığı ve görüş ayrılığı bulunmadığı müşahede ve tesbit olundu.

2) Ekonomi Bakanlığı'na yapılması lüzumlu görülen tedbirler:

A) Mahrumiyet bölgelerinden olan 4. Genel Müfettişlik bölgesi dahilindeki illere verilecek kontenjan muhteviyatının ihtiyaçlarını birçok yerlerde temine muktedir bulunan batı illeri ile bir tutulmayarak miktaren artırılması ve bu bölgeye fazla çeşitli mal vermektense, mahalli halkın yerinde olan ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde mensucat verilmesi (kaput bezi, basma, diril gibi) uygun görülmüştür.

B) Valilerin murakabe yapmak ve nâzım olmak durumlarını kuvvetlendirmek için toptancı deposu olmayan yerlerdeki valiler emrine (başkaca elemanları bulunmadığından) devlet eliyle mensucatın dağıtımı devam ettiği müddetçe satış işlerini daha iyi düzenlemek ve tedbirlemek, valilere satış işleri üzerinde teklifler yapmak ve bunları aydınlatmak ve dağıtmak keyfiyeti üzerinde daha sıkı ve daha yakın bir murakabe tesis eylemek maksadiyle Sümerbank tarafından bir mümessil verilmesinin çok faydalı olacağı mütalaa tezekkür olundu.

4. Bayındırlık Bakanlığı'nı İlgilendiren Konular

Toplantı günü: 19.07.1947

1) Demiryolları servis yollarının illere teslimine bakanlıkça muvafakat edilmiştir. Buna göre iller bu yolları teslim aldılar mı? Bu yollara illerce bakılmakta mıdır? Bu mevzu üzerinde illerin düşünceleri nelerdir?

Yalnız Elazığ ve Bingöl illerini ilgilendiren, demiryolları servis yollarının bu illere devir ve teslim işi 1945 yılı valiler toplantısında bahis konusu olmuş, bu yolların İnşaat Başmüdürlüğü'nden teslim alınarak bakımlarına itina gösterilmesi illere bırakılmış bulunduğu 1945 yılı zabıtlarından anlaşılmıştır. Bugüne kadar adı geçen illerin Bakanlıkla yapmış oldukları temaslarda Palu-Genç arasındaki servis yolunun tren hattının 1947 Eylül'ünde Genç istasyonuna varacağı mülahaza edilerek usulüne göre iki yıl sonra illere devir ve teslimi lâzım geleceği tesbit edilmiş olduğundan o tarihe kadar yapılacak bir işlem bulunmadığı müşahede edilmiştir. (Bu görüşmeden sonra servis yolunun tren hattının Genç'e varmasını müteakip devir edileceği haber alınmıştır.)

2) Elazığ-Bingöl yolu için bakanlığın bir ödenek vermemesi il bütçesine konulması karar altına alınan 25.000 liranın ayrılmasını icap ettirmezdi. Bu yolun yapılması için iller ne düşünüyorlar (Bingöl ve Elazığ illeri)?

Elazığ-Bingöl yolu için 1945 yılında verilmiş olan kararın uygulanma şekil ve derecesi bahis konusu edildi. Bu yolun 32 kilometresi Bingöl ili ve 122 kilometresi de Elazığ ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. Her iki ilin bu yol için bütçelerine cem'an 50.000 lira koymaları 1945 yılı toplantısında karar altına alınmış ise de Bingöl ilinin bütçe durumu dolayısiyle bu kararı tamamen, Elazığ ilinin de kısmen uygulayamadığı görülmüştür.

1948 yılında Bingöl ilinin Bingöl-Genç yoluna önem vererek il bütçesinden yollar için ayırabilecek ödenekten % 75'inin bu yola tahsisi ile geri kalanının il dahilindeki önemli köprülerin onarımına sarf edilmesi.

Elazığ ilinin de 1947 yılında olduğu gibi Palu-Karakoçan istikametindeki çalışmalara 1948 yılında da devam etmesi, aynı zamanda Elazığ-Keban yolu mesaisinin de aynı şekilde yürütülmesi ve Ağın bucağını ilçe ve il merkezine bağlayan Arapkir Deresi üzerindeki Kopinik mevkiinde köprü inşasının il bütçesiyle sağlanması mümkün görülmediğinden bu köprü için Genel Müfettişlikçe ve ilce, Bayındırlık Bakanlığı'na teklifte bulunulması. 1948 yılı yol mesai planında bakanlıkça değişiklik yapılarak Palu-Karakoçan yolunun devlet yolları arasına alınması hâlinde Elazığ ilinin Sivrice yolunun inşasını ele alması uygun görüldü.

3) 1947 Yılı Toplantısının Tartışma Konuları:

A) Köy içme ve ziraat sularının beş yıllık bir programla düzene konması üzerinde yapılacak işler ve alınacak tedbirler:

1) Görüşmelerde belirtildiği gibi köy içme sularını ikiye ayırmak lâzım gelmiştir.

a) Hâlen içme suları mevcut olmakla beraber gayri sıhhi yerlerden köylere gelen sular.

b) Hemen hemen içme suyu mevcut olmayan köyler: Köy içme sularını köylere ıslah edilmiş şekilde isale etmek için bu işi köylerle özel idareler arasında birlikler kurarak ele almak en uygun şekil olduğu tesbit edilmişse de tatbikat bakımından bunun illerin icraat ve takdirlerine bırakılarak mümkün olan yerlerde birlikler hâlinde, mümkün görülmeyen yerlerde de münferiden köylerin içme sularını ele alarak behemehal ıslah etmek için illerce tedbir alınması ve bu arada içme sularının büyük ve susuz köylerden başlayarak ıslahı cihetine gidilmesi, bunun için de 1948 yılından itibaren illeri dahilinde bu mevzu ile alakalı olan valilerin ele alacakları köyleri Genel Müfettişliğe bildirmeleri.

2) Ziraat işlerinde kullanılan sulara gelince; bu suların ekinlere dağıtılması işinin geleneklere dayandığı ve geleneklerin de hâlen yürürlükte bulunan Sular Kanunu hükümleri ile mahfuz tutulduğu müşahede edildiğinden, bu sulara ait arkların da düzeltilmesi ve ekinlere dağıtılması işinin illerce bugün ele alınmasında kanuni engeller bulunduğu sonucuna varılmıştır. Ancak suların gelişi güzel akıtılarak bataklıklar meydana getirilmemesi için mevcut mevzuat dahilinde hareket edilmesi yerinde olacağı mütalaa edilmiştir.

Valiler bölgeleri dahilinde bu konu ile ilgili olarak alacakları tedbirlerden ve yapacakları icraattan Genel Müfettişliğe zaman zaman bilgi vereceklerdir.

B) Bölge içerisinde yapılmakta olan inşaatı kontrol etme işi: Yer sarsıntısından evvel ve sonra alınacak tedbirler hakkındaki 4623 sayılı kanunun 1. maddesi gereğince bölgemiz illerinden Elazığ'ın Palu, Bingöl'ün Merkez ve Kiğı, Erzincan'ın Merkez, Kemah, Refahiye ve Tercan ilçeleriyle Tunceli'nin Pülümür kazalarında yaptırılacak binalar için zelzele mıntıkaları muvakkat yapı talimatnamesinin 2., 3., 4. maddelerine göre kontrolün yapılabilmesi için:

1) Belediye teşkilâtı olan yerlerde bütçe imkânları dahilinde mühendis, mimar ve fen memuru veya kalfa mektebinden mezun kalfa istihdamı.

2) Belediye teşkilâtı olmayan yerlerde "nahiye müdürleri, köy heyeti ihtiyarileri ve köy bekçileri inşaatı kontrole memurdur" diye yazılı olmasına rağmen kifayetsizliği göz önüne alınarak fenni bakımdan kontrolün yapılabilmesi için nahiye müdürleri emrinde seyyar kalfa veya usta bulundurmak üzere lüzumu kadar okur yazar sanat erbabının yetiştirilmesi için Elazığ'da usta ve kalfa için bölge kursu açılmasının bakanlığa teklifi uygun görülmüştür.

C) Büyük su geçitlerinde varagele sistemiyle çalıştırılacak kayıklara nerelerde ihtiyaç vardır? Bunun için ne kadar tel halata ihtiyaç vardır? Bu mevzuun iyice etüd edilmesi ve kesin rakamlarla teklif yapılması.

Elazığ valisi: İlemil, Besteh, Adedi ve Zahoran mevkilerinde il bayındırlığı teşkilâtına yaptırdığı incelemelerde adı geçen yerlerde varagele sisteminin tatbik edilemiyeceği sonucuna varılmakla beraber işin bir defa da Yollar 8. Bölge Müdürlüğü tarafından incelenmesinin ve ondan sonra bir karara varılmasının icap ettiğini;

Tunceli valisi: Aşvan, Çarsancak ve Nazımiye'nin Başköy mevkileriyle, Muhundu ve Sehenk düzlüğü önünde varagele sistemine ihtiyaç bulunduğu, fakat elinde eleman bulunmadığından bunları layıkiyle tetkik ettiremediğini bu itibarla Yollar 8. Bölge Müdürlüğü'nün yardımının sağlanmasını;

Bingöl valisi: Bingöl-Genç yolu üzerinde 100 metre tel halata ihtiyaç bulunduğunu, Solhan-Genç için Simsor civarında da varagele sisteminin kurulabileceğini;

Erzincan valisi: Tercan ilçesinin Tuzla Suyu üzerinde ve Başvartinik yolu üstünde bu sisteme ihtiyaç bulunduğunu açıklamışlardır.

Ancak konunun tam ve müsbet olarak etüd edilmediği anlaşıldığından hangi geçitler üzerinde varagele sisteminin kurulmasına ihtiyaç varsa imkân dereceleri ile birlikte bütün malzeme ve tesisleriyle kaça mal edileceğinin illerce genel meclislerin toplantısından önce kat'i rakamlarla Genel Müfettişliğe tel halatları temin bakımından teklifte bulunmaları lüzumu belirtildi.

D) Yol ve köprüler: Elazığ-Bingöl yolu üzerinde Kuşçu Deresi ile Karakoçan Deresi üzerinde 30'ar metrelik iki köprünün; Tunceli ili dahilinde Ovacık'ta Munzur üzerinde ayağı yapılmış olan köprünün inşasının ikmali bakımından, Çemişgezek-Hıdırdamı yolunun Tagar Çayı üzerinde 30 metrelik bir köprünün; Bingöl ili dahilinde Bingöl-Muş yolu istikametinde Geçit Deresi üzerinde 30 metrelik; Göynük Suyu üzerinde Simsor mevkiinde 50 metrelik Masalla Deresi üzerinde 30 metrelik köprülerin Bayındırlık Bakanlığı'nca inşa ettirilmeleri için bakanlık nezdinde Genel Müfettişlikçe yapılacak teşebbüsün valiliklerce takip edilmesi.

Erzincan ilininin; Erzincan-Kemah yolu üzerindeki mesaisine 1943'te de devam olunması, ödenek arttığı takdirde bu faaliyetin Kemah-Refahiye istikametine yöneltilmesi.

Ödenek sağlanabilirse Bağıştaş-Aşıtka yolunun onarılmasına önem verilmesi, Kemah-Refahiye yolunun inşasının Bayındırlık Bakanlığı'na Genel

Müfettişlik tarafından teklif olunması ve vilayetçe Bayındırlık Bakanlığı nezdinde takip ettirilmesi kararlaştırılmıştır.

Kemaliye ve Ilıç ilçeleri merkeze iyi bir yolla bağlı değildir. İl bütçesinin durumu bunu sağlayacak takatta olmadığından Ilıç-Kemah yolunun yapılabilmesi için gerekli ödeneğin Bayındırlık Bakanlığı'ndan sağlanması için ilce, bakanlığa teklif yapılması ve sonucundan Genel Müfettişliğe bilgi verilmesi uygun görülmüştür.

5. Milli Eğitim Bakanlığı'nı İlgilendiren Konular

Toplantı günü: 22.07.1947

1) Türk dilinin bölge dahilinde yayılması:

(1945 valiler toplantısındaki karardan devren) Türkçe bilmeyenlere Türkçe öğretmek için kurslar açılması faydalı olur. Fakat bu tedbir, Türk dilinin Türkçe konuşmayan aileler içinde süratle yayılmasına kâfi değildir. Türkçe bilmeyenlerin nisbetinin Bingöl ilinde % 80, Elazığ'da % 65, Tunceli dahilinde % 45 olduğu tesbit edilmiştir. Öğretmenlerin bulundukları köylerde her yıl açtıkları kursların da bu maksadı istihsal bakımından yeter bir teşebbüs olmamasına rağmen halk dershanelerinin, halk odalarının yardımiyle açılmasına devam olunmaktan başka bugünkü mevzuat ve şartlar çerçevesi dahilinde bu sahada alınacak tedbir bulunmadığı neticesine varılmış ve 4274 sayılı kanun ve tatbikatının zamanla bu maksadı temine kâfi gelebileceği mütalaa edilmiştir.

2) Yatılı pansiyonların tesisi:

Yatılı pansiyonlar tesisinden maksat bölgede Türk dilinin yayılmasını sağlamaktır. 1. maddedeki mütalaaya burada eklenecek karar şu olabilir: Türk dili, anadili olduğuna göre yetiştirilecek olan Türk annelerinin küçük yaştan Türk kültürüne aşılanmaları lâzımdır. Bu konuda yürütülen mütalaalar ve yapılan tartışmalar sonunda, bugün Elazığ'da mevcut yatılı Kız Enstitüsü'nün bölge şartlarına uygun olarak bölge dahilinde artırılmasının çok lüzumlu bulunduğu kanaati ittifakla izhar olunmuş ve bu konuda gerekli tevakkufların yapılmasına ve Nazımiye ilçe merkezinde bulunan kışladan bu maksatla faydalanılması için Milli Eğitim Bakanlığı'na teklifte bulunulmasına karar verilmiştir.

3) Beden eğitimi konusu:

Valilerin ve Milli Eğitim Müşaviri'nin ileri sürdükleri mütalaalar dinlendikten sonra, etraflı şekilde görüşülerek ameli ve faideli karara varılabilmek için bu konunun 1948 yılı valiler toplantısına bırakılarak o toplantıda tekrar ele alınması ve gözden geçirilmesi lüzumu üzerinde görüş birliği kayıt edildi.

4) Bölge illerinde inşa edilmekte olan ilkokulların vaktinde ve noksansız olarak bitirilmesi konusu üzerinde cereyan eden tartışmalarda belirtilen fikirlere ve kanaate göre okulların kereste ihtiyacının en yakın ormandan tertiplenmemekte ve cam, çivi, kereste ve kiremit gibi inşa malzemesi bedellerinin dikkate alınarak verilmemekte olduğu ve okul başına maktuen verilen 1.500 liranın ancak kiremit mübayaasına kifayet ettiği anlaşılmıştır. İlkokul binalarının plan dahilinde ve zamanında inşalarını sağlamak için:

A) Kereste ihtiyaçlarının en yakın ormandan verdirilmesi esbabının istikmali.

B) Kiremit, cam, çivi ve kereste temin edileceği ilan ve temin edilmiş olduğuna göre bu malzemenin tedarikinde mahalli rayiçlerin göz önünde bulundurulması suretiyle ve tam olarak köylere yardım yapılması tedbirlerinin alınması zımnında Milli Eğitim Bakanlığı nezdinde müfettişlikçe teşebbüste bulunulması kararlaştırıldı.

6. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nı İlgilendiren Konular

Toplantı günü: 23.07.1947

1) Köy ve belediye sağlık işlerinin iyi bir düzene konulması için gerekli tedbirler:

A) Köy sağlık işleri: 1926 yılında yürürlüğe girmiş olan Köy Kanunu'nun köyün sağlık işleri için tesis etmiş olduğu hükümlerin, dilediğimiz gibi uygulanmamış olması bu konunun gündeme alınmasını kanuni kılmıştır.

Valilerin ve sağlık müşavirinin verdikleri izahlara göre Köy Kanunu, köy sağlık işlerinin yaptırılmasını muhtar ve ihtiyar kurullarına vazife olarak vermiştir. Bölge illerinde sağlık teşkilâtının noksanlığı, Köy Kanunu'nun uygulanmasına nezaretle mükellef bucak müdürlerinin, bucakların 30-40 kadar köyü ihtiva etmesi yüzünden köylerle istenildiği gibi meşgul olamamaları ve bilhassa ihtiyar kurulu üyeleriyle muhtarların kifayetsizliği ve sağlık işlerinde inanç ve iman hâlinde bir fikrin sahibi olmamaları köylerimizin Köy Kanunu'na göre sağlık işlerini uygulamalarına engel teşkil eden sebepler olarak mütalaa edilmiştir.

Durumun bu merkezde olması köylerimizi; sağlık işlerinde kendi hâllerine bıraktırmayı gerektirmeyeceğinden köy sağlık işlerini hiç olmazsa bir plana bağlamak ve bu plan dahilinde sıkı bir murakabe tesis ederek faaliyete geçmek lüzumu üzerinde tam bir ittifak hasıl olmuştur. Bu maksatla şöyle bir program tesis edilmesi faydalı görülmüştür:

İller, belediye teşkilâtı olmayan bucak merkezleriyle, bucak merkezlerine yakın olan birkaç köyü 1948 yılı içinde ele alacaklar ve bu köylerde sağlık işlerinin mevzuatımıza göre tamamen uygulanmasını sağlayacaklardır. Bu suretle her il dahilinde ele alınacak müteaddit köylerde bir yıl içindeki tatbikatın vereceği neticeye göre durum 1948 yılı bölge valiler toplantısında tekrar ele alınacak ve gözden geçirilerek faaliyet sahası diğer köylere de teşmil edilmek suretiyle tevsi olunacaktır.

B) Belediye sağlık işleri: Bilhassa şehir manzarası arzeden il ve ilçe merkezlerinde sağlanması külfete ve masrafa tevakuf etmiyen Belediye Kanunu ile Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun şehir sakinlerine tahmil ettiği; sağlık mükellefiyetlerini hakkiyle tatbik ve murakabe etmek gündemimizin güttüğü hedeftir.

Tartışma sonunda şehir ve kasaba sağlık işleri üzerinde idare amirlerimizin önemle ve ısrarla durmaları ve bunları sıkı bir murakabeye tabi tutmaları hâlinde bugünkü mevzuatımızın şehir ve kasabalarımızın sağlık işlerini düzene koymaya kâfi bulunduğu kanaati belirtildi.

Bu kanaatle belediye sınırları içinde satışa arzedilen yiyecek ve içecek gibi gıda maddelerinin açıkta sattırılmaması, vatandaşların yerlere tükürmemeleri, otel, han, hamam ve lokanta gibi umumi yerlerin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın genelgeleri ve kanuni mevzuat hükümleri dahilinde temiz tutturulması, umumi helâlar yaptırılması gibi şehir sakinlerini her gün yakından ilgilendiren temizlik ve sağlık işlerinin çok sıkı bir murakabe ve takip neticesiyle sağlanmasının, belediye tenbih ve yasaklariyle Belediye Sağlık Zabıtası Talimatnamesi'nin tam olarak ve ciddiyetle tatbik edilmesinin lüzum ve zarureti üzerinde ittifak olundu.

Bu maksatla valiler, illeri dahilindeki belediyeleri bu amaca göre yöneltmek çare ve tedbirleri üzerinde aydınlatacaklar ve kanuni mevzuatı müsamahasız tatbik imkânlarını temin edeceklerdir.

2) Sıtma, trahom ve frengi mücadelelerinin daha verimli olabilmesi için mevcut mevzuatın dışında alınması gerekli tedbirler:

Dördüncü Genel Müfettişlik bölgesinde bazı yerlerde sıkı mücadeleyi icap ettirecek kadar trahomlu ve frengili hastalar vardır. Bu iki önemli

hastalıkla savaşmak hususunda mevzuatımız yeter derecede hükümler tesis eylemiştir. Ancak mücadele, yetkili fen adamlariyle ve teşkilâtla yapıldığı takdirde muvaffak olabilir. Bölge sağlık teşkilâtı noksan olduktan başka, mevcut teşkilâtın trahom ve frengi mücadelesindeki mesai ve muamelelerini mahallen sıkı bir murakabeye tabi tutabilmek ve memuriyet hayatına yeni atılmış olan doktorlara mevzuata uygun olarak çalışmaları için rehberlik etmek için il sağlık ve sosyal yardım müdürlerinin il ve hükûmet tabiplerinin ilçeleri dahilinde sık sık teftiş yapmalarını sağlayarak yolluk ödeneklerinin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan verilemediği ve sağlık müdürlerinin mıntıkalarındaki hükûmet tabiplerinin muamelelerini yıllarca teftiş etmemiş oldukları müşahede olunmuştur.

Frengi, trahom ve genel haşarat mücadelesinde ve diğer bütün sağlık işlerinde sağlık ve sosyal yardım müdürlerinin sağlık teşkilâtı üzerindeki denetlemelerinin sağlamak için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca yeter miktarda ödenek verilerek sağlık ve sosyal yardım müdürlerini hareketli bir hâle getirilmesinin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na arzedilmesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı nezdinde bu konunun takip olunması lüzumuna ittifakla işaret olundu.

Elazığ ilinin Palu, Erzincan ilinin Tercan ve Bingöl ilinin Genç ilçelerinin birçok köylerinde sıtmalı miktarının fazla bulunduğu anlaşıldığından, o ilçelerde de sıtma savaş teşkilâtı kurulması lüzumu üzerinde durulmuş, adı geçen ilçelerde de 1948 yılında sıtma savaş teşkilâtının kurulması Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na arza muvafik görülmüştür.

3) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 2085 sayılı ve 28.02.1947 tarihli genel haşarat mücadelesi hakkında valiliklere göndermiş olduğu genelge hükümlerinin uygulanması ve haşarat mücadelesinin verimli bir şekilde başarılması için alınması gerekli tedbirler:

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın bu konu ile ilgili yazıları ve talimatı okundu:

1. maddede tartışma mevzuu teşkil eden köy ve belediye sağlık işleriyle bu emir ve talimat münderecatının sıkı alakası müşahede ve tesbit olunduğundan, köy ve belediye sağlık işlerinde alınması takarrür ettirilen tedbirlerin bu maksadı da temine kâfi geleceği mütalaa olundu. Bu arada valilerin verdikleri izahlara göre halkın ve köylünün haşarat mücadelesinde D.D.T. ilacına karşı gösterdiği yakın alakadan faydalanılmasının yerinde olacağı mülahaza edilerek, ihtiyacı karşılayacak miktarda ve daha ucuz D.D.T.'nin satışa

çıkarılması için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na teklifte bulunulmasına karar verildi.

4) 4871 sayılı Sıtma Savaş Kanunu'nun 16. maddesi gereğince şehir ve kasabalarda sivrisinek mücadelesinin başarılı olması için alınması gerekli tedbirler:

4871 sayılı kanunun 16. maddesi gereğince şehir ve kasabalarda sivrisinek mücadelesi için belediye ve iller özel idarelerince ödenek konulmak suretiyle iştirak edildiği kayıt ve bunun daha kesin ölçüde uygulanması imkânlarının gelecek yıl bütçelerinde sağlanması üzerinde tevakkuf olundu.

Bununla da iktifa olunmayarak belediyelerin murakabesine tabi umumi yerlerde sahip ve müstecirlerine haşarat mücadelesinin tatbik ettirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması lüzumuna işaret olundu.

Bu suretle şehir ve kasabalardaki mücadele, belediyelere hiçbir masraf tahmil etmiyecek şekilde kesin bir ölçüde tatbik edilmiş olacaktır. Bu maksatla belediye tenbih ve yasakları meyanına aldırılacak olan mücadelenin belediyelerce sıkı takip ve murakabeye tabi tutulması ve valilerin belediyelere gerekli tebligatı yapmaları ve elde edilecek sonuçlardan peyderpey Genel Müfettişliğe bilgi verilmeleri takarrür ettirildiği.

5) İskân Kanunu'nun bazı maddelerinin kaldırılmasına, değiştirilmesine ve bu kanuna yeniden bazı madde ve fıkralar ilavesine dair 5098 sayılı kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın İskân Genel Müdürlüğü 1438 ve 1440 sayılı genelgeleri okunarak, illerde alınması lüzumlu görülen tedbirler ve zorluklarla karşılaşılması muhtemel hususlar gözden geçirilerek engelsiz yürütülmesi konusu üzerinde tam bir mutabakat hasıl olduktan sonra toplantıya son verildi.

BATIDAN GERİ DÖNENLERİN ERZİNCAN'A İSKÂNI (1947)*

Yazan: Recai Türeli
Erzincan Valisi

30.07.1947

Erzincan

Sayı: 244

Özü: Tahsisat talebi.

Sağlık Bakanlığı'na,

5098 sayılı kanunla garba nakledilenlerden serbest bırakılanların nakil, iaşe ve ibatelerine sarf edilmekte olan mevcut 1.525 liralık tahsisat kifayet etmeyeceğinden ve bitmek üzere olduğundan şimdilik 668'inci fasıl tahsisatından 5.000 liralık ödenek emrinin ilimiz maliyesine gönderilmesine emir ve müsaadelerinizi saygile arz ederim.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 103-115.

***

01.08.1947

Erzincan

Sayı: 252

Özü: İskâna tabi tutulan yasak bölge halkı hakkında.

Sağlık Bakanlığı'na,
4. Genel Müfettişliği'ne,

1. 5098 sayılı kanunun geçici 2. maddesinin 1. bendi gereği iskâna tabi tutulan yasak bölge halkından bugüne kadar Erzincan'da 25-30 hane olup, her postada gelmektedir.

Gerek merkez ve gerekse köylerde Hazine'ye ait bina olmadığı gibi, vilâyetin zelzele mıntıkası olması hasebile boş bina, otel veya han bulunmadığından gelenler açıkta kalmakta olup, kendilerine ancak iaşe ve ibate yardımında bulunulmaktadır.

23.07.1947 gün ve 399 sayılı tamimin 2. maddesinde bahsi geçen Tarım Bakanlığı ve müştereken hazırlanacak olan cetvelin vürudundan sonra bunların topraklandırılmaları ikmal edilse bile kış mevsiminin yaklaşmasından kısa bir zamanda bina yapıp kendilerini barındırmaları da imkân dahilinde olmadığı hâlde bunların ifadelerine nazaran mürettep bulundukları mahallerince acele dönmeleri için birtakım vaatlerle teşvik edildikleri anlaşılmaktadır.

Arz edilen sebebler dolayısiyle bu gibi memnu mıntıka halkının toplu bir hâlde sevk edilmeleri bunların sefaletini intaç etmekle beraber topraklandırılma işinin neticesine kadar da iaşe ve ibate masrafları da oldukça mühim bir yekûna varacağından bunların iskân edilecekleri mıntıkalar belirtildikten sonra sevklerinin daha muvafik olacağı mütalaasile keyfiyetin tasvip buyrulduğu takdirde icap eden mahallere tebliğine emir ve müsaadelerinizi saygiyle arz ederim.

2. Sağlık Bakanlığı'na ve bilgi edinilmesi hususunda 4. Genel Müfettişliği'ne arz edilmiştir.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

02.08.1947

T.C.
Erzincan Vilâyeti
Sağlık ve Sosyal Yardım
Müdürlüğü
Sayı: 253

Serbest bırakılan eşhasa Kızılay'ca yardım edilmesi hk.

İçişleri Bakanlığı'na,
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na,
Dördüncü Genel Müfettişliği'ne,

1. 5098 sayılı kanun gereğince serbest bırakılan eşhas peyderpey yerlerine dönmektedirler.

Bunlardan memnu mıntıkalar halkından olanlardan hemen hepsi Erzincan'da iskân talebinde bulunmakta ve henüz iskân edilemedikleri için de iskânlarına kadar iaşe edilmektedirler.

Memnu mıntıka halkından olmayanların kısmı azamisinin esasen kendi köylerinde arazileri ve evleri ve medarı maişetleri olmadığı gibi, bir kısmının da arazileri evvelce satılmış olduğundan aç ve sefil bir hâlde dolaşıp her gün yardım talebile valiliğe müracaat etmektedirler.

Bunların ıstırabı ve sefaleti takdir edilmekte ise de vilâyet bunları iaşe ve ibate edecek durumda değildir. Bu hâlin devamı takdirinde bilhassa kış mevsiminde sefaletin daha da artacağı tabii bulunduğundan kendilerine toptan bir yardımda bulunulması zaruri görülmekle Kızılay'ın da mümkün olan sürat ve miktarda yardım yapmasına delalet buyrulmasını saygiyle arz eylerim.

2. İçişleri Bakanlığı'na, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na ve Dördüncü Genel Müfettişliği'ne arz edilmiştir.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

06.08.1947

Sağlık Bakanlığı'na,

1568 iskân sayılı tele:

500 lira göçmenlerin iaşe, ibate ve nakil işlerine sarf edilmekte ve bitmek üzeredir.

246 sayı ile istenilen paranın da acele gönderilmesine müsaadeler. İskân 261 sayılıdır.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

09.08.1947

Sağlık Bakanlığı'na,

30.07.1947 gün ve 239 tele ek:

Mahrem mıntıka halkından olan göçmenlerin iaşesine devam edilmektedir. 5.000 liralık tahsisat bitmiştir. Yeter miktarda tahsisat gönderilmesi ve bunların iskânları için yapılacak işlemin bir an evvel bildirilmesine müsaadeleri arz. İskân 286 sayılıdır.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

09.08.1947

Erzincan

Sayı: 288

Özü: Memnu mıntıka halkı hk.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na,

1. Memnu mıntıka halkından şimdiye kadar Erzincan'da iskân için 200 haneden fazla müracaat vaki olmuştur. Gittikçe de miktarları artmaktadır.

Maliyeden alınan kayıtlara göre il merkez köylerinde ve gerek ilçelerde 4.000 küsur hektar arazi görülmekte ise de bu arazinin en çoğu köylüler tarafından işgal ve ziraat edilmekte olup bu yekûnda kısmen satılan ve kısmen tasfiye edilenler de dahil olduğundan köylülerin ileride topraklandırılması esası göz önüne alındığı takdirde Erzincan ilinde daha fazla miktarda göçmen iskânı mümkün görülmediğinden memnu mıntıka halkından daha fazla göçmen gönderilmemesine.

2. Yukarıda arz edildiği üzere halen 200 haneyi bulan ve miktarı da gün geçtikçe artan memnu mıntıka halkının iskânları hakkında henüz bir talimat verilmediğinden bunların iaşelerine devam edilmekte ve günde 500 liraya yekûn bir masraf ihtiyar edilmektedir. Erzincan'ın zelzele mıntıkası olması itibarile bunların muvakkaten yerleştirilmesi için bina temini gayri mümkün ve kış gelmesinin de yaklaşmakta olmasından bunlar hakkında yapılacak muamelenin bir an evvel bildirilmesine müsaade buyrulmasını saygı ile arz ederim.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 13.08.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü 1623 sayılı yazılarının örneğidir.

Gizli ve acele

Dördüncü Genel Müfettişliğe,

1. 5098 sayılı kanunla serbest kalan menkul eşhas arasında Erzincan ili dahilindeki gerek yasak bölge ve gerekse bu bölgeler haricindeki yerler halkından bulunanların mürettep oldukları il ve ilçelerinden fazlaca ve toplu olarak buralara sevk edildikleri ve bunların acele dönmeleri için idari mercilerle teşvik olundukları Erzincan valiliğinin işarından anlaşılmakta olduğu gibi, bu husus diğer valiliklerden alınan yazılarda da teyit edilmektedir.

2. Kanun bunların müstacelen ve sevk edilmeleri hakkında hükmü ihtiva etmediği gibi, bakanlığımızdan yapılan tamimlerde de bu cihet tebarüz ettirilmiş ve bilhassa bunların eski yerlerine dönmeleri için bir teşvik yapılmaması ve herhangi bir izdihamı mucip olacak tarzda ve toplu şekilde bir sevkıyatta bulunulmaması talep edilmişti.

Buna rağmen gerek yasak bölge halkından ve gerekse bu bölgeler haricinden olan kimselerin sevkleri hususunda il ve ilçelerce azami faaliyet gösterildiği anlaşılmaktadır.

3. Hâlbuki bakanlığımız bilâkis menkul şahıslardan mürettep yerlerinde müstahsil ve hâlen hayatını kazanarak gayri muhtaç bir duruma girmiş olanların eski yerlerine dönmelerinden ziyade bulundukları yerlerde kalmalarını tercih etmekte ve icabı hâlinde kendilerinin bu yolda teşvik edilmelerini daha muvafık görmektedir.

4. Menkul eşhasın toplu olarak sevk edilmeleri hâlinde gerek mürettep yerleri ve gerekse eski yerleri il ve ilçelerince birçok müşkülata maruz kalınmakta ve bilhassa bunların iaşe ve ibatelerinde zorluk çekildiği görülmektedir.

5. Bu sebeple:

A) Sevkıyatın toplu olarak ve birbirini takip etmek suretile yapılması hususunun önemle nazarı itibara alınmasını;

B) İlk anda muhtaç ve işsiz durumda bulunanlar sevk edilmek suretile bir sıra takip edilmesini;

C) Muhtaç olmayan kimselerin en son kafileler arasında gönderilmelerini;

D) İhtiyaçsız olanlardan bir an evvel eski yerlerine dönmek isteyenlerin paralarile gitmekte serbest bulunduklarının kendilerine tebliğini ve bu takdirde bunlara hiçbir suretle iaşe ve sair yardımlarda bulunulmamasını;

E) İliniz dahiline mürettep bulunanlardan hâlen mevcut olan menkul eşhastan ne kadarının muhtaç ve ne kadarının gayri muhtaç durumda olduklarının rakam üzerine acele bildirilmesini tamimen ve ehemmiyetle rica ederim.

Genel müfettişliklere ve ilgili valiliklere yazılmıştır.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Y.

***

13.08.1947

Sağlık Bakanlığı'na,

08.09.1947 gün ve İskân 286 sayılı tele ek:

Yasak bölgeden gelen bini mütecaviz nüfusun iaşesi ile mahallerine sevk edilenlerin yolluğu için mevcut tahsisat kalmadığından iaşe yolluklar verilmemiştir. Daha 10.000 liralık tahsisatın acele gönderilmesine emirleri arz. İskân 304 sayılıdır.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

15.08.1947

Sağlık Bakanlığı'na,

200 haneyi bulan ve peyderpey gelmekte olan iskâna tabi memnu mıntıka halkı yağmur altında perişan bir hâldedirler. Kızılay'dan 500 çadırın acele gönderilmesine emirlerinizi. İskân 317 sayılıdır.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

15.08.1947

Erzincan

T.C.
Erzincan Sağlık ve Sosyal
Yardım Müdürlüğü,
Sayı: 318

Serbest bırakılan eşhas hk.

İçişleri Bakanlığı'na, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na
ve 4. Genel Müfettişliği'ne,

02.08.1947 gün ve sağlık 253 sayılı yazımıza ektir.

1. 5098 sayılı kanunla serbest bırakılan ve memnu mıntıka harici olan halkın ekserisinin köylerindeki evleri zelzele dolayısile yıkılmış ve arazileri de tasfiyeye tabi tutularak satılmış olduğundan çok perişan bir duruma düşmekte ve yardım yapılması hususunda her gün valiliğe müracaatta bulunmaktadırlar.

Bunlardan bir kısmı da yine eski mürettep oldukları mahalle dönerek oradaki iskân yolu ile verilmiş olan topraklarda geçimlerini temin etmek arzusu ile yolluk talebinde bulunmaktadırlar.

Kanunen yolluk verilmesi bir defaya mahsus olduğuna göre vilâyetçe bir şey yapılamamaktadır.

Keyfiyetin etraflıca tedkik buyrılarak tasvip buyrulduğu takdirde bunların yine eski yerlerine dönerek geçim ve hayatlarını temini etmelerinin ve binnetice bu perişanlıktan kurtarılmalarının valiliğimizce de yerinde görüldüğünü saygı ile arz ederim.

2. İçişleri Bakanlığı'na, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na ve 4. Genel Müfettişliği'ne arz edilmiştir.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

21.08.1947

T.C.
Erzincan Valiliği
Sağlık Müdürlüğü
İskân İşleri
Sayı: 333

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na,

15.08.1947 gün ve İskân Umum Müdürlüğü 1624 sayılı emirleri cevabıdır.

Yasak bölge halkından olup, şimdiye kadar iskân talebinde bulunan 168 hane 885 nüfustan ibaret olup, bunların miktarı da gittikçe artmaktadır. Bunların topraklanma işi bitinceye kadar iaşe edilip edilmiyeceklerine dair 03.07.1947 gün ve iskân 239 sayılı yazımıza 05.08.1947 gün ve iskân 1570 sayılı cevabı emirlerinde bütün iskân haklarından istifade edecekleri bildirilmiş ve Dördüncü Genel Müfettişlik 07.08.1947 gün ve 6100/1339/1 sayılı emirlerile tebliğ buyrulan 31.07.1947 gün ve iskân 1532 sayılı emirlerinde de bunlardan muhtaç bulunanların tayin ve takdiri vilâyetlere, iaşe ve ibate masraflarının tayin ve takdiri de idare heyetlerine bırakılmıştır. İskân talebinde bulunan yasak bölge halkından hangilerinin muhtaç ve hangilerinin hâli vakti yerinde olduğunun tayin ve tesbiti için bu gibilerin menkul ve gayrimenkul mallarının tapu, vergi ve saire kayıtları mevcut olmadığı gibi, bu cihetlerin tayin ve tesbite yarar elde tahkik ve tedkik mercii de mevcut olmamasına binaen iskân isteğinde bulunanlardan bir kısmına idare heyetinden alınan karara göre muhtelif günler için 2.500 küsur lira kadar tediyatta bulunulmuş olup 15.08.1947 gün ve iskân 143 sayılı emirleri üzerine tediyat kesilmiş ve bu tahsisatın bakiye kısmı da geriye dönenlerin yollukları için sarf edilmiştir. Bunların her ne kadar kendilerine iş bulmaları yolunda teşvikte bulunulmuş ise de bunların hemen hepsi çiftçilikle geçinen kimselerden ibaret olduğu gibi, Erzincan ilinde fabrika ve buna benzer geniş işyerleri bulunmadığından her ne suretle olursa olsun yasak bölge halkından olup da Erzincan'da iskânını istemiş bulunanların geçimlerini sağlayabilmeleri mümkün olmadığından, bunların bir kısmı şimdiden dilenmeye başladıkları ve

gittikçe hepsinin sefil ve acıklı bir hâle düşmekte oldukları görülmektedir. 23.07.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü İstatistik ve Toprak Bürosu 339/6 sayılı emirlerinde sözü geçen cetvel ve bunların iskân tarzına ait henüz bir talimat gelmediğinden vilâyetçe bunlar hakkında ne yapılacağı kestirilememekte ve iskân talebinde bulunan yasak bölge halkı da perişan bir halde ağaç gölgelerinde günlerini geçirmekte olduğundan, iklim itibarile kış mevsimi yaklaşmakta olduğuna göre, bunların feci bir duruma düşmelerini bir an evvel önlemek zaruretine binaen yasak bölge halkından olanların bir an evvel iskânları için gerekli talimatın verilmesine ve yasak bölge halkından olmayanlardan gerek şimdiye kadar gelip de yolluğu verilemeyenler ve gerek yeniden gelmekte olanlar için de en aşağı 5.000 lira tahsisatın gönderilmesine emir ve müsaade buyrulmasını saygiyle arz ederim.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

***

26.08.1947

Sağlık Bakanlığı'na,
Ankara

İskân 333 yazıya ek.

Yasak bölge halkı perişan bir durumda bulunduklarından iskânlarına bir an evvel emir verilmesi arz. İskân 356 sayılıdır.

Vali
Recai Türeli

***

27.08.1947

Erzincan

Sayı: 359

Özü: Yasak bölge halkı hakkında.

Sağlık Bakanlığı'na,
4. Genel Müfettişliği'ne,

22.08.1947 gün ve İskân Genel Müdürlüğü Malı. 1681 sayılı buyrukları karşılığıdır.

1. 21.08.1947 gün ve İskân 333 sayılı yazımızla arz edildiği veçhile bugüne kadar ilimize gelip iskân talebinde bulunan yasak bölge halkı 191 hanede 905 nüfustan ibarettir.

Bundan sonra gelmesi muhtemel olanlar bittabi malum değildir.

5098 sayılı kanunda yasak bölge halkının iskân edilebilmesi, bunların aynı zamanda fakir olmalarile meşruttur.

Ancak bunların arazileri yasak bölgede bulunduğuna ve başkaca sıai hâllerine delâlet edecek hâllerinin tesbitine maddeten imkân bulunmadığına nazaran da iskân talebinde bulunan bütün yasak bölge halkının fakir addile iskânları cihetine gidilmesi bir emri zaruridir.

Kaldı ki, harici durumlarına ve ağaç gölgelerinde haftalardan beri geçirmekte oldukları perişan hayat da bunlar hakkında başka türlü düşünmeye imkân vermemektedir.

İlimiz mıntıkasında işyerleri bulunmadığından ve sekenenin ufak mikyasta ziraatle müştegil bulunmasına göre de bunların çalışarak hayatlarını kazanmalarına imkân yoktur.

Halen iskânlarına başlansa bile ancak önümüzdeki yıl müstahsil duruma geçebileceklerinden para verilse bile mevsim itibarile barınmak üzere ev yapmalarına imkân olmadığından, bunlara şimdilik iskân yardımı olarak arazi, tohumluk, çift hayvanatı ve bahara kadar geçimlerini temin için iaşe bedeli verilmek suretile önümüzdeki kış zarfında köylerde misafereten barındırılmalarından başkaca yapılacak muamele olmadığı kanaatiyle keyfiyeti saygiyle arz ederim.

2. Cevaben Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na ve bilgi için 4. Genel Müfettişliği'ne arz edilmiştir.

Nakliye ücretleri verilmeyenler:

Gittiği mahal	Aile adedi	Nüfus	Beher nüfusa Lira	Yekûn Lira
Pülümür ilçesi	129	749	5	3.745
Refahiye ilçesi	3	21	5	105
Selepür bucağı	3	22	5	110
Başköy bucağı	5	20	5	100
Cenciğe bucağı	38	225	3	1.125
Cimin bucağı	19	126	3	378
Esesi bucağı	12	78	3	234
	26	150	1	150
Merkez ve köyleri	54	459	2	918
	11	79	3	237
Toplam	300	1.929	35	7.102

Sevk pusulaları mürettep mahallerince gönderilmemiş olanlar dahil edilmemiştir.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

ERZİNCAN'A GERİ DÖNENLER VE KAMULAŞTIRILMIŞ TOPRAKLARI MESELESİ (1947)*

Yazan: Recai Türeli
Erzincan Valisi

13.08.1947

Sayı: 549/745

Milli Eğitim Müdürlüğü'ne,

1. 5098 sayılı kanun gereğince serbest kalıp yerlerine dönen birçok vatandaşlar geçimlerine medar olan arazilerinin okullar için istimlâk yolu ile ellerinden alınmış bulunduğundan bahisle sızlanmaktadırlar. Bu gibilerden istimlâk edilmiş arazi bulunan köylerde hazineye ait veya orta malı arazi bulunduğu da ayrıca zikredilmektedir.

Şayet sözü geçenlere ait köylerde hazineye ait veya orta malı arazi varsa bunların tesbiti ile bu nevi araziye el konmak suretile halktan istimlâk edilmiş araziden vaz geçilmesi lâzımdır.

2. Keza birçok köylerde enstitü mezunu öğretmen olmadığı hâlde, eğitmenler için arazi kamulaştırıldığı anlaşılmaktadır.

Eğitmenlerin çalıştırıldığı okullarda yalnız uygulama tarlası kamulaştırılabileceğinden bu gibi yerlerdeki arazinin sahiplerine iadesi lâzımdır.

3. Gereği için Milli Eğitim Müdürlüğü'ne ve ilçelere yazılmıştır.

Erzincan Valisi
Recai Türeli

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 249, 253-255.

***

29.08.1947

Sayı: 1801

İlköğretim Müfettişlerine, İlçeler M. Eğitimlerine ve Merkez Gezicilerine,

Köy okulları için kamulaştırılan topraklar hakkında valilik makamından telakki edilen 13.08.1947 tarih ve 549/743 sayılı emrin bir örneği ilişik olarak gönderilmiştir.

Emir gereğinin en kısa bir zamanda ve aşağıdaki esaslar dairesinde yerine getirilmesini;

1. Her ne suretle sağlanmış ve kime ait olursa olsun hâlen enstitü mezunu öğretmen çalışan köylerdeki topraklar hakkında şimdilik hiçbir işlem uygulanmıyacak ve bu topraklardan o köyde çalışmakta olan enstitü mezunu öğretmenler faydalanmakta devam edeceklerdir.

2. Bu yıl ilimizde yeniden görev alacak enstitü mezunu öğretmenlerin yerleştirileceği köylerde kamulaştırılan topraklara da şimdilik el sürülmiyecek ve öğretmen işe başladığı gün kendisine teslim edilecektir.

3. 1. ve 2. maddede belirtilen özelliğin dışında kalan ve bahusus 10 yıllık çalışma planına göre daima eğitmenli kalacak veya enstitü mezunu öğretmen 1947-1948 ders yılından sonra gelecek olan diğer bütün köylerde kamulaştırılmış olan topraklar eski sahiplerine geri verilecek ve bu kabil köylerdeki topraklardan maksada en uygun olan üç ila beş dekarlık bir kısım okul uygulama bahçesi olarak muhakkak elde tutulacaktır.

4. Uygulama bahçeleri eğitmen çalışan köylerde eğitmene terk edilecek ve eğitmen bulunmayan köylerde köy sandığı hesabına icar ve imece suretile işletilecektir.

5. Yukarıdaki şartlara göre geri verilmesi istenilen tapulu veya tapusuz toprakların eski sahipleri tarafından geri alınmaması hâlinde bu arazinin ileride yine okula tahsis edilmek üzere köy orta malı olarak muhafazası uygun olur.

6. Bu emrin 3. maddesine göre geri verilecek arazi ile uygulama bahçesi olarak elde tutulması istenen arazinin tesbiti için hemen ilgililerin işyerlerine gönderilmesini ve bu konuda yapılan işlerin köy adlarına göre örneği ilişik

çizelgeye[1] yazılarak gönderilmesini, geri verilecek araziden köy sandığı vasıtasile köy birliklerine devredilmesi gerekli ödenmiş arazi bedellerinin hesabında çok titiz davranılmasını önemle dilerim.

Milli Eğitim Müdürü
Nazmi Vural

***

29.08.1947

Sayı: 1807

İçilce Jandarma BL.K., Merkez Bucak Müdürlerine,

Aşağıda adları yazılı köy muhtarları[2] köylerinde okul adına kamulaştırılan tarlalar için bankaya yatırdıkları paraların makbuzlarını ve tarlası kamulaştırılan şahısları alarak Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurmalarının teminini rica ederim.

Nazmi Vural

Erzincan Valisi Y.
Selâhattin Alağ

***

T.C.
Erzincan
Milli Eğitim Müdürlüğü[3]

Önemli ve ivedi

Milli Eğitim müdürünün yaptığı son teftişlerde ve ilgili bölge müfettişlerinden alınıp bana verilen bilgilere göre:

---

1 Sözü edilen çizelge arşivde mevcut değildir. –d.n.
2 Sözü edilen köy muhtarlarının adları arşivde mevcut değildir. –d.n.
3 Belgede tarih mevcut değildir. –d.n.

Köylerde öğretmen ve ailesinin geçimine okul talebesinin ders tatbikatına yetecek miktarda verimli arazilerin elde edilmesinde tahsis, satın alma ve kamulaştırmada kanuni işlemin takip edilmediği, kamulaştırmada bazı hususlara riayet edilmediği, kamulaştırma bedellerinin tahsil edilip bankaya veya mal sandıklarına yatırılmadığı, satın alınan veya kamulaştırılan yerlerin köy şahsiyeti maneviyesi namına tapuya tescil edilmediği, teslim ve tahliye işlerinin yapılmadığı ve bu gayrimenkullere karşı yapılan müdahalelerin meni cihetine gidilmediği sonucuna vardım.

Bunun için aşağıdaki hususların açıklanması uygun görülmüştür:

1. Köy okulları arazi işlerini düzenleyen 4274 sayılı kanunun 28. maddesi tahsis, satın alma ve kamulaştırma gibi üç şekilden ve fakat sıra gözeterek bahsetmiştir. Bu suretle köy sınırı içinde ziraat işlerine elverişli tahsisi mümkün arazi dururken diğer iki şekle yani satın alma ve kamulaştırmaya başvurmak doğru değildir.

Diğer taraftan tahsis, satın alma, kamulaştırma şekillerile arazi sağlanmada beş nüfuslu bir ailenin ihtiyacının göz önünde tutulması ve bu cihetlerin önemle ele alınarak sızıltılara meydan verilmemesi gerekir.

A) 4274 sayılı kanun öğretmenin geçimi için alınacak arazinin miktarını tayin etmekle beraber beş kişilik bir ailenin geçinmesine yetecek arazi kaydını koymuştur.

Bundan maksat; arazi kamulaştırılan köyde geçimi vasat olan beş kişilik bir ailenin sahip olduğu arazi miktarıdır.

B) Enstitü mezunu öğretmenlere verilen arazi bizzat işlenecektir. Bunlar çiftçilik yapmakta olduklarından bu arazinin ortakçıya veya icara verilmesi uygun görülmemiştir.

C) Henüz enstitü mezunu gelmemiş köylerde kamulaştırılmış olan arazinin eğitmenler tarafından ekilip biçildiği öğrenilmiştir. Bu gibi yerlerde enstitü mezunu öğretmen gelinceye kadar arazinin köy sandığı namına ekilip biçilmesi lâzımdır.

2. Hazine veya köy orta malı arazi bulunmadığı takdirde şahıs malı alınmasına ilgili komisyon tarafından karar verilince alınacak şahıs malı arazisinin;

A) Sahibinin maddi ve arazi durumu,

B) Arazinin cins ve miktarı,

C) Alınacak yerlerin uygulama ve geçim için elverişli mahalde bulunması,

D) Bu arazilere takdir edilen bedelin hakikate ve günün rayiç ve kıymet-

lerine uygun olması suretile mal sahibinin mağduriyetine ve mahkemelerin işgal edilmemesine önem verilecektir.

E) Alınacak arazinin ilgili komisyon tarafından kati tesbitine geçmeden bu arazinin maliye veya tapudan kayıtlarının çıkarılması suretile yanlışlığa yer verilmemesi.

3. Kamulaştırma bedellerinin tahsil edilerek bankaya, banka bulunmayan yerlerde mal sandıklarına yatırılması, gerek kamulaştırmanın tekemmülü ve gerekse ilgililerin mağduriyetine gitmemek bakımından elzem olduğundan bu cihet sıkıca izlenecektir.

4. Şimdiye kadar satın alınan veya kamulaştırılan yerlerin köy hükmi şahsiyeti namına tapuya tescilleri bu malları köy malları arasına ithal edeceği ve bu suretle Köy Kanunu'nun 8. maddesinin delaleti ile devlet malı gibi korunacağı cihetle kanunun bu hükmü süratle icra ve infaz edilecek ve sonucu en geç 15 Şubat'a kadar bildirilecektir.

5. Kamulaştırma suretile el konacak yerin tahliye ve teslim işleri köyün bağlılığına göre valilik veya kaymakamlık tarafından yazılacak müzekkere ile icra dairelerince yaptırılacaktır.

6. Gerek tahsis gerek satın alma ve gerekse kamulaştırma suretile elde edilen ve köy şahsiyeti maneviyesi namına tescil edilen yerlere karşı vuku bulacak fuzuli müdahalelerde şu noktalar göz önünde tutulacaktır:

A) Mevzubahis gayrimenkullere tecavüze ittila tarihinden itibaren bir ay içinde ilgililer tarafından idare üstüne başvurulmuşsa 2311 sayılı kanun gereğince idare üstü meni müdahale kararı vermekle beraber bu malların köy malları arasına idhal edilmesi ve köy mallarının da devlet malı hükmünde sayılması dolayısile T.C.K. 516. maddesi gereğince tecavüz ayrıca suç teşkil ettiğinden suçluların tecziyeleri için kolluğa yaptırılacak hazırlık tahkikatı ile beraber evrak Cumhuriyet savcılığına verilecektir.

B) Bu gayrimenkullere tecavüze ittila tarihinden itibaren başvurmada bir ay geçmiş ise bu takdirde meni müdahale kararı vermek kanuni olmayıp mütecavizin yukarda olduğu gibi hareketinin T.C.K. 516. maddesi gereğince suç teşkil etmesi bakımından mahkemeye verilmesi iktiza eder.

7. Bu genelge köylü yurttaşların mağduriyetine yer vermemek ve mahkemelik olmaktan kurtulmak ve tescil işlerinin kanuna göre zamanında yapılması, öğretmenin geçim ve işçiliğinin sağlanması maksadile bundan sonraki işlemlerimizde titizlikle izlenecek ve arazi konularında görülecek düzensizlik ve gecikmelerde ilgililer sorumlu tutulacaktır. Bilgi edinilmesini rica ederim.

8. Kaymakamlıklara, bucaklara, ilköğretim müfettişliklerine, gezici başöğretmenliklere, defterdarlığa, tapu sicil muhafızlığına yazılmış ve bilgi için Dördüncü Genel Müfettişliğe arzedilmiştir.

Nazmi Vural
Milli Eğitim Müdürü

Erzincan Valisi
Recai Türeli

ERZURUM BELEDİYE BAŞKANININ HİZMETLERE İLİŞKİN İLÂNI (1947)*

Yazan: Kâzım Yurdalan
Erzurum Belediye Reisi

20.08.1947

T.C.
Erzurum
Belediye Başkanlığı
Yazı İşleri

Sayın halkımıza,

Erzurum'un belediyeciliğini muhtelif veçhelerdeki durumundan sayın halkımızı haberdar etmek işlerimizin inkişafı bakımından lüzumlu görülmektedir. Şehrimizde yevmi gazete intişar etmemesinden dolayı beldenin işleri hakkında sayın temsilcilerimize vakit vakit malûmat verememekteyiz. Son günlerde efkârıumumiyede beliren ve şehir halkının belediyeden pek yerinde olan isteklerine maddebemadde cevab vermenin lüzumlu olduğuna kaniiz. Gerek ramazan ve gerek bayram gezintileri münasebetiyle yer yer konuşulan ve duyulan aşağıdaki hususatı sırasiyle, işbu ilânımızla cevablandırmayı bir vecibe biliriz.

1. Şehrin elektrik işi
2. Su işi
3. Tanzifat işi

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 167.

4. Ana lağım ve dereler işi
5. Et ve ekmek meselesi
6. Sebze ve meyve işi
7. İnşaat
8. Mütenevvi işler

1. Şehrin Elektrik İşi

Belediyenizi sizlere karşı muzdarib bir duruma sokan elektriğinizin inkıtasız teminine çalışılmak hususundaki mesaimizden bahsetmeyeceğiz. Ancak Zafer Bayramı'ndan sonra işleyecek olan 375 beygir kuvvetindeki motor faaliyete geçtikten sonra bizleri muzdarip ve sizlerin huzurunu bozan bir inkıtaın bakanlıkça tesbit edilen sebeblerini bir beyanname ile sayın mütehiblerimize bildireceğiz. Bunun içindir ki şimdilik fazla izahat vermiyoruz.

2. Su İşi

Sayın halkımızca malumdur ki ecdadımızdan kalma 360 çeşmeden ancak 180'i akmakta ve diğerleri istilâ ve istilâdan sonra uzun masraf ve külfetlere mütevakkıf bulunmasından dolayı bakımsızlıktan ve kısmen de paşalar suyu namiyle maruf (Muradpaşa, Lalapaşa, Alipaşa ve Emsalı gibi) Palandöken ve Kapukaya'dan gelen suların boru içine alınmasından ve alınan suyun da vaktiyle saniyede 60 litre tahmin edilmiş iken, su inşaatı yapıldıktan sonra bu suyun ancak 27 litresi boru içine alınmış ve bu miktar da mevcud sekenenin su ihtiyacının üçte birini bile karşılayamıyacak bir duruma düşmüş olmasına rağmen, bu suyun bir kısmı da bugün için işlemesiyle memleketimize hayatiyet temin eden demiryollarımızın ihtiyacına tahsis edildiğini ve bir kısmı da ortalama bir hesaba göre 6-7 bin hektarlık bir sahaya dağılmış olan bahçe, park ve ağaçlarımızın sulanmasına tahsis edilmiş bulunmasından halkımızın içme su ihtiyacının muvakkat bir buhran geçirdiği görülmüştür. Son aylarda mevsimsiz ve fazla yağan yağmurlar kaptaj edilmeyen şehrin diğer su yollarının bentlerini ve taksim noktalarını yıkmış, bu yüzden şehrin su ihtiyacının tazyik edildiği görülmüştür. Muvakkat olan bu buhranı izale için belediyemizce alınan tedbirler neticesi Mahallebaşı, Kavak Mahallesi mıntıkası müstesna olmak üzere bugün her tarafın suları temin edilmiş bulunmaktadır. Erzurum'un 1947 içinde su ihtiyacının esastan halli için Belediye Meclisi'nin kabul ettiği program dahilinde fennin icablarına göre yapılan teşebbüslerimiz neticesinde su işleri aşağıdaki veçheyi arzetmektedir.

A) Şehrin muhtelif sokaklarına 7 kilometrelik demir boru ferşiyatı üç ay zarfında yapılmak üzere 87.000 liraya ihale edilmiştir.

B) 27 litreden ibaret tazyikli suyumuzun 60 litreye çıkarılması için Bayındırlık Bakanlığı'nca 165.000 liralık bir keşif yapılarak 4,5 kilometrelik bir mesafeden Kapukaya sularıyle tazyikli sularımızın takviyesi ihaleye çıkarılmıştır.

C) Tarihin kaydetmediği bir zamanda inşa edilmiş olup Dere Mahallesi'nin mintiha noktasında bulunan Yazıcı çeşmesi mütehassıs heyetin gördüğü lüzum üzerine Elazığ'dan ustalar getirtilmiş ve asırlardan beri dört litre hâlinde akan Yazıcı çeşmesinin suyu 12 litreye çıkarılmıştır. Birkaç gün evvel şehrimizi şereflendiren Bayındırlık Bakanı Bay Cevdet Kerim İncedayı belediyemizin bu teşebbüsünün müsbet neticesini görerek, bu suyun büz ve demir boru içine alınarak tazyikli sularımıza ilâvesi için icab eden 50.000 lirayı belediyeye yardım için tahsis buyurduğundan kış gelmeden bu işin intacı tekarrur etmiştir.

D) Yine Belediye Meclisi'nin verdiği direktif dahilinde olarak 45 lüleden ibaret Kilise suları üzerinde araştırma yaptırılmış, Mahallebaşı'ndan 450 metre uzakta bulunan Çiftekardeşler mevkiinde asırlardan beri kapalı bulunan ecdadımızın açtığı yeraltında 20 metre derinliğindeki yol ve kuyuların bir kısmı temizlettirilmiştir. Bu suyun da Yazıcı'da olduğu gibi membaının bulunması için ameliyeye devam edilmektedir.

E) Su durumumuzu sayın halkımıza bu şekilde izah ederken, vukufsuz bazı yurttaşlarımızın tazyikli sulara lağım karıştığı ve üstlerinin açık olarak aktığı ve gelip geçen tarafından telvis edildiği, iaşe edildiği görülmüştür. Halkın sıhhati bakımından bu şayiaya ehemmiyet veren sayın valimiz Bay Cemal Dinç, Cumhuriyet Savcısı Bay Necati Aras ile birlikte tazyikli suyun yol güzergâhında bulunan tazyik kıranlar dolaşılarak kapı ve bacalannın çimento ile yapılmış ve ağızları demir kenetle kapatılmış olduğu görülmüştür. Halkın arazisini sulamak için dere içinden açıkta akmakta olan bir suyu tazyikli su zannederek, bazı gafil vatandaşların il makamına vaki müracaatlarını mahallinde salâhiyettar zevatın tetkikiyle tekzib ve cevablandırmış olmakla müteselli bulunmaktayız. Her söylenen sözü işimizle cevablandırmak emelimiz olduğundan bu şayia hakkında da bu suretle izahat vermeyi faideden hâli görmemekteyiz.

3. Tanzifat İşi

Hakikaten yurttaşlarımızı sinirlendirecek bir durumda bulunan tanzifat işini layıkiyle tedvir edemediğimizden biz de müteessir bulunmaktayız. Bu mevzuda halkımızla açıkça görüşmeyi faideli addetmekteyiz.

Bu sene Şubat ayı içinde salâhiyettar makamlara ve birer suretini de berayi takib milletvekillerimize verdiğimiz raporumuzda tebaruz ettirdiğimiz veçhile Erzurum'un temizlik durumunu bozan sebebleri aşağıdaki şekilde izah etmiştik.

A) Erzurum'da irili ufaklı mevcud 9.000 evden 4.000 ev helâsızdır. Her gün bu evlerden birer teneke kazurat dışarı dökülmektedir.

B) Yine Erzurum'da mevcud 9.000 ev ve 2.000 dükkândan her gün ortalama bir hesaba göre birer teneke çöp dışarı atılmaktadır.

C) Maliye kayıtlarına göre Erzurum sekenesi şehirde her sene irili ufaklı 12.000 hayvan beslemektedir. Bu hayvan günde iki defa su içmek ve şehir civarında otlamak için şehri telvis ederek girip çıkmaktadır.

D) Gerek beslenen bu hayvanatın kışlık iaşesini şehre getirmek ve gerekse sekenenin % 75'nin mahrukatı olan tezeği piyasaya sevk etmek için senenin yedi ayında günde 2.000 arabanın şehre girip çıktığını ve şehir dahilinde, pazarlarda saatlerce kaldığını ve her girip çıkan arabanın cadde ve sokakları telvis ettiğini ve ayrıca senede 100 ilâ 150 bin koyunun transit olarak batı mıntıkalarına gitmek için şehrin muhtelif semtlerinde günler ve haftalarca beklemiş olması suretiyle şehre bıraktığı pisliğin de şehri temizleme imkânlarımızı zorladığını yüksek takdirlerinize arzetmiş olursam, tanzifat durumumuz hakkında oldukça bir fikir vermiş olurum.

E) İstatistiklere dikkat edilecek olursa, günden güne inkişafta bulunan şehir sekenesinin, çarşı ve pazarlardaki gelip geçen halkımızın ve son zamanlarda pek tabii olarak şehirle münasebettar olan erlerimizin gündüz defi ihtiyacına yarayacak umumi helâların bulunmayışı bu külfetimizi müşkül duruma sokmaktadır.

Sayın halkımızca da malûm olduğu veçhile ecdadımızdan kalma 51 cami ve bu camilerin civarındaki umuma mahsus helâlardan ancak 17'si mevcuddur. Belediyemizin sekiz yerde yaptırdığı sekizer gözlük helâlar eski mevcudlariyle birlikte ihtiyacı temine cevab verebilecek durumda olmadığı herkesçe malûmdur. Bu ihtiyacı tedrici bir şekilde gidermek ise bütçe ve zaman işidir. Onun için bayramda halkın pek yerinde olarak şehrin ve bilhassa hal civarının pisliğinden bahsetmesinin sebebini buralarda aramak lâzımdır.

F) Bu müşkül durumumuza ilâveten Rus istilâsında tahrib edilen ve şehrin nısfına yakın bir sahayı kaplayan binaların harabeleri de birer mezbelelik şeklini almıştır. 40.000 yerli ve bir o kadar da gelip geçici sekeneyi ihtiva

eden 9.000 hektarlık bir sahaya dağılmış olan şehirden belediyemizin aldığı tanzifat vergisinin 15 ilâ 20 bin lira arasında tehalüf etmekte olduğunu da bilmünasebe arz edeyim.

G) Bütün bu ağır külfetleri başarmak için Belediyemizin elinde birkaç ay evvel alınmış dört kamyonla 30 at ve 25 arabası vardır ki (bu arabaların kısmı mühimmi bozulmuş olduğundan yeniden teker yaptırılmaktadır) bu vasıtalardan imkânların bahşettiği nisbette faydalanmaktayız. Erzurum tanzifat işinin ancak belediye bütçesinin fevkinde yardımlarla tamamiyle başarılabilecek bir durumda olduğunu sizleri temsilen başkanlığımız, bizlerden her türlü yardımı esirgemeyen hükûmetimize tereddüdsüz bildirmekte kusur etmemektedir.

Sayın yurttaşlarım! Belediyenizin durumunu samimi bir yürek ve temiz kalple sizlere bildiren başkanlığımız bu ağır durumumuza karşı sizlerden de bazı yardımlar istemek zorundadır. Bir kerre her vatandaş bilmelidir ki kendi yapabildiğini yapmak, yapamadığını da belediyeden istemek, belediye de kendi mali durumuna ve kadrosuna göre yapabildiğini yapmak ve yapamıyacağını da sıhhatı umumiye namına hükûmetten istemek zorundadır. Halktan isteklerimizi aşağıda bir daha izah edelim:

1) 2 kilometre parke caddeler etrafında bulunan ev, dükkân, müessesatın birer çöp tenekesi sağlayarak çöplerini muayyen saatlerde dolaşmakta bulunan kamyon ve arabalarımıza dökmek suretiyle sokakları toplu bir şekilde pislemeden kurtarmalarını;

2) Fakir belediye bütçesiyle bu sene yaptırdığımız Dervişağa, Keteci, Osmanpaşa, Şeyhler, Vaniefendi, Çavuşoğlu, Muratpaşa, Mumcu mahallesi sokaklarını keza kamyonların seyrüseferine müsait bir hâle getirdiğimizden buralarda ikamet eden vatandaşlar da çöplerini kamyonlarımıza vermeyi itiyad edinmelidirler. Tamir ve ıslâh edilmekte olan tanzifat arabalarımız faaliyete geçtikçe kamyon girmeyen sokakların çöplerini almaya devam edecektir. Bunların haricinde kalan mahalle ve sokaklarda ise sayın halkımızın çöplerini sokaklara değil, etrafı çevrili çöp yerlerine dökmelerini ayrıca rica etmekteyiz. Bu kadarcık bir külfeti vazife sayarak yapan sayın halkımızı belediyemize en büyük yardımı yapmış addedeceğiz. Aksi takdirde Belediye Kanunu hükümleri dahilinde muamele yapacağımızı da sırası gelmişken bildirmek isteriz.

H) Sayın yurttaşlarım; üzerinde bina bulunmayan arsa ve harabelerin etrafı yol ve caddelerden 1,5 metre yüksekliğinde duvarla ayrılması müteaddit defalar rica edildiği hâlde, pek az vatandaş bu vecibeyi yerine getirmiş, di-

ğerleri hâliyle kalmıştır. Bu duvarların belediyemizce yaptırılarak mevzuat icablarına göre bedellerinin arsa sahiplerinden alınacağını bir kerre daha bildirmek isteriz.

4. Ana Lağım ve Dereler İşi

Geçen seneki mesai raporumuzda 2.500 metre ana lağım yaptırdığımızı ve bu kanallar etrafındaki bir kısım evlerin bu lağıma bağlandığını Belediye Meclisi'ne arzetmiştim. Bu sene ise Alipaşa, Köseömerağa, Yegenağa, Taşmescit, Camiikebir, Cumhuriyet Caddesi, Kâbemescit, Mehdiefendi, Veyisefendi, Kadana, Hacıcuma, Kemhan, Cedit mahallelerinde cidden feci bir durumda bulunan mıntıkaların 4.264 metre boyunda, 40.388 lira bedeli keşifli lağım inşaatına teşebbüs edilmiş ve bunlardan 120 metrelik Cedit, 450 metrelik Kavak ve 250 metrelik Mahallebaşı-Gülahmet arasındaki kısma başlattırılmışsa da diğerleri için o sokaklarda oturan halkın keşfin nısfını vermeleri icab etmekte olduğundan bu mahalleler sekenesinin böyle bir teşebbüse girişmemeleri yüzünden geri kalmıştır.

Minnet ve şükranla şurasını arz etmek isterim ki şehrimizi şereflendiren Bayındırlık Bakanı Bay İncedayı, şehrin her tarafını gezmiş, gerek lağım ve gerek helâ ve tanzifat işlerini inceleyerek 6 kilometreden ibaret olan Habibefendi, Hasanbasri ve Dere mahallesindeki derelerin 1948'de üzerlerinin kapatılması için heyeti fenniyesine keşiflerinin yapılması emrini vermiş, bunu bir hitabesinde sizlere de teşhir etmişti.

5. Et ve Ekmek Meselesi

07.09.1946 tarihli hükûmetimizin kararları gereğince Suriye ve civarına hayvan ihracına müsaade edilmiş ve lisansı verilmiştir. Bu bakımdandır ki 1946 Ekim ayında başlayarak tedrici bir surette hayvan fiyatları yükselmeye başlamış ve et fiyatları üzerinde de bir yükseliş husule gelmiştir. Bu durum memleketin her tarafında aynı şekilde devam etmiş ve belediyemiz de yükselme karşısında taahhütler için istenen rayiçleri sabit ve müstakar bir şekilde vermek cesaretinde bulunmuştur. Durumun nezaketini müdrik bulunan başkanlığımız gerek taahhütler için rayiç ve gerek halk için verilen narhı, borsadan, ticaret odasına bağlı hayvan meslek grubundan, veteriner müdürü ve belediye encümen azasından mürekkeb bir komisyon vasıtasiyle fiyatları takib, narh ve raiçleri ona göre tanzim ve ilan eylemiştir ki bugün için narhın ihracat karşısında indirilmesine imkân görülememektedir.

Ekmek meselesine gelince:

Geçen senelere nisbeten mahsulün fazla ve emsalsiz denilecek derecede mebzuliyeti karşısında fabrika ve diğer değirmenlerimiz hiçbir eseri hayat gösterememektedirler. Gerek taahhütlerin ve gerek halkın un ihtiyacı günde 350 ilâ 400 çuvala ihtiyaç olduğu hâlde Ilıca, Boğaz fabrikaları ancak 80 ilâ 100 çuvalını garantili bir şekilde temin etmekte ve bakiyyesi Tercan, Hasankale, Bayburt, Karaköse ve hasseten Samsun, Amasya ve batı mıntıkalarından temin edilmektedir. Köylülerimizin mahsulü olan buğday buralara gitmekte hariçten un celbedilmektedir. Yolların kapalı olduğu zamanlarda askeri ambarlardan un yardımı talebinde bulunmak zorunda da kalınmıştır. Bu müşkül durum karşısında kalan belediyemiz fırınların fabrika unlarına karataş unu karıştırmaları işiyle devamlı mücadele etmekte ve zaman zaman fırınlardan ekmekler müsadere edilmek suretiyle fırıncılar cezalandırılmaktadırlar. Halkın temiz ekmek yiyebilmesi, köylünün hububatının mahallinde öğüdülmesi ve demiryollarımızın buğday götürüp un getirmek gibi ağır külfetlerden kurtarılması için tek çare şehir dahilinde 15 ilâ 20 ton un istihsal edecek bir değirmenin vücuda getirilmesi olduğuna kani bulunan Milli Savunma, İç İşleri bakanlıklarıyle Genel Müfettişlik ve Valiliğin arzu temayüllerine iştirâk eden başkanlığımız bu işin vücud bulması için hükûmetin valilik yoliyle teklif ettiği 50.000 liralık yardım Belediye Meclisi'nce (değirmen inşasının belediyece değil, sermayedar grublarca yapılmasına) karar verilmesinden dolayı reddedilmiş ve mahalli sermayedarların ise teminat vermek ve iki ay içinde değirmen vücuda getirmek hakkındaki teklifleri formalite bakımından Belediye Encümeni'nce cevaplandırılamadığından bu önemli işin vücud bulmasına imkân hasıl olmamıştır. Bunun için bu nüfus kesafeti karşısında ekmeğin nefaseti ancak belediyenin murakabesi altında şehir dahilinde bir değirmen vücuda getirmekle mümkün olacağına kani bulunan başkanlığımız gerek hükûmet ve gerek sermayedar grublar nezdinde vaki teşebbüsüne devam etmektedir. Son günlerde ekmeklerde görülen nefasetsizliğin sebebini sayın halkımıza bu izahatımızla bildirmeyi bir vecibe biliriz.

6. Sebze ve Meyve İşi

Sayın halkımızca malûmdur ki Erzurum bağ ve bostandan mahrum olub öteden beri sebze ve meyve ihtiyacını hariçten celb etmek mecburiyetindedir. Yakın bir zamana kadar Erzurum sebze ve meyveleri miktarı dört zata münhasır komisyoncular tarafından idare edilmekte idi. İnhisar şeklini alan bu iş

belediyece ele alınmış, getirilen meyve ve sebzeler % 150 ve bazen 200 zammı suretiyle fiyatlar yükselmiştir, meselâ; domatesin kilosu 250, patlıcan, biber emsalleri de bu nisbette satıldığı görülmüştür. Mahalli belediyelerle muhabereye girişen belediyemiz elden ele geçen bu mevaddın gayrı tabii şekilde devam eden seyrini, alış faturası, ambalaj ve diğer masrafları incelenmek suretiyle normal şekle düşürmüş, ihtikâr yapmalarına mani olduğumuz komisyoncuların Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığı'na yaptıkları müracaatlar resmi kanallarla incelenmiş, belediyemizin takib ettiği usul ve icraat normal bir durumda olduğu anlaşılarak alakadarlara tebligat yapılmıştır ki bu sayede Erzurum'un sebze ve meyve işleri gerek nefaset ve gerek fiyat itibariyle hiçbir vilâyetle temas edilemiyecek şekilde bir ucuzluk temin edilmiştir ki sebze ve meyvelerin bakımsız ve fiyatların yüksekliği hakkında yanlış zehaplarının düzelmesi için izahat almak isteyenlerin belediyemize müracaatlarını rica ederiz.

7. İnşaat

Belediyemiz şehirdeki inşaat işlerini iki şekilde mütalaa etmektedir; resmi inşaatlar bakanlık mühendislerinin kontrol ve murakabesi altında yapılagelmekte olup buralarda görülen aksaklıklar resmi kanallarla düzeltilmektedir.

Hususi inşaatlara gelince: Bu inşaatlarda belediyemizin tek yaptığı iş imar planının mevzuu dahilinde Yapı Yollar Kanunu hükümlerine göre plan ve projesi ihzar edilerek belediyece tetkik edildikten sonra ruhsatiye verilmesidir. Plan ve projeyi tanzim edenlere alakadarların verdikleri ücretlerle belediyemizin hiçbir münasebatı yoktur. Çimento tavziatiyle de alakadar değildir. Bu itibarla inşaat işlerinde sayın müntehiblerimiz tarafından dermeyan edilen mütalaaların il makamına müracaat edilmekle halledilmesi mümkün olub olmadığını sayın halkımıza arzetmek isteriz.

Fakir halkın yaptıracağı ve yaptırmakta olduğu inşaata gelince: Başkanlığımızın teklifi, il yüksek makamının tasvibiyle imar sahası haricinde deprem mıntıkalarına mahsus yerler için kabul edilen şekillerde ev yaptırılmasına müsaade edilmesi için Bayındırlık Bakanlığı'na yazılmışsa da şehirlerin büyümesinin bakım vesair işleri güçleştireceği mütalaasıyla müsaade edilmemiştir. Belediyemiz de bizzarur Yapı Yollar Kanunu hükümlerini yerine getirmek için usulsüz yapılan bazı inşaatı yıktırmış ve yıktırmakta bulunmaktadır. Bu itibarla bazı vatandaşların istedikleri şekilde mesken yapmalarına müsaade edilmesi yolundaki talepleri isaf edilememektedir.

İşte bu yüzden dolayı inşaat yaptırmak isteyen yurttaşların istedikleri şekilde inşaat yapmalarına müsaade edilmediğini ve edilmeyeceğini sayın

müntehiblerimize arzetmek isteriz. Ancak şurasını da ehemmiyetle arzetmek isteriz ki:

Belediye fen müdürlüğünce şehir planında halk ihtiyaçlarına münafi görülen yeşil saha, bir iki asır sonra açılması tasavvur edilen cadde ve meydanların açılmasından sarfinazar edilmek üzere proje hazırlanmakta olup Bayındırlık Bakanlığı'ndan bir heyet celb ile verecekleri rapor ve bakanlığın tasdikine iktiran etmek üzere şehir planında değişiklik yapılmasına teşebbüs edilmiştir.

Yalnız şurasına da işaret etmek isteriz ki belediyemiz yapmak istediği imar işlerinde indi ve ferdi hareketten ictinab etmiş ve il makamı yoliyle fen elemanlarının yardım ve mütalaasıyla sokağını, lağımını ve inşaatını yaptırmış ve yaptırmakta bulunmuştur.

8. Mütenevvi İşler

Belediyemizden mütenevvi işler hakkında malûmat öğrenmek isteyenler için şehrimizde günlük bir gazete çıkıncaya kadar, belediyede asılmış olan müracaat kutusuna sarih adresle yazarak bırakan vatandaşlara istedikleri iş hakkında yazı ile izahat verilecektir.

Devrimizin inkişafı bakımından pek mühim olan böyle bir medeni cüreti gösterecek olan sayın müntehiplerimize belediyemiz minnet hislerini arzeder.

Bu vesile ile bütün müntehiplerimizi hürmetle selamlarım.

Belediye Reisi
Kâzım Yurdalan

KEMAH KAZASININ TARİHÇESİ VE TARİHİ ESERLERİ (1947)*

Yazan. Orhan Yılmaz
Kemah Milli Eğitim Memuru

30.08.1947

Kemah'ın en eski adı rivayete göre Ani'dir. Diğer bir rivayete göre Kemah'ın Türklere ait adı Kaniah'dır. Kaniah zamanla kelimenin tahfifinden Kemah hâline gelmiştir.

Kemah'ın kuruluşu hakkında kat'i bir vesika yoksa da bugünkü eski eserlere nazaran Kemah tarihin derinliklerinden bugüne kadar Türklere yurt olmuş ve Türk akınlarının birer uğrak mahalli hâlinde bulunmuştur. Kemah'ın eski sakinleri kalede otururmuş. Kale zeminden itibaren 30 ile 60 metre yüksekliğinde sarp kayalar hâlinde yükselmiş ve iç kısmı bir şehir evlerini istiap edecek bir durum hâlindedir.

Kemah halkı bundan 120 yıl önce kaleyi tamamen terk ederek kale etrafındaki bahçe everine yerleşmişlerdir. Çelebi tarihine nazaran kale vaktiyle müstahkem bir vaziyette olup kaleye giden yol üç kapı ile kaleye bağlanmış bulunmaktadır. Vaktiyle kalenin birinci kapısında kapının iki tarafında muazzam toplar yerleştirilmiş ve kalenin müdafaası için 500 asker bulundurulmuştur. Osmanlı Devleti zamanında kaleyi, ileri hareketlere bir konak yeri olarak elde bulundurmak gayesiyle kale muntazam imar edilmiş, burçlar yapılmış ve herhangi bir harekâtta ordunun iaşesini temin maksadıyla kalede büyük buğday, arpa, pirinç ambarları yaptırılmıştır.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 29, Belge No: 269.

A) Kale: İlk defa olarak Osmanlılar zamanında Yavuz Selim Trabzon'da vali iken gönderilen ordu ile kale Osmanlıların eline geçmiştir. Yine bir rivayete göre Yavuz Selim, Çaldıran seferini yaparken kışa tesadüf ettiği için kalede altı ay kalmak mecburiyetinde kalmıştır. Kalede vaktiyle üç cami ve bir hamam bulunduğu bugünkü harabelerinden anlaşılmaktadır. Bu camilerden birisi Yavuz Selim Camii olup, buna ait kitabe bugün çarşı içinde bulunan Gülabi Bey Camii'nin duvarına konmuş bulunmaktadır.

Kale meskun olduğu zamanlarda Pörhenkpaşa Mahallesi'nden topraktan yapılma künklerle kaleye su çıkarılmıştır.

Yine kale herhangi bir muhasara esnasında suyunu temin edebilmek için kaleden Fırat'a ve Tanasur Deresi'ne dehlizler yapılmıştır. Kale bugün bir yığın taş ve topraktan ibarettir.

B) Mengücekgazi: Sultan Melik namıyle tanınan Melik Mengücek, Mengücülerdendir. Alparslan'ın kumandanı olduğu anlaşılan bu Türk kumandanı bilahare emir olmuş Erzurum, Sivas, Diyarbakır emrine verilmiştir. Mengücekgazi bugün Kemah asma köprüsü civarında Fırat'ın sağ sahilindeki kümbette bulunmakta ve mumyası muhafaza edilmektedir.

Bu Türk kumandanı bir rivayete göre köprü civarında bir muharebe esnasında şehit olmuş ve mumyası yapılarak hemen oracığa konulmuştur.

Sultan Melik Kümbeti civarında çift kubbeli bir kümbet daha vardır ki bunun da Davut bin İshak'a ait olduğu sanılmaktadır.

Sultan Melik (Mengücekgazi) Kemah, Erzincan, Refahiye, İliç, Divrik halkınca mukaddes bir ölü olarak tanınmakta ve her yıl bu kümbeti ve mumyayı ziyaret maksadıyle birçok ziyaretçi gelmektedir.

Türk tarihinin kıymetli bir eseri olan bu kümbet ve kıymetli ölü, bakımsızlık yüzünden bina harap olmaya başlamış ve mumya da günden güne bozulmaya yüz tutmuştur.

C) Kale ve Melik Mengücek Türbesi'nden başka Kemah'ın tanınmış ve bilinen eski eserleri şunlardır:

Tugay binti Tabarama Kümbeti: Bu Kümbet Çarşı Mahallesi'nde ve bahçe içerisinde bulunmaktadır.

Vidinli Baba: Bu kümbet okul civarındadır. Tarihçesi hakkında esaslı bir bilgi yoktur.

Kemah hakkında yazılmış bir tarihçe veya küçük bir broşür mevcut değildir. Büyüklerin yapacağı yardımla Kemah'ın folkloru ve tarihçesi hakkında bir seneden beri bilgi toplamaktayım. Bunu bir eser hâlinde canlandırabilirsem, Kemah için küçük bir hizmet yapmış olacağıma kani bulunarak,

Kemah'ın eski eserleri hakkında istediğiniz bilgiye kısaca cevap verilmiş olduğunu saygıyla arz ederim.

Kemah Milli Eğitim Memuru
Orhan Yılmaz

GERİ DÖNENLERİN KARS VE DİĞER DOĞU VİLÂYETLERİNDEKİ İSKÂNI İLE TAPU VE KADASTRO MESELELERİ (1947)*

Yazan: A. Salih Korur
Tarım Bakanlığı Adına Toprak İşleri Genel Md.

Ekrem Ergüven
İçişleri Bakanlığı Adına Hukuk Müşaviri

Muhlis İzer
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Adına
İskân Genel Müdür Yardımcısı

Remzi Buharalı
Maliye Bakanlığı Adına Milli Emlak Genel Müdür Yardımcısı

07.11.1947

T.C.
Tarım Bakanlığı
Toprak İşleri Genel Müdürlüğü

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 26, Belge No: 246.

Protokol

Sayın Cumhurbaşkanı'nın doğu seyahatleri notlarındaki yüksek emir ve işaretlerine atfen "Kars ve diğer doğu illerimizdeki toprak durumunun ıslâhı ve dağıtımın çabuklaştırılması" konusu hakkındaki Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan Başbakanlığa sunulan 07.10.1947 günlü ve 33320/36 sayılı yazı üzerine konunun İçişleri, Sağlık ve Sosyal Yardım, Tarım ve Maliye bakanlıklarından toplu bir komisyonda incelenmesinin ve acele olarak müsbet bir teklif getirilmesinin, Bakanlar Kurulu'nun 14.10.1947 günlü toplantısında görüşüldüğü üzere, uygun görülmüş olduğu hakkındaki Başbakanlık yüksek makamının 16.10.1947 günlü ve Kararlar Müdürlüğü 76-371/6-2761 sayılı buyrukları üzerine sözü geçen bakanlıkların aşağıdaki temsilcilerinden teşekkül eden komisyonumuz 31.10.1947 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır.

Bu toplantıda, konunun arzettiği mahiyet itibariyle ve bilhassa doğu illerinin tapu ve kadastro durumu bakımından gerekli mâlumat alınmak üzere Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden yetkili bir zatın komisyonumuza izahat vermesine lüzum görülmüş ve bu idarenin genel müdür yardımcısının iştirakiyle komisyonumuz, 06-07.11.1947 Perşembe ve Cuma günleri Tarım Bakanlığı Toprak İşleri Genel Müdürlüğü'nde toplanarak yaptığı iki oturumda, yukarda açıklanan konuyla birlikte (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın gösterdiği lüzuma binaen) 5098 sayılı kanun gereğince mürettep mahallerinden ayrılarak Dördüncü Genel Müfettişlik bölgesine dönen kişilerin durumu sebebiyle bu bölgede ortaya çıkan yerleştirme ve topraklandırma mevzuu üzerinde durulmuş, görüşülmüş ve aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

1. Kars ve diğer doğu illerimizdeki toprak durumunun ıslâhı ve dağıtımın çabuklaştırılması konusu:

1) Komisyonumuzca bu konuda, Kars ve diğer doğu illerinden maksadın; 474 ve 2502 sayılı kanunların tatbik alanına giren yerler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı temsilcisi Birinci, Üçüncü ve Dördüncü Genel Müfettişlikler mıntıkalarına dahil bütün illerin bu tabirin şumulü içine girdiği mütalâasında bulunmuştur.

2) 1. bentdeki anlayışımıza göre, haklarında müsbet bir teklif yapılması Yüksek Bakanlar Kurulu'nca emir buyrulan bu yerlerin arzetmekte olduğu müstacel durumu dolayısiyle, mülkiyet ve tasarruf haklarının genel prensip-

lerine bağlı kalmak şartiyle, özel bir uygulama sisteminin kabulünde zaruret görülmektedir.

3) Bu konuda komisyonumuza verilen direktifin 1. şıkkı olan "arazi durumunun ıslâhı" mes'elesinden maksadı; bu bölgede mevcut ve muhtelif şekillerle karışık bir durum arazetmekte olduğu neticesine vardığımız, tasarruf hakkı sahiplerinin belirtilmesi ve arazinin kadastral planlarının vücuda getirilmesi ve bu suretle kişilerin tasarruf belgelerine dayanarak sahibi bulundukları yerlerin arz üzerinde kesin bir şekilde tayin ve tesbitiyle tapuda adlarına kayıt ve tescil işlemlerinin sağlanması olduğuna göre, bu amacın tahakkuku için sözü geçen bölgenin evvelemirde ve acele olarak kadastrosunun yapılıp bitirilmiş olmasındaki kat'i lüzum ve zaruret aşikârdır.

4) Komisyonumuzda hazır bulunan Tapu ve Kadastro İdaresi'nin mümessili, uygulanmakta olan program gereğince memleketin muhtelif yerlerinde faaliyette bulunan kadastro komisyonlarından –hâkimi de dahil olduğu halde– tam teşekküllü heyetler ayırmak suretiyle sözü geçen bölgelerde istenilen işi mümkün olan çabuklukla, kısa bir zamanda başarmaya imkân olmadığı beyanında bulunmuştur.

Temsilcinin sonradan yazılı olarak dermeyan etmiş olduğu ihtirazi kaydın bir sureti de rapora eklenmiştir.

Bu ihtirazi kaydın 1. fikrasında komisyonumuz mutabık değildir. 2. fikrasındaki hususat Ağrı iline ait ve ortaya çıkan imkânsızlıklarla müsbet bir sonuca bağlanamamış ve diğer fikralarda rapor içinde esasen mütalaa edilmiş bulunmaktadır.

5) Aynı konu hakkında, yani tapuda tescile esas olacak tesbit işleri için toprak komisyonlarının faaliyete sevk edilmesinde de, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 13. maddesinin 2. fikrası gereğince bu komisyonlara, özel kişilere ve devlete ait arazinin belli edilmesi yetkisi verilmişse de, bu belirtmeye dayanılarak tapuca tescilin yapılacağına dair bir kayıt mevcut olmadığından ve ihtilaflı işlerde toprak komisyonları mahkemelerine de kişiler arasındaki tasarruf ihtilaflarının halli yetkisi tanınmamış bulunduğundan, toprak komisyonlarının bu konudaki faaliyetlerinden, kaydedilen bu noksan yetkiler dolayısıyla bir faide umulmamaktadır.

6) İşin icaplarına ve durumun arzettiği şu manzaraya göre: Kars ve diğer doğu illerimizdeki tasarruf ihtilâflarının kökünden hâlli ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun ruh ve prensiplerine göre bu kanunun yardımlarından faydalanan düzenli, küçük ve orta işletmelere sahip, sağlam esaslara dayanan

zırai emniyetin tesisi için, özel mahiyette yetkileri haiz ayrı komisyonların teşkili ve bu konuda çabuk iş yapılmasını sağlayacak hükümleri havi mevzuatın tedvini zaruri görülmektedir.

7) Arazi durumunun ıslâhı konusunda her şeyden önce kadastroyu çabuklaştırmak, tasarruf haklarını belirterek kadastral planlarını ortaya koymak, yapılacak her işin temelini teşkil etmektedir. Bundan sonra Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun süratle uygulanması, iskân işlerinin sıhhat ve selâmetle yürütülmesi pek kolaylıkla mümkündür.

4. fıkrada belirtildiği gibi Kadastro Umum Müdürlüğü tatbik etmekte olduğu program dolayısıyla kâfi adette kuvvet ayırıp burada süratle kadastro tatbikatına girişmeyi mümkün göremediğine ve 5. fıkrada açıklandığı veçhile, Toprak İşleri Genel Müdürlüğü'nün de bu işe yetkisi bulunmadığına ve evvelâ kadastrosunun, sonra da toprak dağıtımının yapılması gibi zaman yiyecek şekilde bir çalışma sisteminin de tatbikine işin müstaceliyeti müsait olmadığından, 6. maddede mütalâa edildiği veçhile özel mahiyette yetkileri haiz komisyonların kurulmasını ve bunların adedinin de her hâlde 10-15'den aşağı olmamasını kabul etmek zaruridir.

Her iki genel müdürlüğün 1947 yılı bütçelerine konan tahsisat yekûnuna nazaran, Kars ve diğer doğu illerimiz için bugünkü çalışma bölgeleri dışında bu kadar adede komisyon kurulmasına imkân görülmemektedir. Maliye Bakanlığı mümessili de, yeni tahsisat ve yeni kadro tekliflerini bütçe mülahazalariyle Maliye Bakanlığı'nın kabul edemiyeceği yolunda mütalâada bulunmuştur.

8) 6. bentde mütalâa edilen özel komisyonların, 7. bentdeki mucip sebeplere nazaran 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile Tapu ve Kadastro kanunlarının bahşettiği yetkileri haiz Toprak İşleri ve Tapu Kadastro Teşkilâtı'ndan ayrılacak memur ve yargıçlardan kurulmasının uygun olacağı mütalâa edilmektedir. Şukadar ki, bu şekilde kurulacak komisyonların verimli bir mesai elde edilmesi için tek idare altında bulunması da elzem görülmektedir.

Her ne kadar, tapu kadastro temsilcisi Tapu Kadastro İdaresi'nden ayrılacak memurların teşkilât kanunu hükümleri dairesinde Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü emrinde ve idaresinde bulunmaları fikrini müdafaa etmiş ise de, işin sürüncemede kalmaksızın süratle başarılması bakımından sorumluluğu alan dairenin idareye müteallik yetkilere de sahip olmasının zaruri bulunduğu kanaatinde komisyonumuz mutabık kalmıştır.

Netice:

Hülâsa edilen durum ve tesbit edilen şekillerle Maliye Bakanlığı temsilcisinin bütçeye yeni bir masraf yükleyecek ve Barem Kanunu'nun cetvellerine ayrı kadroların eklenmesine lüzum gösterecek her yeni teklifin, Maliye Bakanlığı'nın bütçe mülâhazasiyle kabul etmesine imkân olamıyacağı yolundaki kat'i beyanlarını da göz önünde tutan komisyonumuz, müsbet gördüğü aşağıdaki tekliflerin Yüksek Bakanlar Kurulu'na arzında mutabık kalmıştır.

A) Önümüzdeki bahar mevsiminden itibaren bu bölgelerde esaslı bir faaliyete geçebilmek için, yukarıki fikralarda lüzumuna işaret edilen ve haiz olması gerekli bulunan yetkileri kaydedilen komisyonları şimdiden kurmaya çalışmak.

B) Bu komisyon şu şekilde düşünülmektedir:

Bir komisyon başkanı. (Toprak işleri komisyonu başkanı yetkisiyle kadastro müdürü yetkisini haiz olacaktır.)

Üye. (Aynı zamanda posta tapu memuru vazifesini görecek kifayette olacaktır.)

Üye. (Toprak komisyonundaki üyelik vazifesiyle tarım teknisyeni vazifesini görecektir.)

Bu komisyonun yazı işlerini, büro muamelâtını ve kayıt ve diğer işlerini görmek üzere iki memur.

Komisyonun emrine bir fen amiri ile lüzumu kadar fen memuru.

En az iki ve işin müsaadesine göre daha ziyade komisyonların ihtilâflı ve uygulamayı ilgilendiren işlerini görmek üzere kadastro ve toprak kanunlarındaki yetkileri haiz olmak üzere bir yargıç.

Yargıç refakatine bir kâtip ve bir de mübaşir verilir.

C) B fikrasında şekli gösterilen komisyonun Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile Toprak İşleri Genel Müdürlüğü'nün mevcut kadrolarından yarı yarıya yapılacak ayırmalarla teşkili.

D) Bu komisyonların gerektireceği masrafların da iki umum müdürlük bütçelerinden temini.

E) 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 13. maddesiyle toprak komisyonlarına, özel şahıslarla hazineye ait gayrimenkullerin belirtilmesine dair tanınmış yetkinin tapuda tescile de esas olabilmesini sağlamak için bu komisyonların belirtme işlerinde 2613 sayılı Kadastro Kanunu'da tahdit ve tesbite müteallik yetkileri kullanmasının ve 474 sayılı kanundaki hükümlerden de faydalanmasının kabul edilmesi.

F) B fikrasında yazılı olduğu şekilde komisyonların kurulmasının ve yargıca gerek 2613 ve gerek 4753 sayılı kanunlarda tanınmış yetkilerin verilmesi için ilkbahardan evvel bir kanunun kabulü zaruri görülmektedir.

İki umum müdürlük kadro ve bütçelerinden yapılacak ayrılmalarla nihayet pek mahdut adetde komisyon kurulabilmesi mümkün olacağından bununla da matlub olan en kısa zamanda işin tasfiyesine imkân bulunamıyacağı aşikârdır.

G) İşin süratle başarılması bakımından, bilhassa tasarruf haklarının tesbitine ve arazinin dağıtımına müteallik işlerin esasını teşkil edecek planların vücuda getirilmesinde Harita Genel Müdürlüğü'nün fotogrametri servisinden mümkün olan yardımın sağlanması da kat'i zaruret hâlindedir.

Bu suretle kurulacak komisyonlarla bir taraftan toprak durumunun ıslâhı temin edilirken, aynı zamanda topraksız veya az topraklı çiftçilerin tesbiti ve bunların topraklandırılmasiyle dağıtma işlerinin en az masrafla ve en kısa bir zamanda, elemandan da tasarruf temini yoluyla çabukça yapılmış olacağı kanaatine varıldığını saygılarımızla arz ederiz.

2. 5098 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle doğu bölgesinde biriken vatandaşların yerleştirme ve topraklandırma konusu:

1) 5098 sayılı kanunla mürettep mahallerinden ayrılıp nakilden önce ikamet ettikleri illere yerleşmek maksadiyle dönenlerin, bölgenin iklim şartları bakımından, bahardan evvel esaslı surette topraklandırılıp yerleştirilmelerine maddeten imkân olmıyacağı aşikârdır. Bu sebeble, bu vatandaşlar hakkında topraklandırılıma işinden önce ilk planda bu kışı geçirebilecek çare ve imkânların aranması ve hayatlarının kurtarılması için gerekli tedbirlerin alınması icap etmektedir.

Bu çare ve tedbirler cümlesinden olarak aşağıdaki hususlar hatıra gelmektedir:

A) Doğu bölgesine birikmiş olanlardan evvelce nakledildikleri yerlere tekrar dönmek isteyenlerin hükûmetçe meccanen nakillerinin temini;

B) Mürettep yerlerine dönmek isteyenlerin, dönmeleri sağlanıncaya kadar ve dönmek istemeyenlerin de kat'i surette yerleştirilmelerine kadar geçecek süre içerisinde iaşelerinin Kızılay Derneği tarafından sağlanmasının ve bu iş için devlet bütçesinden Kızılay'a yardımda bulunulmasının temini;

C) Yukarıdaki fikralarda belirtilen tedbirlerin gerektireceği masrafların, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na şimdiye kadar gelen ve komisyonu-

muza izah edilen bilgilere nazaran, en aşağı 1.500.000 liraya baliğ olacağı kanaati hasıl olacaktır.

Bunun bu sene bütçesinden münakale suretiyle temini mütalâa edilmektedir.

2) 5098 sayılı kanun dolayısıyle doğu bölgesinde yerleştirilecek olan vatandaşların bilinen ve acil görülen zaruretler karşısında ve en kısa bir zamanda yerleştirilerek müstahsil bir duruma gelmelerini sağlamak yönünden aşağıdaki prensiplerde mutabık kalınmıştır:

A) Yasak bölge içindeki veya dışındaki diye bir tefrik yapılmaksızın yerleştirme keyfiyeti esas itibariyle 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun ana prensipleri çerçevesi içinde yapılmalıdır. Ve bu kanunla çiftçilere tanınan haklarından bunlar da faydalanmalıdır.

B) Yerleştirmenin en kısa bir zamanda yapılması bakımından, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'ndaki formalite üzerinde şu değişikliklerin kabulü zaruri görülmektedir:

Teşkilât bakımından:

a) Bu iş için merkezden gönderilecek bir başkanın idaresinde mahalli maliye ve tapu memurlarından müteşekkil hususi komisyonlar ihdası, bu komisyonlara lüzumu kadar fen memurunun merkezden gönderilmesi ve fen memurlarının toprak ve tapu kadastro genel müdürlükleri teşkilâtından yarı yarıya temini;

b) Bu kişilerin kabilse, muvakkaten yerleştirilmiş oldukları yerlerde ve mümkün olmadığı takdirde en yakınındaki mahallerde yerleştirilmelerinin ön plana alınması;

c) Bunlara Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 8. maddesinin a, b, d ve e bentlerindeki topraklardan verilmesi.

Tahsisat bakımından:

a) Bu kişilerin yalnız toprak gösterilmek suretiyle yerleştirilmiş olmaları maksadı temin edemiyeceğinden, kendilerinin yerleşmeyi gerektirecek yapı ve tesislere malik ve müstahsil duruma geçmelerini sağlayacak araziye sahip olabilmeleri için (Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun bugüne kadar yapılan uygulamalarından edilen tecrübelere göre) ortalama olarak her aileye 2.000 liralık donatım, tesis, onarma ve işletme kredileri karşılığı tahsisatın kabulü ile Ziraat Bankası'ndaki özel fona yatırılması;

b) Verilen rakamlara nazaran; şimdiye kadar 15.000'e yaklaşan yerleşmeye muhtaç yurtdaşın mustar durumda olduğu anlaşıldığından, ortalama hesapla bir ailenin beş nüfus olduğu kabul edilerek 3.000 aile için (a) fık-

rasında lüzumundan bahsedilen krediler için 6.000.000 liraya kat'i ihtiyaç bulunduğu;

c) Herhangi bir iş için konacak masrafın en aşağı % 10'u nisbetinde de teşkilât ve uygulama masrafı kabul etmek iktiza eder ki, bunun da bu iş için 600.000 liradan aşağı olamıyacağı, kanaatine varılmıştır.

(b) ve (c) fıkralarında yazılı tahsisatın Toprak Genel Müdürlüğü ve iskân tahsisatından temini gerekip bunun için bütçe ile ayrı bir tahsisat kabulüne imkân olmadığını maliye mümessili itirazı kayıt olarak dermeyan etmiştir.

Mevzuat bakımından:

Yukarıki bölümlerde düşünülen işlerin süratle yapılabilmesini temin bakımından, teşkilât bölümünde işaret edildiği veçhile 4784 sayılı kanunun, toprak komisyonlarının kuruluşuna ait hükümleriyle 4753 sayılı kanunun toprak verilmesine, donatım ve diğer kredilerin özel fondan açılma ve verilme işlerine ait özel hükümleriyle 5098 sayılı kanunun geçici 2. maddesinin 1 numaralı bendinde yasak bölge halkından olanların iskân suretiyle yerleştirilmelerine dair olan hükümlerinde gerekli değişikliklerin yapılmasına ve 3667 sayılı kanunun 3. maddesi hükümlerinin, bu suretle verilen topraklara teşmiline dair hükümleri muhtevi bir kanun tasarısının acele hazırlanması zaruri görülmektedir.

Tarım Bakanlığı adına Toprak İşleri Genel Md. A. Salih Korur	İçişleri Bakanlığı adına Hukuk Müşaviri Ekrem Ergüven
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı adına İskân Genel Md. Yardımcısı Muhlis İzer	Maliye Bakanlığı adına Milli Emlâk Gn. Md. Yardımcısı Remzi Buharalı

Komisyonumuzun iştigaline konu olan cihet doğu illerimizdeki toprak dağıtım işinin çabuklaştırılmasıdır. Tasarruf işleri yalnız burada değil, hemen hemen yurdun her tarafında aynı karakteri taşımaktadır. Doğu illerinde esasen tapu tahriri yapılmış ve herkesin arazisi belli bulunmuştur. Ancak eski tasarruf haklarına dayanan bu tahrire rağmen iskân tevziinde bütün bu bölgelerdeki arazinin devlet malı itibar edilerek tevzie tabi tutulmuş olmasıdır ki ihtilâfa yol açmıştır.

Bir taraftan toprak tevzii yapılırken, diğer taraftan oranın kadastrosunun da yapılması idaremizin ilk hedefidir. Ve bu yolda Toprak Genel Müdürlüğü'ne resmen başvurulmuş ve bu hususta iki idare arasında teşkil edilen komisyon marifetile bu konu genel olarak tetkike tabi tutulmuştur. Ve hâlen komisyondadır. Esasen Toprak Genel Müdürlüğü, tevzii bir an evvel yapmak için norm dahilindeki topraklarla uğraşmamak istediğindendir ki idaremizin mezkûr genel müdürlüğe karşı işbirliği yapılması teklifinin kuvveden fiile çıkmasında müşkülâta rastlanmıştır.

Kanaatimce mevcut mevzuat haricinde yeni hükümlere tabi olacak özel komisyonlar teşkiline hacet kalmadan da tevzi ve kadastro mesaisi işbirliği yapmak suretiyle bugünkü mevzuat ile de kabili temindir. Şu şartla ki, mesainin teksifi sebebile muhtaç olduğumuz mali imkânlar sağlansın.

Tapu idareleri tevzi heyetlerinin yapacakları tevzii listelere göre aynen tescil edecekleri için bizim cephemizden herhangi bir il veya ilçede yapılacak dağıtım ile doğu illerinde yapılacak dağıtım arasında bir fark olmadığı kanaatindeyim.

GERİ DÖNENLERE EVLERİNİ YAPABİLMELERİ İÇİN VERİLECEK MALZEMELER (1947)*

Yazan: Behçet Uz
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

31169/55, 31167/11, 31168/3, 31170/269,
31171/142 sayılı yazı sureti

Elazığ ve Erzincan'a sevk edilecek çiviler hk.

Birinci Genel Müfettişliğe,
Dördüncü Genel Müfettişliğe,
Erzincan, Elazığ ve Diyarbakır Valiliklerine,

1. Evvelce 2510 sayılı kanun hükümlerine göre garba nakledilmiş iken, bu kere 5098 sayılı kanunla eski yerlerine dönmeleri kabul edilmiş olan yasak bölge halkının ev yapabilmelerini teminen Elazığ ili emrine 100 metre mikâp ve Erzincan ili emrine de 50 metre mikâp kereste tahsisi uygun görülmüştür.

2. Elazığ valiliğinin 28.01.1947 gün ve 7939-43/77 sayılı yazısiyle Elazığ iskân ambarında mevcut bulunduğu bildirilen 1.438 kilo çivi aşağıda yazılı şartlar dairesinde bu iş için kullanılacaktır.

3. Diyarbakır iskân ambarında mevcut çivilerden 40 sandık çivi bu işlerde kullanılmak üzere Erzincan valiliği emrine sevk edilecektir.

4. Bu keresteler esas itibariyle Tunceli yasak bölgesi halkına tahsis edilmiş olup başka maksatlar için kullanılmasına katiyen müsaade edilmeyecektir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 10, Belge No: 119.

Bu ailelerden kendi varlıklariyle evlerini yapamıyacak derecede muhtaç durumda olanlara hane başına muhtelif ebatta asgari 0,50 ve azami bir metre mikâp kereste ve azami 10 kilo çivi verilecektir. Aile reislerinin yapacakları inşaat kontrol edilecek bu malzemenin yerine sarf edilmesi temin olunacaktır.

5. Erzincan ve Elazığ illerine gönderilecek keresteler 3x0.10x0.019, 4x0.28x0.024,4x0.19x0.048,4x0.12x0.018,4.5x0.10x0.05ve2.5x0.24x0.012 ebadında olmak üzere Diyarbakır iskân ambarında mevcut kerestelerden sevk edilecektir.

6. Kerestelerin ambardan istasyona nakil ve istasyondan trene tahmil ve tren ücreti olarak Diyarbakır'a 1.500, gelecek kerestelerin tahliyesi için Elazığ'a 300, çivi ve kerestelerin tahliyesi için de Erzincan'a 200 liralık ödenek gönderilmiş olduğundan bir an evvel nakliyat temin edilecektir.

7. Kerestelerin tefrik ve sevk işlerine Elazığ iskân fen memuru Fuat Sak memur edilmiştir. Kendisi hemen Diyarbakır'a gönderilecektir.

8. Kerestelerin ebat ve miktarı gösterilmek suretiyle tanzim edilecek sevk varakasının mahallerine irsaliyle teslim ve tesellüm makbuzlarının ona göre kontrol edilmesini mahallerinde yapılacak teslim ve tesellüm muamelesinin Bayındırlık Müdürlüğü'nden bir fen memurunun iştirakiyle ve bir heyet tarafından yapılmasını ve iş sonunda bakanlığımıza malumat verilmesini ehemmiyetle rica ederim.

9. Gereği için Diyarbakır, Elazığ, Erzincan valiliklerine ve bilgi için birinci, dördüncü genel müfettişliklere yazılmıştır.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

AĞRI VİLÂYETİNE DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1948)*

Yazan: Muzaffer Özbayezit

09.08.1948

1. Ağrı İli İdare Âmirlerinin Adlarını Gösterir Çizelge

İlçesi	Adı, soyadı	Görevi
Merkez	İbrahim Tevfik Kutlar	Vali vekili,Gaziantepli
Merkez	Bedri	Tümen K. Tümgn.
Merkez	Cemil Alkent	Mektupçu
Merkez	Remzi Tapkır	J.A.K.
Doğubeyazıt	Kâzım Atakan	Kaymakam
Diyadin	Burhan Önsay	Kaymakam
Eleşkirt	İrfan Haznedar	Kaymakam
Tutak	Süreyya Serbest	Kaymakam
Patnos	Hasan Günay	Kaymakam, Trabzonlu

2. Mesafeler Cetveli

	km
Erzurum – Pasinler "Hasankale"	38
Pasinler – Horasan	47
Horasan – Eleşkirt	68
Eleşkirt – Karaköse	34
Karaköse – Diyadin	63

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 396.

Diyadin – Doğubeyazıt	46
Doğubeyazıt – Musun "Bucak merkezi"	36
Karaköse – Cumaçay "Bucak merkezi"	29
Karaköse – Hamur "Bucak merkezi"	15
Hamur – Tutak	25
Hamur – Patnos	68
Tutak – Patnos	60
Patnos – Sarısu "Bucak merkezi"	22
Patnos – Dedeli "Bucak merkezi"	15
Dedeli – Erciş	43
Cumaçay – Kağızman	80

3. Ağrı İli İlçelerinin Mesahai Sathiye ve Nüfuslarını Gösterir Çizelge

Adı	Yüzölçümü km²	Kasaba nüfusu	Genel nüfusu	Nüfus kesafeti
Merkez "Karaköse"	3.067	5.723	38.358	12
Doğubeyazıt	2.660	865	25.329	10
Diyadin	1.673	1.235	18.499	11
Eleşkirt	2.151	1.865	22.335	10
Patnos	1.554	1.266	15.277	10
Tutak	1.554	809	13.706	9
Toplam	12.659	10.563	133.504	

DOĞUNUN ELEKTRİKLENDİRİLMESİ (1948)*

Yazan: Saim Gogen
Saim Gogen Müşavir Mühendisliği ve Taahhüt İşleri

16.08.1948

İçişleri Bakanlığı Yüksek Katına,

Doğu bölgelerindeki şehir ve kasabaların kısa bir zaman zarfında elektriklendirilmesinin yüksek bakanlığınızca arzu ve bunun bir an evvel kuvveden fiile getirilmesinin de mukarrer bulunduğunu memnuniyetle öğrenmiş ve bu vesile ile memlekete arzı hizmete fırsat bulmuş bulunmaktayım. Şöyle ki:

1. Elektriklendirilmesi mukarrer şehir ve kasabalardan 10-15 şehre lüzumlu dizel grupları ve lüzumlu bilcümle tesisat malzemesini hâlen İstanbul piyasasında buldum. Ancak ahvali hazıra dolayısiyle hariçten malzeme getirilmesi bugün için son derece müşkül bulunduğundan mevcut bu kıymetli malzeme ilân ve münakaşa gibi mutad formalitelerden içtinap edilmediği takdirde kısa bir zamanda el değiştirmek suretiyle fiyatların yükselmesi pek mümkün bir keyfiyet arz edecektir.

Bu malzeme (tarafınızdan intihap edilecek müşavir bir heyetin) murakabesi altında tarafımızdan gayet müsait şeraitle mübayaa edilebilecektir. Bundan başka elektriklenmesi mukarrar diğer şehirler için de şimdiden teşebbüs edildiği takdirde önümüzdeki gelecek yaz aylarına yetişmek üzere lüzumlu malzemenin tedariki için dış memleketlerle temasa geçilecektir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 24, Belge No: 225-228.

2. Elektriklendirilmesi ön planda bulunan şehir ve kasabaların elektrik tesisatına ait bilumum etüd, proje ve tatbikat planları tarafımızdan hazırlanacak ve mahallerinde nezaretimiz altında, Bayındırlık Bakanlığı'nca kabul edilecek şekilde tatbik ve işe başladığımız tarihten itibaren en geç dört ay zarfında ikmal edilecektir.

Bu hususta yaptığım tetebbua ait bir listeyi ilişik olarak takdim ediyorum.

3. Bu işlere nezaret için çalışan fen adamları ile ustaların doğu bölgelerine gidip gelme harcırahları tarafınızdan tediye buyrulacaktır.

Bu hizmetlere mukabil ve işçilik tutarlarının heyeti umumiyesinin maliyeti üzerinden kanuni vergi ve kesintiler hariç net olarak % 10 gibi cüzi bir ücretle iktifa ederek yukarda arz cttiğim veçhile bakanlığınızca da aranılan kısa bir zamanda bu işi başarabileceğimi derin saygılarımla arz ederim.

Haşiye: Kış yaklaşmakta olduğundan yüksek kararlarınıza 10 gün zarfında muntazırım.

***

03.09.1948

Özü: Doğu vilâyetlerinin elektriklenmesi hakkında:

İçişleri Bakanlığı Yüksek Katına,
Ankara

16.08.1948 tarihli dilekçemize ektir:

Doğu vilâyetlerinin memlekete faideli bir tarzda elektrifikasyonunu temin edebilmek için, kanaatimce aşağıda arz edeceğim esaslar dahilinde hareket etmek, gayeye ulaşmak için en kestirme yoldur.

1. Bu elektrifikasyon işleri, arttırma ve eksiltme kanunları ahkâmına uyularak kısa bir zamanda yapılamaz. Evvelemirde bu işlerin emanet usulü ile yapılması imkânları sağlanmalıdır.

2. Elektrifikasyon yapılacak kazaların her birinin ayrı ayrı mahallen etüdlere tâbi tutulmasına, plan ve projelerinin hazırlanmasından sarfınazar edilmelidir. Mevsimin ilerlemiş olması dolayısile bu sene heyeti umumiyesinin başarılması imkân haricindedir. Diğer taraftan plan ve projeleri hazırlansa bile iktisadi prensiplere göre elektrifikasyonuna karar verilecek kaza adedi pek mahdut olur.

Doğu vilâyetlerimizin medeniyetin ilk emarelerinden biri olan elektriğe kavuşması hedef ittihaz edildiğine göre kurulacak santrallerin rantabilite hesapları ile uğraşmak vakit kaybetmek olur. Emaneten yapılması muvafık görüldüğü takdirde:

A) Azami 10 gün zarfında tip bir plan ve proje ihzar ederiz. Bu proje de esas sokak tevzi şebekesi, tevzi tablosu, santral binası, santral şefinin ikametgâhı ilâh... esaslı şekilde hazırlanacaktır.

Elektrik kuvvei muharrike ve müvellidesine gelince: Bunlar piyasadan tedariki mümkün olanlara nazaran planda yer alacaklardır.

Hazırlanacak projelerde bu müvellid grupları ileride kurulacak santrallerin yedekleri mahiyetinde düşünülmelidir. İleride görülecek gerek tenvirat ve gerekse muharrik kuvvet ihtiyaçlarını karşılamak için mahallen yapılacak etüdler ve istikbalde görülecek inkişaflara göre tayin ve tesbiti icab edecektir.

Bu ihtiyaç yerine göre lokomobil, buhar türbini, su türbini veya merkezi santraller olabilir. (Merkezi santrallerden kast, kurulacak bir santral ve yüksek tevettür hattile birkaç kazanın elektriğini temin etmektir.)

B) Derhal karar verildiği takdirde bu sene dahi birkaç kaza merkezinin elektriklendirilmesini halledebiliriz. Bütün idari ve fenni mesuliyetleri seçeceğim arkadaşların yardımlarile üzerime alacağım.

Emaneten iş yaptırma usulü Amerika'da senelerden beri tatbik edilen usul olmasına rağmen, bizde yeni oluşundan, müşavir bir komitenin de bu işlerde tavzifi bu ilk tesisler için uygun olur kanaatindeyim.

Bu komite İller Bankası'ndan bir mütehassıs, bayındırlık şirket ve müesseselerinden bir mühendis, Sayıştay'dan bir hesap mütehassısı ile elektrik etüd idaresinden bir mühendis verilecek olursa kısa bir zamanda piyasadan temin edilecek malzeme mubayaa edilebilir.

C) Komitenin murakabesi ile malzeme mubayaa edildikten sonra mevcut malzemeye göre tenviri mukarrer kazalar kısa ve seri bir geziden sonra tesbit edilir ve buna göre yapılacak program dahilinde gerek malzeme ve gerek ustalar işyerlerine sevk edilir ve işe başlanarak işlerin sureti ceryanı hakkında komiteye her 15 günde bir rapor verileceğinden, bu komite işyerlerini gezmek külfeti ve masrafını da atmış olur.

D) Hariçten mübayaa edilecek hem daha kısa bir zamanda ve hem de daha ucuza temin edebilmek için komiteden seçilecek bir mühendis ve hesap mütehassısı ile birlikte mahallen mübayaa yapabiliriz.

E) Birçok fedakârlık yaparak doğu vilâyetlerinin elektriklendirilmeleri yapıldığı takdirde, makinelerin uzun ömürlü olabilmelerini temin için, santralleri idare edecek elemanları ilk iş olarak derhal seçip şimdiden staj görmek üzere İstanbul, Ankara ve İzmir elektrik işletmelerine gönderilmelidirler. Makinelerin montajları yapılırken, her eleman kendi yerinde bulunarak işleri kavramalıdır.

F) Bu sene içinde azami iş görülebilmesi arzu ediliyorsa üç büyük elektrik işletmesindeki mevcut stok direklerinden, malzemelerinden ve işletmelerin mütehassıs ustalarından faydalanılması sağlanmalıdır.

Yukarıda arz ettiğim tarzda seferber olunduğu takdirde bahis konusu elektriklendirme işi en geç 1949 senesinin sonbaharına kadar halledilmiş olur.

Derin saygılarımla.

Ek: 16.08.1948 tarihli dilekçe sureti.

Saim Gogen

***

09.09.1948

İstanbul

Muhterem Necmeddin Sahir Beyefendi,

Vapurdaki görüşmemizden cesaret alarak İçişleri Bakanlığı'na şark vilâyetlerinin elektrifikasyonu için vermiş olduğum dilekçelerin birer suretini ilişik olarak takdim ediyorum.

Bu elektrifikasyon işleri beni birkaç bakımdan haylice alâkadar etmektedir.

1. Cehaleti yırtarak memleketimizi ileriye götürmek üzere seçtiğimiz oklardan biri de İNKILÂPÇILIK okudur. Acele yapılması arzu edilen bu iş de arttırma ve eksiltme kanunlarına uyularak yapılamaz. Muhakkak ki dürüst çalışmak sureti ile % 10 gibi az bir kârla maişetimizi temin eden biz arkadaşların, vasat bir geçimini temin edebilecek bir ücreti nazarı itibara alarak, bu işe bütün varlığımızı verebilmek için diğer işleri terk etmek sureti ile hesaplanmış bir meblağdır.

Yüzde usulü ile iş yaptırmak sanayide bir inkılâp olacaktır. Böyle hayra matuf bir inkılâptan kaçınmayacağınızı ümit ederim.

2. Şark vilâyetleri ancak böyle bir adımla kısa bir zamanda medeniyetin bir izi olan ışığa kavuşmuş olur.

3. Ben de cidden çok sevdiğim memleketime azami randıman verebilecek bir çalışma sahası bulmuş olacağım.

Bu işi memlekete faideli bir tarzda başarabilmek ve mümkün olduğu kadar az ziyanla yapabilmek için kanaatimce, affınıza mağruren aşağıdaki tarzda hareket etmek lâzımdır.

A) Emaneten yapılması kararlaştırılınca vaktin ilerlemiş olması göz önünde tutularak bu teşebbüse derhal geçilmelidir.

B) Emanet işleri yeni olduğuna göre tecrübe mahiyetinde, bu sene elektrifikasyonu yapılabilecek kazaların piyasada bulunabilecek malzemesini satın almak için vekâlet ve bankalardan seçilecek üç kişilik bir grup teşekkül ettirmelidir.

C) Malzeme tespit edildikten sonra bu malzeme ile tenviri en uygun olan kazalar derhal bir tayyare gezisi ile tetkik edilebilir.

D) Gelecek sene için yapılacak işlere lüzumlu elektrik grupları Avrupa'dan kısa bir tetkik seyahati ile tespit edilerek daha ucuza temin edilebilir.

Bu suretle kısa bir zamanda şark vilâyetleri kazalarının elektrifikasyon işleri tamamlanmış olur.

Göstermiş olduğunuz yakın alâkaya güvenerek size bu mektubumu yazarak rahatsız ediyorum. Saygılarımı takdim ederim.

Saim Gogen

NÜFUS	HANE	Santral Bina Bedeli		Dizel Motoru, Santral Tablo ve Çıkış Dâhil		Komple Santral Bedeli		Ağaç direkler		Komple Elektrik Tesisatı Santral Dizel Motoru ve Şebeke	
								Tul Km	Lira		
		En az Lira	En çok Lira	Beygir Kuvveti	Bedeli Lira	En az Lira	En çok Lira	Tul Km	Lira	En az Lira	En çok Lira
1.500	300	8.000	10.000	25	18.000	26.000	28.000	2-A	10.000 - 20.000	36.000	46.000
2.500	500	10.000	15.000	40	25.000	40.000	50.000	3-5	15.000 - 25.000	50.000	75.000
5.000	1.000	12.000	17.000	75	40.000	52.000	57.000	5-7	25.000 - 35.000	77.000	92.000
10.000	2.000	15.000	18.000	150	75.000	90.000	93.000	8-10	40.000 - 50.000	130.000	143.000
15.000	3.000	20.000	25.000	225	140.000	160.000	165.000	10-15	50.000 - 75.000	210.000	240.000

AĞRI'DA TARIM VE HAYVANCILIK (1948)*

Yazan: İbrahim Tevfik Kutlar
Vali Vekili

17.08.1948

1. Bu hafta içerisinde ilçe, bucak ve köylerde yaptığım teftiş ve incelemelerde; birçok koyun ve sığırın ilkbaharda kılkurdu, kelebek ve şarbon hastalığından öldüğü öğrenilmiştir.

Bilhassa, Tutak ilçesi merkez ve köylerinde koyunların ortalama % 50'sinin öldüğüne yapılan temaslarda kanâat getirilmiştir.

Ezcümle; Tutak Belediye Başkanı Recep Durı'nun 100 koyunundan 70'inin ve Dadıkân köyü muhtarı Kâmil'in de 300 koyunundan 250'sinin öldüğü bir misal olarak arzedilebilir.

İlimiz halkının bellibaşlı meşgale ve gelirini çiftçilik ve hayvancılık teşkil etmekte ve 448.068 koyun, 80.563 keçi, 137.280 sığır, 9.745 manda, 9.841 at ve 102 deve beslendiği maliyedeki kayıtlarla sabit olmaktadır.

Milli büyük bir servet ve aynı zamanda ilimiz halkının geçim vasıtası bulunan hayvanlara arız olan bu hastalıklardan kılkurdu ve kelebek hastalığı ile geçen sene esaslı bir şekilde mücadele yapıldığı ve ancak Tutak bölgesinde baş gösteren şarbon hastalığı bu sene mühim miktarda tahribat yaptıktan sonra aşı tatbik edildiği ve hâlen hastalığın bu ilçede sönmüş bulunduğu ifade edilmiştir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 26, Belge No: 245.

13.08.1948 tarihinde Patnos ilçesinin teftişi sırasında, kasaba merkezinde, iki şarbon vakası haber alınmış ve derhal il merkezinden getirtilen aşı ile bu ilçeye 15 gün evvel tayin olunan veteriner tarafından aşı tatbikine başlattırılarak diğer hayvanlara sirayetin önlenmesi için gerekli korunma tedbirleri aldırılmıştır.

Köylülerimizle yapılan temaslarda, 05.08.1948 tarih ve Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü 7917/41977 sayılı yüksek emirlerile eylül ayı başında ilimiz dahilinde yapılacak kılkurdu ve kelebek hastalığı mücadelesinin önemi halka tekrar tekrar anlatılmış ve halkın bu yönden hükûmete karşı minnet ve şükran duyduğu bizzat müşahede edilmiştir.

İlimiz halkının % 90'ı Kürt'tür. Bu vatandaşlarımız maateessüf şimdiye kadar hükûmete gereği kadar ısındırılmamış ve bittabi Türk harsı da yayılamamıştır.

Önümüzdeki ay içinde yapılacak olan hayvan hastalıklarile savaş konusunun şimdiden halk üzerinde çok iyi tesir yarattığı görüldüğüne göre; bundan sonra da hükûmet tarafından yapılacak bu gibi müsbet hizmetlerin bölge halkını hükûmete yaklaştıracağına, itimat hislerile bağlıyacağına ve bu yoldan iç idaremizde hâl ve istikbâl için önemli bulunan temessül işinin başarılmış olacağına ve Türk harsının yayılacağına inanmış bulunmaktayız.

Hayvancılık bakımından çok önemli bulunan ilimizde merkezde bulunan bir veteriner müdürü ile bir sağlık memur stajyeri, Patnos ilçesinde bir veteriner ve Eleşkirt'te de bir sağlık memuru bulunmaktadır.

Bu dar kadro ile ilin hayvan sağlığının teminine imkân olmadığı takdir buyrulur. Mevcut beş ilçenin hepsine de birer veteriner ve birer sağlık memuru kadrosunun verilmesine ve bu elemanların çevrelerine faydalı olabilmeleri için de yeter miktarda yolluk ödeneği gönderilmesine zaruret duyulmaktadır.

2. İlimiz toprakları aynı zamanda ziraate çok elverişli olduğu hâlde şimdiye kadar bu sahaya teknik bir vasıta girmemiş olduğundan zerriyat iptidai bir şekilde karasabanla yapılmakta ve birçok köylerde harmanın da hayvan ayakları ile sürüldüğü görülmektedir.

Bölgede kış, ekim ayında başlayıp mayıs sonuna kadar devam etmektedir. Hasat zamanı ise; Temmuz 20'de başlayıp eylül gayesinde sona ermektedir.

Hasat devresinin kısa olması bilhassa, hasılatın iyi olduğu senelerde ekinlerin tamamen biçilmesine ve hatta danenin sapından ayrılmasına imkân vermemektedir.

Binaenaleyh; hem bu kıymetli topraklardan daha çok verim almak ve hem de hasadın vaktinde idrakine imkân vermek için, yüksek şahsiyetlerin-

ce memleket ziraatinde gaye edinilen modern ziraatin ilimize de sokulması ve bu maksatla münasip miktarda traktör, orak ve harman makinesi ile her ilçeye asgari birer selektör makinesi verilmesinin halk üzerindeki müsbet tesirinin ölçüsüz olacağı muhakkaktır.

Ziyaret ettiğim büyük köylerde halk, pulluk istemekte ve geniş miktarda ziraat yapanların traktör talepleri günden güne artmaktadır.

Bu aletlerin burada satışının temini için zirai donatım kurulunun bir şube açınası yerinde bir icraat olur. Buna şimdilik imkân görülmediği takdirde İl Tarım Müdürlüğü'nün bu işle de görevlendirilmesi hâlinde valiliğimiz, mümkün olan bütün yardımı yapacağını ve herhalde çok hayırlı sonuçlar alınacağını zati devletlerine vaat eder.

İlimizin başta gelen dertlerinden birisinin de; bu ilkbaharın yağmursuz geçmesi hasebiyle zerriyatın % 60'ını teşkil eden yaz ekimlerinin susuz olan tarlalarda hemen hepsinin hasara uğramasıdır.

5254 sayılı kanun gereğince çiftçiye yapılacak tohumluk yardımı için ilimize gönderilen yüksek emirlerinize şimdiye kadar hasadın geç idraki dolayısıyla durumun kesin olarak tesbit edilemediğinden cevap verilememiştir.

Bu defa ihtiyaç miktarı tesbit edilerek tel yazı ile iki güne kadar bildirilecek ve posta ile de tafsilat arzolunacaktır.

Susuz olan yaz ekinlerinin mühim bir kısmının tamamen mahvolduğu ve bir kısmının da yağmursuzluk dolayısıyla danelerini dolduramadığı, tarla ve harmanlar bizzat gezilmek suretiyle görülmüştür.

Bölgenin iklim durumu göz önünde bulundurularak tohumluk yardımının en kısa bir zamanda yapılmasına emir buyrulduğu takdirde, halk önümüzdeki kış devresinde açlıktan ve tarlaları da tohumsuzluktan kurtarılmış olacaktır.

3. 23.000 çiftçi ailesi bulunan ilimize Ziraat Bankası şimdiye kadar 200.000 liralık bir kredi açmaktadır.

Çiftçi muhtaç olduğu parayı bankadan alamadığı için bilmecburiye birtakım murabahası tüccarlara iktisaden mahkûm olmaktadır. Bu maruzatımı teyid için, hâlen piyasada toptan 75-80 liraya satılmakta olan bir teneke sade yağı, çiftçi geçen sonbaharda, tüccara alivre satış olarak 35-40 liradan ve buğdayın kilosunu da 15-18 kuruştan satmış bulunmaktadır.

Çiftçiyi, murabahacıların elinden kurtararak kalkınmalarını sağlamak için bu sene il merkezi Ziraat Bankası'na en az 500.000 liralık bir plâsman verilmesine ve istikraz zamanında ilçelere bankanın seyyar birer ajans gönderilmesinin sağlanmasını ve doğunun kalkınması için halkın yegâne hayat

kaynağı olan tarım ve hayvancılığına önem verilmesi lâzım geldiğinin takdir buyrulacağını üstün saygılarımla arzederim.

4. Bilgi olarak İçişleri Bakanı Sayın Münir Hüsrev Göle'ye ve gereği için Tarım Bakanı Sayın Cavit Oral'a arzolunmuştur.

Vali V.
İbrahim Tevfik Kutlar

VAN VİLÂYETİNDE SİYASİ PARTİLER (1948)*

Yazan: Celâl Çeliker

23.08.1948

Van

C.H.P. Van İl İdare Kurulu Başkanlığı,

Özü: Van ilinin yedi ilçesi vardır, bu ilçelerden beşinde Demokrat Partisi açılmış ve ikisinde açılmamıştır.

Erciş, Gevaş, Muradiye ilçesindeki Demokrat Parti çok zayıf, partimiz kuvvetlidir.

Özalp ilçesindeki D.P. biraz kuvvetli isc de ekseriyet partimizdedir. İl merkezindeki D.P.'nin ara sıra faaliyeti görülmekte ise de partimiz üyeleri hassasiyetle uğraşmaları sayesinde bunlar da gittikçe zayıflamakta ve partimiz kuvvetlenmektedir. İlçelerdeki partililerin hiçbir suretle D.P.'ye kaymayacaklarına katiyetle eminim.

Muradiye ilçesinde D.P.'nin açılmasına hiç ihtimal yok iken, kaymakam ve hâkimin teşviki ile yabancı bir şahsa parti açtırmış ve bu sebepten dolayı kaymakam hakkında şikâyetlerimiz üzerine kaymakam başka kazaya naklettirilmiştir.

Dün Özalp ilçesindeki belediye seçimi sona ermiş, belediye meclisinin 12 asil üyelerinden 10'u partimiz adayı ve ikisi de bağımsızdırlar.

Yedeklerden ekseriyet partimiz namzetleri seçilmiştir. Bağımsızların bu işe girmeleri münhasıran jandarma komutanının teşvikiyle olduğu öğrenilmiştir.

Celâl Çeliker

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 26, Belge No: 244.

DİYADİN KAZASINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1948)*

Yazan: Burhan Ünsay
Diyadin Kaymakamı

05.09.1948

Diyadin

Çok Sayın B. Necmeddin Sahir Sılan,
Tunceli Milletvekili
Ankara

Büyük bir tevazu ve iltifat göstererek ilçemizi teşrifiniz sırasında halkla yapmış olduğumuz görüşmenin akisleri hâlâ bütün sıcaklığı ile devam etmektedir. Bizim için çok kıymetli, fakat ne yazık ki çok kısa olan bu ziyaretin hâtırasını ve uyandırdığı sıcak ve samimi havayı daima muhafaza edeceğiz.

Sayın büyüğüm, size emriniz gereğince Diyadin ilçesinin genel durumunu telhis ederek gönderiyorum. Hakiki ve mübrem ihtiyaçlarımızı da mümkün olduğu kadar telhis ederek arz etmiş oluyorum. Vatanın bu ücra ve bakımsız köşesinden gelen dilek ve samimi arzularla yakından ilgilenerek bunların tahakkukuna, Diyadin halkı için çok kıymetli olacak himmetinizi esirgemeyeceğinizden emin bulunuyorum.

En derin saygılarımla.

Diyadin Kaymakamı
Burhan Ünsay

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 170.

Ağrı iline bağlı Diyadin ilçesinin genel durumu hakkında bilgiler:

1. Coğrafi Durum

Karaköse'nin 62 kilometre doğusunda bulunan Diyadin ilçesi doğuda Doğubeyazıt, batıda Karaköse, güneyde Erciş ve Muradiye, kuzeyde de Tuzluca ile çevrilmiştir. İlçenin güneyinde 2.960 metre yüksekliğinde Tendürek Dağı ile 3.255 rakımlı Aladağ silsilesi, kuzeyde 2.992 rakımlı Sinek ve Muzik dağları vardır. Murat Suyu ilçenin güney bölgesinden başlayarak kasaba yakınından geçer ve İran transit yolunu takiben Karaköse'ye varır.

Diyadin kasabasının rakımı 1.950 olup tam bir kış memleketi hususiyetine haizdir. Mevsimin ilk karı ortalama olarak kasım ayı içinde düşer ve bütün mevsim boyunca irtifaı 1 metreye yaklaşır. Bu müddet zarfında ilçenin bütün yolları ile birlikte İran-Trabzon transit yolunun bazı kısımları motorlu ve tekerlekli vasıtalara kapanır ve bu hâl nisan ayı sonlarına kadar devam ederek münakale işleri umumiyetle kızakla başarılmaya çalışılır.

2. İdari Durum

Diyadin ilçesinin batısında 28 kilometre mesafede Taşlıçay isimli bir bucağı ile çeşitli büyüklükte 112 köyü mevcuttur. Bu köylerden ancak 42'sinde Köy Kanunu tatbik edilmektedir.

Hükûmet teşkilâtı içinde hükûmet tabibi, veteriner, hayvan sağlık memuru, ziraat memuru gibi mühim unsurlar maalesef mevcut değildir. İlçenin hayvan ve insan sağlık işleri ile tarım faaliyeti bu yüzden aksamaktadır. Bu sahadaki amme hizmetlerini idare edecek elemanlar bir an evvel tayin edilirse halkın büyük bir arzusu yerini bulmuş olacaktır.

3. Emniyet ve Asayiş Durumu

Emniyet ve asayiş durumu bütün ilçe içinde normaldir. Hayvan hırsızlığı, kaçakçılık hadiseleri bilhassa son yıllarda alınan ciddi tedbirlerle ehemmiyetli surette azalmış, şekavet, köy basma hadiseleri tamamen ortadan silinmiştir.

İlçede yüzbaşı idaresinde bir jandarma bölüğü vardır. Bu kuvvetin nâkıs bulunan kadro mevcudunun tamamlanarak vazife görmesini emniyet ve asayiş mülâhazasiyle zaruri görmekteyim.

4. Nüfus Durumu

1945 genel sayımına göre Diyadin ilçesinde 9.306 erkek ve 9.193 kadın olmak üzere 18.499 nüfus vardır. Kasaba nüfusu 1.235'den ibarettir. Doğum ve ölüme nazaran nüfus artışı senede % 0.47, azalış % 0.14'dür.

Halk Medeni Kanun hükümlerine hâlâ mütavaat göstermekte, bu yüzden kasaba ve köylerde evlenmeler gayri kanuni ve gayri meşru birleşmeler şeklinde temadi edegelmektedir. Bunda mahalli örf ve âdete olan sıkı bağlılık kadar kanuni evlenme muamelelerinin tabi olduğu formalitelerden bazılarının yerine getirilmesindeki güçlüğün de rolü vardır.

5. Milli Eğitim Durumu

Halk umumiyetle cahildir. Okuma yazma bilen nisbeti çok düşüktür. Diyadin ilçesi çevresinde ilk tahsil çağında 3.500 kadar çocuk vardır. İlçe merkezile Taşlıçay bucak merkezinde beş sınıflı bir okulla sekiz muhtelif köyde, hepsinin inşaları bu yıl tamamlanan sekiz köy okulu mevcuttur. 1951 yılına kadar daha 15 köy okulunun inşası programa bağlanmış bulunmaktadır.

Çeşitli yokluklara katlanılarak inşaları tamamlanan bu köy okullarına birer mesul öğretmen tayini ile bu yeni binaların ihmal ve harabiyete terk edilmemeleri başlıca temenni olarak belirmektedir. Sayın Milli Eğitim Bakanımızın son doğu seyahatlerinde bu husus kendilerine arz olunmuş ve öğretmen gönderileceği vâdi buyurulmuştur.

6. Sağlık Durumu

İlçemiz hükûmet tabibinin evvelâ kursa çağırılması, sonra Göksun ilçesine naklen tayini, yıllardan beri doktorsuzluğun acısını yakından tadan halkı yeniden ıztıraba düşürmüştür. Hükûmet tabibinin bulunmaması ilçe merkezinde faaliyeti ile çok büyük bir ihtiyacı karşılamakta olan dispanserin durumunu da akamete uğratmış, bu müessese işlemez hâle gelmiştir.

İlçemize yeni bir doktorun tayini bütün halkın arzusudur. İlçe ve çevresinde sıtma yoktur. Rakım yüksek olduğundan sivrisinek ve sürfeleri yaşamamaktadır. Halkın sağlık işlerine karşı gösterdiği lâkaydi ve ihmale rağmen ilçenin sağlık durumu memnuniyet vericidir. İlçenin bazı köylerinde cüzam, frengi ve trahom mevcut olup hakiki müsap adedinin tesbiti için fenni bir taramaya ve esaslı bir tedavi sistemine ihtiyaç vardır.

7. Tarım Durumu

İlçe halkının büyük kısmı hayvancılıkla iştigal ettiğinden ziraate elverişli arazinin pek çoğu çayır ve otlakiye olarak kullanılmaktadır. Çiftçi nüfusun % 40'ı toprağa muhtaç durumdadır. Kullanılan tarım araçları ve usuller basit ve iptidaidir. Köylüye yeni âletlerle fenni ziraat usullerini öğretecek bir ziraat mualliminin yokluğu her zaman kendini hissettirmektedir. Topraklandırma Kanunu'nun Ağrı bölgesinde tatbikini çiftçi büyük bir iştiyakla beklemektedir.

8. Hayvan Durumu

1948 yılı sayımına göre ilçede 109.810 küçükbaş ve 24.037 büyükbaş olmak üzere ceman 133.847 hayvan vardır. Hayvan yetiştirme bahsinde de usuller iptidai ve geleneğe tabidir. Hayvan cinsinin ıslâhı bakımından bugüne kadar esaslı bir tedbir alınamamıştır. Geçim hayatının sıklet merkezini hayvancılık teşkil eden ilçemizde bir veterinerin ve hayvan sağlık memurunun dahi mevcut olmayışı üzüntü yaratmaktadır. 1947 yılı kışında ve 1948 baharında uğranılan büyük hayvan telefatının sebebi bilgisizlik ve tedbirsizlik olduğu kadar, teknik eleman yokluğudur.

9. İktisadi Durum

İlçede zirai sanatlardan hiçbiri inkişaf etmiş değildir. Yağcılık ve peynircilik fenni usullerden tamamile uzak, iptidai âletlerle ve göreneğe göre yapılmaktadır. Hayvancılığın başlıca meşgale bulunduğu ilçemizde bilhassa yağcılığı fenni usullere göre teşmil ve köylere yağ makineleri tevzi etmek çok faydalı iktisadi bir faaliyete can verecektir. Bunlardan başka çiftçiye muhtaç olduğu kredinin temini hususunda bir Ziraat Bankası şubesi veya ajansı tesisi çiftçiye büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

10. Bayındırlık Durumu

İlçenin bayındırlık bakımından en mühim ihtiyacı yoldur. İlçe merkezi, inşası 1938 yılında tamamlanan Trabzon-İran transit şosesinden 7 kilometre içeride kaldığından bu durum iktisadi inkişafına da büyük mikyasta engel olmaktadır. İl bütçesinin kifayetsizliği sebebile bu yolda harcanan bütün emekler başarılı netice vermekten uzak kalmaktadır. Sayın Bayındırlık Bakanımızın son doğu seyahatlerinde halkın bu mühim dileğine tercümen olunmuş, yola derhal tahsisat verilerek kışa kadar geçit temini sağlanması

sayın bakan tarafından emredilmiştir. Bütün Diyadin halkı bu büyük lütfu her zaman minnet ve şükranla anacaklardır.

11. Mesken Durumu

Mesken durumu pek basit ve iptidaidir. Orman bölgesinin uzaklığı, kereste tedarikindeki maddi güçlükler inşaatta çok sıkıntılar yaratmaktadır. Orman idaresinin Karaköse veya Doğubeyazıt'ta büyük bir satış deposu tesisi ile halkın ve müesseselerin kereste ihtiyacının buradan sağlanması pek büyük bir ihtiyacı karşılayacaktır.

Halk ve bilhassa memurlar mesken bakımından feci şartlar içinde yaşamaktadırlar. Doğu yurdunun bu ücra kasabasında hükûmetimizin himmetile yapılacak memur evlerine belki her yerden fazla ihtiyaç hissolunmaktadır. Memur evlerinin inşası, memurların bu bölgede çeşitli ve ciddi mahrumiyetlere katlanarak vazife görmesinden mütevellit üzüntü ve ıztırabı geniş ölçüde azaltacaktır.

12. Belediye Durumu

Diyadin kasabasında belediye faaliyeti bütçenin pek mütevazı bir yekûn gösterişi sebebile başarılamamaktadır. Bu yüzden çeşitli beledi hizmetler yerine getirilemediği gibi en mübrem amme ihtiyaçları dahi karşılanamamaktadır. İlçemiz gibi bütçesi kifayetsiz belediyelere merkezin yapacağı nakdi yardım belediye faaliyetini canlandırmak bakımından faydalı olacaktır.

13. Partiler ve Diğer Teşekküller

Diyadin'de C.H.P. ve D.P. şubeleri vardır. Muhalefet partisinin ilçe temsilcileri, başlarında fert ve millet bakımından muzir ve menfi bir adam olan Şamil Peker isimli şahıs olduğu hâlde halkı yalan ve yanlış propagandalarla kandırmaya çalışmaktadırlar. Faaliyetleri vatanın nef'ine olmaktan uzak bir seyir takip etmekte ve hatta çok defa asayiş ve emniyete müessir hadiseler çıkarmaktadırlar. İdari makamlar siyasi partiler karşısında tam bir tarafsızlık muhafaza etmektedirler. Fakat kanunsuz ve asayişe müessir vakıalar karşısında elbette icap eden muamele yapılmaktadır. Bu adamların muzir propagandaları yüzünden Kızılay ve Hava Kurumu gibi hayır kurullarının hâsılatı % 70 nisbetinde düşmüş, yol, okul yapımları faaliyeti sekteye uğramıştır.

14. Halkevi

Son olarak büyük bir ihtiyaç üzerinde daha duracağım. Bu, Diyadin halkının yıllardan beri hasretini duyduğu bir Halkevi binasına sahip olma emelidir. Halk odası yalnız ismen mevcut olup bugüne kadar bina sıkıntısı içinde çırpınan kasabada münasip bir yer bulamamıştır. C.H.P. Genel Sekreterliği'nin yüksek vaadları üzerine mahalli yardımla 1.000 metrekare bir arsa, kasabanın en mutena bir yerinde ayrılmış ve keyfiyet Genel Merkez'e arz olunmuştur. Kültür müesseseleri bakımından en büyük hüsran içinde bulunan şarkın bu ücra kasabasında inşa olunacak bir Halkevi binası içtimai tesanüdü sağlayacak ve halkın çeşitli alanlarda aydınlanmasına imkân ve zemin hazırlayacaktır.

Sayın hocam Tekel Bakanı M. Emin Erişirgil ile bu konudaki muhaberemiz neticesinde kendilerinden vaad alınmış, Genel Sekreterlik'ten gelen son yazı da bu hususta emelimizin büyük bir müjdecisi olmuştur. Bütün Diyadin halkı bu müjdenin tahakkukunu derin bir iştiyak içinde beklemektedir.

Keyfiyeti, bu hususta emirlerinize atfen, derin saygılarımla arz ederim.

Diyadin Kaymakamı
Burhan Ünsay

ERCİŞ KAZASINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1948)*

Yazan: Şevket Güres
Erciş Kaymakamı

29.09.1948

Erciş

Muhterem Beyefendi,

Erciş'e teşrif buyurduğunuz zaman gönderilmesini emir buyurduğunuz Zeylan yasak bölgesine ait bir basit krokiyle Erciş'in umumi durumunu ekli olarak sunuyorum.

Bir müddet ilçeden ayrıldığım için zamanında gönderemedim. Özür diler, ilçemiz hakkında gerekli yardımın esirgenmemesini arz eder, hürmetle ellerinizden öperim.

Erciş Kaymakamı
Şevket Güres

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 401, 402.

1. Erciş İlçesinin Nüfus Durumu

1) İlçe ve köylerin kayda göre kadın nüfusunun 12.755, erkek nüfusunun 12.692 ve genel nüfusunun 25.447 olduğu.

2) 1947 yılı bidayetinden sonuna kadar geçen bir yıl içinde umumi nüfustan % 6 tezayid kayıt edildiği ve bu tezayidin 4727 sayılı Af Kanunu'nun tatbikinde azami gayret sarfiyle gizli nüfusların nüfusa tescilleriyle sağlandığı.

2. Milli Eğitim Durumu

1) İlçe merkezinde hâlen 400 çocuk okumaktadır. İlköğrenim çağında olup da devam etmeyen çocukların sayısı 2.578 erkek, 329 kız ki ceman 907 kişidir. Bunlardan eğitmenli ve öğretmenli okullara devam edenlerin nisbeti ortalama olarak % 90'dır.

2) İlçede üç öğretmenli, beş eğitmenli okul ki hâlen faaliyette sekiz okul vardır. İlçede 11 öğretmen kadrosu, beş eğitmen mevcuttur. Öğretmenlerin altısı asıl, beşi vekildir.

3) 1947 yılında sekiz köyde okul yapımı düşünülmüş ise de bunlardan Haydarbey, Pülürmanik, Aksiraf köylerinde okul yapımına başlanılmış ve Pülürmanik tamamiyle ikmal edilmiş, diğer iki köy okul inşaatı ikmal edilmemiştir. Geri kalan İrşatlar, Hargin, Yekmal, Kasımbağı ve Örene köylerinde okul arazisi ve inşa için gerekli malzeme hazırlığı kısmen yapılmıştır.

4) İlçede ortaokul ve lise yoktur. İlçede bir ortaokulun açılması için her türlü imkânlar mevcut bulunmaktadır. İlçede teknik öğrenim müesseseleri yoktur. İlçede halkevi teşkilâtı ve modern bir binası mevcuttur.

3. Mali Durum

1) İlçemiz maliyesinin 1945, 1946, 1947 üç senelik sabika gelir tahakkuk miktarının 50.446 lira ve haliye tahakkuk miktarının 213.289 lira olup sabika tahakkuk miktarının 10.879 ve haliye tahakkuk miktarından 20.174 lira tahsilat yapıldığı ve üç senelik vasati haliye tahsilat nisbetinin % 95 ve sabika tahsilat nisbetinin % 21 olduğu.

2) Özel idarenin üç senelik tahakkuk miktarının 50.082 lira olup, bundan 42.445 lirasının tahsil edildiği ve üç senelik vasati tahsilat nisbetinin % 86/65 olduğu.

3) İlçe köylerinin 1945-1946 yılları tahakkuk miktarının 66.650 ve tahsilat miktarının 34.780 lira olduğu ve vasati tahsilat nisbetinin % 62 olduğu.

4. Tarım Durumu

1) İlçe dahilinde ziraata elverişli arazi miktarı 260.000 hektar olup bunun 150.000 hektarlık kısmı işlenilmektedir. Zirai istihsalatın miktarı 4.265.448 kilodur.

2) Ziraatta kullanılan alet ve vasıta pulluk ve karasabandır. Vasıta öküzdür.

3) İlçenin hayvancılığı daha garip bir vaziyettedir. Hayvancılıkta kültürlü bir bakım yoktur.

4) İstihsalatta kullanılan hayvan mevcudu 2.000 çift öküz ve 510 çift mandadır.

5) Tohum ıslah istasyonu ve selektörler mevcut değildir. Ziraatın ıslah ve daha fazla mahsul alınması için fenni zirai alet ve makinelerine ilçemizin şiddetle ihtiyacı vardır.

6) İlçemizde orman yoktur. Ağaçlandırma; yalnız kavak yetiştirilir. Kavakla muhitin kereste ihtiyacı karşılanmaktadır.

5. Erciş İlçesinin 10 Senelik Hayvan İcmal Çizelgesidir

Senesi	Koyun	Kılkeçi	Tiftikkeçi	At	Eşek	Sığır	Manda	Katır	Yekûn
1939	69.207	6.794	268	645	490	12.502	1.656		91.562
1940	65.805	5.506	202	525	390	11.802	1.459		85.689
1941	63.482	5.003	200	465	306	11.026	1.370		81.582
1942	61.967	4.550	299	460	300	10.220	1.100		78.896
1943	60.583	4.106	281	405	312	9.831	1.155	-	76.633
1944	59.132	4.200	250	410	280	9.260	1.026	-	74.558
1945	45.266	11.397	278	733	374	11.458	1.414		70.922
1946	45.358	10.004	211	862	397	12.313	1.535	2	70.682
1947	45.833	10.499	247	692	411	10.954	1.291	2	69.979
1948	44.741	9.945	313	621	344	9.926	1.282	3	67.175

30.05.1949

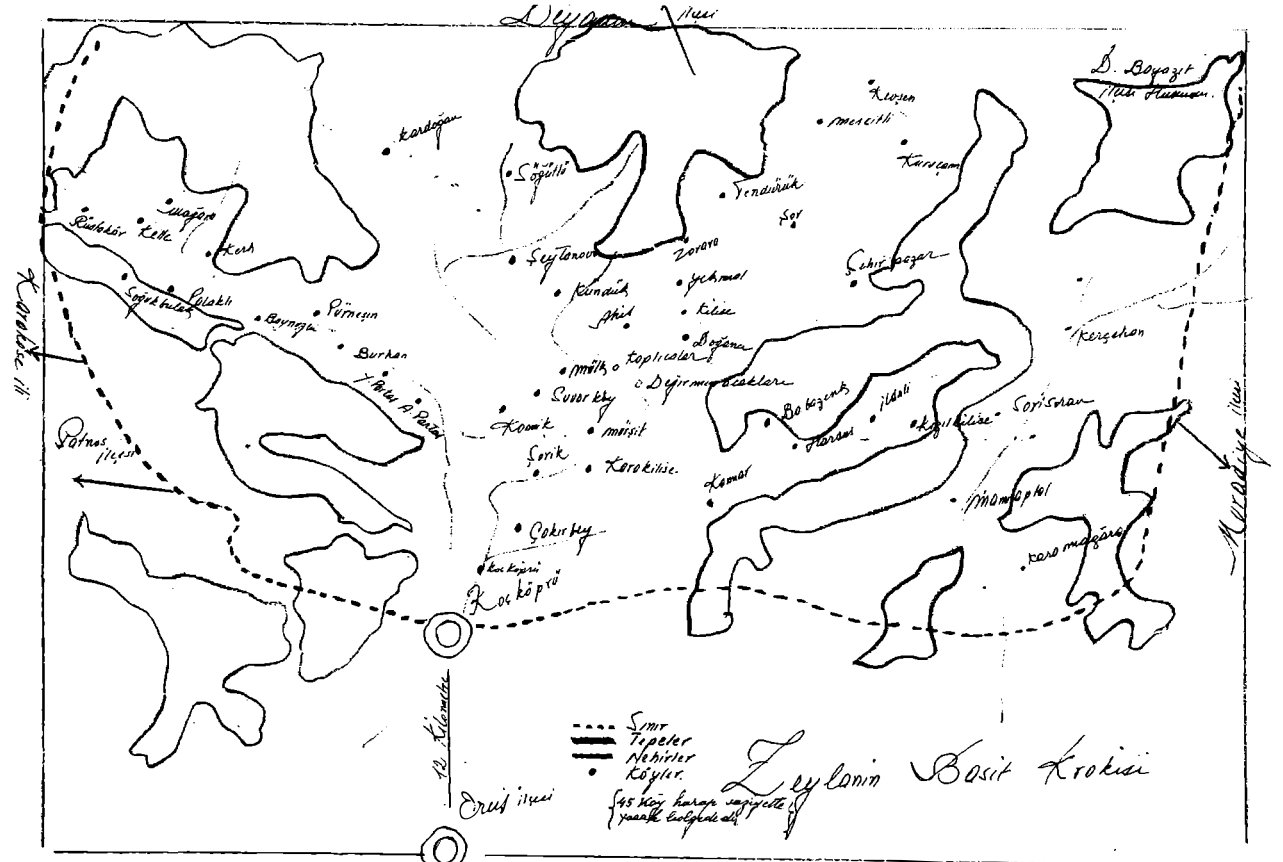
Sayın Bayım,

Doğu bölgelerimizdeki dolaşmalarımda, karşılıklı görüşmelerimizden sonra, bulunduğunuz çevrenin genel durumu hakkındaki bildirişlerinizi kapsayan yazınızı aldım.

Araya giren hastalıklarla sürekli çalışmalar yüzünden gecikmiş olan teşekkürlerimi bu yazı ile sunmak istedim.

Bu arada, yeni çalışma çevrenizdeki çalışmalarınızda da başarılarla iyilik dileklerimi tekrarlar, saygılarımı sunarım.

Tunceli Milletvekili
Necmeddin Sahir Sılan

Söğütlü
Yenidüruk
Kürsüçam
Şehir Pazarı
Zoraro
Şeytanova
Kündük
Şahid
Yeşilmal
Kilise
Boğazan
Kerçehan
Süsurtlu
Koonik
Şorik
Karakilise
Boğazönü
Harsal
İğdeli
Şorişaran
Kemal
Şekürlü
Kocaköprü
Karakilise ili
Pötnos ilçesi
Kırkağaç ili
Drus ilçesi
19 Kilometre
Sınır
Tepeler
Nehirler
Köyler.
Zeylanın Basit Krokisi

AĞRI'YA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1948)*

Yazan: İbrahim Tevfik Kutlar
Vali Vekili

01.10.1948

Çok Muhterem Efendim,

Lütufkâr mektubunuzu hürmetle aldım. Alâka ve teveccühlerinizin minnettarıyım.

İlimizin hâlen en büyük derdi tohumluk ve yiyecektir. Kıymetli yardımlarınızla 1.000 ton buğday ve 200 ton da arpa tahsis ettiler. Yarından itibaren Erzurum'dan sevke başlanıyor. Bundan dolayı halk sevinç içinde ve hükûmetimize bu vesile ile bağlılıklarını açıklamaktadır.

Yiyecek için de 1.000 ton buğday tahsis edildi. Bununla da şimdilik, halkı açlıktan kurtarmış olduk.

Yurdun muhtelif yerlerinden gelen 24 veteriner ile de hayvan hastalıklarile mücadele etmekteyiz. Bu önemli işte halk üzerinde iyi tesir yaptı.

Elektrik projesinin noksanlarını ikmâl için iki gün evvel bakanlıktan bir yüksek mühendis gelmişti, tetkikatını yaptı ve gitti.

Zatıâlilerinden sonra gelen üç bakanımız çok yardımda bulundular. Hele Nihat Erim Bey'i bütün halk takdir etmektedir.

Yıkılmış olan köprülerin tamirine para verdiler. Doğubeyazıt-Iğdır ve Diyadin iltisak yolu için de ödenek lütfettiler. Şimdi gece gündüz bu işlerle meşgulüm.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 112, Belge No: 405.

Milli eğitim bakanı Doğubeyazıt'ta ortaokul açılacağını halka vaat ettiler. Okulu ve levazımını hazırladım. Henüz emri gelmedi. Telefonla bir lütfederseniz memnun olurum.

En büyük ihtiyaçlarımızdan birisi de; size takdim ettiğim yazıda da kaydedildiği gibi ziraat aletleri ve makinedir. Bu kıymetli toprakları verimli bir şekle, ancak modern ziraatı tatbik etmek suretiyle sokabiliriz.

Bir de önümüzdeki ilkbaharda sulama işlerine Bayındırlık Bakanlığı'nın yardımına muhtacız. Sayın Nihat Erim'e burada arzetmiştim. Şayet bize 1949 bütçesinin halk sulama işlerine yardım faslından bir miktar yardım yapacak olursa ilimizde az bir para ile sulama işlerini halletmiş olacağız. Bu hususta Bayındırlık Bakanlığı'na yazdığım yazı 30.09.1948 tarih ve kalem 649 numaralıdır. Yardımlarınızı istirham ederim.

Diğer taraftan; her ilçeye bir veteriner ile bir hayvan sağlık memuru, birer ziraat muallimi ile birer de selektör verilmesine zaruret vardır. Bu hususları evvelce Tarım Bakanlığı'na arzetmiştim.

Zatıâlilerini bu işlerle rahatsız ettiğimden dolayı özür dilerim.

Emirlerinizi her zaman rica ederken teveccühlerinizin devamını istirham eder, sonsuz hürmetlerimi sunarım. Çok muhterem efendim.

Vali V.
İbrahim Tevfik Kutlar

AŞAĞI PASİN BUCAĞINA DAİR BAZI GÖRÜŞLER (1949)*

Yazan: Fahri Koşay
Aşağı Pasin Bucak Müdürü

17.09.1949

Horasan

Aşağı Pasin Bucağı;

Pasinler (Hasankale) ilçesine bağlı Aşağı Pasin bucağı ismile maruf bir bucaktır. Bucak merkezi Horasan köyüdür. Horasan köyü Erzurum-Ağrı-Kars şoselerinin kavşak noktasında olup Erzurum'a 82, Hasankale'ye 47, Ağrı'ya 95, Sarıkamış'a 82 kilometre mesafededir.

Bucak, Erzurum ilinin Tortum, Oltu ilçeleri ve Kars ilinin Sarıkamış ilçesi ile ve Pasinler'in Aras ve Çobandede bucaklarıyle huduttur.

Aşağı Pasin bucağı 38 köyden ibarettir. Bu köyler 25 muhtarlıkla idare edilmektedir.

23 muhtarlık tamamen, iki muhtarlık da kısmen Köy Kanunu tatbik eder.

1. Nüfus: Bucağın 1945 genel nüfus sayımına göre 5.284 kadın ve 5.504 erkek olmak üzere 10.788 nüfusu vardır. Nüfus kütüğüne göre 5.688 kadın ve 5.856 erkek olmak üzere 11.544'dür.

2. İktisadi durumu: Aşağı Pasin bucağı genel olarak ziraatle meşguldur. Buğday, arpa, çavdar, zeyrek, ziraat ürünlerini istihsal eder.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 168.

Karabıyık, Maslahat, Sıçankaleler ve Hadik köyleri hayvancalıkla iştigal eder.

Maslahat köyünde çeltik, maden kömürü vardır, fakat istifade edilmemektedir.

Horasan köyünün yol kavşağında bulunması ve normal hattın Horasan'a gelmesinden sonra bu merkez Kars, Ağrı ve Van illerinin ithalat ve ihracat iskelesi olacaktır.

3. Güvenlik durumu: Halk umumiyetle birbirleriyle iyi geçinmektedir. Bu bölge halkı yerli olduğundan dolayı ve çok eski ailelerin bu bölgede oturagelmekte olduklarından birbirleriyle içli dışlı akraba olmuşlardır. Parti faaliyetleri genel olarak sönüktür. Halk daha ziyade iş ve gücü ile meşguldur. C.H.P.'nin bu bölgede takviyesi şarttır. Halkın ekserisi "hükûmet nerede bizde oradayız" cümlesini her yerde ve her zaman tekrarlamaktadır. Bu da gösteriyor ki halkın C.H.P.'ne karşı büyük bir bağlılığı mevcuttur. Yukarıda da arz edildiği veçhile Halk Partisi'nin takviyesi ve çalışmalarına önem verilmesi elzemdir.

Bucağın kuruluşunu gösterir kroki[1] ekli olarak sunulmuştur.

Bilvesile derin saygılar.

Aşağı Pasin Bucak Müdürü
Fahri Koşay

---

1 Sözü edilen kroki arşivde mevcuttur. Basıma uygun olmadığından kullanılmamıştır. -d.n.

DOĞUYA DAİR BAZI GÖRÜŞLER[1] (1949)*

22.10.1949

Kurtalan

Saygıdeğer Büyüğüm,

Siirt'e teşriflerinizde görüşemediğimiz için hükûmet ve Halk Partisi'nce bilinmesinde faide umduğum doğunun bazı yerlerine ait şahsi kanaat ve görüşlerimi ilişik notla sunuyorum. Faideli olursa haz duyacağım. Her an emirlerinizi bekler saygılarımla sağlığınızı dilerim.

J.K.
Kol. Yzb.

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 397.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Doğudan notlar:

14 senelik memleket hizmetimde yurdun muhtelif bölgelerinde ifâ edegeldiğim görevlerim arasında bilhassa; Tunceli'nde iki, Tatvan'da bir, Erciş'te bir, Şırnak'ta altı ve Kurtalan'da aynı vazifelerde geçen altı aylık memuriyetim esnasında ve bilhassa halk içinde en ücra yerlerde geçirdiğim beş sene gibi bir zaman içinde hükûmet ve parti namına bu bölgeler ve halkı için edindiğim kanaat şudur:

1. Asırlar boyunca her bakımdan ihmal edilen bu bölgelerdeki fakir ve muhtaç halkın zamanla aralarında sivrilmiş olan bazı şahısların (ağa ve şeyh) himaye ve telkinleri altında kimliklerini kaybetmiş ve mukadderatlarını bunlara bağlamak suretile onlar hesabına çalışmakta devam eylemesinden fert ve aile olarak halk mali bakımdan çok sarsılmış; gerek tehdit ve zaruretler ve gerekse karın tokluğu ve yaşama kaygısı ile kurtuluşu ve refahı bunlara bağlı kalmakta bulmuştur.

2. Çalışma ve iş bulma imkânlarından hemen tamamen mahrum bulunan, elinde iaşesini temin edecek tarlası ve sabanı olmayan büyük bir halk kitlesi yine zaruret icabı ağa ve şeyhlere midesi hesabına uşaklık yapmakta, kâfi gelmediği takdirde her şeyi göze alarak kaçakçılık yapmaya alışmaktadır.

3. Kaçakçılık bu bölge halkının en cazip sanatı hâline gelmiş bulunmaktadır. Birkaç yüz lira serveti olan kimselerin iştirakile adeta şirketler kurulmakta ve halk karın tokluğuna veya cüzi bir menfaat icabı kaçakçı olarak sermayedarlar tarafından çalıştırılmaktadır.

4. Diğer bir kısım halk ise çok yakın olan hududu geçerek çoluk ve çocuğu ile iş bulmak ve karnını doyurmak için Suriye'ye atlamakta, kışı geçirdikten sonra tekrar yurda dönmektedir.

5. Çok fakir ve hilkaten çok beceriksiz veya tembel yaratılmış kimseler de karı ve kızlarını fuhuşa teşvik ile kazanç temin etmekte ve hayatlarını bu suretle kazanmaktadır.

6. Bilhassa Beytüşşebap, Şırnak, Eruh, Pervari ve Kurtalan ilçe ve köyleri bu durumdadır. Diğer yerlere nisbetle tabiatın ve Cumhuriyet'in nimetlerinden mahrum kalmış olan bu yerlere gönderilen memurlar ise bazı imkânsızlıklar sebebile çalışmamakta ve bir kısmı da çok genç, tecrübesiz ve bilgisizlikleri sebebile devlet nüfuz ve otoritesini temsil edememektedirler. Bilhassa, dil, âdet ve ananeleri çok çeşitli olan bu bölge halkından olup da buralarda memuriyet ifa edenler, bu fakir halkın sırtından ceplerini doldurmaya çalışmaktadırlar.

7. Halk hükûmet idaresinden memnun görünmemektedir. Suriye, Irak ve İran Kürtlerile sıkı irtibat mevcuttur. Fakat toplu bir hareket yapmak iktidarında değildirler. Gerek idarenin gevşekliği ve gerekse geçim zorluğu sebebile, kaçakçılık, soygun ve çapulculuktan başka ciddi bir hareket göze çarpmamaktadır.

8. Halk çok cahil ve her bakımdan çok geridir. Hükûmet ve parti için hiçbir bilgiye sahip değildirler. Kendisine ne telkin edilirse, menfaatini nerede bulursa o tarafın adamı olurlar. Önümüzdeki 1950 seçimlerinde Halk Partisi'nin bu bölgelerde kazanma şansı şüphelidir. Parti için bu bölgeler halkını kazanmanın kanaatimce yegâne çaresi:

A) Bu ilçeleri süratle il merkezlerine yolla bağlamak.

B) Diğer illere tercihan toprak tevziine ilk iş olarak buralardan başlayarak muhtaç halkı arazi ve çift çubuk sahibi yapmak.

C) Bu bölgelerdeki ağa ve şeyhleri elde etmek.

D) Muhtaç halka iş bulmak veya işyerleri tesis etmek.

E) Buralardaki bilumum memur ve bilhassa zabıta kadrolarını ikmal ve güzide elemanlarla takviye etmek.

DOĞU'YA DAİR CHP'YE SUNULAN BAZI GÖRÜŞLER[1] (1949)*

11.11.1949

Ankara

Her ne suretle olursa olsun, Doğu Anadolu memleketlerimizi ilgilendiren veya ilgilendirmesi muhtemel bulunan, türlü meselelerle yakından alâkadar olarak çıkaracağım netice ve edineceğim fikirleri, büyük Türk milletinin yüksek menfaatleri emrine arzetmeyi, 25 seneden beri bir vatan borcu saymaktayım.

Doğu illerinin bir çocuğu olmak ve bu memleketlerin Türk vatanının bölünmez bir bütünlüğünü teşkil ettiğine ve oradaki insanların "kadim" Türk soyundan geldiklerine inanmış bulunmak gibi sebepler, beni, senelerden beri bu memleketlerin çeşitli meseleleri ile yakından ilgilendirmiş, buralarını muhtelif yönlerden inceleyerek elde edebileceğim özelliklerini makale, kitap, broşür ve benzeri yollarla kamu bilgisine sunmaya sevk etmiştir.

Bu itibarla, bundan birkaç hafta önce Doğu Anadolu'nun güney ve Van Gölü havzalarına yapmış olduğum kısa bir gezinin tesbit edebildiğim noktalarını, sayın partimin muhterem idarecilerinin emirlerine sunmayı vazife saydım.

İmparatorluğun geniş ölçüde ihmaline ve 1914-1918 Türk-Rus savaşlarının acı tahribine uğramış memleketlerin bir kısmı ile güneyde bulunan araziyi görmek, bana pek çok şeyler öğretmeğe imkân vermiştir. Bu müşahede ve fikirlerimi sırasiyle arzediyorum:

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 9, Belge No: 78.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

1. Doğu Anadolu'nun Tabi'i ve Sınai Kapasitesi

Bire ortalama olarak otuz veren bir arazinin ortasından geçirilerek Diyarbakır'a ulaştırılan demiryolu, Malatya, Elazığ, Diyarbakır, Siirt, Mardin hinterlandının 1930 yılına nazaran büyük bir gelişme kaydettiği ilk bakışta dikkati çekmektedir:

a) Münakale ve muvasala imkânları çoğalarak kolaylaşmıştır.

b) Nüfus, her yıl biraz daha artmakta bulunmuştur.

c) Taşınır servetlerle, hayvan servetleri, eski duruma nazaran daha çok bir gelişme kaydetmektedir.

d) Halkın, ileri bir zihniyetle istihlâke ve o nisbette de istihsale değer verdiği anlaşılmaktadır.

e) Asayiş, ne 1914 ve ne de hatta 1925 yıllarının tezahüratiyle mukayese kabul etmiyecek derecede teessüs etmiş; halk mal, can ve ırzından emin olarak işleriyle güçleriyle meşgul olmaktadırlar.

f) Memleket, Cumhuriyet rejiminin kendilerine sağladığı hür havayı teneffüs eden insanların diyarı hâline gelmiştir.

Bu kadar şayan-ı dikkat hususiyetler arzeden Doğu Anadolu'nun bu bölgelerinde halkın en çok üzerinde durduğu meselelerin başında, yol, su, şehirlerin imarı gibi meseleler sık sık bahis mevzuu olmaktadır. Bu itibarla, Doğu Anadolu'da yol ve imar davasını, bütün işlerin başında tutmak, gereken tedbirleri ona göre organize etmek icap eder. Doğuda yol davasını hallettiğimiz gün, bu memleketlerin sür'atle kalkınmaları işinin de en az % 50'sini halletmiş olacağız, kanaatindeyim.

2. Halkın Politik Temayül ve Anlayışı

Hâlen Doğu Anadolu'da, tek bir ferdin kafasında, milli vahdeti tehlikeye düşürebilecek veya bu ihtimali telkin edebilecek en ufak bir temayül veya düşünce mevcut değildir. En büyüğünden, en küçüğüne kadar herkes, günlük işini yoluna koymak, geçimini sağlamak kaygısiyle meşbudur. İkinci Dünya Savaşı sıralarında, hudutlarımızın muhtelif taraflarından sızıp gelen çeşitli zehirleyici fikir ve hava ifsadatına karşı, bu memleketler halkı, milli vahdeti korumakta, milli menfaatlerimizin icaplarına göre harekette dikkate değer bir hassasiyet ve basiret göstermişlerdir. Onların bu suretle ve tek bir millet karakterini göstererek devam ettirdikleri milli birlik havası rejimin gereken prensiplerinin buralarda tatbikine kolaylıklar sağlamış bulunuyor.

Müşfik ve anlayışlı bir idare sistemini devam ettiren Cumhuriyet rejimine karşı, bu memleketler halkının bağlılığı, muhalefet partilerinin ve muhalefette şahsi menfaatlerini güdenlerin çeşitli iğfalleri karşısında asla sarsılmamış, bilâkis gittikçe manevi bir kuvvet arzetmekte bulunmuştur. Doğu Anadolu'da halledilecek meselelerin hepsi de Cumhuriyet iktidarının irade ve imkânları dâhilinde bulunuyor.

1919'dan beri, dış memleketlerdeki düşmanlarımızın, Doğu Anadolu halkını gittikleri yoldan çevirmek için elden gelen binbir çeşit çalışmalarda bulundukları malûmdur. Bu çalışma ve tahriklerin vakit vakit bazı nahoş neticeler doğurduğunu da biliyoruz. Fakat geçen müddet zarfında Cumhuriyet idaresinin aldığı tedbirler ve elde ettiği devlet idareciliği başarısı sayesinde her türlü tehlikelerin yok edildiği bir gerçektir. Halkın, iktidarın kuvvetine tam manasiyle kani bulunduğuna hiç şüphe yoktur.

Ancak, benim nazar-ı dikkatimi çeken bir noktaya da burada temas etmek zaruretini duymaktayım; İskân Kanunu'nun tadili münasebetiyle, garptan memleketlerine dönen eski mütegallibe, toprak sahibi, şehir veya köy ağası, şimdi eski iktidarını elde etmekle meşguldur. Bunun için muhtelif çarelere başvurmaktadır. Bu zümre, ya doğrudan doğruya yahut da perde arkasından hâdiseleri kendi lehlerine istismar etmeye çalışmaktadırlar. Bu istismar için ekseriya C.H.P. teşkilâtından faydalanmakta, bu vasıta ile hükûmet memurlarına da nüfuz yaparak çeşitli imkânları elde etmeye uğraşmaktadırlar. Bunların eski veya yeni taraftarları tekrar sahnede görünüyorlar. Bu suretle Doğu Anadolu'da tasfiye edilmiş "tagallup" rejimi, yeniden ihya olmakta yahut edilmektedir. Bu hâlin ileride ne gibi ihtilâflara sebebiyet verebileceğini şimdiden kestirmek kabil değilse de, herhalde gelişe gelişe ileride birtakım nahoş ihtilâf ve hâdiselere sebebiyet vereceğini kuvvetle tahmin etmek kabildir. İşin diğer tarafı da bugün partimiz tarafından tatbik edilegelmekte olan Milletvekili Aday Yoklaması Yönetmeliği de, bu kabil tezahürlere sebebiyet vermekte ve bilhassa o memleketlerde bölgeciliği teşvik etmekte, para ve nüfuz sahibi kimselerin bazen ön planda yer almalarına, hatta her kaza halkını hususi bir milletvekili çıkartmak sevdasına düşürmüş bulunmaktadır. Her kazadan bir milletvekili çıkarılması meselesi, belki de iyi bir sistemdir. Fakat esaslı kontrol ve dirije edilmek şartiyle.

Duruma hâkim kalındığı müddetçe, Doğu Anadolu'da, endişeyi mucip hâdiselerin vukuu beklenemez. Ancak, içeride zaif düştüğümüz vakit, kendi kendimizi hırpaladığımız vakit, endişeli olay ve neticelerin baş göstermesi her vakit kabildir. Bütün eski tecrübeler bunu teyid edecek belgelerle doludur.

Bu itibarla, içeride ister hükûmet eliyle, ister parti kanaliyle, tam hâkimiyeti devam ettirmek zorundayız.

Bu arada, Doğu Anadolu'dan olup da memleketin muhtelif taraflarında yetişmiş, kendilerine güvenilir, aydın elemanları da tutmak, onları bu memleketlerin idaresine, siyasetine, sosyal havasına karıştırmak hususunda C.H.P'ye düşen büyük ve tarihi bir vazife vardır. Şarklı olup da yetişmiş ve kendilerinden istifade edilmesi kabil genç unsurları, hatta yaşlı elemanları tutmak, bir bakıma da Doğu Anadolu halkına başka yoldan itimat telkin etmek demektir. Bu kabil gençler, bugün şöyle düşünebilirler: İnkılâp, kendisine muarız olan teşekkül ve elemanları hiç tereddüd etmeden tasfiye etmiştir. Fakat bu inkılâp, kendisine faydalı hizmetler görmüş veya görmesi mümkün bulunan elemanları tutmakla mükelleftir. Bunun aksini tatbik ettiği vakit, inkılâbın müeyyidelerine inanan az olur. İnkılâp halk yığınları arasında temel tutamaz ve istenen feyzini veremez.

Ve eğer, bugünkü yönetmelikle, inisiyatif tamamen mahallin elinde bırakılırsa kısa bir zamanda bambaşka unsurların ön plana geçtiği, hatta birçok ahvalde bu münevverleri tamamen ekarte ettikleri görülür. Bu neticenin, meselâ şarkta Kürt unsurlarına yeni yeni cesaretler vermeyeceğini de kimse iddia edemez sanırım. Bu neticeler belki çabucak olamaz; fakat gelecekte vuku bulmamaları endişesi bile, bir millet hayatında bugünden nazar-ı dikkate alınması icabeden ve mes'uliyetini bugünün iktidar partisinin omuzlarına yüklemiş bulunan bir problemdir, sanırım.

1947 C.H.P Kurultayı'na gelen üyelerin hüviyetlerini tetkik ettiğimiz vakit, bunların arasında Doğu Anadolu'dan gelmiş olanlarının çoğunun, meselâ 1923 inkılâbının ve inkılâp icraatının tasfiye ettiği unsurlardan teşekkül etmiş olduğunu görürüz.

Onun içindir ki bunlar temsil ettikleri memleketleri için gereken faydalı meseleleri ortaya atamamış, bazıları hayvan ihracat sahiplerinin menfaatlerine çalışmış, birtakımı da Kurultay'ın icaplarına gerektiği şekilde intibak edemiyerek gelişi güzel cereyanlara kapılıp gitmişlerdir. 1950 C.H.P Kurultayı'nda daha elverişli ve daha faydalı unsurlardan istifade etmek mümkündür, sanırım. Bunun için bugün Doğu Anadolu'da çalışan C.H.P müfettişlerine düşen vazifeler büyüktür.

3. Doğuda Parti Teşkilâtımız

Tereddütsüz denilebilir ki Doğu Anadolu'da C.H.P teşkilâtımız çok zaif ve verimli olmaktan uzaktır. Birçok yerlerde parti teşkilâtımız o memleket

içinde geniş itibar ve sevgisi bulunmayan yahut da hiçbir itibar ve saygıya malik olmayan insanların elindedir. Bunların bir kısmı partimize gerektiği şekilde hizmet etmekten uzaktırlar. Halk yığınları arasına nüfuz ederek orada partimizin sempatisini yaratarak geniş yığınları partimize bağlamaktan âciz kalmışlardır. Parti teşkilâtında vazife alan çoğunun hatta okuryazar olmadıklarını gördük. Bunların bir kısmıyla halk adeta alay etmekte, onlara hiçbir itibar göstermemektedir. Meselâ Diyarbakır gibi kuvvetli olması icabeden bir merkezde parti, zaif bir şahsiyetin Tahsin Çubukçu'nun başkanlığı altındadır. Tahsin'in milletvekilliğinden niçin ve hangi sebeplerle ekarte edildiğini bilen bir vatandaşın, onun telkinlerine kıymet vermesine imkân yoktur. Keza Bitlis teşkilâtını, Muş teşkilâtını, Siirt teşkilâtını hep bu zaaf içinde gördük. Kazalarda da keyfiyet böyledir ve bu itibarladır ki Doğu Anadolu'da partimiz teşkilâtı ya idare âmirlerinin yahutta mahalli nüfuz sahibi eski mütegallibenin tesirleri altında bulunmaktadır. Kanaatimce şarkta parti teşkilâtımızı yeniden gözden geçirmek, o teşkilâta yeni bir ruh, yeni bir hayatiyet vermek icab eder. Bunun için de şarkta kuvvetli oldukları kadar o memleketleri iyi bilen şahsiyet sahibi, dinamik parti müfettişleri bulundurmak, hatta bu müfettişlere o memleketlerde daimi surette oturacak ve çalışacak muavinler tefrik etmek icab eder.

Doğu Anadolu'nun muhtelif yerlerinde partimiz, muhtelif sebepler veya şahsi tesirler neticesinde müteaddid hiziplere ayrılmışlardır. Bu durum partimiz bünyesinin kuvvetini azaltmakta, mukabil partilere gelişme imkânları hazırlamaktadır. Bu durumun zararlarını, büyük seçimlerde görmek muhtemeldir. Bu itibarla partimizin içindeki bu kabil parçalanmaların bir an evvel önüne geçmek, teşkilâta yeni bir hız vererek mensuplarını birbirleriyle kaynaştırmak ve birbirleriyle anlaştırmak zarureti karşısındayız.

Eğer muhaliflerimiz şarkın netameli bünyesinde kendileri için elverişli ve tehlikesiz neticeleri elde edebileceklerine kanaat getirmiş olsalardı geçen beş senelik devre içerisinde çok daha geniş faaliyetlere girişir, bizim zaaflarımızdan hatta çeşitli gafletlerimizden istifade ederek çok daha verimli neticeler elde edebilirlerdi. Fakat şayan-ı memnuniyettir ki muhaliflerimiz şarkta yapacakları herhangi bir propaganda, teşebbüs ve çalışmanın politik komplikasyonundan son derece tevahhuş etmekte, bu yüzden hareketlerinde ciddi bir teyakkuz hatta basiret göstermektedirler. Bu realiteyi böylece kabul etmek, kanatimce, isabetli bir teşhis olur. Hâl böyle iken doğuda muhalif teşekküllerin günden güne kuvvetlenmekte oldukları ve 1950 seçimlerine daha mücehhez ve canlı olarak girmeye müstait bulundukları anlaşılmaktadır.

4. Halk Arasında Uyanan Yeni Bir Şuur

Doğu Anadolu halkı arasında uyanan yeni bir şuur dikkati çekmektedir. Örnekleri yurdun birçok taraflarında da görüldüğü gibi göze çarpan bu şuur, "mahallilik" dediğimiz ruh haletidir. Milli vahdet politikasına kat'iyen muhalif bulunan bu ruh haletinin halk arasında yer etmiş olmasının muhtemel büyük zararlarının esas sebepleri arasında hâlen tatbik edilmekte olan "Milletvekili Adaylık Yönetmeliği" olduğu kanaati kuvvetlidir. Bu yönetmelik gereğince mahallerine verilmiş olan % 70 seçim haklarının uyandırdığı bir tepkiden ileri geldiği anlaşılmaktadır. Şimdi her kaza, hatta her bucak bir milletvekili göndermek sevdasına düşmüştür. Ve her seçim bölgesi kendi kadrosundaki yerli olmayan temsilcilerini ekarte etmek emelindedir. Bu sevdaların ve bu emellerin muvaffakiyetli sonuçlara ulaşabilmesi için her tarafta çeşitli tedbirlere başvurulmaktan geri durulmuyor.

Bence, halkın elindeki inisiyatifi tekrar geri almaya imkân yoktur. Böyle bir teşebbüsün partimiz lehine iyi neticeler vermiyeceğini tahmin etmek güç değildir. Ancak, parti menfaatlerine uyar çarelerin tatbiki de imkânsız değildir; bir misal olarak arzetmiş olmak için diyebilirim ki mahallerine % 100 seçim hakkı vermeli, milletvekili kadrolarının 3-4 misli aday göstermeleri mahallerinden istenmeli, bunlar arasından kadro adedince milletvekili adayını tefrik hakkı Yüksek Parti Divanı'nda kalmalıdır. Mahallerinde kadroların 3-4 misli adaylıklar için parti yüksek makamları tarafından desteklenmesi icap edenler de tavsiye edilebilir. O takdirde hem mahalli temayüller –en demokratik şekilde– tatmin edilmiş hem de parti prestiji korunmuş ve nihayet iki taraf da memnun edilerek daha kalburüstü hatta değişik elemanların Meclis'e gelmelerine imkân sağlanmış olur.

Ve nihayet zengin bir aday kütlesi arasından tefrik yetkisini elinde tutacak olan Yüksek Parti Divanı da kurulacak meclisin üstün kalitede olması imkânlarını da böylece sağlamış olacaktır. İkinci sebep de Doğu Anadolu'nun ve halkının uzun zaman yüzüstü bırakılmış, istek ve dertleriyle ilgilenmemek keyfiyetinin halk efkârında yaratmış olduğu kanaattir ki bu kanaatin çok derin olduğu muhakkaktır. Halk, Cumhuriyet idaresinin ve onu tesis eden iktidar partisinin şark ile garbı ayrı ayrı iki zaviyeden mütalaa ettiğine ve bu zihniyetin bugün de devam etmekte olduğuna kanidir.

Her zamandan ziyade milli vahdetin kuvvetli olması gereken bir zamanda doğu halkının kafasında yer etmiş olan bu zihniyeti ortadan kaldırıp yok etmek zorundayız. Bu itibarla iktidar partisinin bu memleketlerin süratle kalkınarak hiç olmazsa anavatanın diğer bölgeleri seviyesine ulaşabilmesi için

gereken müsbet çalışmalara hız vermesi icap etmektedir. Halk tabakalarının akıllarının gözlerinde olduğunu ve daha ziyade görünen köy için kılavuz aramak lüzumunu hissetmiyeceklerini kabul etmek yerinde olur.

5. Şarkta Kültür Meselesi

Doğu Anadolu'nun köylü ve hatta kasabalı halk tabakalarını okutup okutmamak meselesi uzun zaman yeni rejimin esas davalarından biri olarak mütalaa edilegelmiştir. Politik mahiyet arzeden bu durumu, halk daha ilk safhada sezmiş, öğrenmiş ve ona göre kanaatini tesbit etmiştir. Geçmiş zaman içinde biz bundan hiçbir fayda elde edemedik. Fakat geniş mahzurlarını da görmedik değil. Köylüyü ve kasabalıyı okutma politikamızın reel organizasyonunu henüz verimlendirememişken, şark köylüsünü okutup okutmamak politikasını halkın ağzına düşürmekte hiçbir fayda tasavvur edilemezdi. İlköğretimdeki bu yersiz ayırma politikası yüzünden şarkta açtığımız okullar halk yığınları arasında umduğumuz alakayı bulamadılar. Bu yüzden bugün bu memleketlerin birçok köşelerinde henüz eski usul öğretim örnekleri devam etmektedir. Bu hâl yalnız halkın taassubundan ileri gelmiyor. Bunda güvensizliğin de büyük tesiri görülmektedir; müesseselere güvensizlik, öğretmenlere güvensizlik...

Şarkta vazife alan öğretmenlerin bulundukları okullarda bilhassa köyden gelen çocuklara fena muamele ettikleri, onları hırpaladıkları, birçok öğrencinin müktesep ve bariz haklarını hiç tereddüt etmeden baltaladıklarını, bu yüzden kütlenin infialine sebebiyet verdiklerini öğrendim. Müteaddit yerlerde buna dair çeşitli şikâyetler dinledim. Davayı kökünden halletmek için partinin esaslı tedbirlere başvurması lüzumu kendisini göstermiş bulunuyor.

Bir partili sıfatıyla ve şark vilayetlerini oldukça iyi bilen bir vatandaş olarak şarkın okutulması hakkında bastırıp 1947'de Yedinci Büyük Kurultay'a sunduğum raporum hakkında, bugüne kadar hiçbir makamdan tek bir satır karşılık bile alamadım. Bu rapor, acaba kurultayda ne muamele gördü? Nasıl karşılandı? Ne netice verdi? Bunlardan haberdar değilim. Unutmamak lâzımdır ki dinamik çalışmayı şiar edinen bir teşkilât, en küçük kademe veya ferdinin faydalı hiçbir teklif ve çalışmasına kayıtsız kalamaz, kanaatindeyim.

Doğu Anadolu'yu mutlaka okutmak zorundayız. Günümüzün ve asrımızın politik icapları ve Türk milletinin menfaatleri de bunu âmirdir. Hususiyle, Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı esaslara bağlı yurttaş yetiştirmek ancak bu suretle mümkün olabilir. Ve bu şart, milli eğitim ve öğretimde de esas prensibimizdir.

BİNGÖL VE KAZALARINDA NÜFUS SAYIMI, MEZHEPLER VE AŞİRETLER[1] (1950)*

1. Bingöl Merkez 1950 Nüfus Sayımı, Mezhepler ve Aşiretler

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
1	Bingöl Merk.	2.540	-	-
2	Hazıran	250	Sünni	Az
3	Hılbuzun	172	Sünni	Karabaş
4	A. Perhangök	355	Sünni	Perhangök
5	Aluzan	151	Sünni	Az
6	Şinük	135	Sünni	Yamaç
7	A. Karaveliyan	169	Sünni	Şirnan-Bekiran
8	Sini-Velan	433	Sünni	Az
9	Sırın	175	Sünni	Nakşan
10	Y. Karaveliyan	199	Sünni	Şirnan-Bekiran
11	B. Tekviran	207	Sünni	-
12	Tarbasmorik	221	Alevi	Hormek
13	Kadımadrak	510	Sünni	-
14	Lek-Masalla	352	Sünni	Cibran
15	Harabe	379	Sünni	Zıktı
16	Buban	258	Alevi	Hormek
17	Gözerek	119	Sünni	Gökdere
18	Şinek	163	Sünni	Gökdere
19	Gazik	155	Sünni	Şirnan-Bekiran
20	Venerin	174	Sünni	Gökdere

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 162.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
21	Şoğ	146	Sünni	Grasor
22	Ortaköy	146	Sünni	Şirnan-Bekiran
23	Zağ	342	Sünni	Şadili
24	Metan	86	Sünni	Şirnan-Bekiran
25	Y. Akpunar	77	Sünni	Az
26	İskenderan	63	Sünni	Nakşan
27	Aşağı Köy	293	Sünni	Şirnan-Bekiran
28	Kiran	261	Sünni	Gökdere
29	Kürik	129	Sünni	Zıktı
30	Şaban	219	Sünni	Şirnan-Bekiran
31	Mazracık	255	Sünni	Şadili
32	Çiriş	139	Sünni	Şirnan-Bekiran
33	Armutak	299	Sünni	Şirnan-Bekiran
34	Y. Perhangök	374	Sünni	Perhangök
35	Alikrak	375	Sünni	Şükran
36	S. Simsor	202	Sünni	Şadili
37	Körtedev	257	Sünni	Nakşan
38	Biniziyar	125	Sünni	Az
39	Teyrek	227	Sünni	Yamaç
40	Garip	288	Sünni	-
41	Uzunsavat	202	Sünni	Şadili
42	Şıranan	579	Sünni	Şirnan-Bekiran
43	Başköyler	281	Sünni	Cibran
44	Kemah	323	Sünni	Şadili
45	Tanzut	391	Sünni	Gökdere
46	Gayıt	44	Sünni	Nakşan
47	Kemalan	243	Sünni	-
48	Alibir	60	Sünni	Nakşan
49	Kurudere	198	Sünni	Az
50	Karapunar	376	⅔ Sünni, ⅓ Alevi	Cibran
51	Gürüz	158	Sünni	Şirnan-Bekiran
52	K. Tekviran	170	Sünni	Az
53	Miril	481	Sünni	Gökdere
54	Pakedon	478	Sünni	Gökdere
55	Fahran	457	Sünni	Siyakâr

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
56	Miyalan	713	Sünni	Gökdere
57	Şarge	170	Sünni	Şirnan-Bekiran
58	Çölek	359	Sünni	Yamaç
59	Gevran	178	Sünni	Yamaç
60	Musyan	866	Sünni	Yamaç
61	Vilvare	175	Sünni	Yamaç
62	S. Geylan	151	Sünni	Cibran
63	Hosşkâr	185	Sünni	Şadili
64	M. Lotan	246	Sünni	Yamaç
65	Güldar	166	Sünni	Az
66	A. Akpunar	173	Sünni	Az
67	Elmalı	301	Sünni	Siyakâr
68	Kür	365	Sünni	Şirnan-Bekiran
69	Kös	353	Sünni	Siyakâr
70	Dik	231	Sünni	Zıktı
71	Kürüman	247	Sünni	Şirnan-Bekiran
72	Az	300	Sünni	Az
73	Akpık	172	Sünni	Gransor
74	Lotan	234	Sünni	Yamaç
75	Dodan	220	Sünni	Yamaç
76	M. Geylan	200	Sünni	Nakşan
77	Gülbe	158	Sünni	Nakşan
78	Arçük	190	Sünni	Siyakâr
79	Çan	468	Sünni	Siyakâr
80	Dügernan	114	Sünni	Az
81	M. Simsor	305	Sünni	Siyakâr
Toplam		23.289		

2. Kiği Kazası 1950 Nüfus Sayımı, Mezhepler ve Aşiretler

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
1	Azakpert	522	Şafii	Şadili
2	Pertek	264	Hanefi	Çarıklı
3	Hösnek	439	Hanefi	Gransor
4	Zermek	174	Hanefi	Canbekli

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
5	Ağbinek	107	Alevi	Hormek
6	Pulur	160	Şafii	Şadili
7	Aşağı Karmurun	243	Hanefi	Gransor
8	Horhor	412	Hanefi	Zimtek
9	Dizmori	162	Şafii	Zimtek
10	Kozlu	253	Şafii	Zimtek
11	Çermeyi karir	128	Şafii	Karabaş
12	Meskâni karir	193	Alevi	Hormek
13	Yekmal	119	Alevi	Hormek
14	Şırnan	281	Alevi	Hormek
15	Darabi	706	Alevi	Hormek
16	Harik	128	Şafii	Şirnan
17	Mercan	317	Şafii	Karabaş
18	Ağdaş	147	Şafii	Karabaş
19	Sevkâr	596	Şafii	Şadili
20	Çatma	158	Şafii	Cibranlı
21	Gelinpertek	174	Hanefi	Şadili
22	Himsor	237	Hanefi	Çerkez
23	Melikân	379	Alevi	Şadili
24	Angiğ	239	Hanefi	Şadili
25	Karaca	300	Şafii	Şadili
26	Erzani	387	Alevi	Şadili
27	İlçe Merkezi	1.136	Hanefi	-
28	Cibirköy	237	Hanefi	Gransor
29	Ölmez	264	Hanefi	Gransor
30	Hupus	336	Hanefi	Gransor
31	İngüzük	178	Hanefi	Gransor
32	Yukarı Ğajik	308	Hanefi	Kubatlı
33	Hakistün	266	Hanefi	Çarıklı
34	Arik	425	½ Şafii, ½ Alevi	Çarıklı
35	Haror	477	Hanefi	Gransor
36	Tirkân	119	Hanefi	Bileceli
37	Holhol	628	Hanefi	Kımsorlu
38	Hasköy	180	Hanefi	Gransorlu
39	Ekrek	101	Hanefi	Kubatlı

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
40	Hop	263	Hanefi	Kubatlı
41	Pargasor	322	Hanefi	Kubatlı
42	Zimtek	96	Hanefi	Zimtek
43	Çigoğlu	241	Hanefi	Seter
44	Anzevik	248	Hanefi	Lertik
45	Murun	349	Hanefi	Lertik
46	Zeynalli	513	Hanefi	Gransor
47	Deştil	81	Alevi	Lertik
48	Kır	257	Alevi	Kır
49	Meskâni Herdif	651	Alevi	Maskanlı
50	Şilikân	597	Şafii	Canbekli
51	Dinarbey	168	Alevi	Pütukanlı
52	Zirzanos	393	Hanefi	Şadili
53	Dinik	241	Hanefi	Çarıklı
54	İlbegi	152	Hanefi	Şavalyan
55	İnak	621	Hanefi	Zimtek
56	Osman Uşağı	243	Alevi	Hormek
58	Temuran	383	Hanefi	Şadili
58	Sığank	130	Hanefi	Karabaş
59	Uzun Maşat	177	Hanefi	Zimtek
60	Y. Karımurun	502	Hanefi	Zimtek
61	Tumik	148	Hanefi	Karabaş
62	Dimlek	431	Şafii	Canbakli
63	Kürdan	132	Şafii	Şadili
64	Aznafer	240	Şafii	Karabaş
65	Sağyan	253	Alevi	Hormek
66	Hirçik	89	Alevi	Hormek
67	Birican	150	Alevi	Hormek
68	Körikân	356	Alevi	Hormek
69	Simhaç	763	Şafii	Karabaş
70	Baluca	517	Alevi	Canan
71	Mergan	240	Şafii	Karabaş
72	Karalyan	260	Şafii	Canbeyli
73	Çerme	404	Hanefi	Gransor
74	Amarıç	242	Hanefi	Çarıklı

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
75	Karapolat	220	Hanefi	Çerkez
76	Mozlar	202	Şafii	Pütukanlı
77	Muşağa	451	Alevi	Pütukanlı
78	Girvan	358	Şafii	Kubatlı
79	Kâriköm	233	Şafii	Canbekli
80	Kadıköy	205	Hanefi	Gransorlu
81	Abvank	287	Hanefi	Gransorlu
82	Hoğas Kömleri	250	Hanefi	Gransorlu
83	Ağbuzut	132	Hanefi	Gransorlu
84	Haçatur	184	Hanefi	Okçiyanlı
85	Aşağı Ğajik	144	Hanefi	Kubatlı
86	Dizvas	102	Alevi	Kureşanlı
87	Bilece	699	Hanefi	Bilcceli
88	Sivgilik	390	Hanefi	Gransor
89	Hoğas	198	Hanefi	Gransor
90	Cönek	371	Hanefi	Lertik
91	Höbek	206	Hanefi	Kureşanlı
92	Taro	235	Alevi	Kubatlı
93	Çuğ	464	Hanefi	Kubatlı
94	Seter	366	Alevi	Hormekli
95	Çemizeyni	138	Hanefi	Zimtek
96	Ağdat	165	Hanefi	Lertik
97	Şeyhan	264	Hanefi	Lertik
98	Haftariç	386	Hanefi	Lertik
99	Hergep	196	Hanefi	Zimtek
100	Hozavit	225	Alevi	Lertik
101	Kumek	404	Alevi	Kubatlı
102	Mollaömer	307	Şafii	Canbekli
103	Elmalı	602	Alevi	Pütukanlı
104	Şen	182	Hanefi	-
105	Arnes	375	Hanefi	Çarıklı
Toplam		31.851		

3. Genç Kazası 1950 Nüfus Sayımı, Mezhepler ve Aşiretler

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
1	Genç Merkezi	1.707	Şafii	İğkik
2	Arakil	160	Şafii	İğkik
3	Ulya	627	Şafii	İğkik
4	Tavsali Hüsynan	889	Şafii	Botyan
5	Tevsalai Riz	574	Şafii	Botyan
6	Rotcan	542	Şafii	Rotçan
7	Mestan	415	Şafii	Mestan
8	Nederan	185	Şafii	Solhan
9	Şegan	217	Şafii	Solhan
10	Mzrayi Solhan	334	Şafii	Solhan
11	Güleyan	270	Şafii	Solhan
12	Harabe	113	Şafii	Solhan
13	Haciyan	79	Şafii	Solhan
14	Molla İbrahiman	93	Şafii	Solhan
15	Dirinan	75	Şafii	Solhan
16	Hepsor	70	Şafii	Solhan
17	Rıdvan	115	Şafii	Solhan
18	Mahmudan	63	Şafii	Solhan
19	Hasanan	297	Şafii	Solhan
20	Ğaz	529	Şafii	Solhan
21	Kasan	345	Şafii	Solhan
23	Haylani Kebir	277	Şafii	Heylan
24	Vatrakom	231	Şafii	-
25	Sayer	136	Şafii	-
26	Villik	129	Şafii	-
27	Halveliyan	123	Şafii	-
28	Valır	372	Şafii	Zıktı
29	Cansor	303	Şafii	Zıtkı
30	Girnos	186	Şafii	Zıtkı
31	Hut	177	Şafii	Zıtkı
32	Muradan	401	Şafii	Zıtkı
33	Vezenan	468	Şafii	Zıtkı
34	Diyarbük	183	Şafii	İğkik

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
35	Tarbaçur	430	Şafii	İğkik
36	Çemihini	375	Şafii	Tavus
37	Şatos	671	Şafii	Tavus
38	Bülükân	678	Şafii	Tavus
39	Botyan	526	Şafii	Botyan
40	Murtazan	288	Şafii	Botyan
41	Memedan	291	Şafii	Botyan
42	Hılbeşan	171	Şafii	Botyan
43	Şırnan	161	Şafii	Hançur
44	Avnik	56	Şafii	-
45	Şahısmailan	134	Şafii	-
46	Abdalan	132	Şafii	-
47	Şelihaydan	141	Şafii	-
48	Tinik	99	Şafii	-
49	Diri	46	Şafii	-
50	Gülükân	104	Şafii	-
51	Kelhasi	265	Şafii	-
52	Alaeddin	474	Şafii	-
53	Melekân	482	Şafii	-
54	Zımak	401	Şafii	-
55	Seyyar	325	Şafii	-
56	Ğayit	205	Şafii	-
57	Vişkiçur	138	Şafii	-
58	Haydan	124	Şafii	-
59	Hünyan	70	Şafii	-
60	Aşkasor	275	Şafii	Zıtkı
61	Dinasor	371	Şafii	-
62	Hacan	278	Şafii	Zıtkı
63	Modan	354	Şafii	Zıtkı
64	Şemsan	140	Şafii	Zıtkı
Toplam		17.516		

4. Karlıova Kazası 1950 Nüfus Sayımı, Mezhepler ve Aşiretler

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
1	İlçe Merkezi	657	Şafii	Cibran
2	Çiftlik	228	Alevi	Hormek
3	Yukarı Şorik	386	Alevi	Hormek
4	Gemişan	175	Alevi	Hormek
5	Liçik	615	½ Alevi, ½ Şafii	Şadili
6	Ceban	151	Şafii	Cibranlı
7	Karğapazar	446	Şafii	Cibranlı
8	Sakaviran	148	Şafii	Şadili
9	Boran	240	Şafii	Şadili
10	Kaşıkçı	140	Şafii	Şadili
11	Kümbet	270	Şafii	Şadili
12	Kızılçubuk	354	Şafii	Şadili
13	Şarük	231	Şafii	Şadili
14	Selekân-Bağlısa	536	Şafii	Şadili
15	Hasanova	358	Şafii	Şadili
16	Karahamzan-Çatak	233	Şafii	Şadili
17	Azizan	480	Şafii	Solhan
18	Haciyan-Sığı	702	Şafii	-
19	Oğnut	422	Şafii	Cibran
20	Yukarı Sevik	369	Şafii	Karabaş
21	Çatak	228	Şafii	Cibran
22	Alipiran	77	Şafii	Cibran
23	Aşağı Şorik	222	Şafii	Cibran
24	Bahçe	397	Şafii	Cibran
25	Boran	133	Şafii	Cibran
26	Çirik	433	Şafii	Cibran
27	Tokliyan	451	Şafii	Cibran
28	Yoncalık	119	Şafii	Cibran
29	Geylan	177	Şafii	Şadili
30	Kerran	328	Şafii	Şadili
31	Çerme	333	Şafii	Şadili
32	Hunyan	220	Şafii	Şadili
33	Viran Şehir	300	Şaafii	Karabaş

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
34	Çevligişaman	125	Şafii	Cibran
35	Karabalçık	164	Şafii	Cibran
36	Aşağı Sevik	144	Şafii	Cibran
37	Ciligöl	167	Şafii	Cibran
38	Halifan	409	Şafii	Cibran
39	Sağnıs	572	Şafii	Şükran
Toplam		12.218		

5. Solhan Kazası 1950 Nüfus Sayımı, Mezhepler ve Aşiretler

Sıra no	Köy adı	Nüfus	Mezhep	Aşiret
1	İlçe Merkezi	552	Şafii	Solhan
2	Ğaleban	323	Şafii	Solhan
3	Aşiret Solhan	419	Şafii	Solhan
4	Hırbuzun	343	Şafii	Solhan
5	Melekan	612	Şafii	Solhan
6	Badina	103	Şafii	Ömeran
7	Perho	256	Şafii	Ömeran
8	Genç Tavus	401	Şafii	Ömeran
9	Tutel	236	Şafii	Kemaran
10	Kahmut	95	Şafii	Ömeran
11	Dorni	210	Şafii	Ömeran
12	Girvas	580	Şafii	Solhan
13	Serban	273	Şafii	Solhan
14	Hazarşah	354	Şafii	Solhan
15	Kasıman	187	Şafii	Solhan
16	Arduşen	186	Şafii	Ömeran
17	Kırık	118	Şafii	Ömeran
18	Kale	312	Şafii	Solhan
19	Kameran	326	Şafii	Kameran
20	Sükyan	377	Şafii	Ömeran
21	Arzink	218	Şafii	Ömeran
22	Pohik	152	Şafii	Ömeran
Toplam		6.534		

KEMALİYE-BAĞIŞTAŞ VE KEMALİYE-ÇALTI YOLU[1] (1950)*

Kemaliye-Bağıştaş ve Kemaliye-Çaltı yolu irtibatı hakkındaki etüdlere ait raporlardan alınan bazı notlar:

Bayındırlık Bakanlığı tarafından muhtelif zamanlarda verilen emirlerle, üç defa ayrı ayrı mühendis ve heyetler tarafından mahallinde tetkik ettirilmiş olan bu mevzu üzerinde bugün Devlet Karayolları Genel Müdürlüğü'nde üç rapor bulunmaktadır. Asaf imzasiyle verilen birinci rapor müsbet olmakla beraber Vlâdimir Dimitrof tarafından verilen rapor menfi mütalâaları ihtiva etmekte, Cahit imzasiyle verilen üçüncü rapor, muhtelif mülâhazalardan sonra Kemaliye-Bağıştaş yolunu müdafaa ve ilzam etmektedir.

1. Kemaliye-Bağıştaş Yolu

Bu raporlardan birinde, hâlen irtibatı temin etmekte olan Kemaliye-Bağıştaş yolu hakkında şöyle denilmektedir:

"... Avaz düzüne kadar tedrici bir şekilde çıkmakta olan şimdiki yol buradan Cankurtaran denilen yerden sonra bir boğaza girmekte ve boğazı geçdikten sonra hafif bir çıkışı müteakip lasalarla oldukça sert dönemeçlerle Bağıştaş istasyonuna inmektedir.

Uzunluğu 34 kilometre olan bu yolun lasaların bulunduğu kısım hariç olmak üzere ıslâhı mümkündür ve bu yol, kış aylarında kar temizleme tertibatı alındığı takdirde, her zaman geçit temin edecek durumdadır. Yol üzerindeki lasaların bulunduğu kısım Pülümür-Mut inişini andırmaktadır. Bu yolda, boğazı geçdikten sonra, çıkışa sapmadan yine vadiden geçmek

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 29, Belge No: 270.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

suretiyle ve bir tünel ile bu lasalardan kurtulmak imkânı mevcuttur. Bu itibarladır ki burasının ayrıca etüdü yapılacakdır.

Mevzubahis yolun ıslâhı, ilk 25 kilometrelik kısımda beher kilometresi 10.000 lira, boğaza girilen 5 kilometrelik kısımda beher kilometresi 30.000 lira ve boğazdaki 4 kilometrelik kısmında ise beher kilometresi 40.000 lira ile mümkün olacakdır ki böylece bu ıslah ameliyelerinin tutarı 600.000 lirayı bulacakdır."

2. Kemaliye-Çaltı Yolu

Bu yol hakkında evvelce verilmiş olan iki rapordan biri, yukarıda da işaret edildiği üzere, müsbet, diğeri menfidir; ancak bu etüdler vaziyeti esaslı şekilde belirtmediği mülâhazasiyle ilgililerce eksik görülmüş ve üçüncü bir rapor hazırlatılmışdır.

Böylece 22-23.04.1950 günü Bağıştaş'dan kelek ile hareket edilmek ve Fırat vadisi aşılmak suretiyle vaki incelemeler sonunda 24.04.1950 günü Devlet Karayolları Elazığ 8. bölge müdürü Cahit tarafından sunulan raporda etüd safhaları şöylece belirtilmiş bulunmaktadır:

"...Şirzi Köprüsü'nden Navril köyüne kadar 8 kilometrelik güzergâh tamamiyle Fırat vadisinden geçmektedir. Bu vadi ise demiryolları inşaat güzergâhlarında misline tesadüf edilmiyecek derecede sarp ve büyük kayalıklar mütemadi şekilde devam etmektedir ki bunlara ait resimler raporumuza eklenmek suretiyle de vaziyet tesbit edilmiştir.

Fırat vadisinin mevzubahis şekilde çok sarp ve dik kayalıkları ihtiva eden ve uzunluğu 8 kilometre olan bu kısmında Fırat Nehri'nin akış sürati, 50 metrelik yeri 15-20 saniyelik zamanlarda katedecek şekildedir ve bu sürat saatde 9-12 kilometre etmektedir ki biz, kelek ile bu sahayı 50 dakikada geçmiş bulunuyoruz.

İlk raporda Navril köyünden Kışla düzüne çıkmak, oradan da Çaltı'ya inmek düşünülmüşdür. Bu ise lüzumsuz iniş ve çıkışları ihtiva edecek ve kış aylarında yol yine karla kapanacakdır. Esasen burada matlup şekilde yol inşası kabil değildir. Çünkü meyiller % 10-14'ü bulmaktadır ve bu sebeple buralardan ancak müteaddid ve küçük köprülerle geçmek kabil olabilir.

Düşünülen güzergâhda şayet Navril köyüne kadar Fırat vadisinden gidilmeye karar verilir ise yine Fırat vadisini takip etmek ve 5 kilometrelik kısmı iki tünel ile geçmek suretiyle Çaltı ağzına kadar gitmek ve oradan Çaltı vadisine geçerek ve 3 kilometrelik sahayı aşarak Çaltı isyasyonuna gitmek kabil olacakdır.

Narvil'den sonraki 5 ve 3 kilometrelik kısımlar önceki 8 kilometrelik kısma nazaran çok kolaydır. Bu kısımdaki yolun, Çaltı ağzına yakın olan etekden daha bu yana alınarak kurtarılması da belki kabildir; yalnız ortada bir tünel yapılması zarureti vardır.

Şirzi-Navril arasındaki 8 kilometrelik kısımda ise asgari üç tünel açılması lazımdır ki bu bir meseledir. Navril'den sonra bu şekilde gidildiği takdirde yol, kış mevsiminde hiçbir suretle karla kapanmak tehlikesine maruz bulunmamaktadır.

Bu yoldaki ameliyelere ait keşifler şu suretle tesbit edilmişdir:

A) İlk 8 kilometrelik kısmın baliği:

Yapılması zaruri tüneller için	500.000
Kaba hafriyat işleri için	1.470.000
İstinat duvarları vesaire için	230.000
Hepsinin tutarı	2.200.000

B) Navril-Çaltı arasındaki 8 kilometrelik kısmın baliği:

Toprak işleri küskülük kısımlar için	96.000
İnşası zaruri tüneller için	250.000
Kaba hafriyat işleri için	219.000
Muhtelif menfez işleri için	235.000
Hepsinin tutarı	800.000

Bütün bu hesaplara göre mevzubahs yolun asgari şekilde maliyeti şöyle telhis ve tesbit olunabilir:

İlk 8 kilometrelik kısmın baliği	2.200.000
Diğer 8 kilometrelik kısmının baliği	800.000
Bütün ameliyelerin tutarı	3.000.000

Navril köyünden sonra, ilk verilen istikşaf raporuna göre, Kışla düzüne çıkılmak ve Çaltı'ya inilmek istenildiği takdirde bu kısımdaki ameliyeler dahi 400.000 liradan az olamayacakdır. Buna mukabil kış aylarında yol yine karlarla kapanacak ve aynı zamanda devlet yolu standardına uygun bir yol olamıyacakdır. Fırat vadisinde ise, mevzubahis sebeplerle, yol ameliyeleri kabil değildir.

Bütün bu vaziyetlere göre de netice şöyle ifade edilebilir:

Öteden beri Kemaliye halkı tarafından istenilen ve Taşyolu denilen Kemaliye-Çaltı yolu, ileride tesisi mukarrer devlet yolu buradan geçirildiği takdirde, yukarıda tesbit edilen keşiflerdeki hesaplardan aşağı çıkarılamaz.

Bu yol yapıldığı takdirde burada hiçbir irtibatı bulunmayan 35 pare köyün irtibatı da temin edilmiş olacakdır ve bu yol aynı zamanda Çaltı'dan sonra temadi edilmek ve Ilıç Köprüsü'nden geçirilmek suretiyle Kemah'a çıkabilir. Bu sahadaki arazi, mevzubahis istikametde, Çaltı'dan sonra, şimdiki güzergâha nazaran daha müsaitdir.

Umumi vaziyeti böylece tesbit ettikden sonra şimdi yapılacak olan ameliyelere de şöylece işaret edilebilir:

Bu sene mevzubahis yola tahsisi düşünülen 300.000 lira ile Şirzi Köprüsü'nden itibaren ancak 1,5-2 kilometre kadar bir yol yapılabilir ki bu da bugün için Kemaliyelilerin isteği yerine getirilebilir. Bundan başka tasarlanan devlet yolunu bu istikamete almak gerekiyorsa, tahsisata gelecek senelerde de devam edilmek şartiyle, bu yola başlanabilir; aksi hâlde ise bu yola başlamak faydasız olacakdır.

Esasen şimdiki Kemaliye-Bağıştaş yolu ıslah edildiği ve kar mücadelc programına alındığı takdirde Kemaliye halkı, yaz ve kış geçit vermek suretiyle tatmin edilebilir. Bu itibarla, bugün için devlet yolu da bu istikametden geçirileceğine göre şimdiki yolu ıslah etmek kanaatimce daha faydalı olacaktır."

HAKKÂRİ VİLÂYETİNDE SAĞ VE SOL CEREYANLAR! (1951)*

Yazan: Ubeydullah[1]

21.04.1951

Hakkâri'deki sağ-sol cereyanlarının hurafe kabilinden bilinen menşeleri:

Evvela şunu arz etmek isterim ki, koyu bir Müslüman ve Türk olmam hasebiyle saniyen insan olmak itibariyle (ele aldığım bu konunun) nefret mevzuu olan yobazlık, solculuk veya komünistlik ile hiçbir alakası yoktur. Sadece ve maalesef bir isim müşabeheti vardır. Bu bakımdan kelimeyi aslında (bir tefrik) manasında anlamak icab eder.

Tarihin bilinen çağlarından beri (gerek coğrafi durumu ve gerekse halkının muhitin gerektirdiği karakterde olması hasebiyle) daima alaka ve nazardan mahrum kalan Hakkâri, her bakımdan ve cidden tetkik konusu olmaya ve üzerinde durulmaya değer bir durum arzeder.

Halkının hars, kültür, medeniyyet; âdet, an'ane ve yaşayışlarına atfi nazar edildikte hemen her bakımdan nevi şahsına münhasır olduğu, ilk bakışta göze çarpar.

Bir taraftan Fars ve Arap, diğer taraftan mistik bir menşe'e ve medeniyete dayandığı zannedilen halkın âdet, an'ane, yaşayış ve kültürü hemen ekseriya otokton ahalinin öz malı olan bazı mecralara sapmak manzarası da arzeder.

Dededen evlada intikal eden; daha doğrusu bugün dahi bazen bir hikâye, ekseriya bir destan hâlinde ve yerli lisanla tekrarlanaduran menkıbelerden anlaşıldığı vechile bilinen çağlardan beri; Abbasi hanedanına mensup müstebit

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 15, Belge No: 161.

1 Belgede yalnız ad bulunmaktadır. Belgeyi yazan Demokrat Parti Hakkâri Milletvekili Ubeydullah Seven olabilir. -d.n.

ve totaliter zihniyetli şefler tarafından bu dağlık ve sarp mıntıka hemen her vakit merkeziyet usulü ile ve tabir caiz ise son derebey (NURİ) zamanına kadar bir örfi idare hâlinde ve şekliyle idare edilirdi.

Irak'la aramızdaki bugün hâlen mer'i siyasi hudutları aşan cenup sınırı şarktan Zap vadisi boyunca, garben Cizre ve şimalen Van vilâyetini Hakkâri vilâyetinden ayıran idari hudutlar arasındaki muazzam toprağı sınırları dahiline alan o zamanki Hakkâri (aslında Hekari'dir) tarihte hiçbir sarih kayda maalesef tesadüf edilmediği hâlde, gerek otokton ahali ve gerekse toprakları bakımından daima Türk kalmıştır. Ancak coğrafi durumu dolayısıyla medeni ve ileri cemiyetlerle daima en az temas etmiş ve kablettarih mevcud olan âdet ve an'anelerini muhafaza edegelmiş ve böylece toptan olarak bazen haklı ve hemen ekseri haksız isnat ve ithamlara maruz kalmıştır. (Bütün bunlar ayrıca ve uzun uzadıya tetkik ve izah edilecek konulardır.)

Kısaca:

Yukarda da izah ettiğim gibi Abbasi hanedanına mensup derebeyler aslında haşin ve dağcı olan hemen her an bir başkaldırma haletiruhiyesini taşıyan bu haşin tabiatlı kütleyi idare için örfi idare ile karışık bir merkeziyet usulü ile idare etmeyi en uygun görmek basiretini göstermekten geri durmamışlardır.

Bu idari basiretten nasipsiz doğan bir şef, nitekim yerli tarihte destan hâlinde dillerde dolaşageldiği gibi Şirt hanedanı isyanına maruz kalmış ve idareyi 15 yıl kadar Abbasi sülalesine mensup olmayan bir ele terk etmeye mecbur kalmıştı.

İşte bu hadisedir ki tekrar ve bin bir güçlükle kaleyi zapta ve idareyi ele geçirmeye muvaffak olan bu sülale artık böyle tarihi ve muazzam hatalara düşmemek için şiddet ve cebri azami hadde vardırmaktan kendilerini alakoyamamışlardır.

Böyle olduğu hâlde:

Yaradılışta hürriyeti ve karakterinde mertlik ve asaleti, atıcılık ve biniciliği mezceden cesur Hakkârili ve bu tipteki binlerce insanı maiyetinde toplayan 30'a yakın yerli aşiret beyi her ne pahasına olursa olsun bu zülme bir son vermek emelini velev ki gizliden gizliye dahi olsun daima taşımış ve fırsatı ganimet bilmekten geri durmamıştır.

Hanedan ve bekası için böyle bir emelin tehlike doğuracağını -haddi zatında hemen ekseriya yerli ahaliye nisbeten münevver olan ve Arap, Fars kültürüyle dimağen olgunlaşan son derebey Nuri sezmekte gecikmemiş ve türlü çarelere başvurmuştur.

Rivayete nazaran Bursalı veya Bosnalı hanımı derebeyin gaddarca çarelere başvurmakla tehlikenin önlenemiyeceğini daha şeytanca bir çare bulduğunu derebeye ima etmiş ve hakikaten de muvaffak olmuştur ve semeresini görmüştür.

Çare şu:

İdare edilen aşiret reisleri maddi nüfuzları bakımından ikiye tefrik edilecek ve bunlara bir rivayete nazaran Zap vadisinin sağında ve solunda kalanlar olacağına göre; sağ aşiretler ve aşiret reisleri, sol aşiretler ve aşiret reisleri olarak, diğer akli ve olması lâzım gelen rivayete nazaran da gene maddi nüfuz şart olmakla beraber, rastgele ve yekdiğeriyle az çok rakip geçinen aşiretler sağ aşiret ve sol aşiret diye tesmiye edilecek ve bundan sonra kasti birtakım tasnilerle her iki taraf yekdiğerine düşürtülecek ve böylece derebey de gayet kolaylıkla ortada nazım ve idareci rolünü tehlikesizce oynayabilecektir.

Bütün bunlar aynen tatbik edildi. En meşhurlarından ve hâlen bugün de aynı isimle anılan (Ertuş, Mamhuran, Gevdan, Giravi, Şerefan ve daha birçok aşiretler sol, Selayhan, Çallı, Zeydan ve Pinyaniş aşiretleri de sağ olarak tesmiye edildi ve o zamanın icaplarına bazen de tarafların maddi durumlarına ve nüfuzlarına göre protokolda ona göre kendilerine yer verildi.

Bosnalı veya Bursalı hanımın bu şeytani düşüncesi en azından on binlerce insanın ölümüyle neticelendi. Bu kati ve kesin tefrik o derece müessir ve hanedan için o kadar nafi oldu ki son Osmanlı Padişahı Vahdettin devrine kadar, hatta, Cumhuriyet ilan edilinceye kadar bütün kuvvetiyle ve her bir şekilde devam etti ve elan da siyasi partilerin mevcudiyetinde kendisini eski ateşin hâliyle göstermekten geri durmadı.

Bugün dahi sağ tarafa mensup bir şahsın oğlunu ancak bir sollu öldürebilir. Ağılını ancak bir sollu yakabilir, keçisini ancak bir sollu çalabilir. Aynı tehlikeler mağdur ve mazlum değişmek şartiyle diğer taraf için de varittir ve daima olagelmiştir.

Elan devam eden bu durum yukarda da arz ettiğim gibi siyasi partilerin bünyesinde de derhal kendisini göstermiştir.

Tek parti zamanında sağlar evveliyetle Halk Partili oldukları zaman sollar parti mefhumuna yanaşmamış, yalnız zevahiri kurtarmak için partiye bağlılık göstermişlerdir. Bugün durum onlar için çok müsaittir.

Madem ki sağlar Halk Partilidir, o hâlde sollar da Demokrat olabilirler ve nitekim de böyle olmuştur.

Esefle zikrolunabilir ki eski har hunharlığı siyasi particilik bu muhitte yeniden ve eskisinden daha canlı bir şekilde ateşlemiştir.

Gene de ağıllar yakılmakta, öldürülen her şahsın katlinde bir partili parmağı bulunmakta ve her hırsızlık vakasına bir umumi şahsi garez sebep olmaktadır.

Sol aşiret reisleri: Hakkâri merkezinde Said Korkmaz, Beytüşşebap ilçesinde ve hâlen en nüfuzlu reislerden biri Kerevan, diğeri de Hosti'dir; Gülpınar ilçesinde Abubekir; Aşute'de Hüseyin Haso ve Hacı.

Sağ aşiret reisleri: Hükûmet merkezinde Mehmet Çallı ve Reşit Keskin, Çukurca ilçesinde Necmettin Turan; Yüksekova kazasında Kerem Zeydan. Gene merkezde Casım Seven.

Değerli büyüğüm,

Takdim edeceğimi vaad ettiğim günde üzerinize afiyet biraz hasta idim, bu bakımdan randevuma gelemedim. Kusurumu af edin.

Posta ile takdim edişimin sebebi de telefonla rahatsız etmek istemeyişimdir. Mazur görün.

Dün idareci üyelerden Halil Bey'le görüştüm. Babamın bu sefer ki izni bir hayli münakaşalı olmuş, yolun açıldığını iddia edenler dahi olmuş. Bu bakımdan babama bundan böyle izin verilemeyecekmiş. Bunun üzerine babama hiç olmazsa Mayıs 10'da buraya gelmesini telledim. Bilmem iyi bir şey yaptım mı?

Bendeniz sizi tekrar telefonla rahatsız edeceğim. Vesile ile tekrar ellerinizden öper teveccühünüzün bekasını dilerim.

Ubeydullah

ERZİNCAN VE KAZALARININ ARAZİ KAYITLARI[1](?)*

1. Erzincan merkezi köylerinde bulunan Hazine'ye ait arazinin miktarını gösterir cetvel

Köy adı	Hektar	Ar	Parça
Kürktendi	2	40	8
Dacirek	30	7	37
Kiy	11	75	12
Ergan	13	10	59
Ekrekhuma	23	35	85
Mollaköyü	3	10	11
Balıbeyi	4	25	6
Mahmutlu	19	3	15
Kerküze	6	60	11
Güllüce	117	81	79
Gani Efendi Çiftliği	18	30	13
Hancı Çiftliği	28	50	27
Küpesi	5	80	9
Pizvan	203	25	257
Karadigin	4	500	6
Kuruyelek	3	6	21
Mitini	2	10	33
Mığısı	4	10	10
Piteriç	13	-	20
Karakilise	8	3	13
Germili	3	-	5
Ahmediye	10	25	23
Zuruş	29	25	31
Hınzoru	10	5	16
Til	3	10	8
Toplam	472	1.125[2]	815

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 13, Belge No: 155.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

2 Belgede 125'dir. -d.n.

2. Kemaliye ilçesi köylerinde bulunan Hazine arazilerinin miktarını gösterir cetvel

Köy adı	Hektar	Ar	m²	Parça
Çit	9	771	-	28
Çorak	6	393	-	21
Mendürük	2	90	-	4
Tarhanik	2	180	-	6
Eğinik	-	77	-	5
Samuka	46	368	-	17
Horuç	2	728	-	24
Venk	-	488	50	29
Abcaağa	-	243	80	28
Ehsenik	21	1.624	-	72
Navril	2	1.111	280	77
Şırzı	-	780	100	44
Muşağa	-	1.122	425	153
Toplam	90	7.975	935	508

3. Ilıç merkezi ile ilçeye bağlı 23 köyde bulunan Hazine'ye ait arazinin tahrir kayıtlarına göre miktarını gösterir cetvel

Köy adı	Hektar	Ar	m²	Parça	Cinsi
Silir	1	30	-	1	Tarla
Çörencil	2	19	-	4	Tarla
Ardus	-	50	-	3	Tarla
İslam köyü	-	20	-	1	Tarla
Ağıldere	-	93	-	6	Tarla
Enbiya	-	35	-	2	Tarla
Hardişi	-	10	-	1	Tarla
Kundusu	-	35	-	2	Tarla
Geğeran	-	25	-	2	Tarla
Sanahsı	1	55	-	6	Tarla
Kuruçay	-	73	-	4	Tarla

Köy adı	Hektar	Ar	m²	Parça	Cinsi
Çöpler	6	70	-	25	Tarla
Ilıç	47	42	90	229	Tarla
merkezi belediye hududu					
Muşut	18	85	-	19	Tarla
Hasanova	290	89	80	611	Tarla
Apuşta	48	98	75	157	Tarla
Küçük Armudan	96	32	20	219	Tarla
Kınana	24	68	-	69	Tarla
Zimara	57	18	-	207	Tarla
Gökse	203	54	-	749	Tarla
Danzı	19	97	-	92	Tarla
Tugut	569	45	-	992	Tarla
Büyük Armudan	619	84	30	975	Tarla
Kanho	23	50	-	38	Tarla
Toplam	2.035	1.277[3]	295[4]	4.414	

4. Tercan ilçesi dahilindeki Milli Emlâk'a ait arazi miktarı ile bulundukları köyleri gösterir çizelge

Köy adı	Hektar	Parça
Vartik	218	140
Pekeriç şor. komu	625	244
Hağik	244	131
Asto komu	14	21
Piriz	396	329
Çamurdere	84	75
Gelinpertek	86	70
Mans	230	224
Mığıkar	10	7
Pülk	252	48
Hınzırı	55	61
Karakulak	44	48

3 Belgede 79'dur. –d.n.
4 Belgede 95'dir. –d.n.

Köy adı	Hektar	Parça
Kağışna	8	15
Tivinik	40	126
Ermeni kaçağı	233	171
Vican	85	120
Kargın	75	105
Zağgiri	550	27
Ağatırı	83	69
Tari	2	4
Mırvansı	5	2
Abrank	297	184
Sarıkaya	459	250
Kurukol	137	140
Kötür	514	361
Humlar	505	192
Terpüsek	2	2
Çıknış	508	169
Göktaş	2	5
Kızılca	2	2
Mustafa bey komu	3	10
Merkez Edebük	1	3
Toplam	5.847	3.355

5. Kemah ilçesinde Hazine'ye ait arazilere mahsus cetvel

Köy adı	Hektar	Ar	m^2	Parça
Kömür	82	84	11	320
Babu	14	65	7	36
Tımısı	1	-	-	4
Müşekkek	4	27	10	24
Totan	141	66	-	747
Tavginir	86	71	40	593
Garni	28	27	31	119
Kelamus	6	55	10	16
Haslı Uru	54	31	40	175
Hezerik	42	63	-	243
Sungurlu	11	88	10	7
Marik	154	45	-	457
Zikri	42	10	-	121
Yukarı Pekeriç	63	82	-	456
Aşağı Pekeriç	120	59	-	681

Köy adı	Hektar	Ar	m^2	Parça
Pekeriç Vank	18	55	-	145
Bargisor	9	62	-	71
Pağanik	1	-	-	3
Toplam	876[5]	890[6]	159[7]	4.218[8]

6. Refahiye İlçesi'nde mevcut Hazine arazileri cetveli.

Köy adı	Hektar	Dönüm	Parça
Cengerli	10	2	12
Derebaşı	-	2	1
Kazviran	-	2	1
Çat	-	2	1
Kesren	4	3	4
Cengerli Mülki	1	2	4
Hacıköyü	1	3	3
Vank	-	3	3
Bugdaçor	4	-	3
Mundolos	3	-	3
Mendeme K. Çukur	-	1	1
Allolar	-	4	1
Hüseyin Şıh	-	4	1
Merkez kasaba	-	3	1
Divir	4	6	8
Zevker	2	5	7
Kadıköy	55	-	16
Conur	28	2	50
Horopul	90	5	48
Mendeme başı	9	9	33
Salur	58	-	29
Toplam	274	58	228

5 Belgede 866'dır. –d.n.
6 Belgede 891'dir. –d.n.
7 Belgede 59'dur. –d.n.
8 Toplama işlemi tarafımızdan yapılmıştır. –d.n.

ERZİNCAN
GENEL DURUM RAPORU[1] (?)*

1. Vilâyetin Coğrafi Mevkii ve Vaziyeti

Erzincan vilâyeti şarki Anadolu yaylasının garp ıntıkasında ve garbdan şarka doğru uzanmış ve sahile oldukça uzak merkezi bir vaziyette ve Anadolu vasatından geçen ve belkemiği makamında bulunan Sivas-Erzurum caddesinin üzerinde oldukça mühim bir mevkide kâindir.

2.Vilâyetin Hudutları

Erzincan vilâyeti, şimalen Gümüşhane, Karahisar, şarken Erzurum, Elazığ, Muş, cenuben Elazığ ve Malatya, garben Sivas, Karahisar vilâyetleriyle muhat ve mahduttur.

3. Vilâyetin Mesahayı Sathiyesi

7.870 murabba kilometredir: Kiğı kazası hariçtir. Kiğı'da 3.000 murabba kilometredir.

4. Arazinin Kuruluş Şekli

Sahilden uzak, gayet sarp dağlara malik Dersim ile hemhudut, garptan şarka tulâni bir vaziyettedir.

5. Dağlar, İrtifaları ve Bunları Teşkil Eden Nehrin Envaı

Vilâyet dahilinde en meşhur dağlar: Vilâyetin cenubunda Munzur, Bağır Dağı, Şeytan Dağı vardır ki bunlar Bingöl Dağı'na ıntaki olurlar.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 13, Belge No: 156.

1 Belgeyi yazan belirsiz. -d.n.

Vilâyetin şimalinde Çimen Dağı, Sipikör Dağı, Keşiş Dağları mevcut olup Mürit Dağı istikametinde uzayarak Kop'a kadar gider. Yeşilırmak ve Çoruh havzalarını yekdiğerinden tefrik eder. Munzur Dağları'nın âzami irtifaı 3.349 ve Keşiş Dağı'nın irtifaı ise 3.350 metredir. Vilâyetin Kiğı kazasında Kiğı Çayı mevcut olup membaını Bingöl Dağları'ndan alarak Kiğı'yı sağ sahilinde bıraktıktan sonra garbi cenubiye doğru cereyan ederek Elazığ hududuna girer ve orada Peri Çayı namını alarak Pertek ile Çarsancak arasında Gercan Suyu ile birleştikten sonra Murat Nehri'ne karışır. Fırat Nehri, Samsa Boğazı'ndan vilâyetin hududuna girerek birçok ufak tefek suları aldıktan sonra Kemah yakınında oldukça mühim Kömür Çayı'nı da alarak İdil Köprüsü'nde Malatya vilâyetine dahil olur. Gerek Kiğı ve gerekse Fırat Nehri'ne karışan daha birçok ufak tefek sular varsa da şayanı ehemmiyet değildir.

6. Ormanlar, Mer'alar ve Vüs'ati

Merkezi vilâyete merbut 9.500 dönüm vüs'atte Refahiye kazasının 122.000 dönüm vüs'atinde olup Pülümür ormanlarının vüs'ati de 4.600 kilometre murabbaıdır. Refahiye ormanı çam ormanıdır. Bu çamlar fevkalade cins ve inşaata elverişlidir. Bu kazanın bazı nahiyelerinde de çam, meşe ve ardıç ormanları da vardır. Cengerli nahiyesinin Guban Deresi'nin çam ormanı, istifadeli ise de saabülmürür olduğundan çok istifade edilemez. Vilâyet dahilinde meralar da mecuttur. Ezcümle merkez vilâyetinin şimalindeki Çimen yaylası çok güzeldir.

7. Nehirler, Memba, Mansayları, İntizamları, Ziraatça ve Nakliyatça Bunlardan İstifade Edilip Edilmediği

Vilâyet dahilinden geçen Fırat Nehri Erzurum şimalinde Dumlu Dağları'ndan çıkarak Basra Körfezi'ne munsab olur. Bunlardan gerek Erzurum ve gerek Erzincan vilâyetleri istifade edemedikleri gibi, turuku mehriyede dahi kullanılamaz. Kiğı Çayı Bingöl Dağları'ndan çıkarak Pertek yakınında Murat Nehri'ne kavuşur, bunlardan da istifade edilemez.

8. Vilâyet Sahil ise Sahil İmtidatları ve Teşkilâtları, Vilâyetin İskelesi ve İskele Hakkında Mücemmel Malûmat ve Limanı

Bulunduğum vilâyet sahilde değildir. İskelesi Trabzon olup bir yol ile merbuttur.

9. Maden Damarları ve İstifade Edilip Edilmediği

Keşfolunmuş belli başlı maden yoktur, ancak halkın işlettiği alçı, kireç ve birkaç yerde de kömür madenleri vardır. Gerçi maden damarları pek çok ise de hakiki keşfi yapılamamış, yüzde derecesi de bulunamamıştır.

10. Göller ve Balıkları

Bu vilâyette göl yoktur. Erzincan ovasının ortasından ve şarktan garbi cenubiye doğru akan Fırat, Karasu'da kılçıklı sazan balığı, Refahiye'nin Alaca An civarından geçen suda ve bunun civarında Başköy'de de akan sularda az miktarda alabalık olduğu gibi, Kiğı kazasından akan ve Murat'a karışan sularda da kılçıklı balıklar çoktur.

11. Bataklıklar ve Mikropları

Vilâyet dahilindeki bataklıklardan en mühimleri: Merkez vilâyetin şarkında Şihlı köy civarında, Nürkâh kariyesi civarında, Rizvan köyünün cenubunda oldukça mühim üç bataklık vardır; bunların mikropları da pek mühimdir, bu köylerde ve bu köyün civar birçok köylerde malari hastalığı hokumfermadır. Kazalarında bataklık yok ise de yalnız Kuruçay kazasının vadiye yakın yerlerindeki köylerde de keza sıtma hastalığı mevcuttur.

12. Vilâyetteki Orman Mesahası, Senevi İstihsal Edilen Kereste ve Ormanı Teşkil Eden Cinsleri

Vilâyette tahminen 141.000 dönüm vüs'atinde orman mevcut olup bunlardan en mühimi Refahiye kazasındaki çam ormanıdır. Mezkûr ormandan senevi Erzincan'a 6.000 ve 7.000 mik'ap ağaç gelir ve inşaatta kullanılır. Merkez vilâyete merbut Balaban Deresi'ndeki meşeler de ihrakiye olarak kullanılır. Gerek (...) ve gerek meşe ormanları fen dahilinde kat ve muhafaza olunmadığından daima azalmakta ve harap olmaktadır.

13. Vilâyette Bulunan Ilıca, Maden Suları ve Bunların İşletilip İşletilmediği

Merkez vilâyetin şarkında 8 kilometre mesafede kükürtlü bir ılıca olduğu gibi, mezkûr ılıca arasında ekşi su namiyle maruf bir maden suyu da mevcuttur. Bu maden suyu pek mebzul olmakla beraber, son derecede sehilüb hazım ve mafidir. Termite olabilen mahalde de kükürtlü sular keza mevcut-

tur. Ekşi su maden suyu vilâyet merkezinde israf edilmektedir. Kiğı'da bir kükürtlü su mevcuttur.

14. İklim

Vilâyet memaliki (...) kain sathi (...) 1.100 metre yüksekliğinde merkez suları havzası (...) ve her nevi yemiş yetiştirmeye sahih bir mevkide olduğu gibi Refahiye müstesna olmak üzere diğer kazalarının da havası mutedildir. Yalnız Refahiye kazası Erzurum ibarette olup yemiş yetiştiremez.

15. Mevsim, Gece ve Gündüz Suhunet Farkları Vasatileri: Azami ve Asgari Hangi Aylara İsabet Ettiği

Vilâyetin Kuruçay, Kemah, Erzincan kazalarında mevasımı erbaa tamamile hükmünü icra eder. Yazın derecei hararet bazen 38'e kadar çıkar ve en şiddetli kışlarda da 38'e kadar iner. Kiğı, Refahiye, Pülümür bunlar da Erzurum gibidir.

16. Rüzgârlar ve Tevlit Ettikleri Hadisat

Merkezi vilâyet şarktan garba doğru uzanmış 55 km. tul 20 km. arzındaki ova kısmı etrafı yüksek dağlar ile muhat olup hemen her gün (...) sonra şiddetli rüzgâr eser. Bu rüzgâr hububatın dane tutmasına fevkalade yarar ise de rüzgârın tesirinden kurak zamanlarda birçok toz hasıl olur ki insanı (...) ettiği gibi trahom hastalığına sebep yegânedir. Cenubi garptan ara sıra soğuk rüzgâr eser, bunun menfaati yoktur çiçekleri üşütür.

Cenuptan gelen rüzgâr lodos rüzgârı olup bostan ve hububata ziyade dokunur. Hasat zamanına yakın eserse haşlar, şarktan gelen rüzgâr bahri azerin yağmurlarını getirir ve hiçbir mazaratı yoktur.

17. Yağmurlar, Senevi Tahminen Kaç Milimetre Yağdığı, Hangi Aylarda Yağıp Hangi Aylarda Yağmadığı ve Tevlit Ettikleri Hadisat

Yağmurlar en çok ilkbaharın nisan ve mayıs aylarında ve sonbaharın teşrinievvel ve teşrinisanide yağar. Vilâyetin vaziyeti itibarile havası yabis olduğundan bu mevsimlerde yağan yağmurlardan fevkâlade istifade ediliyor ise de ekser sene kuraklık esnasında temmuz ve ağustos aylarında yağdığı görülen sulu daneli, yağmurlar doluların tesirile ve kuraklık dolayısiyle müdhiş seller vücuda getirir. Bu sellerden Erzincan ovası en çok zarar görür, ovanın

nısfına karip mevakinden istifade olunamaz milimetre itibarile hiçbir sene diğerine uymaz.

18. Kar Hududu, Devamı ve Tesirleri

Kuruçay, Kemah ve Erzincan dereleri ve ovası müstesna olmak üzere vilâyetin her kısmına mebzulen vasati olarak 0,50 metre kadar kar düşerse de Erzincan, Kemah, Kuruçay vadileri ekseriyet senenin iki ayı ancak kar ile mesturdur. Diğer kısımlarında teşrinisaniden itibaren mart nihayetine kadar ekser sene kar ile mesturdur. Bu havalide karın çok yağması hububat için pek faydalıdır.

19. Vilâyette Neler Zer Edilir, Zer'ı Kısım, Hasat Zamanları ve İnbatı Kuvvet Derecesi

Erzincan vilâyeti dahilinde 2.800 kilometre murabbaı arazi üzerinde her sene 400.000 dönüm ziraat yapılır. Bunun üçte ikisi buğdaydır. Erzincan ve Kemah kazalarında ekseriyetle üzüm, elma, ceviz, armut, kayısı, dut ve az miktarda ayva, badem, fındık ekseriyetle kavun, karpuz yetişir. Erzurum, Bayburt ve Trabzon'a sevk olunur. Vilâyetin iskelesi Trabzon'dur. Fasulye ve nohut da mebzul olup Trabzon, Erzurum, Kars havalisine sevk edilir. Merkezi vilâyette vakti hasat Haziran 20'de başlar. Kazalarında ise ağustosta ancak başlar. Kuvveyonbatiyesi vasati olarak bire sekizdir.

20. Vilâyetin İstihsalatı Zürraiyesi Kendine Kâfi midir? Fazla İse Nerelere Sevk Edilir?

Erzincan vilâyeti İstanbul'a Trabzon tarikiyle yün yapağı, tereyağı, bal, peynir, her nevi kuruyemiş, fasulye, sığır, koyun, deri, kürkler sevk ettiği gibi, Kars, Sarıkamış, Erzurum ve civarına da nohut, fasulye, soğan, üzüm, karpuz ve saire sevk eder.

21. Vilâyetin Serveti Zürraiyesini Neler Teşkil Eder ve Bunlardan Hangileri İlıracı Sınaidir?

Vilâyetin serveti zürraiyesini buğday, arpa, fasulye, nohut, fiğ, burçak, çimen az miktarda pamuk küsretli, kayısı, üzüm, karpuz, kavun, elma, armut, ceviz, bal, yağ ve peynir teşkil eder. Bunlardan başlıca ihraç olunan bilumum yaş meyve, kayısı ve erik çekirdeği, mühim miktarda fasulye, nohut, yağ ve peynir az miktarda bal, ceviz, üzüm, şeftaliden mamul yemiş kurusu, küsretli koyun ve az miktarda sığır ihracatı vardır.

22. Vilâyette İstihsalat Zürraiye Ceman Kaç Dönüm Üzerinden Alınır?

Erzincan vilâyeti dahilinde 2.800 kilometre murabba arazi üzerinde her sene 400.000 dönüm ziraat yapılır. Zer edilen şeyler ise umumiyet itibariyle buğday, arpa, fasulye, nohut az miktarda darı ve sairedir.

23. Vilâyette Bulunan Hayvanat Kısmı ve Miktarları, Bunların Islahı İçin Vilâyette Damızlık Var mıdır? Şimdiye Kadar Ne Netice Vermiştir?

Vilâyet dahilinde 69.500 koyun, 49.500 keçi, 1.000 tiftik, 1.300 beygir, 1.700 merkep, 29.400 sığır, 2.260 manda mevcuttur. Senevi takriben 15.000 koyun ihraç edilir. Vilâyette bir damızlık at ve iki damızlık merkep vardır. Bunlardan vilâyet bahusus merkez çok istifade etmekle beraber ve bademe da istifade edecektir. Damızlık merkeplerden daha çok istifade edilmekte ve birçok ester yetiştirilmektedir.

24. İstihsalatı Hayvaniye? Süt, Peynir, Yağ, Pastırma, Sucuk ve Deri Hakkında Malûmat

Yağ, peynir, deri ihracatı yapılır. Pastırma ve sucuk ancak idareyi mahalliyeye kifayet edecek miktarda yapılır.

25. İpekböceği ve Böcekçiliği Hakkında Malûmat

Vilâyet dahilinde seferberlikten evvel ipekböceğine büyük bir rağbet uyanıp Bursa derecesinde koza çıkarılır ise de, istila dolayisiyle yeni dikilen dut fidanlarının imhasından dolayı bu husus terk edilmiştir. Atide güzel bir ipek memleketi olabilir.

26. Arıcılık ve Bal Hakkında Malûmat

Arıcılık iptidai şekilde ve fenni bir usulde yapılmıyor ise de vilâyetin bilumum kazalarında arı mevcut olup vilâyeti idare edecek bal çıktığı gibi, bazen de harice ihraç edilir. Binaenaleyh arıcılığa da vilâyetin istidadı vardır.

27. At Koşuları Hakkında Malûmat

At koşusu hayvanatın ıslah ve tekemmülü için tevessül edilmiş bir şekil fennidir. Fakat vilâyette at koşuları üç dört seneden beri yapılamamaktadır.

28. Vilâyetin Teşkilât Mülkiyesinin ve Etrafındaki Vilâyetleri Gösterir Bir Harita

Erzincan vilâyeti Esesi, Cimin, Cencige, Silopür, Başköy nahiyelerini havi Erzincan merkez kazasile İhtik, Gamarik, Ermenek nahiyelerini muhtevi Kemah, Karkışla, Armudan nahiyelerini cami Kuruçay, Alacıksa, Zoger, Cingeri nahiyelerinden mürekkep Refahiye, (Sercenis) Danzik, Şeteri nahiyelerinden ibaret Pülümür, Hüsnek, Çan nahiyelerini ihtiva eden Kiğı, İriski, Havgis, Kutudere nahiyelerini havi Nazımiye kazalarından müteşekkildir. Harita merbuttur.

29. İdari Taksimat, Kazalar, Nahiyeler ve Bunlarda Kaçar Köy Bulunduğu

Kazalar ve nahiyeler 28. sualde arz edilmiştir. Vilâyet dahilinde ceman 787 karye mevcuttur.

30. Vilâyetin Nüfusu

Vilâyette 143.970 nüfus vardır.

31. Kesafet Nüfus

Vilâyetin mesahai sathiyesi 7.870 km² ve nüfusu ameliyesi de 143.970 olduğuna göre kesafet nüfus =143.970/7.870 =km²'ye takriben 20 adam isabet eder.

32. Azalıp Çoğalma Vaziyetleri ve Sebepleri

Bu hususta bir istatistik tutulmamış ise de vilâyetin nüfusu artmamaktadır. Çünkü hiçbir kaza ve nahiyede doğum için asrı arız ebelerinden kimse bulunmadığı gibi, yine kaza ve nahiyelerde hıfzıssıhhaya tamamile riayet olunmadığı ve doktorun dahi ademi mevcudiyeti ve halkın yaşayışının dahi intizamsızlığı nüfusun artmamasına yegâne sebeptir.

33. Vilâyet, Kaza, Nahiye Merkezlerindeki Hane, Dükkân Resmi, Hususi Müessesat Adedi[1]

---

1 Belgede bu bölüm boş bırakılmıştır. –d.n.

34. Belediyeler, Varidatları ve Mesaileri Hakkında Malûmat

Vilâyetin yalnız merkezile kaza merkezlerinde ve ancak Cimin nahiyesinde belediye teşkilâtı olup kaza merkezleri küçük ve işlek olmadığından varidatları pek cüz'i ve icraatları da hemen yok gibidir. Varidatları bulunmadığından mesaileri de tabii yoktur.

35. Sıhhi Vaziyet

Vilâyetin Refahiye, Kuruçay, Kemah'ın bir kısmında kesretle firengi hastalığı, Erzincan Ovası'nda sıtma ve trahom hastalıkları diğer kazalara nispeten ziyadedir.

36. Hastahane ve Eczahaneler

Vilâyetin merkezinde iki eczahane ve otuz yataklı bir de memleket hastahanesi mevcut olup kazaların hiçbirisinin hastahane ve eczahanesi yoktur. Keza sıhhiye teşkilâtı da yoktur.

37. İçilen Sular

Refahiye, Pülümür ve Kiğı kazalarının merkezlerindeki sular memba suları olup fevkalade iyidir. Merkez vilâyetin Kurutelek ve Karasu namile iki suyu olup bu suların her ikisi de içilmeye salih ise de kasabaya uzak mahalden ve demir borularla gelmediğinden esnay rahda kısmen telvis olur. Kemah kazasının suyu memba değilse de Tanasur Deresi'nden gelen su iyidir. Kuruçay merkezinin içilecek iyi hiçbir suyu yoktur. Senenin kısmı azamında çay suyu bulanık akar, vilâyetin bilumum köylerinin suları iyidir.

38. Lağımlar ve Vaziyeti

Kazalarının hiçbirisinde teessübatı yoktur. Ancak merkez vilâyette hakkile istifade olunamıyan iki lağım vardır. Her ikisi de şehrin cenubunda lağımdan dışarı çıkar, tarlalara gübre makamında sevk olunur ki sıhhi vaziyet tevlik eder.

39. Evlerin Vaziyeti

Kaza, nahiye ve köylerde evler ve sokaklar muntazam bir haritaya ve muntazam bir plana tevfikan yapılmamış lâlettayin kerpiç ve çamurla taştan ve damları topraktan olmak üzere % 90'ı kurunu vasati yabis olup sıhhi ve fenni değildir. Merkez vilâyetin nısfına karip sokakmahlat oldukça munta-

zam ve kısmen de çatıları kiremit ve çinkodur, bir dereceye kadar fenni ve sıhhidirler.

40. Irk

Vilâyetin Refahiye, Kuruçay, Kemah ve merkezi kazalarının % 80'i Türk'tür ve % 20'si dahi Türkçe konuşur. Alevi olup aslen Türk iseler de mezhepleri itibarile Kürtleşmişlerdir. Pülümür ve Kiğı kazalarının ekseriyetini Kürtler teşkil eder.

41. Din

Türkler kâmilen İslâm ve Hanifiyül mezheptir. Kürtler ve Kürtleşmiş olan Türkler Alevi ve İslamlara muğberdir. Bu igberarı (...) kendi menfaatleri için daima takviye ve idamesine çalışırlar.

42. Lisan, Edebiyat ve Lehçeler

% 80'i Türkçe konuşan, lehçeleri merkeze karip vilâyetler gibi ve biraz daha düzgündür. % 20'si de kısmen Zaza ve kısmen de Kırvaş dedikleri Germanca lisanile tekellüm ederler.

43. Maarif İşleri ve Mektepler

Kaza ve nahiye merkezlerinde ve bazı büyük köylerde üç sınıflı iptidai mektepler var ise de bütün köylerinde mektepler bulunamaması ve idarei hususiye varidatının kifayetsizliğinden olmalıdır ki bazı köylerinde beş sınıflı mektepler kapatılmıştır.

Merkezi vilâyette altı adet beş sınıflı, üç sınıflı sivil bir orta mektep ve bir de as. orta mektep mevcut olup bunlardan başka yeni açılacak binası ve elan edevatı mevcut muvakkaten tatil edilmiş bir ziraat mektebi ile jandarma efradının yetiştirilmesine mahsus bir de jandarma mektebi vardır. Kazalarında da beşer sınıflı birer mektep vardır.

44. Halkın Sebatı ve Temayülleri

Türk kavmi Türklüğün seciyesinin her bir hasletine malik ve hükûmete sadık fevkalade muti bir kütledir. Kürt ve Alevi kısımları ise kısmı azamı hırsız ve çapulculuğa meyyal silaha meraklı sureti zahire sadık bir kütledir.

45. Okuyup Yazma Bilenlerin Adedi ve Vilâyet Nüfusuna Nispeti

Okuyup yazma bilenlerin adedi merkezlerde % 50, vilâyet nüfusuna nispeti takriben % 10.

46. Vilâyetin Sanayi Hakkında Umumi Malûmat, Nerelerde ve Ne Gibi Fabrikalar ve İmalathaneler Vardır?

Erzincan, Kemah, Refahiye, yerli şallar ve vilâyetin her tarafında kilim, keçe, seccade, yün çuval imal olunur. Vilâyetin hiçbir yerinde fabrika yoktur. Harbi umumiden evvel merkezi vilâyette bir şayak fabrikası ve bir tabakhane mevcut ise de istilâ dolayisile bunlar harap olmuştur.

47. Halıcılık ve Dokumacılık Hakkında Malûmat

El tezgâhları ile kilim, çuval, palaz ve bazı evlerde halkın giydiği ve şal tabir ettikleri yerli şeyapı dokumakta ve şu son senelerde miktarı hissolunmayacak derecede artmaktadır. Diğer dokumacılık yoktur.

48. Tenvirat İçin Nerelerde Elektrik Vardır?

Vilâyetin tanviratı için yalnız merkezde ciheti askeriyenin bir dinamosu mevcuttur.

Bu dinamo ile müfettişlik dairesi, Kal'a kışlası ve askeri orta mektep tenvir edilmiştir.

Keza merkezde bulunan un fabrikasında küçük bir dinamo vardır ki bu da yalnız fabrikayı tenvir eder.

Başka yerlerde yoktur. Yalnız Girmevik denilen mahalde 10.000 beygir kuvvetinde bir şelale mevcut ve bundan bütün vilâyet merkezi ve nahiyelerini tenvir edecek kuvvet.

49. Değirmenler

Var ise de henüz fabrika yapılamamıştır.

50. Kuvvei Muharrike Olarak Nelerden İstifade Ediliyor?

Kuvve muharrike olarak birçok akarsular var ise de yalnız Vasgirt Deresi'nden gelen su üzerinde inşa olunmuş son sistem yegâne bir un fabrikası mevcuttur. Diğer dereler üzerinde de birçok adi taş değirmenleri mevcuttur.

51. Ticaret, İthalat, İhracat ve Ehemmiyetleri

Erzincan vilâyetinin her nevi mal, (...), şeker, gazyağı, benzin ve buna mümasil ecnebi malları ithal olunur.

İhracatı: Deri, gerek fasulye, nohut eşbabiye ve her nevi yaş meyve, mühim miktarda yağ ve az miktarda peynir ithalata nazaran nısıftır.

52. Yollar, Şoseler, Demiryolları, Köy Yolları, Suyolları, Bunlardan Edilen İstifadeler;

Vilâyet Hududunda Mebden ve Münteha Noktaları:

Vilâyeti garpdan şarka rabt eden bir şose var ise de bu şose de tamamen şose hâlinde değildir.

Kazaları yekdiğerine rabt etmek üzere amelei mükellefe vasıtasile yaptırılmakta olan tesviyei zaviyeler dahi henüz ikmal olunmadığı gibi imalat sanaiyesi hemen hiç yerinde yapılmamıştır.

Merkez vilâyete muntazam yol ile merbut Refahiye ile Kemah kazası vardır. Yalnız yolun tasviyei yevmiyesi ikmâl olunmuş gibidir. Kiğı merkez vilâyete rabt olunmamıştır.

Kuruçay ile Kemah, Kuruçay Refahiye arasında tesviyei turabiye ameliyatına başlanmış ve kısmen de yapılmıştır. Demiryolları yoktur. Köy yolları hâl ibtidaiyededir. Sivas Erzurum yolu Refahiye'nin Kanlıtaş mevkii civarında vilâyete girer, şarkında Sansa Deresi'nde Bey Çayırı denilen mevkide Erzurum vilâyetine dahil olur.

53. Kanallar

Bu vilâyetin kanalları yoktur.

54. Posta Teşkilâtı

Posta teşkilâtı yazın garba otomobil ve kısmen beygir ile yapılır.

55. Bankalar ve Ziraat Odaları Hakkında Malûmat

Erzincan vilâyetinin yalnız Ziraat Bankası vardır. Bir ticaret odası mevcut ise de Vilâyet ticaretinin azlığından ticaret mali bir müessese hâlinde değildir.

TAPU, KADASTRO VE TOPRAK İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ PROJESİNİN ESASLARI[1] (?)*

Tapu Kadastro ve Toprak İşleri Genel Müdürlüğü projesinde hâkim olan esaslar:

1. Toprak ve toprağa bağlı işlerimizden başlıcaları bugüne kadar;

Tapu, İskân ve Toprak kanunlariyle ayrı ayrı bakanlıklara tevdi edilmiş bulunduğundan yekdiğerinden tamamen ayrı anlamda, birbiriyle münasebeti veya birinin diğerini tamamlayıcı mahiyeti bulunmayan işler gibi görülmesine sebeb olmaktadır.

Kadastronun daima tapu ile birlikte mütalaa edilmiş bulunması, en aşağı tapu işleri kadar, yapısını bu temel üzerine kurmak zorunda bulunduğumuz bir kısım işlerin muvakkat temeller üzerine kurulması gibi israflı bir çalışmaya yol açtığı görülmektedir.

Şüphe yok ki tapu kayıtlarımızın bugünkü durumu bakımından Medeni Kanunu'muzun emrettiği tapu sicillerini kadastro ile kurabiliriz, fakat toprak reformumuzu da tapu sicili gibi ancak kadastro ile yürütmemiz kabildir.

İsabetli bir yerleştirme için de kadastronun yapılmış olması şarttır. Ve nihayet gayrimenkulde adaletli bir vergi sistemi, kadastro yapılmış olan yerlerde tahakkuk ettirilebilir.

Bu itibarla kadastroyu yalnız tapu için lüzumlu gibi telakki etmenin yerinde olamayacağı tabiidir.

Şurası da muhakkaktır ki toprağa bağlı bütün işler tapu kayıtları üzerinden başlar ve tapuda tescil, şerh veya kayıt ile sona erer. Bu işlere ilişkin bütün hukuki tetkikler tapu kayıtları ve sicilleri üzerinde yapılır.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 26, Belge No: 247.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

Gerek toprak dağıtım, gerek iskân işlerimiz, tapu dairelerinin yardım derecesiyle mütenasip ve mütezait olarak kolaylık ve çabuklukla başarılabilir.

Diğer taraftan; toprak reformu uygulama kararının alınmış olmasından ortalama bir hesapla 10 milyon nüfusu doğrudan doğruya ilgilendiren 2 milyon topraksız veya az topraklı vatandaşların birer küçük işletmeye sahip olarak toprağa bağlanması esaslı bir yerleşme davasıdır ki, iskân işlerini bunun dışında görmek ve toprak reformumuzu aynı zamanda yerleşme davası olarak ele almamanın, Toprak Kanunu'nun güttüğü gayeler bakımından noksanlık olacağı düşüncesindeyiz. Nitekim Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu davayı bu yönden bir bütün olarak ele aldığı içindir ki, göçebe ve göçmenlerle göçürülenlerin bu kanun gereğince topraklandırılması ana prensibini 34. maddesinde kabul etmiştir.

Kanunun, açıklığı ve müsbet oluşu daha fazla üzerinde durmaya ve misal kaydetmeye yer vermemektedir.

Bu kısa maruzatla belirtmek istediğimiz lüzumu, 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu vazide hissetmiş olarak 13 madde ile, toprak komisyonlarına önceden yapılmasını emrettiği belirtme işleri, adı söylenmemiş olarak kadastrodur. Kanunun uygulanmakta olduğu bölgelerde hâlihazır faaliyeti de bu suretle devam etmektedir. Ancak toprak komisyonları yetkili daire vasfını taşımamakta olduklarından bu yönden yapılmakta olan işler kadastro diye kıymetlendirilmemekte, sadece toprak dağıtımına geçebilmek için iğreti bir köprü vazifesini görmektedir.

İlişik iş tablosunun bu hususta gerekli mukayesenin yapılmasına imkân verecek şekilde hazırlanmasına çalışılmıştır.

2. Memleketimizde henüz arazi kadastrosuna başlanmamıştır. Şehirlerdeki kadastro işleri, araziye intikal edebilmek için bir hazırlanma devresi idi. Kadastro memlekette bir meslek olarak kurulmuş eleman ve personeli yetiştirilmek ve yolu bulunmak suretiyle bu devre tamamlanmıştır. Arazi kadastrosunu sür'atle geliştirmek para ve eleman olmakla beraber, memleketimizin vüs'ati ve üzerine kurulacak tesislerin gerektirdiği hukuki ve teknik esasları kapsayan bir kadastro tatbikatı olarak üç ve nihayet beş senede tamamlanabilir işlerden farz etmek kanaatimizce yerinde olamayacaktır.

Eski devirlerin yoklama usullerini andıran bir tapulama sistemiyle bu ihtiyaçlara cevap verilemiyeceği ve hatta Medeni Kanunun emrettiği tapu sicillerini kurmakta da zorluklar çekileceği düşüncesinin tesiri altındayız.

Medeni Kanunu'muzun 635. maddesinin;

"Gayrimenkulün sınırı plan ve arz üzerine konulan işaretlerle tayin olunur. Plandaki sınır ile arz üzerindeki sınır birbirini tutmazsa, asıl plandaki sınırdır." diye sevk ettiği hüküm, bugünün düşünce ve ihtiyaçlarının zaruri bir neticesidir. Adına tapulama diyebileceğimiz arazi kadastrosu teknik anlamiyle hem tapu sicillerimizin ve hem de toprak iskân ve hatta vergi usullerimizin üzerine bina edilebileceği 645. maddenin bu ruhuna uygun bir sistem olacaktır.

Hazırlanan tapulama layihası hukuki bakımlardan Kadastro Kanunu'na göre daha radikal hükümleri ihtiva etmesiyle arazi kadastrosu için elverişlidir. Fakat teknik bakımdan ne tapu sicillerimize ve ne de toprak ve iskân işlerimize cevap verecek mahiyette değildir.

Gerekçesinden anladığımıza göre sür'atli bir iş yapılabilir düşüncesiyle teknik işlerden mümkün mertebe fedakârlık edilmek istenilmiştir. Bununla beraber bu düşünüşteki tapulama işi için dahi bugünkü kadastro teşkilâtı dışından olarak ayrıca 41'i merkezde olmak üzere 5.071 memurluk kadroya lüzum görülmekte ve ayrıca 130 mahkemenin de kurulması istenilmektedir.

Basit bir hesapla, bu kadroların bütçeye tahmil edeceği teşkilât masrafı senede en aşağı 10.000.000 lirayı bulacaktır. Kaldı ki bu suretle yapılacak iş; tapu sicillerinin kuruluşu bakımından Medeni Kanunu'muzun ortaya koyduğu ihtiyaca tam cevap verecek şekilde olmamakla beraber toprak işleri bakımından da faydalı görülmemektedir.

3. 4784 sayılı kanunla, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun uygulanması için, 100 toprak komisyonu ile 100 mahkemenin kurulması kabul edilmiş ve merkezde de Toprak İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilâtı vücuda getirilmiştir. 1. bölümde işaret edildiği veçhile toprak komisyonları dağıtımından evvel arazinin hukuki ve hendesi şeklini belirtmek mecburiyetinde bulunduğundan komisyonlar için ayrıca 100 adet tapu kadastro memuru kadrosu da kabul edilmiştir.

Mevcut dokümanlara dayanarak asgari bir hesapla ve 25 komisyonla her sene 12.500 çiftçi ailesinin topraklandırılabileceği ve bu takdirde komisyonların senelik masraflarının 2.241.670 lira olacağı tahmin edilmektedir. Bu; dört misli büyütüldüğü takdirde;

Senede 100 komisyon çalışır, 100 gezici mahkeme ihtilâfları hallederse her sene en az 50.000 çiftçi ailesi topraklandırılarak teşkilât masrafı da ancak 8.966.680 lira olabilecektir.

4. Tapu Kadastro Teşkilâtı'nı ayrı ve arazi kadastrosu anlamında olması gereken tapulama işlerini yalnız bu teşkilâtın ihtiyacı bakımından mütalaa edersek 2. bölümde belirtildiği gibi 5.071 memurluk ve 130 mahkemelik ayrı bir teşkilât ile yalnız bu iş için senede en aşağı 10.000.000 liranın harcanması lâzımdır. Bu masrafın içinde bugünkü kadastro teşkilâtının kadro ve masrafları hariç bulunmaktadır.

Toprak İşleri Genel Müdürlüğü'nü de bugünkü durumu ile kendi kendine bırakacak olursak, 20 senelik bir programın uygulanması için senede 8.966.680 lira harcıyarak 100 toprak komisyonu ile 100 mahkemenin kurulması gerekecektir. Bu;

Bir taraftan tapulama işlerini, diğer taraftan Toprak Kanunu'nu bugünkü durumu ile ayrı ayrı yürütmek için senede ortalama bir hesapla yalnız teşkilât masrafı olarak senede 18-20 milyon lirayı devlet bütçesine yüklemek demektir.

Bu kadrolarda istihdam edilecek memurların devlet idaresine yükleyeceği külfetler de ayrıca düşünülmeye değer önem taşıyacaktır.

Senede 18-20 milyon lira harcayarak 7.000'e varacak memur kadrosu ile yapılacak işlerde 2. ve 3. bölümlerde belirtildiği gibi noksan ve gayeyi tahakkuk ettirecek mahiyette olamayacaktır.

Bundan başka kadastro ve iskân işlerimiz için de milyonlarca liranın her sene ayrıca harcanmasına devam edilecektir.

Tapu işlerinin gerektirdiği teşkilât ve masraflariyle iskân işleri teşkilât ve masraflarını hesap dışı tutmamızın sebebleri de şudur:

a) Tapu işleri: Her şekilde bugünkü kadro ve masraflarını en az bu kadarla muhafaza edecektir.

b) İskân işleri: 2. bölümde işaret edildiği gibi 4753 sayılı kanun; iskân konusunda mütalaa edilebilecek işlerin dörtte üçünü toprak reformunun içinde mütalaa etmiş ve geriye kalan işlerde teşkilât bakımından ayrıca masrafı gerektiren bir mahiyet arzetmemekte olmasıdır.

Netice;

Bir yandan tapu sicillerimizi meydana getirmek, diğer yandan iskân işlerini de içine alan toprak reformumuzu tahakkuk ettirebilmek için arazi kadastrosuna olan ihtiyacımız aşikârdır.

1. bölümde mütalaa edildiği gibi, tapu kadastro, toprak ve iskân işlerimizi bugünkü durumu ile bıraktığımız takdirde kadastro ve iskân masrafları ve gerekli kadroları hariç yalnız tapulama için 130 hâkim ve 5.071 memur ile yılda en az 10.000.000 ve toprak işleri için de 100 hâkim ve 1.080 memurla

ortalama yılda 8.000.000 olmak üzere en aşağı 18.000.000 liranın harcanmasını göze almaktır.

Halbuki:

1. bölümün son bendinde mütalaa ettiğimiz gibi 4753 sayılı kanunun 13. maddesiyle toprak komisyonlarına verilen bir kısım ödevin mahiyeti arazi kadastrosu olduğuna ve esasen bu yoldan yürünmedikçe toprak reformunu tahakkuk ettirmeye de imkân bulunamayacağına göre, ayrı ayrı idarelerde, ayrı ayrı teşkilâtlarla 8 ve 10 milyon gibi paraların harcanmasına ve yekûnu 7.000'i aşan memur kadrolarının ihdasına lüzum görmemekteyiz.

İlk planda bu iki iş bir komisyonda toplanınca yeniden 130 mahkemenin kurulmasına ve 5.000 memurluk bir kadronun ihdasına ihtiyaç kalmayacak ve en az yılda 10.000.000 lirayı göze almaktan kurtulacağız.

İskân konusunu toprak reformunun içinde mütalaa ettiğimizden bu suretle yapılacak birleştirmeden iskân işlerinin gerek teşkilât, gerek imkânlar bakımından kuvvetleneceği muhakkaktır.

Bu projede düşünülen ve bağlı şemada gösterilen genel müdürlük teşkilâtı; toprak ve toprağa bağlı işleri en ekonomik ve en verimli bir şekilde olduğu kadar, en yetkili ilim ve teknik idaresi olarak elinde bulunduracağı kanaatindeyiz.

Bunlardan başka bu teşekkülün daha önemli bir mahiyeti olacaktır ki o da; toprak ve toprağa bağlı işler için hükûmet karşısında sorumluluğu üzerinde taşıyan tek muhatap bir dairenin bulunmasıdır.

En son olarak kaydettiğimiz bu konunun bugün belirmiş ve bir yandan da belirmekte olan memleket işleri karşısında önemi, bütün açıklığı ile meydana çıkmış bulunmaktadır.

Sayın Cumhurbaşkanı'nın doğu seyahatlerinden sonra Yüksek Başbakanlığa tevdi buyurdukları Kars ve diğer doğu illerimizdeki toprak durumunun ıslahı ve dağıtımının çabuklaştırılması notları üzerinde bugüne kadar müsbet bir kararın alınmamış olması en canlı bir örnektir.

Çünkü, bu direktif ayrı ayrı üç bakanlığa bağlı üç daireyi ilgilendirir. Her daire kendi görüşüne göre hazırladığı planını tahakkuk ettirmek için, işin büyük sorumluluğunu diğer dairelere bırakmak düşüncesine, istemese dahi kapılmaktadır. Bununla beraber fiili bir imkânsızlık da vardır ki o da yukarıki bölümlerde üzerinde durduğumuz arazi kadastrosuna başlanmamış olmasıdır. Toprak komisyonlarının da yapmak zorunda oldukları toprak belirtme işlerine kadastro mahiyetini vermeye kanunlardaki boşluklar manidir. Topra-

ğın hukuki durumu ıslâh edilmedikçe ve dağıtım işleri çabuklaştırılmadıkça yerleştirme işlerine de esaslı bir veçhe vermeye imkân yoktur.

Bugünkü durumu ile dağılmış ve ayrı ayrı idarelere bağlanmış olan teşkilâttan istenileni ve hakikatte olması lâzım geleni almanın, imkânsız denecek kadar zorluk arzetmekte olduğu Sayın Cumhurbaşkanının bu notlarına konu olan doğu illerimizdeki işler ortaya koymuş bulunmaktadır.

4784 sayılı kanunla 100 toprak komisyonu ve 100 gezici mahkemenin kurulması yetkisi verilmiş olan Toprak İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilâtı mevcut kadastro komisyonlariyle toprak ve kadastro komisyonları adı altında birleştirildiği ve bu komisyonlara tapu dairelerinin azami yardımı da temin edildiği takdirde yeniden 5.000 memurluk kadro ile 10 milyonluk teşkilât masrafına hacet kalmaksızın Toprak İşleri adı altında toplanabilecek.

Kadastro, tapulama, iskân ve dağıtım işlerini bir elden başarmanın mümkün olabileceği kanaatinde bulunuyoruz.

İş Tablosu:

A. Toprak Komisyonlarının Yapmakta Olduğu İşler

1.) El konulan yerin evvela genel sınırının tahdidi.

2.) Bu sınır içinde arazisi olanların ellerindeki arazinin belli olmayan sınırlarının işaretlenmesi ve kanunun 11. maddesi gereğince arazisine ait beyan kâğıdını doldurup komisyona vermesi.

3.) 2. fikra mucibince toplanan beyan kâğıtlarının gerçeğe uygunluğunu tasarruf belge ve dayanaklariyle arazi üzerinde inceleyerek devlete, vakfa ve şahıslara ait araziyi belli etmek.

4.) 3. fikradaki tetkikat sırasında arazinin kroki veya haritası yapılarak miktarının belli edilmesi.

5.) Dağıtılacak arazinin ölçülmesi ve sıhhatli haritalarının yapılması.

6.) Toprak ihtiyacı içinde bulunan topraksız veya az topraklı çiftçilerin aile adedi ve ihtiyaç dereceleriyle az topraklıların ellerindeki toprak miktarının tesbit edilmesi.

7.) 5. fikra mucibince vücuda getirilecek haritalar üzerinde 6. fikra gereğince yapılacak tesbite nazaran dağıtım planlarının hazırlanması ve bunların araziye intikal ettirilmesi.

8.) Toprak dağıtılan çiftçilerin kredi ihtiyaçlarının tesbiti ve bunlara ait cetvellerin vücuda getirilmesi.

9.) Dağıtılan toprakların çaplarının çıkarılması ve tapu idaresince tescillerinin yaptırılarak ipotek kayıtlarının tesis ettirilmesi.

B. Kadastro Komisyonlarının Yapmakta Olduğu İşler

1.) Kadastrosu yapılacak yerin evvela genel sınırının tahdidi.

2.) Kadastrosu yapılacak yerde gayrimenkulü olanların muayyen müddet içinde kadastro komisyonuna gerekli beyannamesini doldurup vermesi ve gayrimenkulünün hudutlarının belli edilmesi.

3.) 2. fıkra mucibince toplanacak beyannamelerle tasarruf belge ve dayanaklarına göre gayrimenkulün arazi üzerinde tahdidinin yapılması suretiyle mal sahibinin ve hudutlarının belli edilmesi.

4.) 3. fıkradaki tetkikat sırasında gayrimenkulün sınırlarını gösteren tasarruf krokilerinin tanzimi.

5.) Kadastrosu yapılan arazinin ölçülerek kadastro haritalarının yapılması.

6.) 3. ve 4. fıkralar gereğince yapılacak incelemelerle hazırlanacak krokiler ve toplanacak beyannameler üzerinden komisyon tetkikatının yapılması.

7.) Komisyon kararı veçhile tapu kütüklerinin tanzimi ve çaplarının çıkarılarak müracaat eden mal sahiplerine verilmesi.

C. Tapulama Kuruluşunun Yapacağı İşler

1.) Tapulanacak bölgenin evvela genel sınırının tahdidi.

2.) Tapulama işi ilân olunan yerlerde gayrimenkul sahiplerinin gayrimenkullerine ait belli olmıyan sınırları işaretlerle belli etmesi.

3.) Tapulama memuru tarafından vergi kayıtlarına ve ibrâzı halinde tasarruf belgelerine göre arazi üzerinde gerekli incelemelerde bulunarak gayrimenkullerin ve sahiplerinin tayin edilmesi.

4.) 3. fıkradaki inceleme sırasında gayrimenkullerin sınırlarının tahdid ve yüzölçümlerinin tahmin edilmesi ve krokilerinin düzenlenmesi.

5.) Tapulama müdürü tarafından 3. ve 4. fıkralara göre hazırlanacak belgelere dayanılarak ikinci bir inceleme yapılması.

6.) Tapulama müdürünün yapacağı inceleme sonucuna göre onayacağı tutanaklar üzerinden gayrimenkullerin sahipleri adına tapu kütüklerine geçirilmesi ve tapu senetlerinin verilmesi.

Görülüyor ki, toprak komisyonları ile 1., 2., 3., 4., 5. ve 9. maddelerde

hülâsa edilen işleri tamamen hukuki ve teknik bakımlardan aynı mahiyeti taşımaktadırlar.

6. maddede hülâsa edilen işlerde ayrılık görülmekte ise de hakikatte bunların da birleştirilmesi kolaylıkla mümkündür.

7. ve 8. maddeler toprak komisyonlarının devam eden işleridir.

Tapulama kanunu tasarısına göre kurulması düşünülen teşkilâta verilmek istenilen ve 6 maddede hülâsa olunan işler ise (ölçü ve harita konusu hariç) toprak komisyonları ile kadastro komisyonlannın bugün için görmekle yetkili bulunduğu mukabil fikralarda gösterilen işlerden başka bir şey değildi.

ERZİNCAN'DA OKUL DURUMU[2] (?)*

Okulun çeşidi	Okul sayısı			Öğretmen ve eğitmen				Eğitmen sayısı
	Acık	Kapalı	Toplam	Asil	Vekil	Acık	Toplam	
Özel saymanlıktan aylıklı öğretmenli	49	4	53	87	17	7	111	-
Enstitü mezunu öğretmenli	10	1	11	10	-	1	11	-
Bağımsız eğitmenli	146	-	146	-	-	-	-	146
Enstitü mezunu öğretmenli-eğitmenli	27	-	27	27	-	-	27	27
Özel saymanlıktan aylıklı öğretmenli ve eğitmenli	8	-	8	7	2	-	9	9
Pansiyonsuz bölge okulu	7	-	7	12	-	-	12	6
Pansiyonlu bölge okulu	-	-	-	-	-	-	-	-
Gezici başöğretmen	-	-	-	14	-	-	14	-
Toplam	247	5	252	157	19	8	184	188

Okulun çeşidi	öğrenci sayısı			Öğrenim çağındaki çocuk sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kız	Toplam
Şehir ilkokullarında	1.533	937	2.470	1.905	1.424	3.329
Köy ilkokullarında	4.862	2.802	7.664	6.215	4.801	11.016
Eğitmenli okullarda	2.772	1.667	4.439	4.540	3.265	7.805
Toplam	9.167	5.406	14.573	12.660	9.490	22.150

Okulun çeşidi	Öğrenci sayısı		
	Erkek	Kız	Toplam
Orta okul	200	51	251
Erkek orta sanat okulu	139	-	139
Akşam kız sanat okulu	-	145	145
Toplam	339	196	535

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 27, Belge No: 250.

2 Belgeyi yazan belirsiz. --d.n.

ERZİNCAN'IN TARİHİ VE 1939 DEPREMİ[1] (?)*

Doğu yaylalarının üzerinde bulunan Erzincan, aynı isimdeki ovanın ortasında ve bu ovadan geçen Karasu'yun kuzey kıyılarında kurulmuştur. 1.200 rakımında bulunan ova, 2.500-3.000 metre yüksekliğe varan Keşiş, Sipikör, Çimendağ, Karadağ, Munzur ve Mercan dağları arasında uzanıp 15-45 kilometre ebadındadır.

Bu ova doğuya Sansa Boğazı, batı kuzeye Çardaklı, kuzeye Gerçe ve güneye Kemah boğazlarile açılır. Ova ve onu çevreliyen dağların jeolojik teşekkülâtı vaktile ovanın bir iç deniz olduğunu meydana çıkarmaktadır.

Erzincan ovasının geniş ve mümbit oluşu ve bilhassa dört ana istikamete giden ticaret ve askeri yolların tam kavşak noktasında bulunuşu Erzincan'ı tarihin her devrinde önemli bir merkez hâline koymuştur. Milattan evvel; Sümer-Akat İmparatorluğu hudutları içinde bulunan Erzincan, Asur hükümdarı Tiğlat Falasar zamanında zaptedilerek Asur Devleti sınırları içine alınmıştır. Fakat aynı sıralarda Anadolu'da hükümran olan Eti İmparatorluğu, Asurlarla yaptığı savaşlar sonunda galip gelmiş ve birçok yerler meyanında Erzincan da Asurların elinden çıkarak Etilere geçmiştir. Eti idaresinde ne kadar zaman kaldığı sarahaten belli olmıyan ve Etilerden sonra sırasile Lidya, İran-Pers İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'na katılarak milâttan önce bu kadar karışık bir durum arzeden Erzincan, milattan sonra da Romalılar, İslâmlar ve Türkler tarafından uzun müddet paylaşılamıyarak ve her zaman kuvvetli tarafin ihtirasını üzerine çeken bir bölge olarak kalmıştır.

Bizans İmparatoru Jüstinyen'in Emevilerden Abdülmelik'in hücumu karşısında ricat ederek 699 yılında İslam İmparatorluğu'na ilhak edilen Er-

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 29, Belge No: 268.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

zincan, 859 yılında devamlı savaşlar sonunda tekrar Bizans idaresinde kaldı. Ancak 1071 Malazgirt Savaşı sonunda bütün Doğu Anadolu ile beraber Erzincan da artık Rum ve Bizans hâkimiyetinden tamamen kurtularak tarih karşısında hakiki sahibi Türklere mal edildi. Bundan sonra Kemah'ta kurulan Mengüçler Devleti'ne tabi olan Erzincan, 1352 tarihinde Anadolu Selçuklu İmparatorluğu'na ilhak edilmiştir. Daha sonra Akkoyunlular idaresine geçen Erzincan, Fatih Mehmet ile Uzun Hasan'ın Tercan yakınında Otlukbeli mevkiindeki çarpışması neticesinde ve Fatih Mehmed'in galip gelmesi üzerine 1473 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı.

Birinci Cihan Harbi'ne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir vilâyeti hâlinde kalmakla beraber bazen yakınındaki Dersim sakinlerinin baskınlarına, soygun ve şekavetlerine, bazen kendi içindeki Ermenilerin menfur hareket ve ihanetlerine, bazen bu iki menfi unsurun gizli fakat müşterek zulümlerine sahne olan Erzincan, Birinci Cihan Harbi'nde Erzurum'un düşmesile 02.07.1916'da Rus işgaline uğradı. İki yıl işgalin bütün acılarını tadan Erzincan nihayet 13.02.1918'de kurtularak anavatana kavuşmuştur.

İkinci Cihan Harbi'nden önce doğunun en güzel ve mamur bir şehri olan Erzincan'ın 16.000 nüfusu vardı. 1938'de trenin gelmesi şehre yeni bir canlılık vermiş ve iktisaden yükseltmişti. Fakat 26-27 Aralık 1939'daki büyük zelzele felâketi, tek başına bir varlık olan Erzincan'ı tamamen yok etti. Bu zelzelede Erzincan şehri ve merkez bucağına bağlı köyler 19.000 kişi kurban vermiş ve şehirde bulunan 6.601 ev ve 923 dükkân kâmilen yıkılmıştır. Zelzeleyi müteakip yapılan yardımlar Erzincan'ın yarasını sarmaya kâfi gelmemiştir. Çünkü plansız bir çalışma ve hesapsız bir harcama bu yardımı başarısızlığa götürmüştür.

Bütün milletin içten bir sızı ve derin bir hassasiyetle takip ve hiçbir hususta esirgemediği geniş yardımından başka dünya milletlerinin insani hislerle el uzatmaları ve maddi yardımları; devletin muhtelif bakanlıklar bütçelerinden bugüne kadar yaptığı yardımla yine Kızılay'ın bugüne kadar ve kayıtlara müsteniden yaptığı 1.079.725 lira nakdi yardımdan başka 563.865 metreküp mamul kereste, 84.550 kilo çivi ve önemli miktarda muhtelif yapı malzemesi göndermesine karşılık yeni Erzincan'ın tamamen kurulduğunu sanmak çok acı bir hayal olur.

Zelzele gününden 1947 yılı sonuna kadar tamamlanacak binalar da dahil olmak üzere yapılan işler şundan ibarettir:

1.080 ailenin gayri sıhhi ve milli; ahlâki, içtimai geleneklerimize hiç uymıyan bir şekilde yerleştirilip oturduğu; 90 pavyon, 38 devlet veya müesse-

selerce yaptırılan ev, 11 şahıslar tarafından yaptırılan ev. Bir otel, bir gazino, yedi resmi daire veya müessese, 24 dükkân, biri orta ve biri ilk olmak üzere iki okul.

Bunların dışında İnönü abidesinin heykel kısmı tamamlanmış ve stadyum, park ve asri mezarlığın ihata duvarları yaptırılmıştır. Şehrin plana göre kurulması muhitin fakirliğinden dolayı geniş ve murakabeli bir devlet yardımına ihtiyaç göstermektedir.

Bugün mevcut halkın büyük bir kısmı istasyonun hemen kuzeyinde kurulan muvakkat şehirde oturmaktadır. Burada halk tarafından 960 ev ve 500'e yakın dükkân yaptırılmıştır. Bu ev ve dükkânlar tahta barakalar halindedir. Yeni şehir, muvakkat şehrin kuzeyinde ve muvakkat şehirle süvari kışlası arasındaki sahada kurulmaktadır. Hâlen şehrin 12.600 nüfusu vardır. Halk, birbirinden ayrı kümeler hâlinde olmak üzere muvakkat şehir, yeni şehir ve şehre yakın köylerde oturmaktadır. Belediyenin atıl durumu, halkın dağınık yaşayışı ve şehrin intizamdan mahrum oluşu; buradaki insanları asrın icabı olan medeni bir hayattan mahrum bırakmaktadır. Şehirde elektrik yoktur. Köhne bir motor varsa da radyoları bile çalıştıramamaktadır. Şehre 30 kilometre mesafede bulunan Girlevik şelalesi büyük bir enerji kaynağı olmasına rağmen bundan faydalanmak için fiili bir teşebbüs henüz yoktur.

HAKKÂRİ'DE AŞİRETLER[1] (?)*

Vilâyet dahilindeki aşiretler;

1. Ertuş aşireti
2. Pünyaniş aşireti
3. Dostki aşireti
4. Oramar aşireti
5. Diri aşireti
6. Gevdan aşireti
7. Jirki aşireti
8. Mamhuran aşireti
9. Kaşuri aşireti
10. Göyan aşireti

1. Ertuş Aşireti

Hakkâri merkez kaza mıntıkası dahilinde oturan bu aşiret Ertuş adında bir adamın 12 oğlundan teşekkül eden ve bugün oğullarının adlarını taşıyan 12 kabileden ibarettir.

1) Şerefhan kabilesi: Şeref adındaki en büyük oğlunun kabilesi olup Başkale kazasında bulunmaktadır.

2) Sidan kabilesi: Sit ismindeki ikinci oğlunun kabilesi olup Başkale kazasında bulunmaktadır.

3) Yezdinan kabilesi: İzzettin ismindeki üçüncü oğlunun kabilesidir.

4) Alan kabilesi: Ali adındaki dördüncü oğlunun kabilesidir.

---

* Fon Kodu: NSS, Seri No: 03, Dosya No: 111, Belge No: 399.

1 Belgeyi yazan belirsiz. –d.n.

5) Halilan kabilesi: Halil isimindeki beşinci oğlunun kabilesidir.

6) Mahmut Piran kabilesi: Mehmet adındaki altıncı oğlunun kabilesidir.

7) Ağustan kabilesi: Hağuşto adındaki yedinci oğlunun kabilesi olup bu kabile Şatak ve Gürpınar kazalarında oturmaktadırlar.

8) Zevgan kabilesi: Zevk adındaki sekizinci oğlunun kabilesi olup bunlar göçer bir hâlde kışın Cizre ve Silopi mıntıkalarında ve yazın da Beytuşşebab ile Şatak arasındaki yaylalarda bulunmaktadırlar.

9) Mamhuran kabilesi: Mamhor adında dokuzuncu oğlunun kabilesidir.

10) Gevdan kabilesi: Gevdo adındaki onuncu oğlunun kabilesidir.

11) Jirki kabilesi: Jirki adında on birinci oğlunun kabilesidir.

12) Kaşuran kabilesi: Kaşur adındaki on ikinci oğlunun kabilesi olup bu dört kabile de Beytuşşebab mıntıkasında bulunmaktadır.

Bu aşiretin 13. oymağı olan ve 13. oğlu Hacı'nın ismini taşıyan Hacan kabilesi, göçer hâlde oldukları için 1926 Türkiye-Irak tahdidi hududunda Irak topraklarında kalmış olup Türkiye'de hiçbir ferdi yoktur.

Ertuş aşiretine mensup bütün oymakların hâlen Çukurca nahiyesine bağlı bulunan Ertuş köyünden ayrılarak bugün bulundukları yerlerde yerleştikleri bu aşiretler tarafından söylenmektedir. Yukarda adları sayılan kabilelerden Jirki, Kaşuri, Gevdan, Mahmuranlılara mensup bir kısım halk ve üç, beş haneden ibaret olmak üzere bulundukları yerlerden ayrılarak merkez kazasının muhtelif yerlerine gelerek yerleşmişlerdir. Bunlardan 60 hane 300 nüfusa yakın Mahmuranlı, Livin nahiyesine bağlı Dirzengil, Menevşan, Billuh, Zarnis köylerinde oturmaktadırlar. Yine Livin nahiyesinin Kemuta, Nevgüzan köyünde 25 haneye yakın 100 nüfuslu Gevdanlılar mevcuttur. Merkezin, Camikan, Sirta, Tal ve Baz köylerinde 80 hanede nüfusları 400'ü bulan Jirkililer mevcuttur. Yine merkezi Rumtik, Davuş ve Tal köylerinde bulunan Jirkililer mevcuttur. 15 hanede nüfusları 60'a varan Kaşurililer iskân edilmiştir.

Esas Ertuş köyünde Ertuş aşiretinden ve muhtelif kabilelerden mürekkep 100 hanede 600 nüfus mevcut olup, bu mıntıkalarda toplanmış ve yerleşmiş bu kabileler içinde silah mevcut değildir. Kâmilen oturaktırlar.

2. Pünyaniş Aşireti

Bu aşiret kısmı küllisiyle Yüksekova bölgesinde oturmaktadırlar. Mühim bir kısmını da merkez kazasının Çukurca nahiyesinde ve nahiyenin Sivişik, Pinyaniş, Marufan, Serani, Bilican, Telisan köylerinde oturak bir hâlde bu-

lunmakta olup bu mıntıkada bulunanlar 400 hanede 2.500 kadar nüfusa maliktirler.

Yüksekova mıntıkasında bulunan aşiret ihtiva ettiği dört muhtarlığa ayrılmış olup, muhtarlığa bağlı köyler bervechi atidir.

1) Hırvata muhtarlığı: Anur, His, Kadiyan, Halidabat, Kiyat ve Kebil.

2) Heleyis muhtarlığı: Şakitan, Hıvhıs, Köşk, Şatak, Nevdivan, Kertenis, Küveri ve Birbiri.

3) Matulanis muhtarlığı: Avaispi, Haleşpi, Piyaniş, Sekrana, Şavita, Şirvan, Dirik, Nasırgan, Ardal ve Veysik.

4) Bovanis muhtarlığı: Dedin, Avert, İsmaillik, Sisar, Deris, Niriz, Zeyve, Kanireş köylerinden ibarettir.

Bu aşiretin ayrıca bir kısmı da Başkale kazası köylerinde meskûndur. Ve tamamen oturaktır. Birkaç köyü, Piyanis, Sekrana, Şavita, Şirvan, Haspi, Dirik ve Matalonis, yazın Kandil Dağı ve Herik Suyu kenarlarındaki yaylalara çıkarlar.

Bu aşiretin reisi Kerem Zeydan'dır. 54 yaşında olan bu şahıs evli olup, dördü kız ve üçü erkek olmak üzere 7 çocuğu vardır. Bu aşiretin nüfusu 1.070 kadar olup, 193 haneden ibarettir.

Bu aşiretin elinde silaha tesadüf edilmemekte olup, hükûmet tarafından bekçi ve bekçi muavinleri sıfatiyle verilen silahlarından başka silah yoktur. Bu aşiretin öteden beri Giravi, Oramar ve Dostki aşiretleriyle husumetleri mevcut olup, sebepse, Giravi aşiret reisi İsmail Ağa'nın 1929 senesinde Hakkâri'yi bastıkları zaman Kerem Zeydan'ın aşiretle birlikte ordu kuvvetlerine katılarak Giravi aşiretini tenkil etmesinden ileri gelmektedir. Oramar aşiretiyle aralarındaki husumet ise, 1926-1930 senelerinde vuku bulan Oramar isyanının tenkiline Kerem Zeydan'ın ordu kuvvetleriyle müştereken hareketinden ileri gelmektedir. Dostki aşiretiyle husumet sebebi ise, 1930 isyanında ordu kuvvetleriyle birlikte tenkil hareketine iştirak eden Pinyaniş ve Dostki aşiretleri tenkil esnasında yekdiğerinden başka şahsiyetlerin öldürülmesinden ileri gelmektedir. Bu aşiret Şemdinli isyanında ordu kuvvetleriyle de tenkil harekâtına iştirak ettiğinden Herki aşiretiyle de husumeti vardır.

Bu aşiretin hiçbir zaman devlete karşı bir isyan hareketi görülmemiştir. Mıntıkada vuku bulan bütün isyanlara ordu kuvvetlerine karışmak suretiyle tenkil harekâtına iştirak etmiştir.

3. Dostki Aşireti

Merkezi Bedava köyü olan bu aşiret, tamamen ve kâmilen oturaktır. Bu aşiretin ihtiva ettiği köyler, beş muhtarlığa ayrılmış olup, bağlı olan köyler bervechi atidir.

1) Befrican muhtarlığı: Gevrik, Yivyan, Menkan, Alikan ve Sivana.

2) Ayır muhtarlığı: Baştazil, Besitki, Halkan köyleri.

3) Hacyan muhtarlığı: Mirgan, Hanihacı, Pişkasır, Rezik köyleri.

4) Şahkulurt muhtarlığı: Zivesor, Dipe köyleri.

5) Kulurt muhtarlığı: Varagöz, Menişte, Serengil köyleri.

Bu aşiretler Migan köyünün Gepiri, Pişkasır köyünün Şeyhhacı, Şahkulurt köyünün Berdereş, Kulurt köyünün Mikrcin, Sergil ve Varagöz köylerinin Kanisor, Zivesor ve Hacıyan köylerinin Zevyadereş, Halkan ve Ayır köylerinin ise Maval mevkilerindedirler. Yaz için yaylak yerlerde aşiret reisi Perihan Özcan'dır. 60 yaşında olan bu şahıs evli olup, beşi erkek ve ikisi kız olmak üzere yedi çocuğu vardır.

Bu aşiretin nüfusu 1.049 olup, 312 haneden ibarettir.

Şimdiye kadar ellerinde gizli bir silaha tesadüf edilmeyen bu aşiretin bekçi ve bekçi muavini sıfatiyle hükûmetin verdiği silahlardan başka silahları yoktur.

Bu aşiretin Oramar aşiretiyle husumetinin sebebi, 1930 senesinde ve Oramar isyanında ordu kuvvetleriyle birlikte tenkil harekâtına iştirak etmesinden ve bilahare Oramar Dostki mıntıkalarına tek bir ağanın hükmetmesi davasından ileri gelmiştir. Pinyaniş aşiretiyle husumet ise, genc Oramar isyanında ordu kuvvetleriyle birlikte tenkil harekâtına Pinyaniş ve Dostki aşiretlerinden bazı şahısların yekdiğerlerini öldürmelerinden ileri gelmektedir. Bu aşiretin devlete karşı sadakati normaldir. Evvelce hükûmete isyanına ait hiçbir emareye tesadüf edilmemiştir.

4. Oramar Aşireti

Merkezi Oramar köyü olmak üzere bu aşiret tamamen oturak olup ihtiva ettiği köyler iki mıntıkaya ayrılmıştır. Bu muhtarlıklara bağlı köyler şunlardır:

1) Oramar muhtarlığı: İştazin, Babovar, Şerpil, Şemsik, Nispiran, Sat, Hıyarta, Campan köyleri.

2) Kinyaniş muhtarlığı: Şıyhmaman, Bünye, Şüke, Sivi köyleridir. Bu aşiretin yaylak yerleri Sat köyünün Serisar, Oramar köyünün Mirgezer, Şüke

köyünün Rezgar mevkileri olup, diğer köylüler Oramarlılarla beraber Mirgezer, Birgine mevkilerine yaylaya çıkar.

Aşiret reisi merhum Sito Ağa'dır. Bu şahıs Oramar isyanı ile ilgili olduğundan Irak'a firar ederek burada ölmüştür. 1930 Oramar isyanı ile ilgili olan bu Sıddık da Irak'a firar ederek hâlen hududumuza pek yakın bulunan Irak'ın Nirve köyünde oturmaktadır. Şimdi ise Oramar'da aşiret reisi Sifli'dir. Çocuğu yoktur. Şükrü'nün ise, 35 yaşında iki evli ve bir erkek çocuğu mevcuttur.

Bu aşiretin nüfusu 1.000 kadar olup, 160 haneden ibarettir.

Bu aşiretin şimdiye kadar ellerinde gizli bir silaha tesadüf edilmemiş ve hükûmet tarafından bekçi ve bekçi muavini sıfatıyla verilen silahlardan başka silah yoksa da Irak'ın Nirve köyünde oturan Sıddık tarafından her an için silah temini ve verilmesi varidi hatırdır.

Bu aşiretin Pinyaniş ve Dostki aşiretlerine karşı hissedilir derecede husumeti vardır. Pinyaniş aşiretine karşı husumetinin sebebi 1926 ve 1927 isyanında aralarında çarpışma vuku bulmasındandır. Dostki aşireti ile husumetinin sebebi ise, Oramar aşiretine yakın bulunan Dostki aşiretine ait köylere Ali Ağa'nın ve kardeşi Şükrü'nün ağalık maksadıyla el uzatmasından ve 1930 isyanında Dostki aşiret reisi Ferhan'ın aşiretiyle hükûmet kuvvetlerine iltihak etmesi ve Oramarlılara karşı savaşmasından ileri gelmektedir. Bu aşiretin Başkale'deki Merzike aşiretine mensup bir şahsı kaçakçılık sırasında vurmaları üzerine mezkûr aşiretle de aralarında kan gütme mevcuttur.

Bu aşiretin devletimize karşı yapılan isyanla ilgili asilerinin ve birçoklarının imhası ve bir kısmının da Irak'a firarlarından sonra Cumhuriyet Hükûmeti'nin satvet ve azametini anlayarak orta derecede bir bağlılık göstermekde iseler de hâl ve istikbalde kendilerine itimat etmek sureti katiyede caiz değildir. Zira bu aşiret hiçbir sebep yokken Irak'taki Şemberzan'ın teşviki ile biri 1926 senesinde Sito Ağa ve diğeri 1930 senesinde Sito'nun oğlu Sıddık tarafından hükûmete karşı isyan etmiş, kuvvetli ve kudretle temkil kuvvetleri karşısında her iki isyan da bastırılmıştır.

5. Diri Aşireti

Merkezi Bacirge nahiyesine bağlı Diri Deresi olan bu aşiretin ihtiva ettiği köyler beş muhtarlığa ayrılmıştır. Bu muhtarlığa bağlı köyler şunlardır:

1) Pirzalan muhtarlığı: Çardıvar.

2) Memkava muhtarlığı: Dar, Kapurt, Nibarielber, Paylan,

3) Dilezi muhtarlığı: Merkez Şekranı, Nerdivan, Arınç, Belük, Şeyhsebin.

4) Şahi muhtarlığı: Bacirge, Mori, Sorkhan, Medresel, Zivekevkap.

5) Soryan muhtarlığı: Zerbil, Basan, Bulanbasan, Ayvar, Kuleder köyleridir.

Bu aşiret tamamen oturaktır. Oturduğu köyler yukarda sıralanan muhtarlıklara bağlı köylerdir.

Bu aşiretten Bacirge nahiyesi halkı Kasran Deresi kenarına ve diğer köyler hallu kendi köyleri önünden geçen dereler kenarına yaylalara çıkarlar. Ayrıca hususi yaylaları yoktur.

Aşiret reisi, merhum Rüstem Bey olup bu şahsın vefatından sonra yerine kardeşinin oğlu Hasan Tello geçmişse de, Hasan Tello'nun sakini bulunduğu Siro köyü tahdidi hudutta İran'a verilmiş olduğundan Türkiye'de diğer aşiretlerine riayet eden belli başlı kimse yoktur. Aşiret reisi olan Hasan Tello, İran'da oturduğundan yaş ve çocukları tesbit edilememiştir. Bu aşiretin nüfusu, 1.325 kadar olup, 188 haneden ibarettir.

Türkiye topraklarında bulunan ve şimdiye kadar ellerinde gizli silaha tesadüf edilmeyen bu aşiretin hükûmetin verdiği bekçi teşkilâtı silahından başka silahı yoktur.

Evvelce Bacirge nahiyesi müdürü bulunan bu aşiretin reisi Rüstem Bey öldükten sonra yerine kardeşinin oğlu Hasan Tello geçirilmiş ve 1926 senesinde kendisi Mori köyünde otururken, Bacirge nahiyesine bağlı bulunan ve kendi aşiretine mensup bu köy halkının teşvikiyle Bacirge Jandarma Karakolu'nu basma teşebbüsünde bulunduğunu haber alan karakol komutanı karakolu tahliye ettiği sırada karakolu basmaya gelen Hasan Tello'nun kardeşi Bacirge'ye girdiği sırada attan düşerek ölmüş ve bunun üzerine Hasan Tello karakolu yağma ederek, İran'a firar etmiş olup, hükûmetin affi üzerine beraberinde bulunan köylüler tekrar gelmişlerse de Hasan Tello bu aftan istifade ettirilmediğinden İran'da kalmıştır. Bu aşiretin durumu, iyi görülmekte ise de, atide kendilerinden bir maide beklenemez.

6. Gevdan Aşireti

Bu aşiret Beytuşşebab kazasının Faraşin mıntıkasında bulunmaktadır.

Aşiret tamamen oturaktır. Oturduğu köyler, Hama, Tufur, Cempi, Bezel, Isırvan, Keçifkeleş, Kaçıtbahram, Köbik, Tangıhane, Kendal, Kanik, Birduhan köylerinde oturmaktadırlar.

Bu aşiret, Meydanızengil, Celebeş, Belesinti, Meydanıdavut yaylalarına çıkarlar. Bu aşiretin reisi İsmaili Tahir, Şahpar oğlu Tayfur, Üzeyir oğlu Yu-

suf, Mahmut oğlu Mehmet'tir. İsmaili Tahir, 50 yaşında olup, üç evlidir. Üç oğlu, iki kızı vardır. Şahpar oğlu Tayfur, 45 yaşında, iki evli, üç oğlu ve bir kızı vardır. Üzeyir oğlu Yusuf, 40 yaşında iki evli, üç oğlu ve dört kızı vardır. Mahmut oğlu Mehmet 42 yaşında, bir evli, bir oğlu ve dört kızı vardır.

Bu aşiret, 1.179 nüfuslu 234 haneden ibarettir.

Silahları yoktur.

Gevdan aşireti, Jirki aşiretiyle muhasım bir vaziyettedir. Sebebi, işbu aşiret Jirki eski aşiret reisi İsmail oğlu Yahya'yı öldürdüklerinden ileri gelmekte olup, iki aşiret arasında çarpışma olmamıştır. Bu aşiret 1926 senesinde Nordoz'da ikamet eden Abdülkerim ile Livin'de oturan İsmail Ağa'nın teşvikiyle şapka ve yeni harflerin kabul edilmesinde muhalif bulunmaları yüzünden isyan etmişlerse de, hâlihazır durumlarına göre hükûmete sadıktırlar.

7. Jirki Aşireti

Beytuşşebab kazasının Tanin Dağı ile Kata Dağı arasında yerleşmiştir. Bu aşiret tamamen oturaktır. Oturduğu köyler: Gelejir, Balakan, Barzan, Geyman, Kespiyaniş, Bişi, Cemhaski, Zerbil, Bigavga, Kıtır, Pertevin, Bestan, Kotnis köyleridir.

Bu aşiret yazın Meydanıkuli, Meydanıcasus yaylalarında otururlar.

Jirki aşiret reisi Yahya oğlu Kervan, Ömer oğlu Kosti, Abdurrahman oğlu Ömer, Arap oğlu Kamil, Hamo oğlu Salih'tir. Yahya oğlu Kervan 30 yaşında, bir evli olup iki oğlu, altı kızı vardır. Ömer oğlu Hosto, 50 yaşında, iki evli, 4 oğlu, 3 kızı vardır. Abdurrahman oğlu Ömer 55 yaşında, iki evli, üç oğlu ve üç kızı vardır. Arap oğlu Kamil 50 yaşında, bir evli, iki oğlu ve üç kızı vardır. Hamo oğlu Salih, 50 yaşında, üç evli, dört oğlu ve iki kızı vardır.

Bu aşiret, 2.298 nüfus ve 322 haneden ibarettir.

Bu aşiretin elinde mevcut silahı görülmemiştir.

Gevdan aşiretiyle muhasım vaziyette olup, eski aşiretlerin reisi İsmail oğlu Yahya'nın Gevdanlılar tarafından öldürülmesinden ileri gelmektedir. Aşiret arasında müsademe olmamıştır.

Devlete karşı hâlihazır durumlarıyla sadık bulunmakta olup 1926 senesinde şapka ve yeni harflerin kabulü üzerine Nordozlu Ebabekir ile Livin'de oturan İsmail Ağa'nın teşviki ile isyan ettikleri anlaşılmıştır. Hâlen köylerinde iş ve güçleriyle ve sadık bir vaziyette uğraşmaktadırlar.

8. Mahmoran Aşireti

Beytuşşebab kazasının Mahmoran adını taşıyan bölgesinde bulunmaktadır. Bu aşiret tamamen ve kâmilen oturaktır.

Oturduğu yerler: Karacana, Kilithan, Serigivanda, Bingivanda, Sakgirkaç, Mezraa, Evrek, Kanireş, Bardakil, Kirgav köylerinde oturmaktadırlar. Bu aşiret yazın Meydanısaran, Meydanıbeybun yaylalarında otururlar.

Bu aşiretin reisi Hasan oğlu Ömer ve Hüseyin oğlu Salih'tir. Hasan oğlu Ömer, 50 yaşında, bir evli olup, iki oğlu ile iki kızı vardır. Salih'in de dört oğlu, üç kızı olup, 37 yaşında ve iki evli bulunduğu.

Mahmoran aşireti, 1.463 nüfus ve 226 haneden mürekkeptir.

Silahları yoktur.

Bu aşiretin diğer aşiretlerle bir husumet ve bir müsademesi yoktur. 1926 senesinde şapka ve yeni harflerin kabulü üzerine diğer aşiretler gibi, Nordozlu Ebabekir ve Livinli İsmail Ağa'nın teşviki ile hükûmete karşı bir isyanı mevcutsa da, hâlihazır durumu ile hükûmete sadık bir vaziyette bulunmaktadır.

9. Kaşuri Aşireti

Beytuşşebab kazasının Kaşuri adını taşıyan bölgesinde oturmaktadır. Aşiret tamamen ve kâmilen oturaktır.

Oturduğu köyler: Milise, Geremuz, Doli, Alamon, Şivrezan, Ariç, Aşuta, Mergan, Bite, Teştan, Kelitan, İde, Serisipi, Şivelizan, Minyaniş, Zavita köylerinde oturmaktadırlar.

Bu aşiret yazın Meydanıbelek yaylasında oturur.

Bu aşiretin reisi Hasso oğlu Hüseyin, Çöllü oğlu Hacı, Yusuf oğlu Nebi'dir. Hasso oğlu Hüseyin, 50 yaşında, iki evli olup, üç oğlu ve üç kızı vardır. Çöllü oğlu Hacı, 50 yaşında, iki evli, iki oğlu ve iki kızı vardır. Yusuf oğlu Nebi, 60 yaşında, bir evli, üç oğlu ve bir kızı vardır.

Bu aşiretin 1.405 nüfusu ve 355 haneden ibarettir.

Aşirette silah yoktur.

Bu aşiret Göyan aşiretiyle muhasım vaziyette olup çok eski zamanlarda Göyan aşireti tarafından Kaşuri aşiretine ait hayvanları talan etmesinden ileri gelmiş ve bu talanda Kaşuri aşireti tarafından Göyanlılardan 30, 40 kişi öldürülmüştür.

Devlete karşı hâlihazır durumlariyle sadık bulunmakta olup, 1926 senesinde şapka ve yeni harflerin kabulü üzerine ve Nordozlu Ebabekir ile

Livin'de oturan İsmail Ağa'nın teşviki ile diğer aşiretlerle birlikte isyan hareketleri mevcuttur.

10. Göyan Aşireti

Bu aşiret, Beytuşşebab kazasının Göyan Deresi, Dırahini ve Gerur mıntıkasında oturmaktadır. Aşiret tamamen ve kâmilen oturaktır. Oturduğu köyler: Dırahini, Nirve, Mihrap, Ceman, Kelhasan, Halet, Kılaban, Rupin, Kadın, Delekan, Sekerek, Hırmıyan, Deştalto, Bazyan, Gerikan, Şii, Hilal, Mijin, Siriş, Ziravik, Kalik, Billuh, Nirve, Şivit, Aluş, Gerur, Bucun, Rubuzik, Zevyan, Hodana, Merge, Hadriş köylerinde otururlar. Göyan aşireti yazın Tanin Dağları'yla Gelameli Dağı eteklerinde yaylalarda oturmaktadırlar.

Göyan aşiret reisi, Osman oğlu Temur, Abo oğlu Mirza, Şerif oğlu Nimet'tir. Temur, 60 yaşında, iki evli, üç oğlu ve dört kızı vardır. Mirza, 55 yaşında, üç evli, üç oğlu, iki kızı vardır. Nimet'in de, 60 yaşında olduğu ve iki evli, iki oğlu ile iki kızı bulunur.

Göyan aşireti, 8.875 nüfus ve 1.509 haneden ibarettir.

Bu aşirette silah mevcut değildir. Bu aşiret Kaşuri aşireti ile muhasım vaziyette olup Kaşuri aşiretine ait hayvanları talan ettiklerinden ve bu talan esnasında 30-40 kişinin öldürülmesinden ileri gelmektedir. Bu husumet ve talan keyfiyeti çok eski zamanlardan beri devam etmekte olup, tarihi malum değildir.

Devlete karşı hâlihazır durumlariyle sadık bir vaziyettedirler. 1926'da Gerur köylüleri müstesna, aşiretin diğer kısmı şapka ve yeni harflerin kabulünde hükûmete karşı isyan etmişlerdir.

Mıntıkamızda bulunan bu aşiretlerden başka Şemdinli civarında ve Irak'ta bulunan Herki aşireti mevcuttur.

Herki aşireti:

Irak'ın Akra kazasıyla İran'ın Mirgever nahiyesinde bulunmaktadır. Aşiret tamamen göçer bir hâlde olup, kışın Irak'ın Akra kazasında, yazın da İran'ın Nirgever nahiyesinde bulunur.

Aşiretin yazın yaylası İran'ın Nirgever civarı ve Türk hudududur. Aşiret reisi İsmail Seyit Han olup, 55 yaşında, üç evli, dört oğlu ve üç kız çocuğu vardır.

Aşiret miktarı 600 çadırdan ibaret 7.000 nüfusa maliktir. Makineli tüfek ve üç hafif makineli tüfek vardır.

Bu aşiret Irak'ta Zıbar kazası civarında bulunan Zıbar aşireti ile muhasım olup, 1943 yılı sonbaharında Nügeylan nahiyesinde bu aşiretle çarpıştığı ve

Zıbar aşiretinden iki kişinin öldüğü ve yine bu aşirete ait üç köyün Seyit Han tarafından talan edildiği ve bu husumetlerin hayvan hırsızlıklarından ileri geldiği.

Bu aşiret Irak Devleti'ne karşı zahiren sadık görünmekte olup, mamafih şimdiye kadar bu devlete karşı isyan ettiği vaki değildir.

DİZİN

YER ADLARI

A. Akpunar 188
Abcaağa 205
Abdalan 193
Abrank 207
Abuzut 9
Abvank 191
Acüzü 71
Adedi 101
Ağatırı 207
Ağbinek 189
Ağbuzut 191
Ağdaş 189
Ağdat 191
Ağıldere 205
Ağın 70, 71, 72, 87, 88, 99
Ağmezar 8
Ağrı 148, 149, 156, 162, 164, 172, 174, 175
Ahmediye 204
A. Karaveliyan 186
Akçadağ xii, 18
Akdağ 1, 2
Akdonat 88
Akpık 188
Akra 240
Akşehir 73
Aksiraf 168
Alacıksa 215
Aladağ 162
Alaettin (Alaeddin) 63, 65, 199
Alamon 239
Alibir 187
Alikan 235
Alikrak 21, 187
Alipaşa 126, 130
Alipiran 194
Allolar 208
Almalu 21
Aluş 240
Aluzan 20, 186
Amarıç 190
Amasya 131
An 211
Anadolu ix, 179-185, 209, 229, 230
Andiri 71
Angiğ 189
Ani 134
Ankara vii-x, xiii, 25, 32, 40, 62, 116, 151, 153, 161, 179
Anur 234
Anzevik 190
Apuşta 206
Arage 86
Arakil 63, 192
Arapkir 71, 86, 88; Çayı 71, 72, 88, 89
Aras 174
Arçük 188
Ardal 234

Ardus 205
Arduşin (Ardüşin) 6, 10, 26, 195
Ariç 239
Arik 189
Arınç 237
Armudan 215
Armutak 21, 187
Arnes 191
Arzink 195
Asto komu 206
Aşağı Pasin Bucağı 174
Aşağı Ğajik 191
Aşağı Karmurun 189
Aşağı Kemalan 20
Aşağı Köy (Aşağıköy) 21, 187
Aşağınorçinge 86
Aşağı Pasin 174, 175
Aşağı Pekeriç 207
Aşağı Perhangök 21, 186
Aşağı Sevik 195
Aşağı Şorik 194
Aşağıyabanlı 88
Aşiret Solhan 195
Aşkale 12
Aşkasor 63, 193
Aşuta (Aşute) 203, 239
Aşutka 71, 86, 87, 101
Aşvan 101
Avaispi 234
Avaz düzü 196
Avert 234
Avnik 66, 193
Avrupa 36
Ayır 235
Ayvar 237
Azakpert (Azapert) 9, 26, 188
Azizan 194
Aznafer 190

Baban 2
Babovar 235
Babu 207
Bacirge 236, 237
Badina 195
Bağır Dağı 209
Bağıştaş 101, 196, 197, 199
Bağlusa 194
Bağnik 71
Bahadin 71
Bahçe 194
Balaban Deresi 211
Balakan 238
Balıbeyi 204
Baluca 190
Bardakil 239
Bargisor 208
Barzan 238
Basan 237
Başkale 232, 234, 236
Baskil 93
Başkili 88
Başköy 101, 118, 211, 215
Başköyler 187
Basra Körfezi 210
Baştazil 235
Başvartinik 101
Batı viii
Bayburt 131, 213
Baz 233
Bazyan 240
Bedava 235
Befrican 235

Belesinti 237
Belük 237
Berdereş 235
Berho 10
Besitki 235
Bestan 238
Besteh 101
Bey Çayırı 219
Beytuşşebab (Beytüşşebap) 177, 203, 233, 237-240
Bezel 237
Bigavga 238
Bilece 191
Bilican 233
Billuh 233, 240
Bingivanda 239
Bingöl ix, xi, xii, 5, 6, 12, 16-20, 22, 25-28, 30-49, 51, 55, 63, 84-86, 92, 94-102, 105, 186, 209, 210; Dağı 209, 210
Biniziyar (Bin Ziyar) 53, 187
Birbiri 234
Birduhan 237
Birgine 236
Birican 190
Bişi 238
Bite 239
Bitlis 45, 183
Boğaz 131
Boran 194
Bovanis 234
Boyahane Deresi 12
B. Tekviran 186
Buban 21, 186
Bucun 240
Bugdaçor 208
Bulanbasan 237
Bülükân 67, 193
Bünye 235
Bursa 214
Büyük Armudan 206
Büyük Başköy 21
Büyüksu 6

Camiikebir 130
Camikan 233
Campan 235
Cankurtaran 196
Cansor 63, 192
Canut 6
Canbakli 190
Canbeyli 190
Ceban 194; Deresi 12
Cedit 130
Celebeş 237
Cemalan 53
Ceman 240
Cemhaski 238
Cempi 237
Cencige (Cenciğe) 118, 215
Cengerli 208, 210
Cibirköy 189
Ciligöl (Cilligöl) 12, 195
Cimin 118, 215, 216
Cingeri 215
Cönck 6, 191
Conur 208
Cumaçay 149
Cumhuriyet Caddesi 130
Cizre 201, 233

Çaldağı 88
Çaldıran 135

Çaltı 196-199; İstasyonu 87, 197; Vadisi 197
Çamkıran 71, 72
Çamurdere 206
Çan 85, 188, 215
Çanlı Manastırı 10
Çapakçur x, 1, 3, 6, 8-11, 13, 20, 27, 29-35, 37, 40, 42, 44-47, 53, 62; Cezaevi 31; Deresi 44, 45; Halkevi 13; Ovası 6
Çarbuhur Suyu 12
Çardaklı 229
Çardıvar 236
Çarsancak 85, 87, 101, 210
Çarşı Mahallesi 135
Çat 208
Çatak 12, 194; Geçidi 12; Suyu 12
Çatalkaya 88
Çatma 189
Çavereşi 12
Çavuşoğlu 129
Çemihini 193
Çemişgezek 88, 96, 101
Çemizeyni 9, 191
Çengiyan 12
Çerme 9, 85, 86, 190, 194
Çermeyi karir 189
Çevligişaman 195
Çiftekardeşler 127
Çiftlik 194
Çigoğlu 190
Çimehini 63
Çimendağ (Çimen Dağı) 210, 229; Yaylası 210
Çirik 194
Çiriş 187
Çirivangan 53
Çit 205
Çıknış 207
Çobandede 174
Çobantaşı 50
Çolek (Çölek) 20, 188
Çoruh 210
Çöpler 206
Çorak 205
Çörencil 205
Çötele 6, 11
Çuğ 191
Çukurca 203, 233

Dacirek 204
Dadıkân 156
Danzik 215
Danzı 206
Dar 236
Darabi 189
Darahini 1, 2, 3, 34
Daran 2
Davuş 233
Dedeli 149
Dedin 234
Delekan 240
Derebaşı 208
Deregen 86
Dereidizdan 63
Dere Mahallesi 127, 130
Deris 234
Dersim 209, 230
Dervişağa 129
Derviş mezrası 53
Deştalto 240
Deştil 190
Dijnik 53
Dik 2, 11, 21, 188

Dilezi 237
Dimlek 190
Dinarbey 190
Dinasor 193
Dingidar 72
Dinik 190
Dipe 235
Diri 3, 63, 193; Deresi 236
Dirik 234
Dirinan 63, 192
Dirzengil 233
Divir 208
Divriği 71, 86, 87
Divrik 135
Diyadin 148, 149, 161-163, 165, 166, 172
Diyarbakır 6, 11, 34, 45, 49, 52, 85, 135, 146, 147, 180, 183
Diyarbük (Diyarıbük) 2, 11, 63, 192
Dizdekar 86
Dizmori 189
Dizvas 191
Dırahini 240
Dodan 188
Doğu vii, viii, xii, xiii
Doğu Anadolu vii, 179-185, 230
Doğubeyazıt 148, 149, 162, 165, 172, 173
Doli 239
Dorni 195
Dumlu Dağları 210
Dügernan 188

Ebüşme 88
Ebutahir 91
Edebük 207
Efendi Deresi 53
Eğinik 205
Ehsenik 205
Ekrek 189
Ekrekhuma 204
Elazığ x, 6-9, 33, 35, 45, 46, 49, 59, 60, 66, 84, 85, 87-89, 91-95, 99-102, 105, 127, 146, 147, 180, 197, 209, 210
Eleşkirt 148, 149, 157
Elmalı 88, 188, 191
Emsalı 126
Enbiya 205
Erciş 149, 160, 162, 167-169, 177
Ergan 204
Ermenek 215
Ermeni kaçağı 207
Ertuş 233
Eruh 177
Erzani 189
Erzincan 6, 9, 19, 73, 74, 84, 86, 88, 92, 94, 95, 100, 101, 105, 107-119, 121, 124, 135, 146, 147, 204, 209-216, 218, 219, 228-230; Ovası 212, 229
Erzurum 6, 9, 12, 30-32, 40, 41, 43, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 135, 148, 172, 174, 209, 210, 212, 213, 219, 230
Esesi 118, 215
Eskiköy 2, 53, 54
Eskişehir 73
Eşkünizimyan 88
Evrek 239

Fahran 6, 8, 187
Fam 34
Faraşin mıntıkası 237
Finlandiya x, 13
Fırat 71, 88, 135, 197, 210, 21; Vadisi 197, 198

Gamarik 215
Gani Efendi Çiftliği 204
Garip 8, 11, 20, 187
Garni 207
Gayit (Ğayit, Gayıt) 8, 187, 193
Gaz (Ğaz) 63, 65, 66, 192
Gazik 186
Geçit Deresi 101
Geğeran 205
Gelarneli Dağı 240
Geldan 2
Gelejir 238
Gelinpertek 189, 206
Gembo 86
Gemişan 194
Genç x, 1, 4, 6, 8, 10, 11, 14, 16, 22, 24, 26, 27, 30, 34, 35, 41, 42, 45, 47, 49, 63-67, 85, 86, 99, 101, 105, 192, 195
Genç Tavus 195
Gepiri 235
Gercan Suyu 210
Gerçe 229
Geremuz 239
Gerikan 240
Germili 204
Gerur 240
Gevaş 160
Gevran 20, 188
Gevrik 235
Geylan (Geylân) 21, 194
Geyman 238
Girmevik 218; Girlevik şelalesi 231
Girnos 11, 63, 192
Girvan 191
Girvas 195; Gediği 10; Girvaz Geçidi 6
Gökdere 85
Gökse 206
Göksun 163
Göktaş 207
Gönük (Gönik) 6, 8, 12, 33
Göyan Deresi 240
Göynük Suyu 101
Gözerek 186
Gözir 53
Gözne 88
Guban Deresi 210
Gülabi Bey Camii 135
Gülahmet 130
Gülbe 188
Güldar 188
Güleyan 192
Güllüce 204
Gülpınar 203
Gülükân 193
Gümüşhane 209
Gürpınar 233
Gürüz 187
Ğaleban 195

Habibefendi 130
Hacan 63, 193
Haciyan 192, 194
Hacıcuma 130

Hacıhalil Köprüsü (Hacı Halil Köprüsü) 34, 47
Hacıköyü 208
Hacımetmet Konağı 88
Hacıyan (Hacyan) 235
Haçatur 191
Hadik 175
Hadriş 240
Haftariç 191
Hağik 206
Halı Fidanlığı 95
Hakistün 189
Hakkâri 200, 201, 203, 232, 234
Haleşpi 234
Halet 240
Halidabat 234
Halifan 195
Halistan 2
Halkan 235
Halveliyan 63, 66, 192
Hama 237
Hamur 149
Hamzan 12
Hancı Çiftliği 204
Hanihacı 235
Harabe 2, 63, 66, 186, 192
Hardişi 205
Hargin 168
Harik 189
Haror 189
Hasanan 192
Hasanbasri 130
Hasankale 131, 174
Hasanova 12, 194, 206
Hasköy 189
Haslı Uru 207
Haspi 234
Hastek 71
Haşikler 53
Havgis 215
Haydan 193
Haydarbey 168
Haylan 2
Haylani Kebir 192
Hazarşah 195
Hazıran 186
Hekari 201
Heleyis 234
Hepsor 192
Hergep 9, 191
Herik Suyu 234
Hestek 88
Hezerik 207
Hıdırdamı 101
Hılbeşan 193
Hılbuzun 186
Hınıs 12
Hınzırı 206
Hınzoru 204
Hırbuzun 195
Hırdal 12
Hırmıyan 240
Hırvata 234
Hıvhıs 234
Hıyarta 235
Hilal 240
Hilmige mezrası 86
Himsor (Hinsor, Hinşor) 85, 86, 189
Hirçik 190
His 234
Hodana 240

Hoğas xii, 18, 191
Holhol 9, 189
Hop 190
Horasan 148, 174, 175
Horhor 9, 189
Horopul 208
Horuç 205
Hosşkâr 188
Hovit 10
Hozakpur 71
Hozavit 191
Höbek 191
Hösnek 6, 188
Humlar 207
Hupus 9, 189
Hurs 6, 9
Hut 63, 192
Hünü 71
Hünyan (Hunyan) 63, 193, 194
Hüseyin Şıh 208
Hüsnek 215

Iğdır 172
Ilıç 86, 88, 102, 205, 206;
Köprüsü 199
Ilıca 131
Irak 178, 201, 233, 236, 240, 241
Isırvan 237

İçilce 121
İde 239
İdil Köprüsü 210
İhtik 215
İlbegi 190
İlemil 101
İliç 135
İmraniye 86
İnak 190
İnayik 71
İngüzük 189
İran 35, 162, 164, 178, 237, 240
İriski 215
İrşatlar 168
İskenderan (İskenderin) 21, 187
İslam 205
İsmaillik 234
İstanbul 22, 150, 153, 213
İştazin 235
İzmir 153

Japonya x

Kâbemescit 130
Kaçir 53
Kaçıtbahram 237
Kadana 130
Kadiyan 234
Kadıköy 191, 208
Kadımadrak xii, 8, 9, 18, 186
Kadın 240
Kağışna 207
Kağızman 149
Kâhırbaba 9
Kahmut 195
Kal'a kışlası 218
Kalan 2, 58, 96
Kale 195
Kalik 240
Kandil Dağı 234
Kanho 206
Kaniah 134
Kanik 237

Kani Kizik (Kanikızık) 2, 11
Kanireş 234, 239
Kanisor 235
Kanlıtaş mevkii 219
Kapukaya 126, 127
Kapurt 236
Karababa 8, 9
Karabalçık 195
Karabıyık 175
Karaca 189
Karacana 239
Karaçiyan 63
Karaçor 87
Karadağ 229
Karadigin 204
Karagöl 8
Karahamzan 194
Karahisar 209
Karakilise 204
Karakoçan 8, 9, 85, 99, 101
Karaköse 131, 148, 149, 162, 165
Karakulak 206
Karalyan 190
Karapınar (Karapunar) xii, 18, 21, 187
Karapolat 191
Karasu 71, 211, 216, 229
Karavelyan 21
Kargın 207
Karğapazar 194
Kârikörn 191
Karkışla 215
Karlıova 6, 9, 10, 12, 26, 34, 50, 194
Kars 137, 138, 140, 174, 175, 213, 224
Kartallık 12
Kasan 192
Kaşıkçı 12, 194
Kasıman 195
Kasımbağı 168
Kasran Deresi 237
Kata Dağı 238
Kavak Mahallesi 126, 130
Kayıt 33
Kaz 12
Kazviran 208
Keban 71, 87, 99
Kebil 234
Keçel Dağı 10
Keçifkeleş 237
Kelamus 207
Kelhasan 240
Kelhasi 193
Kelitan 239
Kelküran 2
Kelkürük 2
Kemah 21, 100-102, 134-136, 187, 199, 207, 210, 212, 213, 215-219, 229, 230
Kemalan 187
Kemaliye 71, 86, 87, 102, 196, 197, 199, 205
Kemhan 130
Kemuhi 88
Kemuta 233
Kendal 237
Kerküze 204
Kerran 194
Kertagameş 10
Kertenis 234
Keşiş 229; Dağı 210

Kespiyaniş 238
Kesren 208
Keteci 129
Kılaban 240
Kınana 206
Kırık 195
Kışla düzü 197, 198
Kıtır 238
Kızılca 207
Kızılçubuk 194
Kiğı ix-xii, 6-9, 12, 14, 18, 26, 27, 32-34, 36, 38, 47-50, 85, 100, 188, 209-212, 215-217, 219
Kilise 127
Kilithan 239
Kinyaniş 235
Kiran 187
Kirgav 239
Kirvaz 11
Kiy 204
Kiyat 234
Koçanlar 88
Koçgiri 88
Kohpinik (Kopinik) 71, 99
Konya 52
Kop 210
Koşan 9
Kotnis 238
Kozkışla 88
Kozlu 189
Köbik 237
Kömür 207; Çayı 210
Körboğa 8
Körikân 190
Kört 53
Körtedev 21, 187
Kös 21, 188
Köseömerağa 130
Köşk 234
Kötür 207
K. Tekviran 187
Kuleder 237
Kulink 12
Kulp 1, 11, 67
Kulurt 235
Kumek (Kumik) 8, 191
Kundusu 205
Kupar 1, 2
Kurtalan 176, 177
Kuruca 8; Dağı 8
Kuruçay 88, 205, 211-213, 215-217, 219
Kurudere 187
Kurukol 207
Kurutelek 216
Kuruyelek 204
Kuşçu Deresi 101
Kuşhane 8
Kutudere 215
Küçük Armudan 206
Küçük mezra 53
Kümbet 194
Küpesi 204
Kür 21, 188
Kürdan 190
Kürik (Kürük) 2, 11, 187
Kürktendi 204
Kürnel 2, 3, 11
Kürüman 188
Küveri 234

Lalapaşa 126
Lek 21, 186
Lice 1-3, 11, 34, 62, 67
Liçik 12, 194
Lincinek 53
Livin 233, 238, 240
Lotan 20, 188

Maden 91
Mahallebaşı 126, 127, 130
Mahmoran 239
Mahmudan 192
Mahmutlu 204
Maka 68
Malatya xii, 92, 180, 209, 210
Mans 206
Mansure 91
Mardin 180
Marik 207
Marufan 233
Masalla 186; Deresi 101
Maslahat 175
Matalonis (Matulanis) 234
Maval 235
Mazgirt 85, 87
Mazracık 187
Mecraacık 21
Medresel 237
Mehdiefendi 130
Melekan (Melekân) 63, 193, 195
Melikân 189
Melik Mengücek Türbesi 135
Memedan 193
Memkava 236
Mendeme başı 208
Mendeme K. Çukur 208
Mendo 47; Köprüsü 33
Mendürük 205
Menevşan 233
Menişte 235
Menkan 235
Mercan 189, 229
Mergan 190, 239
Merge 240
Mergemir 10; Tepesi 8
Meskâni Herdif 190
Meskâni karir 189
Metan 187
Meydanıbelek 239
Meydanıbeybun 239
Meydanıcasus 238
Meydanıdavut 237
Meydanıkuli 238
Meydanısaran 239
Meydanızengil 237
Mezraa 239
M. Geylan 188
Mığıkar 206
Mığısı 204
Mırvansı 207
Migan köyü 235
Mihrap 240
Mijin 240
Mikrein 235
Milise 239
Minyaniş 239
Miran Çayı 71, 72
Mirgan 235
Mirgever 240
Mirgezer 235, 236
Miri İsmailan 2
Miril 187

Mirzan Suyu 35
Mitini 204
Miyalan 188
M. Lotan 188
Modan 66, 193
Molla İbrahiman 192
Molla İsmailan 2
Mollaköyü 204
Mollaömer 191
Mori 237
Mozlar 191
M. Simsor 188
Mucuzlu 88
Muhundu 101
Mumcu Mahallesi 129
Mundolos 208
Munzur 97, 101, 209, 229;
Dağları 210; silsileleri 96
Muradan 2, 192
Muradiye 160, 162
Muradpaşa (Muratpaşa) 126, 129
Murat 1-3, 6, 8, 10, 11, 34, 63,
66, 87, 162, 210, 211
Mürit Dağı 210
Murtazan 193
Murun 190
Mustafa bey komu 207
Musun 149
Musyan 8, 188
Muş 6, 8, 10, 12, 19, 27, 45, 62,
101, 183, 209
Muşağa 191, 205
Müşekkek 207
Muşut 206
Mut 196
Muzik 162
Mzrayi Solhan 192
Narvil 198
Nasırgan 234
Navril 197, 198, 205
Nazımiye 9, 101, 215
Nederan 192
Nevdivan (Nerdivan) 234, 237
Nevgüzan 233
Nibarielber 236
Niketir 88
Nirgever 240
Niriz 234
Nirve 236, 240
Nispiran 235
Nodanlı 71
Nordoz 238
Nurik 10
Nügeylan 240
Nürkâh kariyesi 211

Oğnut 194
Oltu 174
Oramar 235
Orta Asya xi, 23
Ortaköy 21, 86, 187
Osmanpaşa 129
Osman Uşağı 190
Otlukbeli 230
Ovacık 101

Ölmez 189
Örene 168
Özalp 160

Paganik (Pağnik) 71, 208
Pakedon 187
Palandöken 126

Palo kazası 1
Palu (Palo) 1, 3, 8, 11, 85, 87, 99, 100, 105
Pargasor 190
Paşa mezrası 88
Paşikli 71
Pasinler 148, 174
Patnos 148, 149, 157
Paylan 236
Paymerk 2
Pekeriç şor. komu 206
Pekeriç Vank 208
Perhangök 186
Perho 195
Peri 9, 33, 85; Çayı 210; Suyu 9, 33, 85
Pertek 87, 96, 188, 210
Pertevin 238
Pervari 177
Pingan 86
Piriz 206
Pirzalan 236
Pişkasır 235
Piteriç 204
Piyanis (Piyaniş) 234
Pizvan 204
Pohik 195
Pörhenkpaşa Mahallesi 135
Poyraz 89
Pülk 206
Pülümür 9, 26, 100, 118, 196, 210, 212, 215-217
Pulur 189
Pülürmanik 168
Pütürge 68, 69
Refahiye 88, 100, 101, 118, 135, 208, 210-212, 215-219
Rezgar 236
Rezik 235
Rıdvan 192
Rızvan (Rizvan) 2, 63, 211
Rotcan 192
Rotucan 63
Rubuzik 240
Ruhi 28
Rumtik 233
Rupin 240

Sağan 2
Sağnıs 195
Sağyan 190
Sakaviran 194
Sakgirkaç 239
Şakitan 234
Salih 239
Salur 208
Samsa (Sansa) Boğazı 210, 229; Deresi 219
Samsun 131
Samuka 205
Sanahsı 205
Sancak 6, 8
Saracık 71, 72
Sarıkamış 174, 213
Sarıkaya 207
Sarını 89
Sarısu 149
Sarıtepe 88
Sat 235
Sayer 192
Sehenk düzlüğü 101

Sekerek 240
Sekrana 234
Sekrat Köprüsü 33
Selakân 12, 194
Selenk Köprüsü 34
Selepür 88,118
Sepkür 2
Sercenis 215
Serengil 235
Sergil 235
Serigivanda 239
Serisar 235
Serisipi 239
Serani 233
Serban 195
Servi 63
Seyit Kasım Tepesi 9
Seyyar 193
S. Geylan 188
Sifli 236
Sevkâr 189
Seydan komu 53
Seyhan Mücadele İstasyonu 37
Sıçankaleler 175
Sığank 190
Sığ 194
Sırın 186
Siirt 176, 180, 183
Silir 205
Silopi 233
Silopür 215
Simhaç xii, 18, 190
Simsor (Sinsor) 8, 21, 33, 88, 101, 187, 188
Sini 20, 186
Sipikör 229; Dağı 210
Sirin 21
Siriş 240
Siro 237
Sirta 233
Sinek 162
Sisar 234
Sivan 1-3, 6, 63-65
Sivana 235
Sivas 86, 87, 135, 209, 219
Sivgilik 191
Sivi 235
Sivişik 233
Sivrice 99
Solakan 52
Solhan x, 27, 32, 62, 101
Sorkhan 237
Soryan 237
Sosin Kalesi 2
S. Simsor 21, 187
Sultan Melik Kümbeti 135
Sungurlu 207
Suriye 130, 177, 178
Sükyan 195
Sülbüs 9
Süplüs 2, 6
Süplüsbaba 11

Şaban 21, 187
Şahi 237
Şahismailan 193
Şahkulurt 235
Şarge 21, 188
Şarük 194
Şatak 233, 234
Şatos 2, 67, 193
Şavita 234
Şedere 86
Şegan 192

Şelihaydan (Şelli Haydan) 63, 193
Şembegân (Şembekân) 2, 63
Şemdinli 234, 240
Şemsan 63, 193
Şemsik 235
Şen 191
Şerafettin 6, 10
Şekrani 237
Şerefettin Dağları 12
Şerefmeydanı 52, 53
Şerpil 235
Şeteri 215
Şeyhan 191
Şeyhhacı 235
Şeyhler 88, 129
Şeyhsebin 237
Şeytan Dağı 6, 9, 209
Şıranan 187
Şırnak 177
Şırnan 189, 193
Şırzı 205
Şıyhmaman 235
Şihlı 211
Şii 240
Şilikân 190
Şin 63
Şinek 186
Şinük 186
Şirvan 234
Şirzi Köprüsü 197-199
Şivelizan 239
Şivit 240
Şivrezan 239
Şoğ 187
Şuğ 21
Şüke 235
Tabarama Kümbeti 135
Tagar Çayı 101
Tal 233
Tanasur Deresi 135, 216
Tangıhane 237
Tanin Dağı 238, 240
Tanzut 187
Tarbaçur 193
Tarbasmorik 186
Tarhanik 205
Tari 207
Taro 191
Tarpaçur 63
Taşlıçay 162, 163
Taşmescit 130
Taşyolu 199
Tatvan 177
Tavginir 207
Tavsali Hüsynan 192
Tavus Dağı 10
Telisan 233
Temuran 10, 190
Tendürek Dağı 162
Terbastmörik 21
Tercan 9, 88, 100, 101, 105, 131, 206, 230
Terpüsek 207
Teştan 239
Tevsalai Riz (Tavsalai riz) 67, 192
Teyrek 20, 187
Tımısı 207
Til 204
Tinik 63, 193
Tirkân 189
Tivinik 207
Tokliyan 194

Tortum 174
Totan 207
Trabzon 135, 162, 164, 210, 213
Tufur 237
Tugut 206
Tumik 190
Tunceli 6, 26, 45, 84, 85, 87, 92, 94-96, 100-102, 146, 161, 170, 177
Tutak 148, 149, 156
Tutel 195
Tuzla Suyu 101
Tuzluca 162
Türkiye 233, 237

Ulya (Ülya) 11, 63, 192
Uzun Maşat 190
Uzunsavat 187

Vahkin 2
Vahşen 71
Vair 64
Valir (Valır) 1, 6, 63, 66, 192
Van 35, 99, 160, 175, 201; Gölü 179
Vaniefendi 129
Vank 208
Varagöz 235
Varamerik 63
Vartak 2
Vartik 206
Varto 10, 12
Vasgirt 87; Deresi 218
Vasguvan 88
Vatrakom 192
Velan 186
Venerin 186
Venk 205
Veyisefendi 130
Veysik 234
Vezenan 192
Vican 207
Villik 2, 192
Vilvare 20, 188
Viranşehir (Vıran Şehir) 96, 194
Vişkiçur (Vüşküçür) 2, 193

Yabanlı 71
Y. Akpunar 187
Yassıtepe 12
Yavuz Selim Camii 135
Yayla 1, 6, 63, 64, 67
Yazıcı 127
Yegenağa 130
Yekmal 168, 189
Yeşilırmak 210
Yivyan 235
Y. Karaveliyan 186
Y. Karmurun 190
Yolçatı 35
Yoldaşan 2, 11
Yoncalı Dağı 9
Yoncalık 194
Yukarı az 20
Yukarı Ğajik 189
Yukarınorçinge 86
Yukarı Pekeriç 207
Yukarı Perhangök 21, 187
Yukarı Sevik 194
Yukarı Şorik 194
Yüksekova 203, 233, 234

Zabulbar 71
Zağ 187
Zağgiri 207
Zahoran 101
Zap vadisi 201
Zara 86
Zarnis 233
Zavita 239
Zerbil 237, 238
Zermek 188; Dağı 9
Zevker 208
Zevyadereş 235
Zevyan 240
Zeylan 167
Zeynalli 190
Zeyve 234
Zikri 207
Zimak 63
Zimara 206
Ziravik 240
Zirzanos 190
Zivekevkap 237
Zivesor 235
Ziyaret 2, 158
Zıbar 240
Zımak 193
Zoger 215
Zonguldak 25
Zuruş 204

ŞAHIS ADLARI

A. Salih Korur 137, 144
Ahmet Fikri Tuzer 26, 30-32, 40-41, 43
Abdurrahman oğlu Ömer 238
Abdülkerim 238
Abo oğlu Mirza 240
Abubekir 203
Alexandre a deux Cornes 67
Ali 232
Ali Ağa 236
Ali Fuat Paşa 48
Ali Talip Güran 47
Alparslan 135
Arap oğlu Kamil 238
Arif Doğan Genç 14, 16, 22, 24
Arif Pelit 84
Atatürk xi, 23
Avni Okyay 84

Bahri Tekiner 14
Bedri 148
Behçet Uz 146
Burhan Önsay 148
Burhan Ünsay 161, 166

Casım 203
Cavit Oral 159
Celâl Çeliker 160
Celan Noyan 84
Cemal Başer 14
Cemal Dinç 127
Cemil Alkent 148
Cevat (Cevdet) Ergenekon x, 13
Cevdet Kerim İncedayı 127
Cevdet Nühat 13

Çöllü oğlu Hacı 239

Danış Yurdakul 47, 51
Davutbin İshak 135
Dilaver Argun 84

Edip Yavuz 84
Ekrem Baydar 84
Ekrem Ergüven 137, 144

Fahri Koşay 174, 175
Fahri Simav 13
Faki İbrahim 52, 53
Fatih Mehmed (Mehmet) 230
Fehmi Baykal 13
Ferhan 236
Feridun Fikri 5, 51
Fuat Beyefendi 62
Fuat Sak 147

Gevdo 233

H. Alatas 30
H. A. Yücel 26
Hacı 203, 233
Hacı Kaya 60

Hağuşto 233
Halil 233
Halil Türkmen 25
Hamo oğlu Salih 238
Hasan Demirbağ 39
Hasan Günay 148
Hasan oğlu Ömer 239
Hasan Tello 237
Hasso oğlu Hüseyin 239
Hosti 203
Hüseyin Haso 203
Hüseyin oğlu Salih 239
Hüseyin Yalçın 68

İbrahim Bilgeç 13
İbrahim Tevfik Kutlar 148, 156, 159, 172, 173
İrfan Haznedar 148
İskenderi Zülkarneyn 67
İsmail Ağa 234, 238, 240
İsmail oğlu Yahya 238
İsmail Seyit Han 240
İsmaili Tahir 237, 238
İzzettin 232

Kâmil 156
Kâzım Atakan 148
Kâzım Yurdalan 125, 133
Kerem Zeydan 203, 234
Kerevan 203
Livinli İsmail Ağa 239
Lütfu Ergüven 84

M. Emin Erişirgil 166
M. Ökmen 40
Mahir Önbilgin 84
Mahmut oğlu Mehmet 238
Mamhor 233
Mazhar Diker 68
Mehmet 233
Mehmet Ali 53
Mehmet Ali Aydıncı 84
Mehmet Çallı 203
Melik Mengücek 135
Mengücekgazi 135
Mirza 240
Muhlis Erkmen 41
Muhlis İzer 137, 144
Mukaddes 13
Muzaffer Özbayezit 148
Münir Hüsrev Göle 159

Naşit Sarıca 84
Nazmi Vural 121, 124
Necati Aras 127
Necmeddin Sahir Sılan vii, xii, 5, 16, 25-28, 30-32, 44, 153, 161, 170
Necmettin Turan 203
Nihat Danışman 84
Nihat Erim 172, 173
Nimet 240
Nordozlu Ebabekir 238, 239

Orhan Yılmaz 134, 136
Osman oğlu Temur 240
Osman Onat 84

Ömer oğlu Hosto 238
Ömer oğlu Kosti 238

Perihan Özcan 235

Raşit Demirtaş 84
Recai Türeli 84, 107-111, 113, 114, 116, 118, 119, 124
Recep Duru 156
Remzi Buharalı 137, 144
Remzi Tapkır 148
Reşit Keskin 203
Rıfat Ayaydın 1, 4
Rousseau viii
Rükneddin Bey 51
Rüstem Bey 237

Sadullah Koloğlu 44
Said Korkmaz 203
Saim 48
Saim Gogen 150, 153, 154
Saip Okay 5
Saip Sayılgan 44
Selâhattin Alağ 121
Selim Ergin 13
Seyit Han 241
Sıddık 236
Sıddık Öner 47
Sit 232
Sıtkı Tugal 52, 55, 58, 61, 62
Sito Ağa 236
Solak Ağa 52
Suad Sökme 14
Sultan Melik 135
Süreyya Serbest 148
Şahpar oğlu Tayfur 237, 238
Şamil Peker 165
Şemberzan 236
Şeref 232
Şerif oğlu Nimet 240
Şerif Timür x, 13
Şevket Güres 167
Şükrü 13, 236

Tahsin Çubukçu 183
Temur 240
Tevfik Erdeniz 13
Tevfik Karademir 67

Ubeydullah 200, 203
Uzun Hasan 230

Üzeyir oğlu Yusuf 237, 238

Veysi Şenol 84
Vidinli Baba 135
Vlâdimir Dimitrof 196

Y. Vehbi Gözcü 59, 60
Yahya oğlu Kervan 238
Yavuz Selim 135
Yusuf oğlu Nebi 239

Zevk 233

AŞİRET ADLARI

Ağustan 233
Alan 232
Az 186, 187, 188

Bekiran 186-188
Beritanlılar 61, 62, 96
Bileceli 189, 191
Botyan 192, 193

Canan 190
Canbekli 188, 190, 191
Cibran 186-189, 194, 195
Çallı 202

Çarıklı 188-191
Çerkez 189, 191

Diri 232, 236
Dostki 232, 234-236

Ertuş 202, 232, 233

Gevdan 202, 232, 233, 237, 238
Giravi 202, 234
Gökdere 186-188
Göyan 232, 239, 240
Gransor (Grasor) 187-191

Hacan 233
Halilan 233
Hançur 193
Herki 234, 240
Heylan 192
Hormek 186, 189-191, 194

İğkik 192, 193

Jirki 232, 233, 238

Kameran 195
Karabaş 186, 189, 190, 194
Kaşuran 233
Kaşuri 232, 233, 239, 240
Kemaran 195
Kımsorlu 189
Kır 190
Kubatlı 189, 190, 191
Kureşanlı 191

Lertik 190, 191

Mahmoran (Mahmuran) 233, 239
Mahmut Piran 233
Mamhuran 202, 232
Maskanlı 190
Merzike 236
Mestan 192

Nakşan 186, 187, 188

Okçiyanlı 191
Oramar 232, 234-236

Ömeran 195

Perhangök 186, 187
Pinyaniş (Pünyaniş) 202, 232-236
Pütukanlı 190, 191

Rotçan 192

Selayhan 202
Seter 190, 191
Sidan 232
Siyakâr 187, 188
Solhan 1, 6, 8-12, 26, 27, 32, 42, 49, 52, 53, 55, 61, 62, 101, 192, 194, 195
Şadili 187, 188, 189, 190, 194
Şavak 96
Şavalyan 190
Şerefan (Şerefhan) 202, 232
Şirnan 21, 186-189
Şükran 187, 195

Tavus 193

Yamaç 186, 187, 188
Yezdinan 232

Zevgan 233
Zeydan 202
Zıbar 240, 241
Zıktı 186, 187, 188, 192
Zimtek 189, 190, 191
Zıtkı 193

TARİH VAKFI BİLGİ-BELGE MERKEZİ NECMEDDİN SAHİR SILAN FONU

1992'de vefat eden Necmeddin Sahir Sılan'ın arşiv malzemeleri, kızı Şen Sahir Sılan tarafından 1993'te Tarih Vakfı'na bağışlandı. 1994'te Orhan Koloğlu malzemenin kaba tasnifini yaptı. Ocak 2008'de arşivleme çalışmalarına başlandı.

Arşivleme çalışmaları sırasında ilk önce belgeler konusal ayrıma tabi tutuldu. Ardından tek tek belgelerin üzerine teknik işlemler yapıldı. Daha sonra belgeler her bir konu altında dosyalandı. Büyük bir kısmı tamamlanan bu düzenlemelerin ardından dosya d zeyinde gerekli bilgilerin arşiv programına kayıt işlemleri ise halen sürmektedir.

Arşivleme çalışmaları tamamlandıktan sonra fon, araştırmacıların hizmetine sunulacaktır. Dosya düzeyinde katalog bilgilerine de Tarih Vakfı'nın internet sitesinden ulaşılacaktır.

Sılan'ın, Latin alfabesine geçildikten sonra resmî makamlar ve dostlarıyla yaptığı yazışmalar hariç, t m yazı ve notları Osmanlıcadır.

Çalışmalar sırasında bizlerle yakın ilişki içinde olan ve bu değerli arşiv malzemesini koruyup Tarih Vakfı'na bağışlayan Şen Sahir Sılan'ı sevgi ve saygıyla anıyoruz.

Necmeddin Sahir Sılan, milletvekilliği sırasında Doğu'nun engebeli coğrafyasında, çoğunluğu Kürt kökenli halkın yaşadığı bir bölgede, ilgili vali ve jandarma komutanlarından, halkevi yöneticilerinden, maarif müdürlerinden yörenin coğrafi, sosyo-ekonomik ve beşeri durumu ile ilgili ayrıntılı raporlar istemiştir. Bu sayede arşiv değeri büyük bir birikim sağlanmıştır. Elinizdeki kitap da bu birikimi içeriyor. Sılan'a sunulan raporlarda vilayet hududu, mülki taksimatı, doğal koşulları, dağları, ormanları, nehir, dere ve benzeri su kaynakları kaydediliyor. Ardından ulaşım araçları, vilayetin yolları, tarımın ve ticaretin durumu, maden zenginlikleri, pazar ve panayır olanakları, hayvancılığın düzeyi, halk sağlığı, sağlık örgütü, iletişim, eğitim, köy işleri, Köy Kanunu'nun uygulanıp uygulanmadığı, özel idarenin bütçesi ve son olarak da halkın siyasal eğilimleri, toplumsal ve kültürel değerleri yer alıyor.

Birinci el kaynaklara yer verilen bu kitapta, Cumhuriyet'in ilk on yıllarında ülkenin beşeri sermayesinin coğrafi bölünmüşlüğü, farklı düzeyleri, eğitim ve sağlık başta olmak üzere Doğu'nun ne denli derin sorunlarla karşı karşıya olduğu görülüyor.

Zafer Toprak

TARİH VAKFI

TARİH VAKFI YURT YAYINLARI

www.tarihvakfi.org.tr

ISBN 978-975-333-270-5